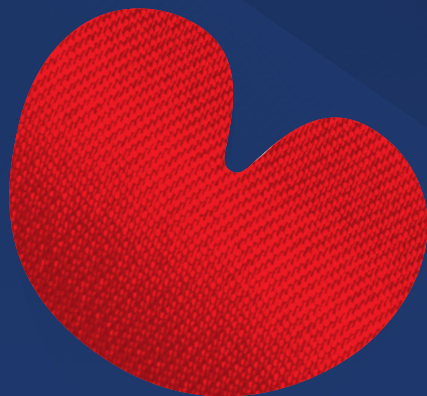

IT IS MEI SIZZEN NET TE DWAAN

N.A. Varkevisser MSc/MA
dr. A.P. Walsweer

RAPPORT TAALPLAN FRYSK

Inventarisatie naar de stand van zaken m.b.t het (vak) Fries
in het primair en voortgezet onderwijs

IT IS MEI SIZZEN NET TE DWAAN

RAPPORT TAALPLAN FRYSK

**Inventarisatie naar de stand van zaken m.b.t. het (vak) Fries
in het primair en voortgezet onderwijs.**

**N.A. Varkevisser MSc/MA
dr. A.P. Walsweer**

Colofon

IT IS MEI SIZZEN NET TE DWAAN

It is mei sizzen net te dwaan: Inventarisatie naar de stand van zaken m.b.t. het (vak) Fries in het primair en voortgezet onderwijs.

Rapport Taalplan Frysk.

Met dank aan:

Skoalbesikers *Team Taalplan Frysk*: drs. Idske Bangma, Tiemen Groen,
Daphne Kiewiet, drs. Lotte Nijssen en Janke Singelsma.

dr. Jan Berenst (lector Taalgebruik & Leren),
dr. Alex Riemersma (lector Fries & Meertaligheid), Karin Boonstra (stagiaire RUG),
Tessa Nolles (studentassistent) en Klarinske de Roos MEd (onderwijsadviseur ECNO).

Copyright © 2018 Lectoraat Taalgebruik & Leren

Auteurs: Nynke Anna Varkevisser en Albert Walsweer
Lectoraat Taalgebruik & Leren
NHL Stenden Hogeschool

Druk: Provinsje Fryslân

Oplage: 750 stuks

Vormgeving: Nynke Lootsma en Klaas de Jong (Jongens van de Jong)

Friese vertaling: Marijke de Roo (provincie Fryslân) en Geart Tigchelaar (Afûk)

Copyright foto's © 2018 Klaas de Jong

Onderzoeksverslag

ISBN: 978-90-828837-1-8

NUR: 524

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Dit rapport is in opdracht van de provincie Fryslân tot stand gekomen.

www.taalplan.frl

VOORWOORD

Sietske Poepjes

Gedeputeerde provincie Fryslân

DE SCHOULDERS ERONDER!

De afgelopen twee jaar zijn bijzonder geweest voor het Fries in het onderwijs. Niet eerder is het Fries in het onderwijs zo grondig en realistisch bestudeerd als nu. Alle scholen voor primair en voortgezet onderwijs in de provincie Fryslân zijn stuk voor stuk bezocht door een enthousiast team van onderwijskundigen. Alle scholen hebben met deze mensen in kaart gebracht wat de positie van het Fries op hun school is. Dat is objectief beschreven in het *Taalplan Frysk* van elke school.

Al deze Taalplannen zijn door het college van Gedeputeerde Staten nauwgezet beoordeeld en vastgesteld. De Taalplannen die wij voorbij zagen komen gaven ons gaandeweg een indruk van hoe het Fries in het onderwijs ervoor staat. Het werd ons duidelijk dat er veel verschil is in de wijze waarop scholen de kerndoelen aanbieden en invulling geven aan het Fries. Verscheidene scholen doen veel meer dan alleen het aanbieden en behalen van kerndoelen, andere scholen moeten nog een slag maken.

Als we terugkijken heeft het Fries in het onderwijs desalniettemin een flinke ontwikkeling doorgemaakt.

Geschiedenis

In de negentiende eeuw werd de Friese taal en cultuur met bijzondere belangstelling acht geslagen. Er werden verschillende genootschappen opgericht. Deze genootschappen, en de personen die zich daarbij aangesloten hebben, worden de Friese Beweging genoemd. Het gemeenschappelijk doel van deze genootschappen was het bestuderen, behouden en bevorderen van de Friese taal en cultuur in al zijn aspecten. Door al deze ijver kwam er een constante literatuurstroom op gang en werd er gewerkt aan taalstandaardisatie.

Met het fundament wat in de negentiende eeuw gelegd is, wordt in de twintigste eeuw verder gewerkt aan een gelijkwaardige positie voor het Fries. Zo wordt de positie van het Fries in het onderwijs ook opgeëist. Het initiatief van Pieter de Clerq om het Fries op de lagere school aan te bieden werd in 1907

door Provinciale Staten van Fryslân gesteund door subsidieverstreking. Let wel, het was toen nog niet mogelijk om het Fries binnen de reguliere lestijd aan te bieden. Dat veranderde in 1937 toen de lageronderwijswet werd aangepast waarmee het Fries toegelaten werd als facultatief vak in het lager onderwijs (als 'streektaal in levend gebruik'). In 1956 wordt de wet opnieuw aangepast en uitgebreid met de mogelijkheid tot het gebruiken van het Fries als voortaal in de eerste drie jaar van het lager onderwijs.

Het voortgezet onderwijs blijft niet achter. De Mammoetwet (1968) biedt de mogelijkheid het Fries als examenvak te kiezen op de mavo, havo en het vwo. In 1980 vindt er een doorbraak plaats en wordt het Fries een verplicht vak op de toen nog lagere school (in 1985 werden de kleuter- en lagere school samengevoegd tot het basisonderwijs). In 1989 wordt het Fries als keuze- en examenvak opgenomen in het Eindexamenbesluit. Het Fries wordt in 1993 een verplicht vak in de basisvorming van het voortgezet onderwijs. Ook worden in 1993 voor het eerst kerndoelen voor alle vakken in het basisonderwijs, ook voor het Fries, vastgesteld.

De wijze waarop Fries in het onderwijs aangeboden wordt veranderd ook. Er wordt geëxperimenteerd met meertalig onderwijs, bijvoorbeeld binnen het project Trijetalige Skoalle ('drietalinge school', sinds 1997). Dat programma is in verloop van tijd flink uitgebreid en biedt meer dan 20 jaar na oprichting nog steeds aanknopingspunten voor veel scholen om het Fries lenig en doelgericht te positioneren.

Hoewel de provincie alle ontwikkelingen ten gunste van het Fries in het onderwijs altijd royaal gesteund heeft, zowel financieel als moreel, lag de bevoegdheid aangaande het Fries in het onderwijs bij het Rijk. Dat veranderde in 2014. Provinciale Staten van Fryslân kregen de bevoegdheid om de kerndoelen voor het Fries onder auspiciën van de Minister vast te stellen. Gedeputeerde Staten van Fryslân kregen de bevoegdheid om (partiële) ontheffing voor de kerndoelen te verlenen. Daarmee kan de provincie meer sturen op het Fries in het onderwijs als eerder het geval.

Als kader bij de overgedragen bevoegdheid in 2014 is in juni 2015 de 'Beleidsregel voor het verkrijgen van ontheffing voor het vak Fries in het primair en voortgezet onderwijs' vastgesteld. Met het *Taalplan Frysk* wordt uitvoering gegeven aan die beleidsregel. Als uit het *Taalplan Frysk* van een school blijkt dat die school op het moment van het schoolbezoek door de onderwijskundige nog niet alle kerndoelen behaalt, heeft het college van Gedeputeerde Staten die school een periode van maximaal vier jaar vrijgesteld van de verplichting tot het behalen van de kerndoelen die nog niet behaald worden. De situatie met vrijstelling is tijdelijk. Door het *Taalplan Frysk*-traject, waarop de kernwoorden *vaststelling, onder ogen zien en met elkaar de schouders eronder* van toepassing zijn, geven wij scholen de kans om op eigen wijze te groeien naar een situatie zonder partiële ontheffing.

Hart voor taal

Er bleken nog steeds Friese Bewegers te bestaan. Het *Taalplan Frysk* heeft voor onrust gezorgd bij de mensen die het Fries een warm hart toedragen. Ik kan u geruststellen: de provincie draagt het Fries zeker ook een warm hart toe. De weg die wij met het *Taalplan Frysk* inslaan is in de ogen van enkele buitenstaanders wellicht wat anders dan anders, maar ik ben ervan overtuigd dat wij hetzelfde doel nastreven: het bereiken van een volwaardige positie voor het Fries in het onderwijs zodat ook toekomstige generaties de taal met plezier kunnen blijven gebruiken.

Taal in het algemeen, en de Friese taal in het bijzonder, ligt de provincie Fryslân nauw aan het hart. Dat komt zowel bestuurlijk als maatschappelijk tot uiting. Het bevorderen en beschermen van de Friese taal hoort tot de kerntaken van de provincie. Dat is van belang in de Nederlandse context, maar zeker ook in een Europese context met ongeveer 60 taalminderheden.

Fries vooruit

Hoewel het Fries in de vorig eeuw steeds meer voet aan de grond heeft gekregen in het onderwijs en er op de scholen meer aandacht dan ooit aan het Fries besteed wordt, hebben het voorliggende en eerdere rapporten en bevindingen aangetoond dat de werkelijke situatie nog niet volledig aansluit bij de wettelijke mogelijkheden en eisen. Aan de ene kant valt dat te betreuren, aan de andere kant geeft dat de ruimte voor verbetering aan.

De provincie Fryslân wil met de scholen de verbeterruimte passend invullen. Scholen hebben daarvoor even de tijd: alle scholen binnen het Friese taalgebied moeten uiterlijk in 2030 (dat is na de derde *Taalplan Frysk*-omloop waarin voor maximaal 4 jaar een profiel toegekend wordt) aan alle kerndoelen die de wet aan het Fries stelt voldoen.

Dit rapport geeft de richting aan voor het pad dat wij met elkaar moeten bewandelen. Nog niet eerder is de positie van het Fries in het onderwijs zo precies en zo volledig in kaart gebracht. De intensieve *Taalplan Frysk*-exercitie heeft geleid tot een realistisch, genuanceerd en gedetailleerd beeld dat veel inzicht en overzicht biedt in de stand van zaken.

De provincie Fryslân neemt haar verantwoordelijkheid betreffende het Fries in het onderwijs. De provincie zorgt voor alle randvoorwaarden die benodigd zijn bij het volledig en lenig aanbieden en behalen van de kerndoelen voor het Fries. Hierbij valt te denken aan modern lesmateriaal, leesboeken, een passend nascholingsaanbod, goede onderwijsbegeleiding en zo meer. Aan de hand van de resultaten van het *Taalplan Frysk* zal de provincie het bestaande aanbod aan randvoorwaarden tegen het licht houden en waar nodig aanpassen en uitbreiden om aan de behoefte van het veld te voldoen.

Desalniettemin, de provincie Fryslân is niet de enige met een verantwoordelijkheid voor het Fries. Ook bij de schoolbesturen, de scholen en de docenten ligt een verantwoordelijkheid. En evenzogoed bij de Inspectie van het Onderwijs.

Het bleek dat het totaal aan inzet met betrekking tot het Fries in het onderwijs de afgelopen 38 jaar (sinds de verplichting in 1980) niet voldoende geweest is om ervoor te zorgen dat alle scholen alle kerndoelen behalen. Dat is een onvoldoende resultaat en moet veranderen. Met elkaar moeten we in de spiegel kijken en de schouders eronder zetten. Ik reken op u.

Sietske Poepjes,
Gedeputeerde provincie Fryslân

Samenvatting

IT IS MEI SIZZEN NET TE DWAAN

Deze rapportage heeft als doel de provincie Fryslân gedetailleerd te informeren over de huidige stand van zaken en de ambities van scholen voor primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs, met betrekking tot het (vak) Fries. De provincie Fryslân heeft het lectoraat Taalgebruik & Leren van de NHL Stenden Hogeschool de opdracht verleend om het onderzoek uit te voeren in het kader van het provinciaal vaststellingsbeleid *Taalplan Frysk*.

Een team van zogenaamde *skoalbesikers* heeft van februari 2016 tot maart 2018 alle 423 scholen voor primair onderwijs (PO) en 71 onderbouwlocaties van het voortgezet onderwijs (VO) bezocht. De interviews op de scholen zijn gevoerd op basis van een semigestructureerde vragenlijst en de data is vastgelegd in een online module. Zo is er per school een taalplan opgesteld. Alle taalplannen zijn vervolgens door Gedeputeerde Staten beoordeeld en is er formeel een taalprofiel aan de school toegekend. De taalprofielen houden direct verband met het wel of (gedeeltelijk) niet voldoen aan de kerndoelen Fries.

Voor het rapport *It is mei sizzen net te dwaan* zijn vanaf februari 2018 de verzamelde data geordend en geanalyseerd. *Taalplan Frysk* is een grootschalig, beschrijvend onderzoek, waarin zowel correlatieve verbanden, als inzichten gebaseerd op de interviews met directie, taalcoördinatoren en/of docenten Fries op een specifieke school, in kwalitatieve zin geanalyseerd. De onderzoekstrategie is bedoeld als opstap naar ontwerponderzoek. Met de inventariserende beschrijvingen wordt in dit rapport zo niet alleen een bijdrage geleverd aan het versterken van het inzicht in de situatie op de scholen, maar wordt ook de basis gelegd voor verdere curriculumontwikkeling voor het (vak) Fries op het niveau van de scholen, de instellingen en de provincie.

De toegekende taalprofielen per school vormen het uitgangspunt van de analyses en worden in dit onderzoeksrapport besproken aan de hand van demografische, beleidsmatige en/of taalinhoudelijke variabelen.

In het PO voldoet 31,7% aan de kerndoelen, dat zijn de scholen die een A-profiel hebben gekregen. Alle andere scholen hebben voor het (vak) Fries één of meer (partiele) ontheffingen gekregen. Scholen met een B-profiel (21,3%) hebben alleen een ontheffing voor het schrijfonderwijs, terwijl scholen met een G-profiel (5%) een volledige ontheffing hebben. Volledige ontheffingen komen alleen voor in het niet-Friese taalgebied.

Voor de onderbouwlocaties van het VO geldt dat 39,4% van de scholen geen ontheffing nodig heeft, profiel A, en 7% van de scholen een volledige ontheffing, profiel D.

De grote variatie in taalprofielen op de scholen kan worden verklaard op basis van een combinatie van variabelen. Allereerst is dat de *taalachtergrond van leerlingen*. Hoe meer leerlingen van huis uit Friestalig zijn, hoe hoger het taalprofiel. Dat betekent ook dat scholen in grote kernen vaak meer ontheffingen nodig hebben, dan scholen op het platteland. Vervolgens blijkt dat de *taalachtergrond van leerkrachten* en de *visie* van de school op het (vak) Fries, of op meertalig onderwijs samenhangt met de hoogte van het toegekende taalprofiel.

Bijna alle scholen hebben tijdens het interview ook ambities voor de toekomst geformuleerd. In het PO zijn die ambities over het algemeen vrij globaal geformuleerd. Deze scholen geven bijvoorbeeld aan te willen werken aan taalbeleid en visievorming, aan het implementeren van de nieuwe methode *Spoar 8*, inclusief het evaluatiesysteem *GRIP*. Een kleiner aantal scholen wil de tijd die aan het ((vak) Fries wordt besteed uitbreiden, of er zijn ambities om de leerkrachten te scholen.

Scholen in het VO formuleren niet zozeer ambities op de taaldomeinen luisteren, gesprekken, spreken, lezen en schrijven, maar veel meer op zaken als visieontwikkeling, de doorgaande leerlijn, de integratie van het Fries als instructietaal bij andere vakken en de (veranderende) rol van de docent.

Op basis van de conclusies van de inventarisatie worden ook aanbevelingen geformuleerd. Deze zijn gericht op de ontwikkeling en uitvoeren van het curriculum op het niveau van de provincie, de instellingen en de scholen/schoolbesturen en kunnen als volgt worden samengevat:

Toekomstige interventies op de scholen in Fryslân worden verantwoord op basis van een balans tussen handhaven op basis van de wettelijke kaders en de specifieke vragen van *'deze school, in deze context'*.

De onderdelen van het curriculaire spinnenweb staan in samenhang centraal bij de ontwikkeling van de kwaliteit van het (vak) Fries in het onderwijs. Het gaat dan om onderdelen zoals visie, leerdoelen en leerinhouden, bronnen & materialen, de rol van de docent, evaluatie en toetsing etc.

Het verbeteren van de kwaliteit van goed meertalig onderwijs hangt sterk samen met (de professionalisering van) bevoegde en bekwame leerkrachten/docenten.

Toekomstig beleid is niet alleen gericht op het schoolvak Fries (= doel), maar ook op het (functioneel) gebruik van het Fries in andere vakken (= middel).

De taalachtergrond en taalcompetenties van leerlingen spelen een belangrijke rol bij het maken van afwegingen bij de inrichting van een rijke taalleeromgeving.

Leeswijzer

In de hoofdstukken 1, 2 en 3 wordt vooral het kader van het onderzoek geschetst. Vervolgens worden in de hoofdstukken 4 tot en met 13 de resultaten van de inventarisatie gepresenteerd. Eerst voor PO (inclusief aparte hoofdstukken voor de streektaalgebieden en het SBO), daarna voor het VO. De conclusies en de aanbevelingen staan centraal in het afsluitende hoofdstuk 14.

Inhoudsopgave

VOORWOORD.....	5
SAMENVATTING	8
INHOUDSOPGAVE.....	10
1. INLEIDING TAALPLAN FRYSK.....	14
1.1. WETTELIJK KADER.....	15
1.2. CURRICULUMTHEORIE EN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB.....	19
1.3. FRIES IN DE SCHOLEN	20
1.4. STRUCTUUR VAN HET RAPPORT (SAMENVATTEND).....	21
2. METHODE VAN ONDERZOEK	22
2.1. DATAVERWERVING.....	23
2.2. DATAVERWERKING.....	24
3. GESCHIEDENIS VAN HET FRIES IN HET ONDERWIJS.....	26
3.1. PRIMAIR ONDERWIJS	26
3.1.1. Bevoegdheden voor het vak Fries PO	28
3.1.2. Taalmethodes voor het Fries in het PO.....	29
3.2. VOORTGEZET ONDERWIJS	30
3.2.1. Bevoegdheden voor het Fries VO	31
3.2.2. Taalmethodes voor het Fries in het VO.....	32
3.3. ONTHEFFING VOOR HET VAK FRIES.....	33
3.4. MATERIËLE INSTANDHOUDING FRIES.....	35
4. RESULTATEN PO-PROFIELEN NAAR DEMOGRAFISCHE VARIABELEN ..	36
4.1. TAALPROFIELEN PER GEMEENTE	37
4.1.1. Taalprofielen van scholen in het niet-Friese taalgebied	38
4.1.2. Taalprofielen van scholen in het Friese taalgebied	39
4.2. TAALPROFIELEN PER KERNGEBIED	41
4.2.1. Taalprofielen van scholen in grote kerngebieden	41
4.2.2. Taalprofielen van scholen in kleine kerngebieden	42
4.3. CONCLUSIES TAALPROFIELEN N.A.V. GEOGRAFISCHE VARIABELEN	43
4.4. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN SAMENHANG	
MET BOVENLIGGENDE ORGANISATIES	44
4.4.1. Taalprofielen van scholen per onderwijskoepel	44
4.4.2. Taalprofielen van scholen per schoolbestuur	45

4.5.	TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN SAMENHANG MET VISIE.....	47
4.5.1.	Taalprofielen van scholen per denominatie.....	47
4.5.2.	Taalprofielen van scholen per drietalige school.....	48
4.6.	TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN NAAR POPULATIE	49
4.6.1.	Leerkrachten	49
4.6.2.	Leerlingen	52
4.7.	CONCLUSIES TAALPROFIELEN N.A.V. SOCIALE VARIABELEN	53
5.	RESULTATEN PO VOOR FRIES ALS SCHOOLVAK.....	54
5.1.	HET FRIES ALS SCHOOLVAK.....	54
5.1.1.	Fries als schoolvak per taalprofiel	56
5.1.2.	Fries niet als schoolvak per taalprofiel.....	58
5.2.	HET VAK FRIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB.....	59
5.2.1.	Visie - Waartoe leren zij?	60
5.2.2.	Tijd - Wanneer leren zij?	63
5.2.3.	Leerdoelen - Waarheen leren zij?	69
5.2.4.	Leerinhoud - Wat leren zij?	72
5.2.5.	Leeractiviteiten - Hoe leren zij?	75
5.2.6.	Bronnen en materialen - Waarmee leren zij?.....	94
5.2.7.	Toetsing - Hoe wordt hun leren getoetst?	99
6.	RESULTATEN PO VOOR HET GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET SCHOOLVAK OM	106
6.1.	FRIES ALS INSTRUCTIETAAL BIJ ANDERE VAKKEN	106
6.2.	GEBRUIK VAN FRIES BUITEN HET VAK OM (INFORMEEL).....	107
6.2.1.	Gebruik van het Fries buiten het vak Fries om naar taalprofiel	108
6.2.2.	Gebruik van het Fries buiten het vak om naar gebied.....	109
6.2.3.	Gebruik van het Fries buiten het vak om naar het drietalige concept.....	110
6.2.4.	Gebruik van het Fries buiten het vak om naar het vak Fries op het rooster ...	111
6.3.	ATTITUDES T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR.....	111
6.3.1.	Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur naar gebied.....	112
6.3.2.	Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur naar taalprofiel.....	113
7.	AMBITIES PO T.A.V. HET FRIES (ALS VAK)	118
7.1.	AMBITIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB (ALGEMEEN).....	118
7.2.	AMBITIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB PER TAALPROFIEL.....	119
7.2.1.	Visie - Waartoe leren zij?	119
7.2.2.	Tijd - Wanneer leren zij?	122
7.2.3.	Leerdoelen, leerinhoud en leeractiviteiten - wanneer, wat en hoe leren zij?	123
7.2.4.	Bronnen en materialen - Waarmee leren zij?	124
7.2.5.	Toetsing - Hoe wordt hun leren getoetst?	125
7.2.6.	Docentrollen - Wat is de rol van de leraar bij hun leren?	126
7.2.7.	Leeromgeving - Waar leren zij?	127

8.	RESULTATEN PO-SCHOLEN IN STREEKTAALGEBIEDEN	128
8.1.	T BILDT	128
8.1.1.	Taalprofielen voor het Bildts	129
8.1.2.	Het Bildts als schoolvak.....	131
8.1.3.	Het gebruik van het Bildts buiten het vak om.....	135
8.2.	HIELPEN	137
8.2.1.	Taalprofielen voor het Hielpers	137
8.2.2.	Het Hielpers als schoolvak.....	137
8.2.3.	Het gebruik van het Hielpers buiten het vak om.....	139
8.3.	DE STELLINGWARVEN.....	140
8.3.1.	Taalprofielen voor het Stellingwarfs.....	140
8.3.2.	Het Stellingwarfs als schoolvak	143
8.3.3.	Het gebruik van het Stellingwarfs buiten het vak om	147
9.	RESULTATEN SBO-SCHOLEN	150
9.1.	TAALPROFIELEN OP SBO-SCHOLEN (NAAR POPULATIE).....	150
9.1.1.	Leerkrachten	151
9.1.2.	Leerlingen	152
9.2.	HET FRIES ALS SCHOOLVAK.....	153
9.2.1.	Fries (niet) als schoolvak?.....	153
9.2.2.	Het vak Fries in het curriculaire spinnenweb	154
9.2.3.	Ambities t.a.v. het Fries (als vak)	162
9.3.	HET GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET VAK OM.....	163
9.3.1.	Fries als instructietaal bij andere vakken.....	163
9.3.2.	Gebruik van het Fries buiten het schoolvak om	164
9.3.3.	Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur	165
10.	RESULTATEN VO-PROFIELEN NAAR DEMOGRAFISCHE VARIABELEN..	166
10.1.	TAALPROFIELEN PER GEMEENTE	167
10.1.1.	Taalprofielen van scholen in het niet-Friese taalgebied	168
10.1.2.	Taalprofielen van scholen in het Friese taalgebied	169
10.2.	TAALPROFIELEN PER KERNGEBIED	171
10.3.	TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN SAMENHANG MET BOVENLIGGENDE ORGANISATIES.....	172
10.3.1.	Taalprofielen van scholen per onderwijskoepel	172
10.3.2.	Taalprofielen van scholen per schoolbestuur	173
10.4.	TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN SAMENHANG MET VISIE.....	174
10.4.1.	Taalprofielen van scholen per denominatie.....	174
10.4.2.	Taalprofielen van scholen per drietellige school	175
10.5.	TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN NAAR SCHOOLNIVEAU	176
10.6.	TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN NAAR POPULATIE	176
10.6.1.	Docenten.....	176
10.6.2.	Leerlingen	178

11. RESULTATEN VO VOOR FRIES ALS SCHOOLVAK.....	180
11.1. HET FRIES ALS SCHOOLVAK.....	180
11.1.1. Fries als schoolvak per taalprofiel	181
11.1.2. Fries niet als schoolvak per taalprofiel?	183
11.2. HET VAK FRIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB.....	184
11.2.1. Visie - Waartoe leren zij?	184
11.2.2. Tijd - Wanneer leren zij?	186
11.2.3. Leerdoelen - Waarheen leren zij?	190
11.2.4. Leerinhoud - Wat leren zij?	190
11.2.5. Leeractiviteiten - Hoe leren zij?	191
11.2.6. Bronnen en materialen - Waarmee leren zij?.....	193
11.2.7. Toetsing - Hoe wordt hun leren getoetst?	197
12. RESULTATEN VO VOOR HET GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET SCHOOLVAK OM	200
12.1. FRIES ALS INSTRUCTIETAAL BIJ ANDERE VAKKEN	200
12.2. GEBRUIK VAN FRIES BUITEN HET VAK OM.....	200
12.3. ATTITUDES T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR.....	202
12.3.1. Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur naar gebied.....	202
12.3.2. Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur naar taalprofiel.....	203
13. AMBITIES VO T.A.V HET FRIES (ALS VAK)	206
13.1. AMBITIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB.....	206
13.2. AMBITIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB PER TAALPROFIEL.....	207
13.2.1. Visie - Waartoe leren zij?	207
13.2.2. Tijd - Wanneer leren zij?	208
13.2.3. Leerdoelen, leerinhoud en leeractiviteiten - Wanneer, wat en hoe leren zij?..	209
13.2.4. Bronnen en materialen - Waarmee leren zij?.....	210
13.2.5. Toetsing - Hoe wordt hun leren getoetst?	211
13.2.6. Docentrollen - Wat is de rol van de leraar bij hun leren?	212
13.2.7. Leeromgeving - Waar leren zij?	212
14. CONCLUSIES, AANBEVELINGEN EN DISCUSSIE	214
14.1. CONCLUSIES	215
14.2. AANBEVELINGEN: AMBYSJES WIERMEITSJE	228
14.2.1. Aanbevelingen: Het curriculum zoals bedoeld	230
14.2.2. Aanbevelingen: Het curriculum zoals uitgevoerd	232
14.2.3. Aanbevelingen: Het curriculum zoals bereikt.....	236
14.3. DISCUSSIE	237
LITERATUUR.....	238
BIJLAGE I KERNDOELEN FRIES	240
BIJLAGE II TAALPROFIELEN FRIES	240

1

Inleiding Taalplan Frysk

IT IS MEI SIZZEN NET TE DWAAN

Aan het begin van 2016 kreeg het lectoraat Taalgebruik & Leren van de NHL Stenden Hogeschool de opdracht van de Provincie Fryslân om in het kader van het nieuwe provinciale vaststellingsbeleid alle scholen voor Primair Onderwijs (PO) en alle onderbouwlocaties van het Voortgezet Onderwijs (VO) te ondersteunen bij het opstellen van een taalplan voor het (vak) Fries. Deze opdracht is uitgevoerd door onderwijskundigen van het lectoraat in de periode van februari 2016 tot en met maart 2018. De bedoeling van het zogenaamde project *Taalplan Frysk* in deze eerste fase was om objectief in kaart te brengen wat de school precies aan het (vak) Fries doet. De opgestelde taalplannen (per school) zijn door het schoolbestuur in het geval van het PO en de centrale directie in het geval van het VO verzameld en ingediend bij de provincie Fryslân. Vervolgens is door Gedeputeerde Staten formeel een taalprofiel per school vastgesteld. Die taalprofielen houden direct verband met het wel of (gedeeltelijk) niet voldoen aan de wettelijke kaders zoals vastgelegd in de kerndoelen. In de afgelopen periode zijn zo, samen met de scholen, in totaal 423 taalplannen voor het PO en 71 taalplannen voor de onderbouwlocaties van het VO opgesteld¹ en evenzoveel taalprofielen vastgesteld.

Om de verzamelde data uit alle taalplannen van de individuele scholen verder te analyseren is door de provincie Fryslân een tweede opdracht verstrekt (februari 2018). Dit rapport heeft betrekking op deze tweede opdracht, waarbij de analyse van de geïnventariseerde data verkregen uit de ondersteuning aan de scholen wordt gebruikt voor de beantwoording van de volgende vragen:

1. Wat is de huidige situatie met betrekking tot het (vak) Fries in het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs?
2. Welke ambities hebben de scholen ten aanzien van de plaats en de rol van het (vak) Fries in het onderwijs voor de komende jaren?

Het rapport heeft daarmee als doel de provincie Fryslân gedetailleerd te informeren over de huidige situatie en de ambities van scholen met betrekking tot het (vak) Fries, waarbij het zwaartepunt in dit rapport ligt bij de eerste onderzoeksvraag. Op basis van de uitkomsten worden ook aanbevelingen gedaan ten behoeve van de verdere ontwikkeling van het curriculum, passend bij de nieuwe taak en verantwoordelijkheid van de provincie Fryslân. Tegelijkertijd is dit rapport bedoeld voor een bredere groep lezers, van onderzoekers, adviseurs en beleidsmakers van relevante instellingen, de

¹ In Fryslân zijn 72 onderbouwlocaties van VO-scholen, maar van één locatie is nog niet bekend welk taalprofiel deze school krijgt.

Inspectie van het Onderwijs en natuurlijk voor bestuurders, directies en leerkrachten/docenten van de scholen in Fryslân. De analyses en interpretaties van de situatie zoals deze in het rapport worden beschreven en de aanbevelingen die worden geformuleerd, moeten gaan functioneren als basis voor een inhoudelijke dialoog over de rol, de functie, de kwaliteit en de toekomst van het (vak) Fries in het PO en VO. Het rapport zou daarmee richtinggevend kunnen zijn voor het formuleren van toekomstig provinciaal beleid, maar ook voor het taalbeleid op de verschillende scholen en de keuzes die door instellingen worden gemaakt.

De inhoud van het rapport gaat daarom verder dan het rapporteren en interpreteren van de verzamelde data. Zo wordt in hoofdstuk 3 bijvoorbeeld de historische context van het Fries in het onderwijs beschreven. Met het beschrijven van de specifieke context kan duidelijk worden gemaakt hoe het beleid van scholen en keuzes van teams van leerkrachten/docenten veelal samenhangt met de ontstaansgeschiedenis van het (vak) Fries. Daarnaast worden de analyses in dit rapport verrijkt met reacties op *Taalplan Frysk* vanuit instellingen die betrokken zijn bij het (vak) Fries in het onderwijs.

In het tweede deel van deze inleiding zal nu worden ingegaan op het kader van het onderzoek. Dit kader is ook gehanteerd voor de constructie van de vragenlijst die gebruikt is op iedere school om tot een individueel taalplan te komen. Tevens bepaalt dit kader in hoge mate de structuur van de rapportage. Dit theoretisch kader wordt gepresenteerd vanuit een drietal inhoudelijke oriëntaties, namelijk (1) het wettelijk kader, (2) de curriculumtheorie en (3) vanuit specifieke onderdelen die onder de noemer taal(onderwijs) kunnen worden geplaatst.

1.1. WETTELIJK KADER

De kerndoelen Fries zijn, als kader van *Taalplan Frysk*, van groot belang, omdat gedurende de eerste fase van het onderzoek iedere individuele school gerelateerd moest worden aan die wettelijk vastgestelde kerndoelen. De taalprofielen per school in het PO en VO, die op basis van het nieuwe beleid van de provincie Fryslân (Provinsje Fryslân, 2015) vastgesteld zijn, kunnen worden opgevat als een specificering van die kerndoelen en worden in dit rapport steeds als uitgangspunt genomen van

de analyses. Niet alleen de kerndoelen maar ook de inhoudelijke ordening van het *referinsjeramt Frysk (rrF; Meestringa & Oosterloo, 2015)* is gebruikt om de vragenlijst te ontwerpen. Het *rrF* kent een ordening van de taaldomeinen die grotendeels vergelijkbaar is met die van de kerndoelen, maar is nog iets nauwkeuriger en sluit meer aan bij de dagelijkse praktijk (van het taalonderwijs) van scholen.

De kerndoelen Fries voor het PO zijn, onder de *Wet op het Primair Onderwijs (WPO)*, voor het eerst opgesteld in 1993. De kerndoelen zijn in 1998 herzien, maar dat had geen effect op het Fries in het basisonderwijs². Tot 2006 zijn de kerndoelen voor het Fries gelijk gebleven aan die van het Nederlands. Wanneer in maart 2006 opnieuw een herziening van de kerndoelen plaatsvindt (Greven & Letschert, 2006), worden de kerndoelen voor het Fries teruggebracht van twaalf naar zes en zijn ze niet meer gespiegeld aan het Nederlands, maar aan het Engels. In het schooljaar 2017/2018 zijn deze zes kerndoelen nog altijd van kracht³ (zie Tabel 1).

TABEL 1 KERNDOELEN VOOR HET VAK FRIES VOOR HET PRIMAIR ONDERWIJS	
Mondeling onderwijs:	
Kerdoel 17	De leerlingen ontwikkelen een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Fries door henzelf en anderen.
Kerdoel 18	De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken Fries. Het gaat om teksten die informatie geven, plezier verschaffen, meningen of aanwijzingen bevatten over voor hen bekende onderwerpen.
Kerdoel 19	De leerlingen leren zich naar inhoud en vorm in het Fries uit te drukken in situaties uit hun dagelijks leven waarin zij informatie vragen of geven over een onderwerp waarmee zij vertrouwd zijn.
Schriftelijk onderwijs:	
Kerdoel 20	De leerlingen leren informatie te verwerven uit teksten in het Fries in frequent voorkomende teksttypen (zoals artikelen in jeugdrubrieken, liedjes, verhalen).
Kerdoel 21	De leerlingen leren eenvoudige teksten in het Fries te schrijven over alledaagse onderwerpen met het doel met anderen over die onderwerpen te communiceren.
Taalbeschouwing, waaronder strategieën:	
Kerdoel 22	De leerlingen verwerven een woordenschat van frequent gebruikte Friese woorden en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden.

In de kerndoelen die opgesteld zijn voor het Fries voor de onderbouw van het VO (SLO, 2016) wordt gedifferentieerd naar de taalachtergrond van de leerlingen. Er zijn aparte kerndoelen opgesteld voor leerlingen met het Fries als moedertaal en leerlingen die het Fries als tweede taal leren (Ytsma, Riemersma & De Jong, 2010). In het schooljaar 2017/2018 zijn deze kerndoelen (zie Tabel 2) nog steeds van kracht, waarbij drie kerndoelen verplicht zijn voor alle leerlingen (kerndoel 1-3) en drie kerndoelen afhangen van de taalachtergrond van de leerlingen (kerndoel 4-6). Voor scholen betekent dit dat ze goed op de hoogte moeten zijn van de taalachtergrond van de leerling, anders kan de school niet differentiëren op deze drie kerndoelen. Het differentiëren op taalachtergrond kan tot gevolg hebben dat leerlingen ofwel beneden ofwel boven het eigen taalniveau moeten werken. Wanneer een school naast de kerndoelen 1-3 alleen werkt aan de kerndoelen 4a-6a, terwijl er wel Friestalige leerlingen op school zitten, zullen deze leerlingen niet uitgedaagd worden op het niveau waarop ze zouden kunnen presteren. Dit betekent dat het grootste deel van de scholen niet aan zes kerndoelen moet voldoen, maar aan alle negen. Inspectie van het Onderwijs (2010) geeft aan dat scholen vaak wel inzicht hebben in de taalachtergrond van de leerlingen, maar dat het daar dan ook bij blijft.

² Vergelijk hiervoor bijvoorbeeld Staatsblad (1993) met Adelmund (1998).

³ Zie Dykstra (2017) voor een uitgebreide (kritische) analyse van de kerndoelen Fries vanaf 1993.

TABEL 2 KERNDOELEN VOOR HET VAK FRIES VOOR DE ONDERBOUW VAN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Deelnemer in een tweetalige cultuur:	
Kerdoel 1	De leerling leert de betekenis onderkennen van de tweetalige Friese cultuur voor het dagelijks leven en leert deze te vergelijken met situaties in de rest van Nederland en daarbuiten.
Kerdoel 2	De leerling leert aan de hand van voorbeelden de specifieke kenmerken van de Friese cultuur begrijpen en deze in verband te brengen met de historische achtergronden daarvan.
Kerdoel 3	De leerling leert aan de hand van voorbeelden het belang van Friese cultuuruitingen onderkennen (teksten, muziek, toneel, film, TV en radio) en de betekenis die hij daaraan hecht onder woorden te brengen.
Voor leerlingen met Fries als tweede taal en voor leerlingen met Fries als moedertaal:	
Kerdoel 4a	De leerling leert om via voor hem zinvolle contexten een Friese woordenschat op te bouwen door verschillende strategieën toe te passen.
Kerdoel 5a	De leerling leert informatie op te zoeken en te ordenen uit schriftelijke en digitale Friestalige bronnen op basis van vragen over onderwerpen binnen zijn eigen belangstellingssfeer.
Kerdoel 6a	De leerling leert een informeel gesprek in het Fries te voeren met leeftijdgenoten over onderwerpen uit zijn dagelijks leven.
Voor leerlingen met Fries als moedertaal:	
Kerdoel 4b	De leerling leert zich mondeling en schriftelijk begrijpelijk uit te drukken en zich te houden aan taalconventies die voor het Fries gelden (spelling, grammaticaal juiste zinnen, woordgebruik).
Kerdoel 5b	De leerling leert het belang van het communiceren volgens gangbare taalregels van het Fries in formele situaties ontdekken (werkoverleg, planning, discussie).
Kerdoel 6b	De leerling leert Friese verhalen, gedichten en informatieve teksten te kiezen en te lezen die tegemoetkomen aan zijn belangstelling en zijn belevingswereld uitbreiden.

In maart 2018 is de aftrap gedaan voor *Curriculum.nu*. In het kader van dit landelijke traject zullen in de loop van 2018 alle kerndoelen (dus van alle schoolvakken) herzien worden voor PO en VO. Dit gebeurt in samenwerking met leerkrachten/docenten, schoolleiders en andere deskundigen zodat de kerndoelen goed afgestemd worden op wat leerlingen moeten leren. Omdat het Rijk geen zeggenschap meer heeft over de kerndoelen voor de Friese taal en cultuur, heeft de provincie Fryslân de opdracht gegeven om de kerndoelen voor het Fries te herzien. Hiertoe is, in het verlengde van *Curriculum.nu*, het traject *Kurrikulum.frl* gestart. Ook aan de herziening van de kerndoelen voor de Friese taal en cultuur zullen leraren/docenten, schoolleiders en andere experts meewerken om op die manier zo goed mogelijke en toekomstbestendige kerndoelen voor de Friese taal en cultuur te formuleren.

Taalprofielen voor het (vak) Fries

Door Gedeputeerde Staten zijn aan de hand van de kerndoelen verschillende taalprofielen opgesteld voor het vak Fries. In het taalprofiel wat de school aanvraagt zijn de kerndoelen opgenomen waar de school aan voldoet. De kerndoelen die niet in het taalprofiel opgenomen zijn, zijn de kerndoelen waar de school een (partiële) ontheffing voor krijgt. Een eventuele (partiële) ontheffing voor de kerndoelen is tijdelijk en moet na vier schooljaren weer opnieuw worden aangevraagd (Provinsje Fryslân, 2015).

De taalprofielen zoals deze beschreven zijn in de *Beleidsregel voor het verkrijgen van ontheffing voor het vak Fries in het primair en voortgezet onderwijs* van de Provinsje Fryslân (2015) zijn te vinden in Tabel 3 (PO) en Tabel 4 (VO).

TABEL 2 KERNDOELEN VOOR HET VAK FRIES VOOR DE ONDERBOUW VAN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Deelnemer in een tweetalige cultuur:	
Kerdoel 1	De leerling leert de betekenis onderkennen van de tweetalige Friese cultuur voor het dagelijks leven en leert deze te vergelijken met situaties in de rest van Nederland en daarbuiten.
Kerdoel 2	De leerling leert aan de hand van voorbeelden de specifieke kenmerken van de Friese cultuur begrijpen en deze in verband te brengen met de historische achtergronden daarvan.
Kerdoel 3	De leerling leert aan de hand van voorbeelden het belang van Friese cultuuruitingen onderkennen (teksten, muziek, toneel, film, TV en radio) en de betekenis die hij daaraan hecht onder woorden te brengen.
Voor leerlingen met Fries als tweede taal en voor leerlingen met Fries als moedertaal:	
Kerdoel 4a	De leerling leert om via voor hem zinvolle contexten een Friese woordenschat op te bouwen door verschillende strategieën toe te passen.
Kerdoel 5a	De leerling leert informatie op te zoeken en te ordenen uit schriftelijke en digitale Friestalige bronnen op basis van vragen over onderwerpen binnen zijn eigen belangstellingssfeer.
Kerdoel 6a	De leerling leert een informeel gesprek in het Fries te voeren met leeftijdgenoten over onderwerpen uit zijn dagelijks leven.
Voor leerlingen met Fries als moedertaal:	
Kerdoel 4b	De leerling leert zich mondeling en schriftelijk begrijpelijk uit te drukken en zich te houden aan taalconventies die voor het Fries gelden (spelling, grammaticaal juiste zinnen, woordgebruik).
Kerdoel 5b	De leerling leert het belang van het communiceren volgens gangbare taalregels van het Fries in formele situaties ontdekken (werkoverleg, planning, discussie).
Kerdoel 6b	De leerling leert Friese verhalen, gedichten en informatieve teksten te kiezen en te lezen die tegemoetkomen aan zijn belangstelling en zijn belevingswereld uitbreiden.

In maart 2018 is de aftrap gedaan voor *Curriculum.nu*. In het kader van dit landelijke traject zullen in de loop van 2018 alle kerndoelen (dus van alle schoolvakken) herzien worden voor PO en VO. Dit gebeurt in samenwerking met leerkrachten/docenten, schoolleiders en andere deskundigen zodat de kerndoelen goed afgestemd worden op wat leerlingen moeten leren. Omdat het Rijk geen zeggenschap meer heeft over de kerndoelen voor de Friese taal en cultuur, heeft de provincie Fryslân de opdracht gegeven om de kerndoelen voor het Fries te herzien. Hiertoe is, in het verlengde van *Curriculum.nu*, het traject *Kurrikulum.frl* gestart. Ook aan de herziening van de kerndoelen voor de Friese taal en cultuur zullen leraren/docenten, schoolleiders en andere experts meewerken om op die manier zo goed mogelijke en toekomstbestendige kerndoelen voor de Friese taal en cultuur te formuleren.

Taalprofielen voor het (vak) Fries

Door Gedeputeerde Staten zijn aan de hand van de kerndoelen verschillende taalprofielen opgesteld voor het vak Fries. In het taalprofiel wat de school aanvraagt zijn de kerndoelen opgenomen waar de school aan voldoet. De kerndoelen die niet in het taalprofiel opgenomen zijn, zijn de kerndoelen waar de school een (partiële) ontheffing voor krijgt. Een eventuele (partiële) ontheffing voor de kerndoelen is tijdelijk en moet na vier schooljaren weer opnieuw worden aangevraagd (Provinsje Fryslân, 2015).

De taalprofielen zoals deze beschreven zijn in de *Beleidsregel voor het verkrijgen van ontheffing voor het vak Fries in het primair en voortgezet onderwijs* van de Provinsje Fryslân (2015) zijn te vinden in Tabel 3 (PO) en Tabel 4 (VO).

1.2. CURRICULUMTHEORIE EN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB

Het onderzoek *Taalplan Frysk* is met name gericht op de vraag hoe scholen invulling geven aan het (vak) Fries. De inzichten die met het onderzoek worden verkregen, moeten vervolgens de basis kunnen vormen om het curriculum op verschillende niveaus verder te ontwikkelen. Het onderzoek is daarom onder meer gebaseerd op de curriculumtheorie en de onderdelen van het curriculaire spinnenweb (Van den Akker, Gravemeijer, McKenney & Nieveen, 2006).

Allereerst is er in die theorie een onderscheid gemaakt tussen een drietal representaties van het curriculum:

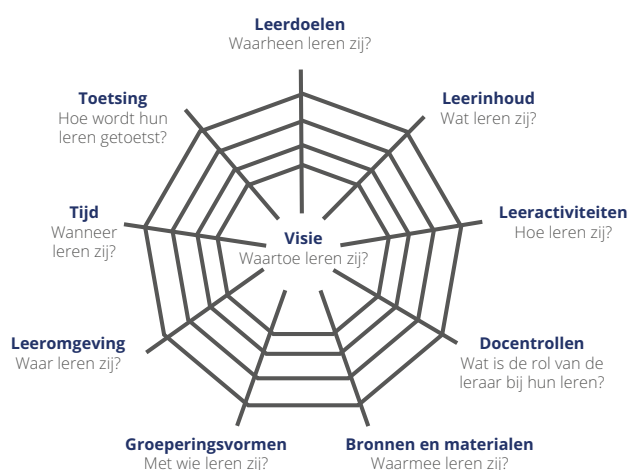
1. *Het curriculum zoals bedoeld.* Hier gaat het om het ideale curriculum, dat in documenten formeel is vastgelegd en waar de onderliggende visie wordt geëxpliciteerd.
2. *Het curriculum zoals uitgevoerd.* Hier gaat het om de vertaalslag van het curriculum (zoals bedoeld) naar de onderwijspraktijk. Wat is het aanbod van de school en hoe geven leerkrachten/docenten uitvoering aan het curriculum?
3. *Het curriculum zoals bereikt.* Hier gaat het om de resultaten van het curriculum. Wat zijn de ervaringen van leerkrachten/docenten en wat zijn de resultaten bij de leerlingen?

Die drie representaties hebben volgens Van den Akker e.a. (2006) betrekking op verschillende niveaus:

1. *Het macroniveau.* Dat is bijvoorbeeld het beleid van de provincie.
2. *Het mesoniveau.* Dat is bijvoorbeeld de manier waarop scholen uitvoering geven aan taalbeleid, maar ook hoe instellingen het curriculum (zoals bedoeld) vertalen naar een aanbod.
3. *Het microniveau.* Dat verwijst naar de klas, de leerkracht en de leerlingen.

Tenslotte geven Van den Akker e.a. (2006), in de metafoor van een spinnenweb (zie Figuur 1), aan dat het curriculum bestaat uit een tiental componenten die onderling met elkaar verbonden zijn. Het idee is dat het succes van curriculumontwikkeling wordt bepaald door de mate waarop de tien componenten van het spinnenweb, de verschillende representaties van het curriculum op het macro-, meso-, en microniveau met elkaar samenhangen.

Figuur 1: Curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006)

De taalprofielen, zoals deze tussen 2016 en 2018 werden opgesteld (zie bijlage II), zijn in eerste instantie een inventarisatie van het *curriculum zoals uitgevoerd* op mesoniveau, dus op het niveau van de individuele school. Met het opstellen van een taalprofiel wordt namelijk een antwoord gegeven op de vraag hoe het curriculum is geïmplementeerd op de school. Daarnaast zijn nog aanvullende vragen gesteld met betrekking tot de ambitie van de school.

In dit rapport wordt nu in eerste instantie inzicht gegeven in de manier waarop scholen het curriculum hebben geïmplementeerd, met de bedoeling dat de uitkomsten zullen leiden tot een ontwikkeling van alle representaties van het curriculum (zoals bedoeld, zoals uitgevoerd en zoals bereikt), op alle niveaus (provincie, scholen & instellingen en leerkrachten & leerlingen).

Het is voor een goed begrip van het kader van het onderzoek nodig om te benadrukken dat er een sterke relatie bestaat tussen de kerndoelen en het *curriculum zoals uitgevoerd*. Kerndoelen hebben betrekking op het aanbod (*het curriculum zoals uitgevoerd*), maar zeggen niets over het niveau dat leerlingen moeten bereiken (Oosterloo & Paus, 2005). De kerndoelen Fries voor het PO beschrijven het aanbod voor alle basisschoolleerlingen in Fryslân. Scholen hebben daarbij de keuze om het aanbod af te stemmen op de populatie. Scholen moeten hiervoor taalbeleid ontwikkelen, met de bedoeling zo ver mogelijk te komen. Voor de onderbouw van het VO geldt dat de school in het aanbod rekening houdt met ‘niveau van taalbeheersing’ van de leerlingen (Inspectie van het Onderwijs, 2010).

1.3. FRIES IN DE SCHOLEN

Een derde categorie binnen het theoretisch kader wordt gevormd door concepten die betrekking hebben op de situatie omtrent het Fries op de scholen. Die concepten fungeren in het onderzoek als variabelen waarvan het mogelijke verband met de taalsituatie op de scholen geanalyseerd is. Naast het onderscheid tussen het (vak) Fries op scholen in het Friestalige gebied versus het niet-Friestalige gebied, gaat het hier concreet om:

1. *De taalachtergrond van leerlingen.* Onze hypothese, voorafgaand aan het onderzoek op de scholen, is dat de taalachtergrond van de leerlingen op een school van grote invloed is op de manier waarop invulling wordt gegeven aan het (vak) Fries. In de inventarisatie hebben we onderscheid gemaakt tussen:
 - > Leerlingen die het Fries als moedertaal hebben;
 - > Leerlingen die het Fries als tweede taal hebben;
 - > Leerlingen voor wie het Fries een vreemde taal is.
2. *De taalachtergrond van de leerkrachten.* Deze variabele is alleen relevant voor het PO, omdat het Fries in het VO door (veelal) van huis uit Friestalige docenten wordt gegeven. De taalachtergrond van leerkrachten zou een belangrijke verklaring voor het wel of niet uitvoering geven aan het (vak) Fries kunnen zijn. Hierbij zijn overigens nog een tweetal mogelijkheden te onderscheiden:
 - > Leerkrachten die van huis uit Friestalg zijn
 - > Leerkrachten die van huis uit niet-Friestalg zijn
3. *De visie van de school.* Hier gaat het om de visie die de school heeft m.b.t. ‘het schoolvak Fries’ en ‘het gebruik van het Fries als instructietaal bij de andere vakken’, en de manier waarop scholen daar

in het aanbod invulling aan geven. Hierbij gaat het met name om het onderscheid tussen scholen die (bewust, of onbewust) werken vanuit een eentalig perspectief, waarbij de verschillende talen allemaal apart worden onderwezen en het zogenaamde meertalige perspectief. Een meertalig perspectief verwijst naar een visie waarbij meertaligheid het uitgangspunt is van leren en taal leren. Er is dan altijd aandacht voor de rol van de talen bij het leren en er is niet alleen aandacht voor het Fries, of het Nederlands, maar (tegelijktijd) ook voor de streektaal en/of de andere talen.

1.4. STRUCTUUR VAN HET RAPPORT (SAMENVATTEND)

De structuur van de rapportage volgt zoveel mogelijk de structuur van het theoretisch construct en de inhoud van de beleidsbrief van de Provinsje Fryslân (2015). Nadat in hoofdstuk 3 kort de geschiedenis van het Fries in het onderwijs wordt beschreven, worden eerst de resultaten van het onderzoek in het PO gepresenteerd (hoofdstuk 4 tot 9), daarna voor de onderbouw van het VO (hoofdstuk 10 tot 13). Voor de bespreking worden de toegekende taalprofielen verklaard aan de hand van de eerdergenoemde variabelen. In hoofdstuk 4 worden de taalprofielen geanalyseerd naar demografische variabelen (taalgebied, gemeente, grote kernen versus kleine kernen, naar denominatie, bestuur en naar taalachtergrond). Vervolgens staat in hoofdstuk 5 het Fries als schoolvak centraal en in hoofdstuk 6 het gebruik van het Fries buiten het schoolvak om. Deze verbijzondering van de analyse met betrekking tot aspecten van het beleid is uitgevoerd met behulp van de tien componenten van het curriculaire spinnenweb (Van den Akker e.a., 2006; zie Figuur 1). Er wordt daarbij met name ingezoomd op de componenten visie, tijd, leerdoelen, leerinhoud, leeractiviteiten, bronnen & materialen en toetsing. De tweede onderzoeksvraag (gericht op de ambities van de scholen) staat in hoofdstuk 7 centraal.

Er is apart aandacht voor de reguliere PO-scholen in de streektaalgebieden, namelijk 't Bildt, Hielpen en De Stellingwarven (hoofdstuk 8). Eerst worden de streektaalgebieden kort en in algemene zin beschreven, daarna worden de resultaten gepresenteerd voor het onderwijs in de streektaal. In hoofdstuk 9 volgt de bespreking van scholen voor het Speciaal Basisonderwijs (SBO), die vallen onder de WPO.

Vanaf hoofdstuk 10 wordt de onderbouw van het VO besproken. Eerst naar demografische variabelen (hoofdstuk 10), dan voor het Fries als schoolvak (hoofdstuk 11) en voor het gebruik van het Fries als voertaal buiten het schoolvak om (hoofdstuk 12). De resultatensectie wordt in hoofdstuk 13 afgesloten met een bespreking van de ambities in het VO.

De centrale onderzoeksvragen worden in het conclusie- en discussiehoofdstuk (hoofdstuk 14) beantwoord en is er aandacht voor de aanbevelingen voor curriculumontwikkeling en toekomstig (taal)beleid.

2

Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode, voor zover dit nog niet aan de orde is geweest, nader getypeerd en wordt besproken hoe de onderzoeksvragen worden beantwoord. In de inleiding is al aangegeven welke onderzoeksvragen centraal staan, namelijk:

1. Wat is de huidige situatie met betrekking tot het (vak) Fries⁴ in het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs?
2. Welke ambities hebben de scholen ten aanzien van de plaats en de rol van het (vak) Fries in het onderwijs voor de komende jaren⁵?

Taalplan Frysk is een sterk praktijkgemotiveerd onderzoek. Het is een grootschalig, beschrijvend onderzoek, waarin zowel correlatieve verbanden, als inzichten gebaseerd op interviews met directie, taalcoördinatoren en/of docenten Frysk op een specifieke school, in kwalitatieve zin zijn geanalyseerd. Alle PO-scholen en alle onderbouwlocaties van VO-scholen in Fryslân zijn bezocht, waarbij gebruik gemaakt is van een semigestructureerde vragenlijst die gezamenlijk door de onderwijskundige(n) en de aanwezige vertegenwoordigers van de school werd ingevuld. Op die manier zijn zowel gegevens verzameld m.b.t. onderzoeksvraag 1 (situatie op de school wat betreft het Fries) als m.b.t. onderzoeksvraag 2 (ambities van de scholen m.b.t. het Fries).

De gekozen onderzoekstrategie is bedoeld als een opstap naar ontwerponderzoek (Van den Akker e.a., 2006; Van Aken & Andriessen, 2011) van *Taalplan Frysk*. Behalve het beantwoorden van de eerdergenoemde onderzoeksvragen wordt zo namelijk niet alleen een bijdrage geleverd aan het versterken van het inzicht in de situatie op de scholen, maar wordt ook een basis gelegd voor verdere curriculumontwikkeling voor het (vak) Fries op het niveau van de scholen, de instellingen en de provincie.

Het interview op de scholen vormt het hart van het onderzoek en ook de basis voor het vaststellen van het taalprofiel. De ondersteuning door de onderwijskundige (de skoalbesiker) omvat echter meer dan alleen het afnemen van het interview op de school. Eerst wordt een afspraak gemaakt en krijgt de school een mail met extra informatie, o.a. met het verzoek om ter voorbereiding de eerste vragen (online of op papier) in te vullen. Tijdens het interview worden de ingevulde vragen besproken en wordt de rest van de vragenlijst ingevuld. Hierna krijgt de school twee weken de tijd om de gegevens te controleren en/of aan te vullen op basis van een bespreking in het team. Behalve controle in het team, wordt de vragenlijst nog gecontroleerd door de onderwijskundige en door het bovenscholse bestuur/centrale directie. Na het formele indienen van de ingevulde vragenlijst start de behandeling van de aanvraag door Gedeputeerde Staten en krijgt de school binnen acht weken bericht over het opgestelde taalplan met de toekenning of afwijziging van het taalprofiel.

⁴In streektaalgebieden is ook aandacht besteed aan de rol die de streektaal speelt in het onderwijs.

⁵Daarbij zijn we uitgegaan van een beleidsperiode van (maximaal) 4 jaar.

2.1. DATAVERWERVING

Het onderzoek *Taalplan Frysk* is uitgevoerd door een team van zeven onderwijskundigen van het lectoraat Taalgebruik & Leren van de NHL Stenden Hogeschool. Zij hebben alle 423 scholen voor PO, inclusief SBO-scholen en alle 71 onderbouwlocaties van het VO, inclusief praktijkonderwijs bezocht⁶. Het interview vond meestal plaats tussen de onderwijskundige en één of twee vertegenwoordigers van de school.

De interviews op de scholen zijn gevoerd op basis van een semigestructureerde vragenlijst en in een onlinemodule vastgelegd⁷. Daarnaast zijn (vrijwel) alle gesprekken opgenomen, zodat het mogelijk is om specifieke uitkomsten gedetailleerd nader te analyseren en eventueel toe te lichten aan de hand van uitspraken. Scholen hebben toestemming gegeven voor de opnames mits deze anoniem verwerkt worden, daarom zijn alle uitspraken in de rapportage geanonimiseerd en alleen de auteurs van dit rapport zijn op de hoogte van wie welke uitspraak gedaan heeft.

In de inventariserende beschrijving van de taalsituatie op de scholen staan de volgende categorieën centraal:

- A. Algemene informatie (bijv. NAW-gegevens van de school en het schoolbestuur)
 - B. Globale beschrijving van de school
 - > Over leerkrachten/docenten, met aandacht voor de taalachtergrond, bevoegdheid, etc.;
 - > Over leerlingen (aantallen, taalachtergrond, attitude, etc.); en
 - > De school (differentiatie o.b.v. taalachtergrond, taalbeleid, visie, etc.).
 - C. Verdiepingsvragen. De situatie van het Fries op de scholen in Fryslân (zie onderzoeksvraag 1) is verbijzonderd als:
 - > De situatie omtrent het schoolvak Fries, waarbij het vak Fries als doel centraal staat. Dit onderdeel is bevraagd aan de hand van de onderdelen van het *Curriculaire Spinnenweb* (zie Figuur 1); en
 - > De situatie omtrent het gebruik van de instructietaal Fries, waarbij het gaat om het gebruik van het Fries als voertaal (als middel) bij andere vakken.
- Beide situaties worden nader gespecificeerd o.b.v. het *rrF*, waarbij het gaat om 'luisteren', 'gesprekken', 'spreken', 'lezen' en 'schrijven'.
- D. Slotvragen
 - > Opvattingen (of attitude) m.b.t. het (vak) Fries; en
 - > Reflectie op de vragenlijst.
 - E. Vragen m.b.t. de *ambitie van de school* (= onderzoeksvraag 2)
 - > De ambities van de school worden expliciet aan de hand van open vragen aan het einde van het interview besproken, maar het komt ook aan de orde gedurende de inventarisatie en kan dus betrekking hebben op alle bovengenoemde categorieën.

Er is in dit onderzoek ook rekening gehouden met verschillende typen scholen en/of met het taalgebied waarin de school staat. Dat wil zeggen dat er in het PO apart onderzoek is gedaan naar de situatie op SBO-scholen. Ook is er aandacht voor scholen in streektaalgebieden ('t Bildt, Hielpen en De Stellingwarven) waarvoor aanvullende vragenlijsten ontwikkeld zijn m.b.t. het gebruik van de streektaal als vak en instructietaal bij andere vakken (vergelijkbaar met onderdeel B-E).

⁶ Hoewel sommigen ISK-scholen formeel onder de WPO/WVO vallen, is hier een aparte regeling voor getroffen.

⁷ Zie <http://taalplan.frl>.

2.2. DATAVERWERKING

Vanuit de onlinemodule waarin de vragenlijst is vastgelegd, kan een Exceldocument gegenereerd worden met alle gegeven antwoorden. De weergave van de data in Excel is afhankelijk van het type vraagstelling. Zo worden open vragen als tekst weergegeven, zijn matrix-vragen met nullen (negatief) en enen (positief) weergegeven en worden gesloten vragen met het gesloten antwoord (Ja/Nee/n.v.t.) weergegeven.

De data is verwerkt door zowel gebruik te maken van de verschillende functies in Excel als met behulp van SPSS 21.0 voor bijvoorbeeld het analyseren van verschillen (o.a. met *Friedman*-, *Mann-Whitney*- en *Kruskal Wallis-toetsen*) en samenhang (o.a. met *Spearman-toetsen*) tussen variabelen. Open vragen (o.a. de ambities) zijn verwerkt door de antwoorden te labelen en vervolgens te categoriseren.

Behalve de kwantitatieve data op basis van de vragenlijst en de gespreksdata uit de scholen zijn in het voorjaar van 2018 ook relevante instellingen benaderd ('personen met een mening') met een aantal gerichte open vragen. Die vragen hebben betrekking op bijvoorbeeld de relatie tussen *Taalplan Frysk* en (de toekomst van) de onderwijsbegeleiding, de ontwikkeling van bronnen en materialen, of de kwaliteit van de lerarenopleidingen etc. De reacties van deze specifieke respondenten worden in dit rapport op verschillende plekken gepresenteerd. Met deze aanvullende korte reacties is geprobeerd instellingen die niet direct betrokken zijn bij het onderzoek een stem te geven, omdat ook zij belangrijk zijn voor de toekomst van het (vak) Fries in het onderwijs.

SICHT

KEIZERSGRACHT

3

Geschiedenis

VAN HET FRIES IN HET ONDERWIJS

3.1. PRIMAIR ONDERWIJS

Vanaf 1907 konden scholen voor het eerst subsidie krijgen van het provinciale bestuur om Friese lessen te verzorgen na de reguliere schooltijd. “Een verzoek om f 500,- subsidie voor dit onderwijs, dat gegeven zou worden **op uren buiten het schoolrooster**, uit de Provinciale kas, werd in de winterzitting 1907 door de Staten van Friesland ingewilligd” (Jouwsma e.a., 1957; p. 9). In 1937 werden er wijzigingen doorgevoerd aan de *Lager Onderwijs Wet* (L.O. Wet) van 1920, waardoor het wettelijk mogelijk werd om Fries onderwijs te verzorgen in de hogere groepen tijdens de Nederlandse les. In artikel 2 werd beschreven dat: “Daar, waar naast de Nederlandse taal een streektaal in levend gebruik is, kan onder lezen en Nederlandse taal enige kennis van die streektaal begrepen zijn” (Jouwsma e.a., 1957; p. 10-11). Destijds was er echter nog niets bepaald om de Friese taal ook te gebruiken als instructietaal.

Jouwsma e.a. (1957) geven aan dat een jaar na de wetswijziging op zo'n 100 scholen in Fryslân in de hogere leerjaren gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheid om in de streektaal te onderwijzen. In 1949 is het aantal scholen dat Fries op het rooster heeft staan toegenomen naar 154 en in 1955 wordt op 215 scholen Friese les gegeven. “In het licht van de situatie van voor 1937, toen in het geheel geen onderwijs in het Fries werd gegeven op de scholen, kan hier van een verbetering worden gesproken, die moed geeft voor het toekomstige Fries onderwijs” (p. 15).

Vanaf 1955 mochten tweetalige basisscholen op wettelijke basis bestaan, Fries mocht gekozen worden als vak op de hele basisschool en het gebruiken van Fries als instructietaal werd toegestaan in de lagere groepen. In 1974 verbeterde de positie van het Fries in het basisonderwijs wederom door aanpassing van de L.O. Wet. Vanaf dat moment mocht de Friese taal gebruikt worden als instructietaal op de gehele basisschool en in 1980 werd Fries ook een verplicht vak voor de hele basisschool (Ytsma e.a., 2010).

De L.O. Wet werd in 1981 vervangen door de *Wet op het Primair Onderwijs* (WPO), dit heeft verder geen effect gehad op het Fries binnen het basisonderwijs (Ytsma e.a., 2010). In mei 1993 zijn er voor het eerst kerndoelen opgesteld, 122 in totaal, voor alle vakken op school en dus ook voor het Fries. De kerndoelen dienden ter vervanging van de eindtermen die eerder geldig waren voor het primair onderwijs (Staatsblad, 1993). In juni 1998 zijn de kerndoelen voor alle vakken voor het eerst herzien en

Over het Netwurk 3TS:

“Netwurk 3TS hat him de ôfrûne jierren ûntwikkele ta in taalbriedplak foar skoallen dy't op in natuerlike en beliedsmjittige wize meartaligens, ynklusyf Frysk en/of streektaal yntegrearje wolle yn har learstofoanbod. Undersyk hat útwiisd dat 3TS-skoallen hegere taalambysjes hawwe en yn it generaal better prestearje by it taalûnderwiis. Netwurk 3TS fertsjinnet provinsjebrede wurdearring en stipe fan 'e ferskillende taalynstituten. Sa kin it him trochûntwikkelje, mei de nijste taalynsichten, ta in moeting- en ynspiraasjeplak foar âlle meartalige skoallen yn Fryslân.”

Jelle Bangma en Eelke Goodijk (onderwijsadviseurs Cedin)

werd het aantal kerndoelen van 122 teruggebracht naar 109 (Adelmund, 1998). De kerndoelen voor het Fries bleven ongewijzigd.

In 1997 is het project *De Trijetalige Skoalle* opgezet op vijf basisscholen. Een belangrijke reden om hiermee te starten was om de kwaliteit van het Fries (en Engels) binnen het primair onderwijs (PO) te verbeteren om op die manier beter te voldoen aan de kerndoelen. In 2006, negen jaar na de start van het project *De Trijetalige Skoalle*, zijn de vijf scholen officieel gecertificeerd als drietalige school. Samen vormden deze scholen de basis voor het *Netwurk Trijetalige Skoallen* (Netwurk 3TS; Riemersma & De Vries, 2011). Sindsdien zijn er steeds meer scholen die zich aangesloten hebben bij het Netwurk 3TS. Er zijn verschillende varianten van de drietalige school binnen het Netwurk 3TS, wat betekent dat een school geen gecertificeerde drietalige school hoeft te zijn om bij het Netwurk 3TS te horen. Een overzicht van de scholen die bij het Netwurk 3TS horen is o.a. te vinden in *De Fryske Taalatlas* (Provincie Fryslân, 2015; p. 30), maar de gegevens zijn bijvoorbeeld ook op te vragen bij Taalsintrum Frysk - Cedin te Drachten. In totaal zijn er vijf verschillende routes voor meertaligheid zodat er voor iedere school een traject-op-maat aangeboden kan worden. Scholen in streektaalgebieden en in de stadse situatie zullen meertaligheid op een andere manier aanvlagen en hebben hier op die manier ook de kans voor (Cedin - sintrum meartaligens, 2013).

Tevens heeft er in maart 2006 opnieuw een herziening van de kerndoelen plaatsgevonden (Greven & Letschert, 2006), van 109 naar 58. Dit keer heeft dit wel gevolgen gehad voor de Friese kerndoelen. In de eerste twee versies van kerndoelen was er geen verschil tussen de Friese en Nederlandse kerndoelen, er waren twaalf kerndoelen voor beide talen. In 2006 zijn de kerndoelen voor het Fries teruggebracht naar zes kerndoelen (zie bijlage I). Door de landelijke wijzigingen van de kerndoelen vanaf maart 2018 zullen ook de kerndoelen voor het Fries herzien worden. De resultaten hiervan worden in de loop van 2019 verwacht⁸.

⁸ Kijk hiervoor op Curriculum.nu en Kurrikulum.frl.

Reactie op de kerndoelen Fries i.c.m. Taalplan Frysk:

“It loslitten fan de spegele kearndoelen Frysk hat de status fan it Frysk op ‘e skoallen tige skea dien. It saneamde ‘draachflakbetingst’ jout de skoalle as útfierder fan belied wetlik de kâns om in lykweardich plak fan it ûnderwiis yn it Frysk neffens in meartalich konsept op te kearen. It brûken fan it Frysk (sj. de ‘Taalatlas’) as kritearium foar (parsjele) ûntheffing giet yn tsjin de bedoeling fan kearndoelen, ntl. as in kearnoanbod foar alle skoallen. De kar foar eksterne differinsjaasje op skoalnivo (allinne foar it Frysk bestiet der in kar út profilen) ynstee fan ynterne op groepsnivo docht in lykweardige en lykberjochtige posysje fan de taal slim ûnderstek. Wy fine neat oer de needsaak om kearndoelen gear te stallen foar de WEC-skoallen en de skiednis fan de Friezen (sj. ek. Europeesk Hânfêst, kêst 8).”

Bestuur Feriening Frysk Underwiis (FFU)

3.1.1. BEVOEGDHEDEN VOOR HET VAK FRIES PO

Vanuit de onderwijscommissie van het *Selskip foar Fryske Tael en Skriftekennisse* begint in 1904 het opleiden van leerkrachten voor het Fries onderwijs met het boekje *Lytse Fryske Spraekleare* van P. de Clerq en G. Postma. Later wordt deze onderwijscommissie door de *Afûk* vervangen en voortgezet en daar kon men vervolgens ook examen doen voor de akte Fries L.O. In veel gemeentebesturen leidde dit in de loop der jaren tot het geven van een financiële stimulans, het in bezit hebben van een akte Fries L.O. werd beloond met minimaal 50 gulden (Jouwsma e.a., 1957). Zondag (2011) geeft vervolgens aan dat het vanaf 1950 mogelijk was om in Leeuwarden op de gemeentelijke opleidingsschool voor kleuterleidsters facultatief Fries te volgen voor één uur in de week. Vier jaar later kon er formeel examen in gedaan worden, 25 leidsters kregen een Fries diploma. Probleem hierbij was echter het Rijk, die het Fries niet wilde erkennen. Daarom zorgde de provinciale onderwijsraad voor examenprogramma's en diploma's. Op de christelijke opleidingsschool in Leeuwarden was de houding t.a.v. de Friese taal anders. Daar was de taal lange tijd verboden, zelfs in de docentenkamer. Verschillende redenen werden hiervoor gegeven: “Oerbelêsting fan de learlingen, wie der ien fan, mar yn wêzen fûnen se dat de memmetaal fan de bern, it Frysk, minder wie as de troch har heger achte nasjonale taal, it Hollânsk” (p. 181). Hier werd lange tijd dus geen Fries gegeven, maar vanaf 1977 kon ook daar examen gedaan worden voor het Fries. Vanaf 1975 werd het tevens in Drachten op de gemeentelijke opleidingsschool mogelijk om Fries te volgen en vanaf 1978 kon ook daar examen gedaan worden. In vele gemeenten kwam een financiële stimulans, het in bezit hebben van een diploma *Frysk foar beukerliedsters* werd beloond met 90 gulden op jaarbasis, aldus Zondag (2011).

Op de Rijkskweekschool in Drachten werd het Fries na de Tweede Wereldoorlog ingevoerd als facultatief vak, de leerkracht werd echter niet door het Rijk betaald. Op de Rijkskweekschool in Leeuwarden werden de leerkrachten Fries door de *Afûk* betaald. Ook op de christelijke kweekscholen in Dokkum, Leeuwarden en Sneek werd na de oorlog begonnen met het facultatief geven van het vak Fries. In 1952 werd het in Leeuwarden verplicht. De akte, *Akte W* of *Aantekening W* genoemd, werd vanaf 1957 als officiële Rijksakte erkend. De gemeente Leeuwarden kwam in 1966 met een regeling

om de vergoeding voor de akte Fries L.O. in te passen in het salaris. De gemeenten Heerenveen en Tytsjerksteradiel volgden de regeling. Het Rijk betaalde nog altijd niet mee. Tot 1989 kon er examen gedaan worden om deze akte te behalen (Zondag, 2011).

Tegenwoordig wordt het Fries op de PABO van de NHL Stenden Hogeschool als apart vak aangeboden. Er wordt aandacht besteed aan eigen vaardigheden, jeugdliteratuur en meertaligheid/didactiek. In het eerste leerjaar van de PABO heeft het Fries een plaats binnen het cluster 'Taalverwerving' en in het tweede leerjaar komt het aan bod in het thema 'Omgaan met verschillen' en in het cluster 'Erfgoed'. Van integratie met andere vakken is echter (nog) geen sprake. In het derde leerjaar van de PABO wordt het Fries wel geïntegreerd aangeboden in het thema 'Meertaligheid'. Bij andere vakken, zoals muziek, kunst en cultuur en wereldoriëntatie, komt het Fries dan (een enkele keer) aan bod. Assessments worden soms in het Fries afgenomen, maar daarvoor is vanuit de PABO op dit moment geen duidelijk beleid (L. Flapper, persoonlijke communicatie, juni 2018). Het positief afronden van de onderdelen leidt tot het *Frysk Foech*. Daarnaast is het mogelijk om kosteloos een nascholingstraject te volgen voor leerkrachten die tijdens de opleiding het *Foech* niet gehaald hebben of elders de PABO gevolgd hebben. Ook hierin staan de onderdelen eigen vaardigheden, jeugdliteratuur en meertaligheid/didactiek centraal en leidt het positief afronden van de onderdelen tot het *Frysk Foech*. Voor niet-Friestalige leerkrachten is er een apart traject waarin begonnen wordt met het onderdeel jeugdliteratuur waarin het (voor)lezen en spreken in het Fries de kern is. Daarna kan men doorstromen naar het volledige traject voor het *Frysk Foech*, waarin de onderdelen eigen vaardigheden en meertaligheid/didactiek nog aan bod komen.

In de toekomst zou de PABO nog beter als praktijkvoorbeeld van meertalig onderwijs willen fungeren:

"Foar eigen feardigens (ferstean, prate, lêze, skriuwe) binne aparte lessen nedich en der moatte mominten wêze om de ynhâld fan de kennisbasis Frysk te hifkjen. Dat hoecht net allegearre yn spesifike lessen Frysk. It soe moai wêze as Frysk by oare fakken ris as fiertaal brûkt wurdt en de Fryske feardichheden dan yn in assessment hifke wurde. Studinten soene dan minimaal ien kear in mûnlinge presintaasje en in skriftlik ferslach by in oar fakgebiet of assessment yn it Frysk (en ek yn it Ingelsk) dwaan moatte.

Dan is de PABO in moai praktykfoarbyld fan meartalich ûnderwiis."

Liskje Flapper (docent Fries PABO NHL Stenden Hogeschool)

3.1.2. TAALMETHODES VOOR HET FRIES IN HET PO

Hoewel het Fries binnen het onderwijs in de 19de eeuw nog geen plaats had, werden er door bijvoorbeeld de gebroeders Halbertsma en Waling Dykstra al wel korte teksten geschreven voor kinderen. In 1905 werd er naar aanleiding van een prijsvraag voor het eerst echt iets geschreven als zijnde leermiddel Fries voor onderwijsdoeleinden (Boelens, 1975). Door de jaren heen zijn er steeds meer materialen voor het Fries ontwikkeld. Denk aan *De Brêge* (1952)⁹, *Frysk op de legere skoalle* (1963)¹⁰, *Stap foar stap* (1971)¹¹, (Zondag, 2009) en *Taaltwirre* (1981)¹². Uiteindelijk voldeed *Taaltwirre* niet meer en moest

⁹ "De Brêge: lêsbok foar de middelklassen yn Fryslân" door P. Biesma en T. Keuning.

¹⁰ "Frysk op de legere skoalle: taelmethode" door Pedagogysk Advysburo van de Fryske Akademy.

¹¹ "Stap foar stap: ramtmetoade foar it begjinnend lêzen" door Pedagogysk Advysburo van de Fryske Akademy.

¹² "Taaltwirre: in rige fan 10 Fryske lessen foar taal en stavering" door J. Boorsma.

er wat nieuws komen. Dit werd de *Fryske TaalRotonde* (1994). De *Fryske TaalRotonde* wilde rekening houden met het verschil aan taalkennis van de verschillende deelnemers van de methode. De *Fryske TaalRotonde* gaat uit van het principe dat taal geleerd wordt door taal echt te gebruiken (Zondag, 1995).

In 2006 werd de *Fryske TaalRotonde* vervangen door de nieuwe taalmethode *Studio F*, waardoor het mogelijk werd om op vier niveaus te differentiëren. *Studio F* combineert het lezen en schrijven in het Fries met Friese schooltelevisieprogramma's en ICT-opdrachten (Ytsma e.a., 2010). De methode werd gefaseerd ingevoerd, in 2006 was de methode voor groep 4, 5 en 7 beschikbaar en het jaar erop ook voor groep 6 en 8 (Klinkenberg, Jansma & Hage, 2015). In 2009 werkte zo'n twee derde van de basisscholen systematisch met *Studio F* en was de *Fryske TaalRotonde* bijna volledig naar de achtergrond verdwenen (Inspectie van het Onderwijs, 2010). Hoewel *Studio F* modernisering van het vak Fries teweegbrengt, is er ook kritiek. Dit vooral van leerkrachten die te maken hebben met combinatiegroepen. Zij hebben het gevoel dat ze op nog meer niveaus moeten differentiëren, namelijk zowel tussen de combinatiegroepen als binnen de groepen in de combinatiegroepen. Leerkrachten binnen drietalige scholen hebben minder moeite met de methode (Klinkenberg e.a., 2015). Naast de taalmethode voor Fries is er ook ander materiaal beschikbaar. Vooral de programma's van *Skoaltv*, waaronder *Tsjek*, zijn populair op scholen (Inspectie van het Onderwijs, 2010; Klinkenberg e.a., 2015).

Tien jaar na de lancering van *Studio F* is in 2016 een herziening van deze taalmethode, *Spoar 8* genaamd, geïntroduceerd, welke vanaf 2013 ontwikkeld is. *Spoar 8* is volledig digitaal te gebruiken. Qua inhoud is er redelijk wat overlap met de oude methode *Studio F*, maar het aantal differentiatieniveaus is teruggebracht van vier naar twee wat het meer behapbaar maakt voor leerkrachten in combinatiegroepen. Ook deze methode wordt gefaseerd ingevoerd, de methode is inmiddels beschikbaar voor groep 1/2 en groep 5-8. Groep 3/4 wordt binnenkort verwacht (zie ook §5.2.6). Verder is het in de toekomst mogelijk om via een digitale mediatheek materiaal te selecteren wat bruikbaar is bij andere vakken (o.a. wereldoriëntatie).

3.2. VOORTGEZET ONDERWIJS

De rol die het Fries speelt in het voortgezet onderwijs is onder andere door Ytsma e.a. (2010) beschreven. Als uitvloeisel van het toestaan van het Fries 'als streektaal in levend gebruik' in het lager onderwijs, werd het Fries vanaf 1937 als facultatief vak gezien op de (M)ULO (Meer Uitgebreid Lager Onderwijs). Vanaf 1948 werd het Fries ook toegestaan in het VHMO (Vorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs). Met de invoering van de *Wet op het Voortgezet Onderwijs* (WVO, ook wel 'Mammoetwet' genoemd) in 1968 werd het Fries formeel toegestaan als keuzevak in de brugklas, namelijk voor één uur per week in plaats van Nederlands. Vanaf 1970 werd het op het voortgezet onderwijs mogelijk om examen af te leggen voor het Fries.

Na de invoering van het Fries in het basisonderwijs als verplicht onderdeel in 1980 (zie ook §3.1) heeft de Rijkscommissie Fries in 1982 geadviseerd om het Fries ook in het voortgezet onderwijs toe te passen in de niet-examenklassen. In 1993 volgde, na de invoering van de basisvorming, de verplichting van het Fries als vak op het voortgezet onderwijs (VO), maar alleen voor de lagere klassen. Er werd echter geen minimumlessentabel voorgeschreven, wat betekende dat er ook geen extra vergoeding uit de rijksbegroting toegekend werd. Bovendien konden de scholen gemakkelijk een ontheffing

aanvragen bij de Inspectie van het Onderwijs voor deze verplichting. Daarnaast werd het Fries als instructietaal op alle niveaus binnen het VO toegestaan, alleen ook hier werden geen extra middelen beschikbaar voor gesteld (A.M.J. Riemersma, persoonlijke communicatie, juni 2018). Vanaf 2006 tot 2015 was het voor scholen mogelijk om bij het Rijk ontheffing aan te vragen voor het vak Fries. Zo'n aanvraag kon worden gehonoreerd en gold dan voor één jaar. Ieder jaar moest er weer opnieuw een aanvraag ingediend worden (Ytsma e.a., 2010). Sinds 2015 ligt verlening van de ontheffingen bij de provincie Fryslân (zie ook §3.3).

Wanneer scholen er voor kiezen om het Fries als examenvak aan te bieden, kunnen zij gebruik maken van een subsidieregeling van de provincie Fryslân waardoor extra geld beschikbaar is om deze lessen vorm te geven. Het aantal scholen dat het examen aanbiedt voor het Fries is echter relatief laag (zie ook §11.2.7).

In 2010 is er op drie scholen een pilot gestart met meertalig onderwijs in het VO. Het Fries wordt op deze scholen vanaf dat moment ook gebruikt als instructietaal bij andere vakken, eerst alleen bij geschiedenis en later ook bij bijvoorbeeld gymnastiek. Een van de problemen waar de scholen tegenaan lopen is het materiaal, dit is vaak niet beschikbaar in de Friese taal en de ontwikkeling van nieuw materiaal is prijzig (Bangma, 2013). Desalniettemin zijn er inmiddels zes VO-scholen gestart als meertalig voortgezet onderwijs (MFU; Meartalich Fuortset Underwiis). Er wordt gewerkt aan en gestreeft naar het uitbreiden van dit netwerk, daarom zijn de instapmogelijkheden laagdrempelig en is er ruimte voor ontwikkeling. De standaarden waar een school vervolgens aan moet voldoen om te kunnen certificeren als MFU zijn op een goed niveau (J. Bangma en E. Goodijk, persoonlijke communicatie, juni 2018).

Net als voor het PO zijn er voor de onderbouw van het VO kerndoelen voor het Fries opgesteld. De kerndoelen wijken af van die van het PO doordat er gedifferentieerd wordt naar de taalachtergrond van de leerlingen. Zo zijn er aparte kerndoelen opgesteld voor leerlingen met het Fries als moedertaal en leerlingen die het Fries als tweede taal leren (Ytsma e.a., 2010). In het schooljaar 2017/2018 zijn zes/negen kerndoelen (zie bijlage I) van kracht, waarbij drie kerndoelen verplicht zijn voor alle leerlingen (kerndoel 1-3) en drie kerndoelen afhangen van de taalachtergrond van de leerlingen (kerndoel 4-6). Net zoals bij het PO zullen door de landelijke wijzigingen van de kerndoelen vanaf maart 2018 ook de kerndoelen van het VO voor het Fries herzien worden. De resultaten hiervan worden in de loop van 2019 verwacht¹³.

3.2.1. BEVOEGDHEDEN VOOR HET FRIES VO

De opleiding tot docent *Frysk* in het VO is opgezet door de *Noordelijke Leergangen*, welke in 1985 opgegaan is in de *Noordelijke Hogeschool Leeuwarden* (NHL). Sinds 2018 is de NHL gefuseerd met *Stenden Hogeschool* waardoor er een nieuwe hogeschool ontstaan is: *NHL Stenden Hogeschool*. Vroeger kon men een akte Fries MO-A en Fries MO-B behalen voor respectievelijk de tweede- en eerste-gradsbevoegdheid. Dit zijn tegenwoordig de bachelor- en vakmasteropleiding Fries die aangeboden worden op de NHL Stenden Hogeschool (A.M.J. Riemersma, persoonlijke communicatie, juni 2018).

¹³ Kijk hier voor op Curriculum.nu en Kurrikulum.frl

Ervaringen van studenten van de (gecombineerde) lerarenopleiding:

“Ik doch de oplieding Frysk yn kombinaasje mei Nederlânsk. De mearwearde dêrfan is dat ik in gruttere kâns ha op in baan letter. Dêrneist ha ik in soad kennis oer beide talen, wêrtroch ik relaasjes en ferbannen lizze kin tusken beide. Op dy manier kin ik learlingen ek helpe.”

Gerla Stork (student NHL Stenden Hogeschool)

De mearwearde fan de oplieding is dat it lytsskalich is. Der is in soad romte foar it útwikseljen fan ynformaasje, kennisoerdracht en kunde. En wolst de taal goed oan de learlingen of studinten oerbringe dan moastst it Fryske fak sels ek ûnder de knibbel ha. De oplieding Frysk spilet in grutte rol yn it foarút helpen en it behâlden fan it Frysk, en it jout in goede basis om letter taret foar de klasse te stean.”

Jantsje Stienstra (student NHL Stenden Hogeschool)

Vandaag de dag zijn er verschillende routes om docent *Frysk* in het VO te worden. Zo is er een reguliere bacheloropleiding voor docent *Frysk* van twee of drie jaar, afhankelijk van een eventuele vooropleiding, om een tweedegraads lesbevoegdheid te halen. Deze opleiding wordt zowel voltijd als in deeltijd aangeboden. Tevens is het mogelijk om van de voltijdsopleiding een gecombineerde lerarenopleiding Nederlands-Frysk te maken, die in vier jaar tijd tot een tweedegraads bevoegdheid in twee schoolvakken leidt. Na de tweedegraads opleiding is het mogelijk om door te stromen naar de educatieve vakmaster *Frysk* van drie jaar waarmee een eerstegraads lesbevoegdheid behaald kan worden.

Ook aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) is het mogelijk om een eerstegraads lesbevoegdheid Fries te halen. Hier wordt de tweejarige educatieve master “*Friese Taal en Cultuur*” aangeboden. De bachelor *Minorities & Multilingualism* geeft direct toegang tot de masteropleiding, maar ook met een andere vooropleiding kan gestart worden. In het eerste jaar van de master ligt de nadruk op vakinhoud en het verdiepen van de eigen kennis. In het tweede jaar ligt de nadruk juist op didactiek en stage in de bovenbouw van het VO.

Sinds 2017 mag er tevens met een PABO *Frysk Foech* (zie §3.1.1) lesgegeven worden in de eerste en tweede klas van het VO, mits binnen twee jaar de tweedegraads lesbevoegdheid behaald wordt (B. Gezelle Meerburg, persoonlijke communicatie, april 2018).

3.2.2. TAALMETHODES VOOR HET FRIES IN HET VO

Met het verplicht worden van het vak Fries in de onderbouw van het VO in 1993 betekende dit ook dat er lesmateriaal ontwikkeld moest worden (Ytsma e.a., 2010). Omdat er maar weinig tijd was om speciaal lesmateriaal te maken voor het VO had de eerste taalmethode *Flotwei Frysk* - een samenwerking tussen *Afûk* en Wolters-Noordhoff - dezelfde opbouw als die van het leerboek Nieuw Nederlands ontwikkeld door Wolters-Noordhoff. In *Flotwei Frysk* werd geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende schoolniveaus, wat betekent dat leerlingen van bijvoorbeeld het VMBO en VWO dezelfde lesstof aangeboden kregen (De Vries, 2018). *Flotwei Frysk* bestond uit een basisleerlingenboek, een handleiding voor de docent en speciaal luistermateriaal aan de hand van cassettebandjes (Taalsintrum Frysk, 2000).

Dit veranderde in 2003 bij het uitkomen van de nieuwe taalmethode *Freemwurk*. Vanaf dat moment werd er wel onderscheid gemaakt in de verschillende schoolniveaus en ook de doelstellingen werden anders. Waar er in *Flotwei Frysk* nog uitgegaan werd van dezelfde doelstellingen als die voor het Nederlands, werd in *Freemwurk* uitgegaan van het Fries als een vreemde taal, net zoals bijvoorbeeld het Engels en het Duits. Voordeel hiervan was dat er gedifferentieerd kon worden naar taalachtergrond van de leerlingen, waardoor Friestalige leerlingen iets extra's konden doen en niet-Friestalige leerlingen meer aanbod op maat hadden. Tevens kwam er vanaf 2006 een digitale versie van *Freemwurk* op internet (De Vries, 2018). In 2009 blijkt dat bijna 90% van de scholen die het vak Fries aanbieden ook gebruik maakt van deze methode (Inspectie van het Onderwijs, 2010). Binnen het MFU wordt ook geschiedenis aangeboden in het Fries. Hiervoor is materiaal ontwikkeld wat geresulteerd heeft in de *Kanon fan de Fryske skiednis* en een Friese variant van de geschiedenismethode *MEMO* (Bangma, 2013). Naast deze methodes voor Fries is er ook ander materiaal beschikbaar. In 2009 maakt zo'n driekwart van de scholen die het vak Fries aanbieden gebruik van het tijdschrift *Linkk* (Inspectie van het Onderwijs, 2010).

Sinds 2014 wordt er gewerkt aan de vernieuwing van de taalmethode Fries. Dit heeft geresulteerd in de nieuwste methode voor Fries, *Searje 36*. Deze taalmethode is volledig digitaal te gebruiken. Qua inhoud is er overlap met de oude methode *Freemwurk*, het tijdschrift *Linkk* en de *Kanon fan de Fryske skiednis*. Daarnaast wordt er binnen *Searje 36* gebruik gemaakt van de programma's van *SkoalTV* (De Vries, 2018).

3.3. ONTHEFFING VOOR HET VAK FRIES

Scholen in Fryslân die onder de WPO en WVO vallen zijn verplicht om onderwijs te bieden in de Friese taal en cultuur. Hoe dit onderwijs er precies uit moet zien staat scholen vrij, zolang er maar aandacht is voor de opgestelde kerndoelen (zie bijlage I). Toch zijn er ook uitzonderingen mogelijk, scholen die een volledige ontheffing krijgen van de provincie Fryslân om het vak Fries aan te bieden. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan scholen in de gemeente Weststellingwerf waar het Fries in het dagelijks leven een veel kleinere rol speelt zoals zichtbaar wordt in de *Fryske Taalatlas 2015* (Provincie Fryslân, 2015; vb. p. 19). De Stuurgroep Hoekstra (2010) heeft geadviseerd om de WPO en de WVO aan te passen zodat het voor Gedeputeerde Staten mogelijk wordt om ook een gedeeltelijke ontheffing te verlenen. In 2014 heeft dit geleid tot een wijziging in zowel de WPO als de WVO, waarin nu het volgende wordt geschreven (zie Tabel 5):

TABEL 5 GEWIJZIGDE WETSARTIKELN WAT BETREFT DE FRIESE TAAL IN HET ONDERWIJS, GELDIG VANAF AUG. 2014

WPO Artikel 9, lid 4:

Op de scholen in de provincie Fryslân wordt tevens onderwijs gegeven in de Friese taal. Gedeputeerde Staten kunnen op verzoek van het bevoegd gezag gedeeltelijke of volledige ontheffing van deze verplichting verlenen. Gedeputeerde Staten stellen in een beleidsregel criteria vast voor die gedeeltelijke en volledige ontheffing. De vaststelling geschiedt niet eerder dan nadat Gedeputeerde Staten overleg hebben gevoerd met het Friese primair onderwijs.

WVO Artikel 11e, lid 1:

Op de scholen in de provincie Fryslân wordt met inachtneming van de daarvoor vastgestelde kerndoelen tevens onderwijs gegeven in de Friese taal en cultuur, tenzij Gedeputeerde Staten op verzoek van het bevoegd gezag gedeeltelijke of volledige ontheffing van deze verplichting hebben verleend. Gedeputeerde Staten stellen in een beleidsregel criteria vast voor die gedeeltelijke en volledige ontheffing. De vaststelling van deze criteria geschiedt niet eerder dan nadat Gedeputeerde Staten overleg hebben gevoerd met het Friese voortgezet onderwijs.

Daartoe heeft Gedeputeerde Staten overleg gevoerd met het Friese PO en VO. In 2015 heeft dit geleid tot een nieuwe beleidsregel van de Provincie Fryslân (2015): *Beleidsregel voor het verkrijgen van ontheffing voor het vak Fries in het primair en voortgezet onderwijs*. In deze beleidsregel wordt beschreven hoe scholen in aanmerking kunnen komen voor een (partiële) ontheffing voor het vak Fries. Scholen dienen een aanvraagformulier in waarop wordt aangegeven hoe het vak Fries op dat moment gegeven wordt. Daarnaast wordt aangegeven welk profiel passend is bij de school (zie bijlage II). Natuurlijk zijn er ook scholen die geen ontheffing nodig hebben, waarbij de Provincie Fryslân (2015) er in de beleidsregel vooral vanuit gaat dat dit de drietalige scholen zullen zijn of scholen die in ontwikkeling zijn om een drietalige school te worden. In feite gaat het hier dus om de scholen die beschreven worden in *De Fryske Taalatlas* (Provincie Fryslân, 2015; p. 30) onder het Netwurk 3TS.

Het aanvragen van een (partiële) ontheffing verloopt in verschillende stappen, waarbij de provincie Fryslân de administratieve druk voor scholen zo beperkt mogelijk wil houden. Als vervolg daarop is in februari 2016 het project *Taalplan Frysk* gestart. Onderwijskundigen van het lectoraat Taalgebruik & Leren van de NHL Stenden Hogeschool hebben vanaf april 2016 de scholen bezocht en hebben, indien nodig, samen met de school een aanvraag tot (partiële) ontheffing opgesteld. De onderwijskundigen ondersteunen daarmee de scholen bij het formuleren van een taalplan t.a.v. de Friese taal (als vak) en maken hiermee de administratieve druk voor de scholen lager. Aan de andere kant krijgen de onderwijskundigen een duidelijker beeld van de stand van zaken m.b.t. de Friese taal in het onderwijs en de ambities van de scholen hierbij. De opbrengsten van deze bezoeken zijn te lezen in de volgende hoofdstukken van dit rapport.

Reacties op het vaststellingsbeleid van de provincie Fryslân:

“In amtlik proses fan ûntheffingferliening jout sifers fan it tal ferliende ûntheffingen. Dat proses kin lykwols gjin natuerlik of ‘realistysk’ byld fan de situaasje fan it ûnderwiis Frysk jaan, om’t de aktuele situaasje, i.e. kwantiteit + kwaliteit fan it ûnderwiis Frysk, hifke wurdt yn it ljocht fan ‘e (troch skoalbestjoeren) winske situaasje. Ek is in realistysk byld net genôch. Taalplanning hat primêr ferlet fan in logysk byld: oarsaken. Nei de oarsaken fan súkses of falen by it jaan fan Frysk is gjin ûndersyk dien. Foar it útsetten fan oplossingsstrategyen moat men witte wat goed, substansjeel Frysk jaan (ûn)mooglik makket.”

Sis Tsiis (burgeractiegroep)

“Taalplan Frysk hat twa kanten, sa docht bliken út ‘e praktyk. Oan ‘e iene kant is it in moaie beskriuwing fan de stân fan saken op skoalle: Wat binne oant no ta de ynspannings fan ‘e skoalle om de keardoelen Frysk te realisearjen? Hoe sjocht de learlingpopulaasje derút? Hoe stiet it derfoar mei de learkrêftfeardichheden? Hokfoar doelen wurde neistribbe? Oan ‘e oare kant merke wy lykwols dat op guon skoallen it fêststelde ûntheffingenivo ek as einnivo ynskat wurdt en ûntbrekt it besef dat der de kommende jierren ambysje toand wurde moat.”

Jelle Bangma en Eelke Goodijk (onderwijsadviseurs Cedin)

“Yn 2006 hat de ûnderwiisynspeksje al in in soarte fan 0-mjitting dien oangeande de no jildende keardoelen Frysk yn it oanbod fan de skoallen sûnder dat der beliedsmjittich wat mei dien is. De tekst fan it Taalplan Frysk jout gjin garânsje dat soks anst better wurde sil. Skoallen krije (te) rom de tiid om neffens eigen (faak beheinde) ambysjes en de taaleftergrûn fan de skoalregio it programma-oanbod Frysk fêst te stellen. It belied kriget sa it karakter fan in omkearde salami-taktyk: de provinsje giet hieltyd wer akkoart mei stapkes tebek by it neikommen fan de ferplichting fan it Frysk as in lykweardich fak.”

Bestuur Feriening Frysk Underwiis (FFU)

3.4. MATERIELE INSTANDHOUDING FRIES

Scholen in Fryslân komen in aanmerking voor het rijksbudget voor materiële instandhouding Fries (MIF). Scholen voor PO en de onderbouwlocaties van het VO krijgen vanuit dit budget een bedrag per leerling, met de bedoeling om daarmee het lesmateriaal te bekostigen dat specifiek bedoeld is voor het (vak) Fries. Met deze subsidie kan iedere school lesmateriaal aanschaffen, waarmee de basis voor goed onderwijs in het (vak) Fries kan worden gegeven. Tot het schooljaar 2017/2018 kreeg iedere school in Fryslân hetzelfde bedrag per leerling uitgekeerd, ongeacht of er nu wel of niet iets aan het (vak) Fries werd gedaan.

Eén van de ideeën die ten grondslag ligt aan het onderzoek *Taalplan Frysk* is dat de provincie Fryslân de hoogte van het uit te keren bedrag per leerling in de toekomst laat afhangen van het toegekende taalprofiel. Scholen voor het PO en VO met een A-profiel zullen vanaf het schooljaar 2018/2019 meer geld per leerling ontvangen dan scholen met een lager taalprofiel¹⁴.

Tijdens de ondersteuning op de scholen bij het opstellen van het taalplan, is deze informatie omtrent het voorgenomen beleid ook steeds verstrekt. Het idee is dat de Inspectie van het Onderwijs, bij het ingaan van de nieuwe regels omtrent de MIF-gelden, gaat controleren of de school het onderwijs verzorgt dat past bij het toegekende taalprofiel.

¹⁴ Zie https://www.fryslan.frl/subsidies/subsidies-regelingen_3217/item/materiele-instandhouding-fries_13813.html

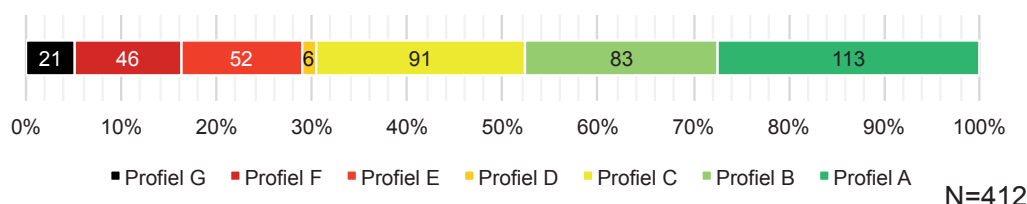
4

Resultaten PO-profielen

NAAR DEMOGRAFISCHE VARIABELEN

In de periode april 2016 tot en met maart 2018 zijn er in totaal 412 taalplannen opgesteld door de onderwijskundigen samen met de primair onderwijs (PO) scholen. Ieder taalplan heeft ook geleid tot een taalprofiel voor de school. Aan de hand van de beschreven taalprofielen in de taalplannen kan een nauwkeurig overzicht gemaakt worden van de verdeling van de verschillende PO-profielen over de provincie. Het overzicht van de verdelingen van de PO-profielen voor het Fries is in Figuur 2 weergegeven voor de gehele provincie, m.u.v. de SBO-scholen (zie hiervoor hoofdstuk 9).

Figuur 2: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen provinciebreed

Figuur 2 geeft een duidelijke variatie in de PO-profielen weer. Zo zijn er 113 reguliere scholen (27,4%) die geen ontheffing nodig hebben, omdat er bij het (vak) Fries op deze scholen aanbod is voor alle kerndoelen (profiel A). Aan de andere kant hebben 21 reguliere PO-scholen (5,1%) een volledige ontheffing nodig voor het vak Fries (profiel G), wat betekent dat op deze scholen geen aanbod is voor de kerndoelen die gaan over het Fries.

Om een duidelijker beeld te krijgen van waar en waarom er variatie zit in de taalprofielen zullen in de volgende paragrafen een aantal demografische variabelen benoemd worden waarmee dit mogelijk verklaard kan worden. De eerste drie paragrafen staan in het teken van het geografische gebied waarin de scholen zich bevinden. Zo is er in §4.1 aandacht voor de verschillende gemeenten. De ene gemeente is nu eenmaal 'meer Fries' dan de andere (zie hiervoor ook *De Fryske Taalatlas*, p. 19, van de Provincie Fryslân (2015)). Hierbij wordt uitgegaan van de gemeenten die bestonden bij aanvang van de schoolbezoeken van *Taalplan Frysk* in 2016, dus van vóór de gemeentelijke herindeling die in 2018 plaatsgevonden heeft. In §4.2 is er aandacht voor de grotere steden en/of dorpen waar meerdere scholen te vinden zijn, zoals in Drachten, Heerenveen en Leeuwarden, in vergelijking met de kleinere

kerngebieden op het platteland, zoals Earnewâld, Metslawier en Wiuwert, waar één school een groter voedingsgebied heeft. §4.3 zal de conclusies geven op de geografische variabelen.

Daarna zal er aandacht zijn voor de demografische variabelen die zich meer richten op de sociale aspecten waarin de scholen zich bevinden. Zo wordt er in §4.4 eerst ingegaan op de bovenliggende organisaties waar scholen onderdeel van uitmaken, namelijk: de onderwijskoepels (§4.4.1) en schoolbesturen (§4.4.2). Een koepel of bestuur zou immers een bepaald beleid voor alle aangesloten scholen kunnen hanteren, waaruit de variatie in de taalprofielen verklaard kan worden. Scholen hebben daarnaast een maatschappelijke verantwoordelijkheid om kinderen voor te bereiden op het participeren in de toekomstige samenleving. Daarom wordt er in §4.5 ingegaan op scholen die onderwijs geven vanuit een bepaalde visie. Hierbij is aandacht voor de denominatie van de school (§4.5.1) en het concept van de drietalige school (§4.5.2) als mogelijke verklaring voor de variatie in de PO-profielen. Tot slot gaat §4.6 in op de taalachtergrond van de leerkrachten en leerlingen als mogelijke verklaring voor de variatie in de PO-profielen. In §4.7 zullen de conclusies gegeven worden op de sociale variabelen.

4.1. TAALPROFIELEN PER GEMEENTE

Uit Figuur 2 blijkt een duidelijke variatie van PO-profielen in de provincie. Eén van de mogelijke verklaringen hiervoor zou gevonden kunnen worden in het voorgaande beleid van het Rijk en de Inspectie van het Onderwijs. In bepaalde gebieden was het, en is het in de huidige situatie wederom, mogelijk om een volledige ontheffing aan te vragen voor het vak Fries (zie ook §3.3). Het gaat hierbij echter alleen om scholen die zich buiten het Friese taalgebied bevinden. Hierbij moet echter wel opgemerkt worden dat hoewel voor scholen in dit gebied eerder altijd al de mogelijkheid bestond om een volledige ontheffing aan te vragen voor het vak Fries, dit nog niet wil zeggen dat het voor scholen ook noodzakelijk was om een volledige ontheffing aan te vragen. In de beleidsregel van de Provinsje Fryslân (2015) wordt het niet-Friese taalgebied als volgt beschreven: “Dit zijn in ieder geval de gemeenten Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland en Weststellingwerf en delen van de

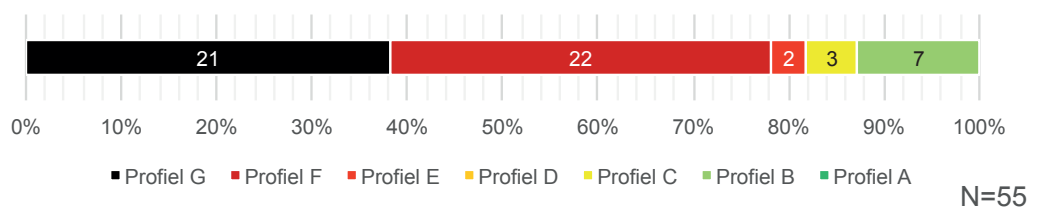
gemeenten Ooststellingwerf en Kollumerland en Nieuwkruisland” (p. 5).

Om te achterhalen of dit (voorgaande) beleid ook daadwerkelijk een verklaring is voor de variatie in de PO-profielen zal in §4.1.1 een beschrijving gegeven worden van de scholen in het niet-Friese taalgebied en in §4.1.2 zal er juist gekeken worden naar de scholen in het Friese taalgebied.

4.1.1. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN HET NIET-FRIESE TAALGEBIED

In Figuur 3 is het overzicht weergegeven van de PO-profielen in het niet-Friese taalgebied. Het gaat hierbij om 55 reguliere PO-scholen. In Figuur 3 komt naar voren dat alle scholen in het niet-Friese taalgebied een bepaalde mate van ontheffing nodig hebben, er is geen enkele school die op niveau van aanbod bij het (vak) Fries voldoet aan alle kerndoelen (profiel A). Zeven scholen (12,7%) in het niet-Friese taalgebied hebben geen aanbod voor schrijven (kerndoel 21) in het Fries en komen uit op profiel B. Drie scholen (5,5%) hebben geen aanbod voor lezen (kerndoel 20) en schrijven (kerndoel 21) in het Fries en komen daarmee uit op profiel C. Twee scholen (3,6%) komen uit op profiel E, zij hebben alleen aanbod voor attitude (kerndoel 17) en luisteren naar de Friese taal (kerndoel 18), en 22 scholen (40,0%) komen uit op profiel F, hier is alleen aanbod voor attitude (kerndoel 17). Daarnaast zijn er 21 scholen (38,2%) in het niet-Friese taalgebied die uitkomen op een volledige ontheffing, hier is geen aanbod voor het (vak) Fries.

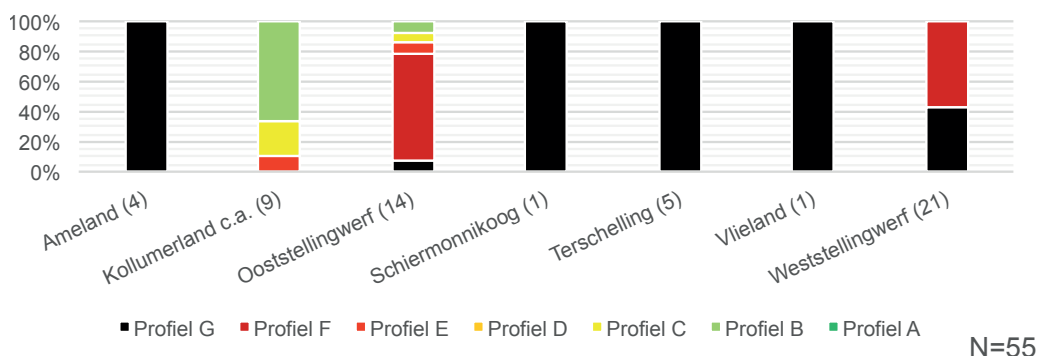
Figuur 3: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen in het niet-Friese taalgebied

Om een duidelijker beeld te krijgen van waar de variatie in de PO-profielen in het niet-Friestalige gebied zit, zijn in Figuur 4 de taalprofielen van de reguliere PO-scholen weergegeven voor de gemeenten die in dit gebied vallen, namelijk de gemeenten: Ameland, Kollumerland en Nieuwkruisland (Kollumerland c.a.), Ooststellingwerf, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland en Weststellingwerf. Uit Figuur 4 wordt duidelijk dat:

- > Alle scholen op de Waddeneilanden een volledige ontheffing nodig hebben, wat betekent dat hier geen aanbod is voor het vak Fries;
- > Geen enkele school in de gemeente Kollumerland c.a. een volledige ontheffing nodig heeft, er is minimaal aanbod voor attitude (kerndoel 17) en luisteren (kerndoel 18) - profiel E;
- > Eén school in de gemeente Ooststellingwerf een volledige ontheffing nodig heeft, de andere scholen hebben minimaal aanbod voor attitude (kerndoel 17) - profiel F; en
- > Negen scholen in de gemeente Weststellingwerf een volledige ontheffing nodig hebben, de andere scholen hebben aanbod voor attitude (kerndoel 17) - profiel F.

Figuur 4: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen per gemeente in het niet-Friese taalgebied

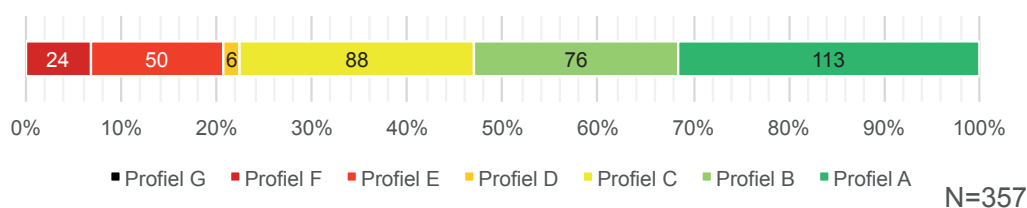
Conclusie

De uitkomsten in Figuur 4 kunnen gedeeltelijk verklaard worden vanuit de eerdere en huidige beleidsregel van de Provinsje Fryslân (2015) m.b.t. het vak Fries binnen het onderwijs. Zoals in de beleidsregel aangenomen wordt, is er in de gemeenten op de Waddeneilanden overall volledige ontheffing nodig voor het vak Fries. Wat echter niet overeenkomt is dat in delen van de gemeente Kollumerland c.a. volledige ontheffingen nodig zullen zijn. Uit de praktijk blijkt namelijk dat hier minimaal aanbod is voor attitude (kerndoel 17) en luisteren (kerndoel 18), wat resulteert in minimaal profiel E. Hetzelfde geldt eigenlijk voor de gemeente Ooststellingwerf. Ook hier is het in delen van de gemeente mogelijk om een volledige ontheffing aan te vragen, maar het blijkt uit de praktijk dat maar één school ook daadwerkelijk die volledige ontheffing nodig heeft voor het vak Fries. De andere scholen voorzien minimaal in het aanbod voor attitude (kerndoel 17), wat resulteert in profiel F. Tevens blijkt uit de praktijk dat alleen in delen van de gemeente Weststellingwerf een volledige ontheffing noodzakelijk is, in plaats van in de gehele gemeente waar in de beleidsregel vanuit gegaan wordt.

4.1.2. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN HET FRIESE TAALGEBIED

In Figuur 5 is het overzicht weergegeven van de PO-profielen in het Friese taalgebied. Het gaat hierbij om 357 reguliere PO-scholen. In Figuur 5 komt naar voren dat geen van de scholen in het Friese taalgebied een volledige ontheffing nodig heeft, alle scholen hebben minimaal aanbod voor attitude (kerndoel 17) - profiel F. In het Friese taalgebied hebben 113 scholen (31,7%) aanbod voor alle kerndoelen bij het vak Fries (profiel A). Daarnaast zijn er 76 scholen (21,3%) die alleen geen aanbod hebben voor schrijven (kerndoel 21) in het Fries en daardoor uitkomen op profiel B. Verder zijn er 88 scholen (24,6%) die geen aanbod hebben voor lezen (kerndoel 20) en schrijven (kerndoel 21) in het Fries en daarmee uitkomen op profiel C. Zes scholen (1,7%) komen uit op profiel D wat in de praktijk betekent dat er bij het vak Fries aanbod is voor de passieve kerndoelen (attitude, luisteren, lezen en taalbeschouwing). Verder hebben vijftig scholen (14,0%) alleen aanbod voor attitude (kerndoel 17) en luisteren (kerndoel 18), wat resulteert in een profiel E. Tot slot is er op 24 scholen (6,7%) alleen aanbod voor attitude (kerndoel 17), hier is daarom een profiel F nodig.

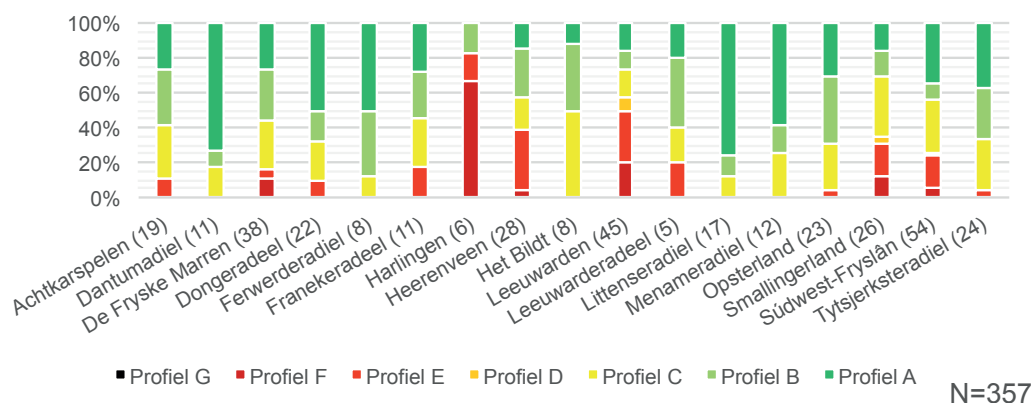
Figuur 5: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen in het Friese taalgebied

Om een duidelijker beeld te krijgen van waar de variatie in de PO-profielen in het Friestalige gebied zit, zijn in Figuur 6 de taalprofielen van de reguliere PO-scholen weergegeven uit de gemeenten die in de beleidsregel (Provinsje Fryslân, 2015) niet genoemd worden bij mogelijke gemeenten die een volledige ontheffing voor het vak Fries aan kunnen vragen. Uit Figuur 6 wordt duidelijk dat er in geen enkele gemeente een eenduidig beleid te herleiden is, maar dat er wel een aantal gemeenten opvallen:

- > Zo zijn er in de gemeenten Harlingen en Leeuwarden relatief veel deelonthefingen nodig; en
- > Zijn de gemeenten Dantumadiel, Dongeradeel, Ferwerderadiel, Littenseradiel en Menameradiel relatief groen, wat betekent dat er bij het vak Fries aanbod is voor (bijna) alle kerndoelen.

Figuur 6: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen per gemeente in het Friese taalgebied

Conclusie

De uitkomsten van Figuur 6 kunnen niet verklaard worden uit eerder beleid van het Rijk en de Inspectie van het Onderwijs, immers, alle scholen in het Friese taalgebied hebben eerder geen mogelijkheid gehad om een (volledige) ontheffing aan te vragen voor het vak Fries. Dit betekent ook dat de scholen in dit gebied die nu een gedeeltelijke ontheffing nodig hebben, zeker in het geval van de rode taalprofielen, eerder niet hebben voldaan aan de wettelijke verplichting voor het (vak) Fries (zie ook §1.1). Zij hebben nu immers geen aanbod bij het (vak) Fries voor bepaalde kerndoelen en hiermee kan eigenlijk ook gesteld worden dat zij hiervoor het aanbod niet voldoende op peil hadden.

Om een verklaring te geven voor de variatie en de hoge mate van partiële ontheffingen die nodig zijn in gemeenten zoals Harlingen en Leeuwarden, zal naar andere factoren gekeken moeten worden die hierop van invloed kunnen zijn. In de volgende paragraaf zal daarom gekeken worden naar de grootste en kleinste kerngebieden in de provincie als mogelijke verklaring voor de variatie. Immers, wat alom bekend is, is dat in meer verstedelijkte gebieden minder Fries gesproken wordt, terwijl

op het platteland, in de kleinere dorpen, meer Fries gesproken wordt. Dit zou kunnen resulteren in minder aandacht voor bepaalde kerndoelen, denk aan lezen en schrijven, bij het (vak) Fries in de meer verstedelijkte gebieden in vergelijking met meer aandacht voor alle kerndoelen bij het (vak) Fries op het platteland.

4.2. TAALPROFIELEN PER KERNGEBIED

In Figuur 4 en Figuur 6 wordt duidelijk dat in bepaalde gemeenten meer (deel)ontheffingen nodig zijn dan in andere gemeenten. Zoals duidelijk werd in §4.1 kan maar een deel hiervan verklaard worden door te kijken naar het (eerdere) beleid van de provincie Fryslân, namelijk alleen dat deel waar de volledige en deelontheffingen nodig zijn in het zogenoemde niet-Friestalige gebied. Waarom er binnen het zogenoemde Friestalige gebied ook (grote) deelontheffingen nodig zijn, wordt hierdoor niet verklaard.

Verstedelijkte gebieden waar meer mensen wonen, en waar dus ook meer scholen te vinden zijn, zijn vaker minder Friestalig dan het platteland. Om aan te kunnen tonen of dit wellicht ten grondslag ligt aan de mate van ontheffing die nodig is, zal in de volgende twee deelparagrafen ingegaan worden op de grootste kerngebieden in het zogenoemde Friestalige gebied (§4.2.1), plaatsen waar vijf of meer scholen staan, en de kleinste kerngebieden in het zogenoemde Friestalige gebied (§4.2.2), plaatsen waar maar één school staat.

4.2.1. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN GROTE KERNGEBIEDEN

Wanneer in Figuur 6 alleen gekeken wordt naar waar de grootste deelontheffing nodig is, profiel F, dan valt op dat dit alleen nodig is in de gemeenten: De Fryske Marren, Harlingen, Heerenveen, Leeuwarden, Smallerland en Súdwest-Fryslân. Dit zijn, in het zogenoemde Friestalige gebied, ook de gemeenten waar de grootste kerngebieden gevonden kunnen worden, namelijk:

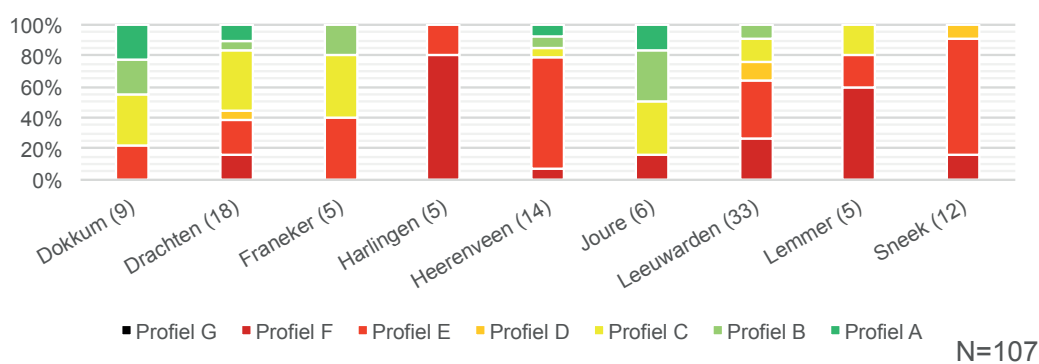
- > De Fryske Marren - Joure (zes scholen) en Lemmer (vijf scholen);
- > Harlingen - Harlingen (vijf scholen);
- > Heerenveen - Heerenveen (veertien scholen);
- > Leeuwarden - Leeuwarden (33 scholen);
- > Smallerland - Drachten (achttien scholen); en
- > Súdwest-Fryslân - Sneek (twaalf scholen).

Om een duidelijker beeld te krijgen van hoe de variatie in de PO-profielen zich verhoudt in de grotere kerngebieden in het zogenoemde Friestalige gebied, zijn in Figuur 7 de taalprofielen van de reguliere PO-scholen weergegeven voor alle plaatsen binnen dit gebied waar zich vijf of meer scholen bevinden. Oosterwolde en Wollega, waar ook vijf of meer scholen staan, zijn niet in dit overzicht meegenomen, deze plaatsen liggen immers in het zogenoemde niet-Friestalige gebied.

In vergelijking met Figuur 6 wordt uit Figuur 7 duidelijk dat:

- > Alle profiel F-scholen en één van de twee profiel E-scholen uit de gemeente De Fryske Marren zich bevinden in één van de twee grotere kerngebieden, Joure of Lemmer;
- > Alle profiel F- en profiel E-scholen uit de gemeente Harlingen zich bevinden in de stad Harlingen;
- > Alle profiel F- en profiel E-scholen uit de gemeente Heerenveen zich bevinden in Heerenveen;
- > Alle profiel F-scholen en op één na alle profiel E-scholen uit de gemeente Leeuwarden zich bevinden in de stad Leeuwarden;
- > Alle profiel F-scholen en op één na alle profiel E-scholen uit de gemeente Smallerland zich bevinden in Drachten; en
- > Twee van de profiel F-scholen en op één na alle profiel E-scholen uit de gemeente Súdwest-Fryslân zich bevinden in de stad Sneek.

Figuur 7: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen in grote kerngebieden in het Friese taalgebied

Conclusie

De uitkomsten van Figuur 7 verklaren gedeeltelijk de redenatie dat hoe groter het kerngebied, dus hoe meer scholen, hoe vaker een grotere mate van ontheffing nodig is voor het (vak) Fries. In vergelijking met Figuur 6 wordt duidelijk dat 95,5% van alle profiel F-scholen zich bevinden in een groter kerngebied en hetzelfde geldt voor 87,2% van alle profiel E-scholen. Echter, bovenstaande redenatie gaat niet altijd op. Zo bevinden zich in Dokkum, Drachten, Heerenveen en Joure ook scholen die geen ontheffing nodig hebben voor het (vak) Fries, profiel A, omdat zij bij het (vak) Fries wel aanbod hebben voor alle kerndoelen.

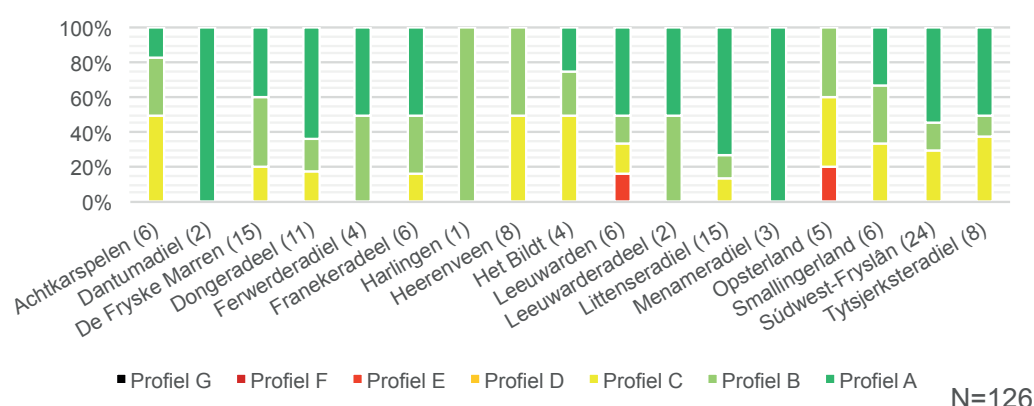
4.2.2. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN KLEINE KERNGEBIEDEN

Als tegenhanger van de grotere kerngebieden in het zogenoemde Friese taalgebied is het interessant om te gaan kijken naar waar de variatie in PO-profielen zit wanneer er alleen gekeken wordt naar kerngebieden waar maar één school staat. Het gaat hierbij vrijwel altijd om scholen in dorpen op het platteland, hoewel ook Friese steden als Hindeloopen, Sloten en Stavoren maar één school hebben. Omdat het in een grafiek te omslachtig wordt om alle scholen individueel weer te geven per plaats, is er in Figuur 8 voor gekozen om wederom weer te geven m.b.v. de gemeentenamen. Echter, het verschil met Figuur 6 is dat in Figuur 8 alleen de scholen opgenomen zijn die als enige in een dorp/stad

voorkomen. In vergelijking met Figuur 6 wordt uit Figuur 8 duidelijk dat van de scholen in de kleine kerngebieden in het zogenoemde Friese taalgebied:

- > Bijna de helft geen ontheffing, profiel A, nodig heeft voor het (vak) Fries;
- > Ruim een kwart bij het (vak) Fries alleen geen aanbod heeft voor het schrijven (kerndoel 21) in het Fries, profiel B;
- > Iets meer dan een kwart bij het (vak) Fries geen aanbod heeft voor het lezen (kerndoel 20) en schrijven (kerndoel 21) in het Fries, profiel C; en
- > Nog geen 2% bij het (vak) Fries alleen aanbod heeft voor attitude (kerndoel 17) en luisteren (kerndoel 18), profiel E.

Figuur 8: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen in kleine kerngebieden per gemeente in het Friese taalgebied

Conclusie

De uitkomsten van Figuur 8 komen maar gedeeltelijk overeen met de redenatie dat hoe kleiner het kerngebied, dus daar waar maar één school staat, hoe vaker een minder grotere mate of geen ontheffing nodig is voor het (vak) Fries. Hoewel Figuur 8 overwegend groen oogt, wat dus betekent dat er ofwel geen ontheffing nodig is voor het (vak) Fries, profiel A, of alleen ontheffing nodig is voor schrijven (kerndoel 21) in het Fries, profiel B, zijn er ook hier nog variaties binnen gemeenten te vinden.

4.3. CONCLUSIES TAALPROFIELEN N.A.V. GEOGRAFISCHE VARIABELEN

De uitkomsten van Figuur 3 en Figuur 5 laten duidelijk zien dat scholen in het zogenoemde Friese taalgebied minder vaak ontheffing nodig hebben in vergelijking met de scholen in het zogenoemde niet-Friese taalgebied. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dan ook dat er een significant verschil bestaat tussen het taalgebied en het taalprofiel voor reguliere PO-scholen. Scholen in het niet-Friese taalgebied hebben vaker een ontheffing nodig dan scholen in het Friese taalgebied ($N=407$; $\chi^2 (5^{15}) = 211,55$; $p < 0,001$). Dit verschil is te verklaren uit het eerdere beleid van het Rijk en de Inspectie van het Onderwijs wat scholen in het niet-Friese taalgebied al jarenlang de mogelijkheid gaf om een volledige

¹⁵ Profiel D is hierbij buiten beschouwing gelaten. In vergelijking met de andere taalprofielen komt dit taalprofiel te weinig voor, waardoor de verwachte waarde onder de 1 uitkomt.

onthefling aan te vragen voor het vak Fries. Voor scholen in het Friese taalgebied was, en is, deze mogelijkheid (en noodzaak) er niet en daarom zijn hier geen volledige ontheffingen nodig. Een verklaring voor de grote variatie in taalprofielen in het Friese taalgebied is hiermee echter nog niet gegeven.

Wanneer dan gekeken wordt naar de kerngebieden, Figuur 7 en Figuur 8, binnen het Friese taalgebied wordt duidelijk dat scholen in de grotere kerngebieden, zoals Leeuwarden en Sneek, veel vaker een grotere mate van ontheffing nodig hebben voor het (vak) Fries in vergelijking met de scholen in de kleinere kerngebieden. Hoewel dit een groot deel van de variatie in de taalprofielen kan verklaren binnen het Friese taalgebied, zijn ook hier uitzonderingen te vinden in beide gevallen. Zo zijn er scholen in grotere kerngebieden, zoals in Dokkum en Drachten, die geen ontheffing voor het (vak) Fries nodig hebben omdat zij aanbod hebben voor alle kerndoelen, maar aan de andere kant zijn er scholen in kleinere kerngebieden, zoals in de gemeente Opsterland, die juist wel een grotere mate van ontheffing nodig hebben voor het (vak) Fries omdat zij geen aanbod hebben voor alle kerndoelen bij het (vak) Fries.

De verklaring voor de variatie in de PO-profielen kan dus niet alleen verklaard worden door alleen naar het taalgebied of de plaats van de school te kijken. In de volgende paragrafen is er daarom aandacht voor variabelen die samenhangen met meer sociale variabelen, welke mogelijkerwijs ook invloed hebben op de PO-profielen.

4.4. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN SAMENHANG MET BOVENLIGGENDE ORGANISATIES

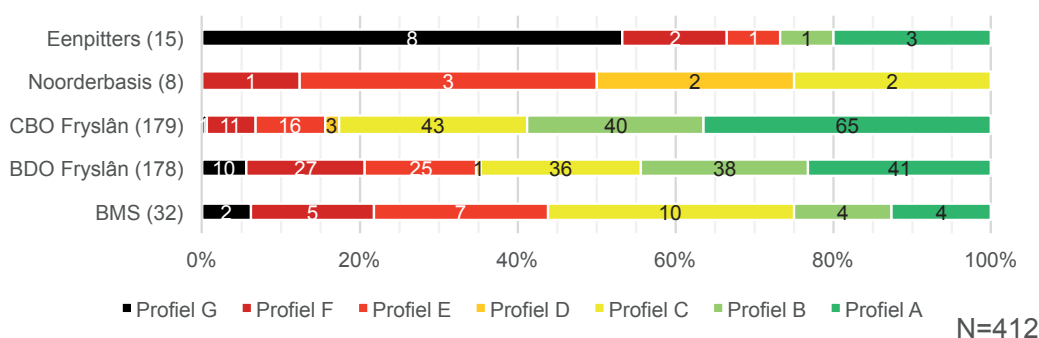
Scholen zijn (bijna) altijd onderdeel van grotere organisaties. Binnen Fryslân zijn een aantal reguliere PO-scholen die zich niet aangesloten hebben bij een onderwijskoepel (3,6%) of een schoolbestuur (3,2%), maar het grootste gedeelte van de scholen is wel aangesloten bij een bovenliggende organisatie. Deze organisaties hebben vaak een bepaald beleid met afspraken, welke ook terug te vinden is binnen de scholen die bij deze organisatie horen. Maar geldt dit ook voor het onderwijs bij het (vak) Fries en kan vanuit het beleid van de bovenliggende organisatie de variatie in de taalprofielen verklaard worden?

4.4.1. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN PER ONDERWIJSKOEPEL

In Fryslân zijn vier onderwijskoepels voor het basisonderwijs, namelijk Bisschop Möller Stichting (BMS; rooms-katholiek), Bovenschools Directie Overleg Fryslân (BDO Fryslân; openbaar), Christelijk Basisonderwijs Fryslân (CBO Fryslân; christelijk) en Noorderbasis (gereformeerd). Daarnaast zijn er vijftien scholen (3,6%) die niet aangesloten zijn bij één van de vier koepels, de zogenaamde ‘eenpitters’. In Figuur 9 zijn de taalprofielen weergegeven voor de reguliere PO-scholen van de vier verschillende koepels en de groep ‘eenpitters’. Hierin komt naar voren dat:

- > Vier van de 32 BMS-scholen (12,5%) geen ontheffing nodig hebben, profiel A, tegenover twee scholen (6,3%), beide in het zogenoemde niet-Friese taalgebied, die een volledige ontheffing, profiel G, nodig hebben voor het vak Fries. De overige 26 scholen (81,3%) hebben een partiële ontheffing nodig;
- > 41 van de 178 BDO Fryslân-scholen (23,0%) geen ontheffing nodig hebben, profiel A, tegenover tien scholen (5,6%), allen in het niet-Friese taalgebied, die een volledige ontheffing, profiel G, nodig hebben voor het vak Fries. De overige 127 scholen (71,3%) hebben een partiële ontheffing nodig;
- > 65 van de 179 CBO Fryslân-scholen (36,3%) geen ontheffing hebben, profiel A. Binnen deze koepel is één school (0,6%) in het niet-Friese taalgebied die een volledige ontheffing, profiel G, nodig heeft voor het vak Fries. De overige 113 scholen (63,1%) hebben een partiële ontheffing nodig;
- > Alle acht scholen (100,0%) van Noorderbasis een partiële ontheffing nodig hebben; en
- > Drie van de eenpitter-scholen (20,0%), dus zonder onderwijskoepel, geen ontheffing nodig hebben, profiel A, tegenover acht scholen (53,3%), allen in het niet-Friese taalgebied, die een volledige ontheffing, profiel G, nodig hebben voor het vak Fries. De overige vier scholen (26,7%) hebben een partiële ontheffing nodig.

Figuur 9: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen per onderwijskoepel

Conclusie

De uitkomsten van Figuur 9 komen vooral overeen met de eerder genoemde verklaringen vanuit het Friese en niet-Friese taalgebied (zie §4.1-§4.3). Een echt eenduidig beleid wat betreft het vak Fries is binnen de verschillende onderwijskoepels niet aan te tonen. Wanneer gekeken wordt naar het gebied waarin de scholen van één onderwijskoepel staan, dan wordt duidelijk dat dit een zeer groot deel van de provincie beslaat waarin zowel grote als kleine kernen zijn. Zoals eerder aangetoond in Figuur 7 en Figuur 8 is er in grote kernen vaker sprake van partiële ontheffing dan in kleinere kernen. Omdat onderwijskoepels beide gebieden bedienen, is het verklaarbaar dat er geen eenduidig beleid gevonden wordt.

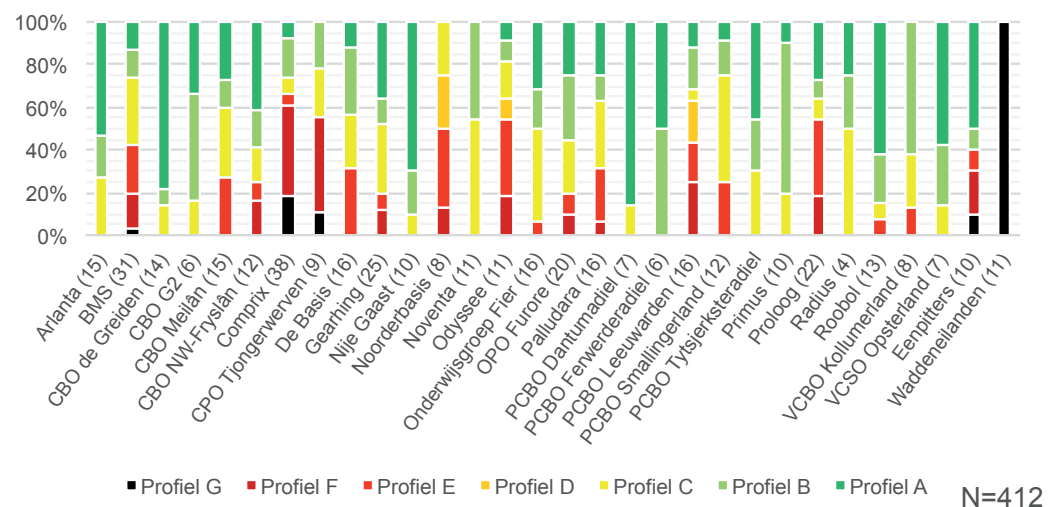
4.4.2. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN PER SCHOOLBESTUUR

In vergelijking met het gebied van de onderwijskoepels, is het gebied van een schoolbestuur veel kleiner. In totaal zijn er 28 schoolbesturen voor het basisonderwijs in de provincie Fryslân. Ook hier is er weer sprake van dertien reguliere PO-scholen (3,2%) die niet onder een groter bestuur vallen.

Figuur 10 geeft een overzicht van de benodigde taalprofielen per schoolbestuur. Tien van de dertien reguliere PO-scholen die niet onder een groter bestuur vallen, zijn opgenomen onder de groep 'eenpitters'. De overige drie zijn samen met de andere acht reguliere PO-scholen van de Waddeneilanden onder een eigen groep opgenomen.

In Figuur 10 wordt het duidelijk dat, net als bij de onderwijskoepels, er eigenlijk geen eenduidig beleid van een bovenliggend schoolbestuur te onderscheiden is. Alleen op de Waddeneilanden zijn ze eensgezind: Het (vak) Fries speelt hier geen rol in het onderwijs, maar dit werd ook al duidelijk uit Figuur 4. Wat wel opvalt is dat sommige besturen iets groener zijn, wat betekent dat ze minder ontheffing nodig hebben, dan andere besturen. Zo zijn de besturen van CBO de Greiden, CBO G2, Nije Gaast, PCBO Dantumadiel, PCBO Ferwerderadiel, Roobol en VCBO Opsterland bijvoorbeeld overwegend groen, wat weer te verklaren is door te kijken naar Figuur 8, want veel (maar niet allemaal!) van deze scholen staan in de kleine kerngebieden. Hetzelfde geldt voor de overwegend rode besturen, wat betekent dat ze veel ontheffing nodig hebben, zoals de besturen Comprix, CPO Tsjongerwerven, Odyssee en Proloog. Dat de eerste twee besturen overwegend rood zijn, is te verklaren door te kijken naar het niet-Friestalige gebied (Figuur 4) omdat deze besturen o.a. actief zijn in de gemeente Oost- en Weststellingwerf. Dat de laatste twee besturen overwegend rood zijn, is te verklaren door te kijken naar de grotere kernen (Figuur 7) omdat Odyssee vooral actief is in Harlingen en Sneek en Proloog veel scholen heeft in Leeuwarden.

Figuur 10: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen per schoolbestuur

Conclusie

Binnen elk schoolbestuur is er minimaal één school welke een (gedeeltelijke) ontheffing nodig heeft voor het (vak) Fries, wat vooral verklaard kan worden door te kijken naar de locatie van de school. Sommige besturen zijn iets groener, wat betekent dat ze minder ontheffing voor het (vak) Fries nodig hebben, in vergelijking met andere besturen die iets roder ogen, wat betekent dat ze meer ontheffing voor het (vak) Fries nodig hebben. Hoewel de variatie qua taalprofielen binnen besturen soms iets kleiner is in vergelijking met de onderwijskoepels, is er nog altijd geen eenduidig beleid te onderscheiden. Ook hier is de variatie in de taalprofielen vooral te verklaren door te kijken naar de locatie van de school.

4.5. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN SAMENHANG MET VISIE

Bovenstaande maakt duidelijk dat onderwijskoepels en schoolbesturen weinig invloed (willen/kunnen) hebben op hoe het (vak) Fries vormgegeven wordt binnen de scholen van de organisatie. Schoolbesturen hebben ook allemaal hun akkoord moeten geven voor de taalplannen van de individuele scholen, inclusief het voorgestelde taalprofiel dat aansluit bij de situatie van de school. De besturen zijn het, voor zoverre bekend, dus eens met de gang van zaken rondom het (vak) Fries op de scholen.

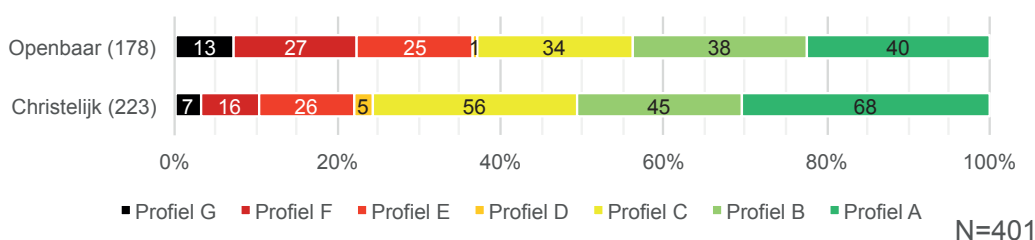
Scholen zelf hebben ook zeggenschap over wat zij belangrijk vinden voor het onderwijs dat zij de leerlingen aanbieden. Zoals ook duidelijk werd in het voorgaande hoofdstuk spelen scholen wat betreft Fries in op het gebied waarin zij staan. In de Stellingwerven wordt minder Fries aangeboden dan in een kleine kern ergens op het Friese platteland. Maar spelen visies op onderwijs, zoals denominatie en meertaligheid, ook een rol bij het (vak) Fries en kan vanuit zo'n visie de variatie in de taalprofielen verklaard worden?

4.5.1. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN PER DENOMINATIE

In Figuur 9 zijn de taalprofielen per onderwijskoepel weergegeven. Wanneer gekeken wordt naar de twee grootste onderwijskoepels van Fryslân, namelijk BDO Fryslân voor openbaar onderwijs en CBO Fryslân voor christelijk onderwijs, dan lijkt het alsof de reguliere PO-scholen van de christelijke onderwijskoepel minder vaak ontheffing nodig hebben dan de reguliere PO-scholen van de openbare onderwijskoepel. In Figuur 11 zijn daarom de taalprofielen van alle reguliere PO-scholen afgezet tegen de denominatie van de scholen. Hierbij zijn dus ook de 'eenpitters' verdeeld per denominatie. Elf reguliere PO-scholen zijn niet te definiëren onder een vorm van christelijk of openbaar onderwijs, maar bieden algemeen bijzonder (neutraal) onderwijs. Deze scholen zijn daarom niet meegenomen in Figuur 11.

In Figuur 11 komt naar voren dat ruim een derde van de openbare scholen een rood taalprofiel nodig heeft, wat betekent dat ze relatief veel ontheffing nodig hebben voor het (vak) Fries. Voor de christelijke scholen geldt dit voor ruim 20%. Uit de resultaten van een *Mann-Whitney U-toets* blijkt het verschil hiertussen ook significant te zijn ($N=401$; $U = 16785,0$; $p = 0,007$), openbare scholen hebben lagere taalprofielen dan christelijke scholen. Dit kan echter verklaard worden doordat er meer dan twee keer zo veel openbare scholen in de zogenoemde niet-Friestalige gemeenten staan in vergelijking met christelijke scholen (zie §4.1). Wanneer hiervoor gecorrigeerd wordt, dus door de scholen in het niet-Friese gebied niet mee te nemen in de analyse (deze taalprofielen konden immers vanuit het eerdere beleid van het Rijk en de Inspectie van het Onderwijs grotendeels verklaard worden), blijkt uit de *Mann-Whitney U-toets* dat er geen significant verschil meer is tussen denominatie en het benodigde taalprofiel ($N=348$; $U = 13837,5$; $p = 0,298$). Dit betekent dat er geen verschil is in de benodigde taalprofielen voor reguliere PO-scholen met een christelijk of openbaar karakter.

Figuur 11: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen per denominatie

Conclusie

Hoewel Figuur 9 doet vermoeden dat de denominatie van de school een rol kan spelen bij het benodigde taalprofiel voor het Fries, blijkt dat er geen verschil meer is tussen de benodigde taalprofielen voor reguliere PO-scholen met een openbaar karakter en scholen met een christelijke denominatie wanneer gecorrigeerd wordt voor het gebied waarin de school staat. Denominatie is daarmee geen verklarende variabele voor de variatie in de PO-profielen.

4.5.2. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN PER DRIETALIGE SCHOOL

In de beleidsregel van de Provinsje Fryslân (2015) wordt er al vanuit gegaan dat de visie van scholen met betrekking tot meertaligheid een rol zal spelen bij de benodigde ontheffing. Zo staat in de beleidsregel: "Scholen die aan alle kerndoelen voldoen, dienen geen aanvraag om ontheffing in. Deze scholen zijn over het algemeen drietalige scholen, of scholen die in ontwikkeling zijn om een drietalige school te worden" (p. 2).

In het onderzoek van *Taalplan Frysk* hebben 59 reguliere PO-scholen (14,3%) aangegeven een drietalige school te zijn, 65 reguliere PO-scholen (15,8%) geven aan aangesloten te zijn bij het Netwurk 3TS. Wat hierbij opvalt is dat vijf reguliere PO-scholen (1,2%) aangeven een drietalige school te zijn, maar niet aangesloten zijn (of zich niet aangesloten voelen of weten dat ze aangesloten zijn) bij het Netwurk 3TS. Andersom geldt dit voor elf reguliere PO-scholen (2,7%), deze zijn wel aangesloten bij het Netwurk 3TS, maar geven aan (nog) geen drietalige school te zijn. Van deze laatste groep scholen wordt verondersteld dat zij in ontwikkeling zijn om een drietalige school te worden.

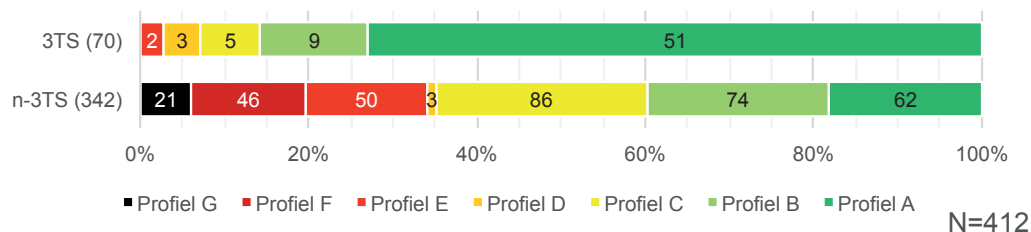
Verder blijkt uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* dat niet alle drietalige scholen op een profiel A, geen ontheffing, uitkomen. In Figuur 12 zijn de taalprofielen weergegeven die nodig zijn op drietalige scholen in vergelijking met de taalprofielen die nodig zijn op niet-drietalige scholen. De scholen die alleen aangesloten zijn bij het Netwurk 3TS zijn hierbij gerekend onder de drietalige school, als zijnde drietalige school in ontwikkeling. Het blijkt dat:

- > Ruim een kwart van de drietalige scholen een bepaalde mate van ontheffing nodig heeft (profiel B-E); en
- > Bijna 20% van de reguliere PO-scholen die als niet-drietalige school aangemerkt is, geen ontheffing, profiel A, nodig heeft.

Er is (gelukkig) geen enkele drietalige school (in ontwikkeling) welke een volledige ontheffing, profiel

G, nodig heeft voor het vak Fries. Wanneer hiervoor gecorrigeerd wordt in de groep niet-drietalige scholen, dus door de scholen met een profiel G niet mee te nemen, blijkt uit de *Mann-Whitney U-toets* dat er een significant verschil bestaat tussen drietalige en niet-drietalige scholen en het benodigde taalprofiel ($N=391$; $U = 4537,5$; $p < 0,001$). Dit betekent dat drietalige scholen veel minder vaak een ontheffing nodig hebben voor het (vak) Fries dan niet-drietalige scholen.

Figuur 12: Taalprofielen Fries van reguliere PO-scholen die wel drietalig zijn (boven - 3TS) en niet drietalig zijn (onder - n-3TS)

Conclusie

Op ruim een kwart van de reguliere PO-scholen die aangemerkt kunnen worden als drietalige school (in ontwikkeling) is er een bepaalde mate van ontheffing nodig voor het (vak) Fries. De aanname die gedaan wordt in de beleidsregel (Provinsje Fryslân, 2015) wat betreft het taalprofiel dat nodig is in het geval van drietalige scholen (in ontwikkeling) is dus niet juist. Drietalige scholen (in ontwikkeling) voldoen niet altijd aan alle kerndoelen voor het (vak) Fries. Het is daarom maar de vraag of het wenselijk is om deze veronderstelling in de toekomst wederom zo te formuleren, mede omdat het afbreuk doet aan bijna 20% van de reguliere PO-scholen die niet drietalig (willen) zijn (volgens het concept van de drietalige school) en geen ontheffing nodig hebben voor het (vak) Fries. Deze groep reguliere PO-scholen voldoet, in tegenstelling tot ruim een kwart van de drietalige scholen (in ontwikkeling), wel aan alle kerndoelen voor het (vak) Fries.

4.6. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN NAAR POPULATIE

4.6.1. LEERKRACHTEN

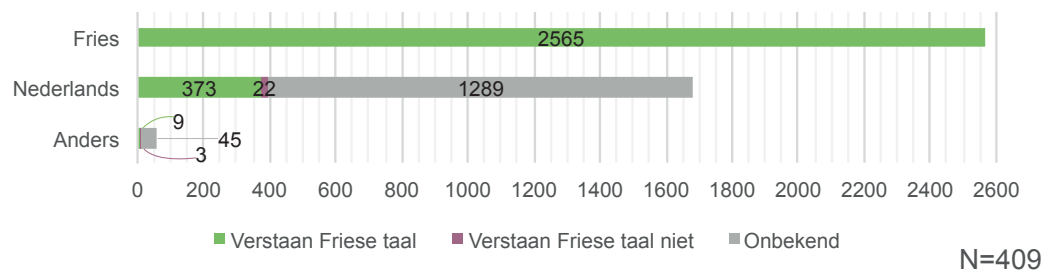
4.6.1.1. TAALACHTERGROND LEERKRACHTEN

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er op de 412 reguliere PO-scholen in totaal 4.347 leerkrachten werken. In Figuur 13 is de taalachtergrond van leerkrachten van 409 reguliere PO-scholen m.b.t. het kunnen verstaan van de Friese taal weergegeven, drie reguliere PO-scholen weten niet hoeveel leerkrachten precies Fries- en/of Nederlandstalig zijn. Er werken tenminste 2.565 Friestalige leerkrachten (59,0%) verdeeld over de 409 scholen. Daarnaast zijn er tenminste 1.684 Nederlandstalige leerkrachten (38,7%) en hebben minimaal 57 leerkrachten (1,3%) een andere taalachtergrond, wat varieert van regionale streektaalen (Amelands 8x; Bildts 21x; Gronings 3x; Hielpers 1x; minimaal 2x

Snekers en Stellingwarfs 8x) tot andere Europese talen (Duits 6x; Engels 2x; Pools 2x en Spaans 1x) tot buiten-Europese talen (Papiaments 1x en Surinaams 1x).

In totaal zijn er 113 reguliere PO-scholen die aangegeven hebben of de niet-Friestalige leerkrachten de Friese taal kunnen verstaan. Het gaat hierbij om in totaal 407 niet-Friestalige leerkrachten waarvan 382 leerkrachten (93,9%) het Fries in ieder geval kunnen verstaan (en soms ook spreken) en 25 leerkrachten (6,1%) de Friese taal niet passief beheersen.

Figuur 13: Taalachtergrond leerkrachten van de reguliere PO-scholen in Fryslân m.b.t. het verstaan van de Friese taal

De vraag is nu of de taalachtergrond van de leerkrachten ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben scholen met meer Friestalige leerkrachten een mindere mate van ontheffing nodig? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er een sterke, positieve samenhang bestaat tussen het aantal Friestalige leerkrachten op een school en het benodigde taalprofiel ($N=409$; $r_s = 0,61$; $p < 0,001$). Dit betekent dat hoe hoger het percentage Friestalige leerkrachten, hoe hoger het benodigde taalprofiel, dus hoe minder ontheffing nodig is. Tevens blijkt echter dat het percentage Friestalige leerkrachten gemiddeld genomen in het Friestalige gebied hoger ligt ($M = 66,8\%$; $SD = 24,28$) in vergelijking met het niet-Friestalige gebied ($M = 30,7\%$; $SD = 30,30$). Dit verschil is significant: $t(62,21) = -8,43$; $p < 0,001$ (tweezijdige toetsing). Het gebied kan 52,2% van de verschillen in het percentage Friestalige leerkrachten verklaren ($d = 2,09$; $\eta^2 = 0,52$).

4.6.1.2. SCHOLING(SACHTERGROND) LEERKRACHTEN

Naast de taalachtergrond van de leerkrachten zou ook de scholingsachtergrond van de leerkrachten een rol kunnen spelen bij het wel of niet volledig aanbieden van de kerndoelen bij een Friese les. Immers, leerkrachten met een *Aantekening W* of/een *Frysk Foech* (zie ook §3.1.1) hebben tijdens de opleiding geleerd hoe zij zo'n les vorm moeten geven.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er in ieder geval 1.501 leerkrachten (34,5%) zijn die een bevoegdheid hebben voor het Fries. Er worden allerlei verschillende soorten bevoegdheden genoemd, van bevoegdheden die behaald kunnen worden via de PA(BO)-opleiding, zoals het *Frysk Foech* en de *aantekening W*, tot een applicatiecursus voor het Fries en een acte behaald bij de *Afûk*. Het zou erg interessant zijn om te weten hoeveel leerkrachten een specifieke bevoegdheid hebben. Dit is alleen niet te achterhalen omdat er geen specifieke aantallen bekend zijn per bevoegdheid. Een eventuele samenhang met de taalprofielen kan daardoor ook niet geanalyseerd worden.

Verder blijkt uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* dat er sowieso 1.001 leerkrachten (23,0%) zijn die

geen bevoegdheid hebben voor het Fries. Van 1.845 leerkrachten (42,4%) is het niet bekend bij directeurs (en/of taalcoördinatoren) of zij wel of niet bevoegd zijn om lessen te geven in het Fries of niet.

Binnen het onderzoek van het *Taalplan Frysk* is er ook gevraagd naar het belang van het hebben van een bevoegdheid voor het Fries. Er zijn in totaal 342 reguliere PO-scholen waar het Fries als vak op het rooster staat (zie ook hoofdstuk 5). Van 61 reguliere PO-scholen (17,8%) waar het vak Fries aangeboden wordt, is het niet duidelijk of zij het wel of niet belangrijk vinden dat leerkrachten een bevoegdheid hebben voor het Fries.

Van de 342 reguliere PO-scholen waar het vak Fries aangeboden wordt, zijn 105 scholen (30,7%) die aangegeven hebben dat zij het belangrijk vinden dat leerkrachten een bevoegdheid hebben voor het geven van het Fries. De reden die hiervoor genoemd wordt is dat leerkrachten boven de stof moeten kunnen staan, zeker wanneer het gaat om het lezen en schrijven. Een bevoegdheid kan er voor zorgen dat de eigen vaardigheden van de leerkrachten beter is. Zo zegt één van de scholen:

“Asto bern it Frysk leare moastst, dan moastst it sels ek goed witte, hoe’t de regels binne en datst bygelyks nea in ‘v’ oan it begjin hast, al dy lytse basisdinkjes. Dat moastst gewoan witte. En do kinst net by it lesjaan alles mar yn it wurdboek opsykje moatte. Ik wol dêrmei net sizze dat it no perfekt is, mei sa’n foech, mar hast dy der yn alle gefallen wol goed yn ferdjippe” [PO-D-b15].

Een andere reden die ook door de scholen genoemd wordt, is dat het hebben van een bevoegdheid zorgt voor een betere status van de taal: *“Dan neem je het {vak Fries} wel serieuzer. Het is net zoals met de gymbevoegdheid. Je merkt toch wel dat mensen die er echt een opleiding voor hebben gedaan, die gaan er vaak serieuzer mee om” [PO-D-b109].*

Aan de andere kant geeft dus ruim de helft van de reguliere PO-scholen echter aan dat zij het niet belangrijk vinden dat leerkrachten een apart diploma hebben voor het Fries. Tijdens de gesprekken van *Taalplan Frysk* werd de opmerking: *‘Voor Engels is er toch ook geen speciale bevoegdheid!’* vaak gebruikt door deze scholen. Andere redenen die genoemd worden door reguliere PO-scholen zijn het ontbreken van de noodzaak binnen de school en ook de bovenliggende organisatie die er niet naar vraagt (zie ook §4.4). Het kan dan dus wel een meerwaarde zijn dat leerkrachten bevoegd zijn, maar het is (vaak) geen punt van aandacht bij een sollicitatie en leerkrachten met een bevoegdheid voor gymnastiek zullen eerder aangenomen worden, want daar zien scholen wel heel duidelijk de meerwaarde (en noodzaak) van in. Verder zijn er verschillende scholen die aangeven dat de taalmethode de leerkrachten kan helpen bij het aanbieden van het vak en zo’n methode kan ook ingezet worden zonder dat daar ‘een papiertje’ voor behaald is. Een andere veel gehoorde reden voor het niet noodzakelijk vinden van een Friese bevoegdheid is dat scholen ervaren hebben dat zo’n bevoegdheid niet gelijk staat aan bekwaamheid. Zo zegt één van de scholen:

“It is wat oars as mei gymnastyk, dan moast echt wol in foech ha. (...) Kinst ek wol in foech ha, mar ast’ dat nije Frysk fan de jeugd hearst, dat fan de jongere learkrêften, is dat dochs oars as dat fan de âldere learkrêften omdat de tiidwurden omdraaid wurde. Ek al ha se dus it foech, dan dogge se dat noch altyd” [PO-D-b55]. “Der binne Nederlânsktalige learkrêften hjir op skoalle, dy behearskje it {sprutsen} Frysk net, mar dy ha wol it foech” [PO-T-b55].

Veel scholen zijn het er wel over eens dat het belangrijk is dat leerkrachten het Fries kunnen verstaan, maar scholen hebben dan liever een Friestalige leerkracht zonder bevoegdheid die het Fries met enthousiasme durft te geven, dan een leerkracht met een bevoegdheid die over een spreekdrempel moet in de klas. In het verlengde hiervan vinden scholen vooral de houding van de leerkracht belangrijk, leerkrachten moeten laten zien dat ook zij het Fries uitdragen. Eén van de scholen geeft aan:

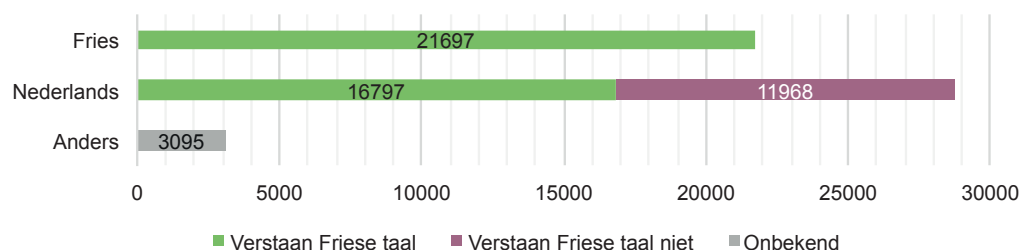
“Wat ik belangryk fyn is datsto mei plesier en mei dochs wol wat kennis {fan de Fryske taal} it Frysk oerbringe kinst op de bern. En dat learkrêften dêr dan in diploma foar ha, dêr hechtsje ik net sa’n soad wearde oan. (...) It belangrykste fyn ik dat se {de learkrêften} de bern oansprekke kinne yn de memmetaal. Sadat de bern har op harren gemak fiele, se fiele har heard, sjoen, en dat it oké is om Frysk te praten. Sels hie ik eartiids in freondintsje, har âlders praten Frysk tsjin inoar, mar Hollânsk mei har, en ik fûn dat altyd sa raar. Krekt as oft it Frysk minderweardich is. Dêrom fyn ik it mûnling brûken fan de taal nei bern ta sa belangryk” [PO-D-b38].

4.6.2. LEERLINGEN

Om een beter beeld te krijgen van de leerlingenpopulatie is de scholen gevraagd naar het aantal leerlingen en de taalachtergrond van de leerlingen. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er op de 412 reguliere scholen in totaal 56.197 leerlingen zitten. In Figuur 14 is de taalachtergrond van leerlingen van 394 reguliere PO-scholen m.b.t. het kunnen verstaan van de Friese taal weergegeven, achttien reguliere scholen weten niet hoeveel leerlingen precies Fries- en/of Nederlandstalig zijn. Tevens moet opgemerkt worden dat de aantallen vaak gebaseerd zijn op een schatting met percentages. Alleen het aantal anderstalige leerlingen wisten directeurs (en/of taalcoördinatoren) tijdens het gesprek vaak wel nauwkeurig te benoemen, maar het hebben van het Fries als taalachtergrond blijkt niet altijd genoteerd te worden in bijvoorbeeld een leerlingvolgsysteem.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat ruim 35% van de leerlingen het Fries als moedertaal heeft en ruim de helft van de leerlingen Nederlandstalig is. Van de Nederlandstalige leerlingen wordt de Friese taal door bijna 60% van de leerlingen in beperkte mate beheerst, wat wil zeggen dat ze de taal in ieder geval (een beetje) kunnen verstaan. Ruim 40% van de Nederlandstalige leerlingen begrijpt het Fries niet. Verder zijn er 3.095 leerlingen (5,5%) met een andere taalachtergrond, wat varieert in Arabische talen, Afrikaanse talen, Aziatische talen en Europese talen. Bij deze laatste groep horen ook leerlingen met een Nederlandse streektaal als taalachtergrond (zie ook hoofdstuk 8). Helaas is er binnen de vragenlijst van *Taalplan Frysk* geen vraag opgenomen waarin duidelijk wordt hoeveel anderstalige leerlingen de Friese taal (in beperkte mate) beheersen.

Figuur 14: Taalachtergrond leerlingen van de reguliere PO-scholen m.b.t. het verstaan van de Friese taal

N=394

De vraag is nu of de taalachtergrond van de leerlingen ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben scholen met meer Friestalige leerlingen een mindere mate van ontheffing nodig? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er een sterke, positieve samenhang bestaat tussen het aantal Friestalige leerlingen op een school en het benodigde taalprofiel ($N=406$; $r_s = 0,58$; $p < 0,001$). Dit betekent dat hoe meer leerlingen Friestalig zijn op een school, hoe hoger het benodigde taalprofiel, dus hoe minder ontheffing nodig is. Tevens blijkt echter dat het aantal Friestalige leerlingen gemiddeld genomen in het Friestalige gebied hoger ligt ($M = 60,23$; $SD = 48,02$) in vergelijking met het niet-Friestalige gebied ($M = 16,06$; $SD = 42,50$). Dit verschil is significant $t(73,45) = -6,93$; $p < 0,001$ (tweezijdige toetsing). Het gebied kan 39,5% van de verschillen in het aantal Friestalige leerlingen verklaren ($d = 1,62$; $\eta^2 = 0,40$).

4.7. CONCLUSIES TAALPROFIELEN N.A.V. SOCIALE VARIABELEN

De variabelen in de hiervoor beschreven paragrafen zouden allemaal van invloed kunnen zijn op de gevonden variatie in de PO-profielen. Het blijkt echter dat het gebied waarin de school staat de grootste invloed heeft (zie §4.1-§4.3).

Van een eenduidig beleid m.b.t. het Fries van onderwijskoepels en schoolbesturen is niets terug te vinden in de taalprofielen voor het vak Fries. Ook de denominatie van de school speelt, wanneer gecorrigeerd wordt voor het taalgebied, geen rol bij de manier van het aanbieden van het (vak) Fries. Hoewel de taalachtergrond van leerkrachten en leerlingen wel laten zien dat hoe meer Friestalige achtergronden, hoe hoger de taalprofielen, blijkt ook hier dat veel Friese leerkrachten werkzaam zijn in het Friestalige gebied en dat er meer Friestalige leerlingen op scholen in het Friestalige gebied zitten dan in het niet-Friestalige gebied.

De enige variabele die wel bijdraagt aan hogere taalprofielen voor het (vak) Fries is de visie “drietalig onderwijs”. Hoewel ook niet alle drietalige scholen (in ontwikkeling) voldoen aan een profiel A, ook hier variëren de taalprofielen van A-E, zijn de taalprofielen wel significant hoger in vergelijking met scholen die niet officieel volgens het concept van de drietalige school werken. Toch zijn er ook scholen die niet drietalig (willen) zijn (volgens het concept van de drietalige school), die wel voldoen aan alle kerndoelen bij het (vak) Fries.

5

Resultaten PO

VOOR FRIES ALS SCHOOLVAK

In de voorgaande hoofdstukken ging het over de verschillende taalprofielen die reguliere PO-scholen nodig blijken te hebben voor het (vak) Fries. Niet alle scholen hebben aandacht voor het Fries zoals dat in de wettelijke kaders gesteld is, zij blijken een taalprofiel nodig te hebben waarin niet alle voor Fries opgestelde kerndoelen aan bod komen.

In dit hoofdstuk zal worden ingezoomd op het vak Fries. Uit de taalprofielen is vaak, maar niet altijd, te herleiden wat een school doet tijdens de Friese lessen. Er zijn ook scholen die de Friese taal en cultuur aanbieden binnen andere vakken, vaak scholen met een profiel F, en scholen die geen traditionele vakken meer op een lesrooster hebben staan maar het Fries binnen workshops aanbieden. Zo is de variatie van waarop de taalprofielen gebaseerd zijn groot. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk wordt daarom ingegaan op alle reguliere PO-scholen, met of zonder vak Fries op het lesrooster, om te achterhalen waarom zij het vak wel (§5.1.1) of niet (§5.1.2) aanbieden.

§5.2 richt zich vervolgens alleen nog maar op de reguliere PO-scholen die daadwerkelijk aangegeven het vak Fries te geven. De opbouw van deze paragraaf is aan de hand van het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006; zie ook Figuur 1 in de Inleiding van dit rapport) en op basis van de indeling van het *rrF* (Meestringa & Oosterloo, 2015).

5.1. HET FRIES ALS SCHOOLVAK

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat het vak Fries op 342 reguliere PO-scholen (83,0%) gegeven wordt. Op zeventig scholen (17,0%) staat het vak Fries niet op het rooster. Wanneer de koppeling gemaakt wordt met de taalprofielen, zie Figuur 15, blijkt dat:

- > Op één school (0,9%) na alle scholen (99,1%) met een profiel A het vak Fries geven;
- > 81 scholen (97,6%) met een profiel B hebben het Fries wel op het rooster staan. Twee scholen (2,4%) met profiel B hebben dat niet;
- > 87 scholen (95,6%) met een profiel C geven het vak Fries, vier scholen (4,4%) met dit taalprofiel doen dat niet;

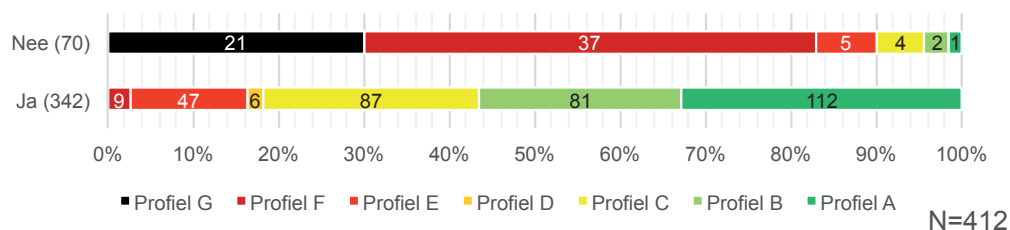
Een voorbeeld van een school in een van de lagere taalprofielen

“De school stond en staat niet positief t.o.v. Fries, maar wil wel de verantwoordelijkheid nemen om het Fries op orde te hebben, passend bij het profiel. Dat de school niet positief is, zit voornamelijk bij de schoolleiding. Leerkrachten zijn eigenlijk helemaal niet zo negatief en doen ook best wel wat aan Fries, ze doen in ieder geval hun best om een aanbod te creëren. De schoolleiding had echter andere zaken liggen i.v.m. de dreiging tot zwakke school van de inspectie.”

Ferdau Terpstra (onderwijsadviseur Cedin)

- > Alle scholen met een profiel D geven het vak Fries.
- > 47 scholen (90,4%) met een profiel E hebben het Fries op het rooster staan, vijf scholen (9,6%) met dit taalprofiel hebben dat niet;
- > De meeste scholen met een profiel F hebben het Fries niet als vak op het rooster staan (80,4%), negen scholen (19,6%) met dit taalprofiel hebben dat wel; en
- > Logischerwijs, hebben alle scholen met een profiel G - volledige ontheffing - het vak Fries niet op het rooster staan.

Figuur 15: Fries als vak op het rooster op reguliere PO-scholen per taalprofiel

Voordat aangegeven wordt waarom scholen het vak Fries wel of niet geven is het belangrijk om het volgende te benoemen: Een aantal scholen, binnen verschillende taalprofielen, heeft aangegeven dat het Fries niet (meer) als (volledig) vak gegeven wordt vanwege de inspectie en de dreiging van het mogelijk worden van een zogenoemde *zwakke school*. Doordat scores op Nederlandse taal en rekenen niet (meer) voldoende waren, moesten andere prioriteiten gesteld worden en Fries is dan één van de vakken die daarbij als eerste onder druk komen te staan. Scholen geven aan dat, soms op aanraden van de inspectie, de tijdsbesteding voor het vak Fries verminderd is zodat er meer tijd besteed kon worden aan de Nederlandse taal en rekenen, de vakken die binnen de inspectiekaders vallen.

5.1.1. FRIES ALS SCHOOLVAK PER TAALPROFIEL

In Figuur 16 is een weergave gegeven van de redenen die reguliere PO-scholen geven om het vak Fries aan te bieden per taalprofiel. Hieronder volgt een beschrijving van die redenen per taalprofiel:

Profiel A: Van de 112 reguliere PO-scholen waar het Fries als schoolvak gegeven wordt, geeft meer dan de helft van de scholen aan dit te doen vanwege de identiteit van de leerlingen die het Fries als moedertaal hebben. Daarnaast vindt meer dan een kwart van de scholen het belangrijk dat de Friese taal en cultuur in standgehouden wordt. Bijna net zoveel scholen (27,7%) bieden het vak Fries aan omdat zij een drietalige school (in ontwikkeling) zijn en hier een meertalige visie bij past. In het verlengde hiervan geven twaalf scholen (10,7%) aan dat het aanbieden van het vak Fries bijdraagt aan het gemakkelijker leren van meerdere talen (op latere leeftijd) en het vak Fries het taalbewustzijn van de leerlingen vergroot. Daarnaast geven 23 scholen (20,5%) aan dat zij het vak Fries aanbieden omdat dit wettelijk verplicht is. Van de 112 scholen met een profiel A hebben vijftien scholen (13,4%) geen (duidelijke) reden gegeven waarom zij het vak Fries aanbieden.

Profiel B: Van de 81 reguliere PO-scholen waar het Fries als schoolvak gegeven wordt, geeft meer dan de helft van de scholen aan dit te doen vanwege de wettelijke verplichting die het vak Fries draagt. Eén derde van de scholen geeft aan het vak Fries aan te bieden omdat de identiteit van de leerlingen vaak overwegend Friestalig is. Bijna net zoveel scholen (30,9%) vinden het belangrijk dat de Friese taal en cultuur in standgehouden moet worden en dat de school hier een belangrijke bijdrage aan kan leveren. Een klein aantal scholen (6,2%) geeft aan een meertalige school te willen zijn en in het verlengde hiervan geven drie scholen (3,7%) aan dat het aanbieden van het vak Fries bij kan dragen aan het gemakkelijker leren van meerdere talen (op latere leeftijd) en dat het vak Fries het taalbewustzijn van leerlingen vergroot. Van de 81 scholen met een profiel B hebben zestien scholen (19,8%) geen (duidelijke) reden gegeven waarom zij het vak Fries aanbieden.

Profiel C: Van de 87 reguliere PO-scholen waar het Fries als schoolvak gegeven wordt, geeft meer dan één derde van de scholen aan dit te doen omdat het wettelijke verplicht is om het vak Fries aan te bieden in Fryslân. Bijna een derde van de scholen vindt het belangrijk om het vak Fries aan te bieden omdat de leerlingen het Fries als moedertaal hebben en het dus aansluit bij de identiteit van de leerlingen en de regio. Iets meer dan een kwart van de scholen geeft tevens aan dat het belangrijk is om het Fries als schoolvak aan te bieden zodat het Fries als taal en cultuur in standgehouden kan worden. Een klein aantal scholen (6,9%) geeft aan een meertalige school te willen zijn, waar het Fries onderdeel van is. In het verlengde daarvan geven twee scholen (2,3%) aan dat het vak Fries bij kan dragen aan het taalbewustzijn van leerlingen. Van de 87 scholen met een profiel C hebben 33 scholen (37,9%) geen (duidelijke) reden gegeven waarom zij het vak Fries aanbieden.

Profiel D: Vijf van de zes reguliere PO-scholen (83,3%) met een profiel D geven aan het Fries als schoolvak aan te bieden vanwege het behouden van de cultuur. De scholen vinden het belangrijk dat

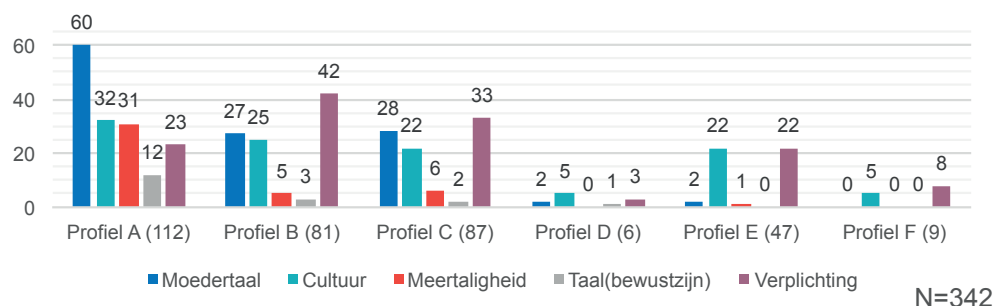
de leerlingen kennis verkrijgen over de Friese taal en cultuur. Bij de helft van de scholen speelt ook de wettelijke verplichting mee bij het aanbieden van het vak Fries. Voor een derde van de scholen is het tevens belangrijk om aan te sluiten bij de leerlingen met het Fries als moedertaal. Eén school (16,7%) geeft aan dat juist het aanbieden van het vak Fries een kans is voor leerlingen om op jonge leeftijd al een extra taal te leren.

Profiel E: De twee belangrijkste redenen die genoemd worden door reguliere PO-scholen met een profiel E om het vak Fries aan te bieden zijn enerzijds het behouden van de Fries taal en cultuur, waarbij het behoud van de cultuur vaker genoemd wordt dan het behoud van de taal, en anderzijds de wettelijke verplichting die scholen hebben om het vak Fries aan te bieden. Beide redenen worden door bijna de helft van de scholen benoemd. Twee scholen (4,3%) benoemen het aansluiten bij de moedertaal van de leerlingen als reden om aandacht te besteden aan het vak Fries. Eén school (2,1%) geeft tevens aan dat ze de meertaligheid van de provincie graag ook terug wil laten komen in de school. Van de 47 scholen met een profiel E hebben elf scholen (23,4%) geen (duidelijke) reden gegeven waarom zij het vak Fries aanbieden.

Wat opvalt in de antwoorden van de scholen met een profiel E zijn de redenen waarom het Fries niet altijd structureel als vak gegeven wordt, terwijl de scholen zich wel degelijk bewust zijn van de verplichting. Meermaals komt naar voren dat niet alle leerkrachten de Friese taal beheersen en zij dus geen Friese les (zouden) kunnen geven. Dit is de reden dat op veel scholen een doorgaande leerlijn ontbreekt en het vak Fries niet in alle groepen gegeven wordt. Ook geven veel scholen aan dat de leerlingenpopulatie overwegend Nederlands- of anderstalig is (zie ook §4.6.2). Het beperkte aantal leerlingen met een Friese taalachtergrond brengt geen noodzaak met zich mee om het vak Fries in zijn volledigheid, dus aan de hand van alle kerndoelen, aan te bieden. De scholen zouden liever meer tijd investeren in het Nederlands en Engels.

Profiel F: Reguliere PO-scholen met een profiel F zien twee redenen om het vak Fries aan te bieden. Op één school na (88,9%) geven alle scholen aan het vak Fries aan te bieden omdat het wettelijk verplicht is. Een tweede reden om het Fries aan te bieden als vak heeft te maken met het behouden van (vooral) de Friese cultuur. Deze reden wordt door vijf van de negen scholen (55,6%) benoemd.

Figuur 16: Redenen om het vak Fries aan te bieden op reguliere PO-scholen per taalprofiel

Samengevat

De variatie aan redenen waarom het Fries als schoolvak gegeven wordt, is in de hogere taalprofielen meer gevarieerd dan in de lagere taalprofielen (zie Figuur 16). De reden die het vaakst genoemd

wordt door scholen om het vak Fries aan te bieden, is de wettelijke verplichting. Van de 342 reguliere PO-scholen wordt dit door 131 scholen (38,3%) benoemd. Opvallend is dat de wettelijke verplichting, zeker voor veel scholen met een profiel E en profiel F, dé reden is om het vak Fries aan te bieden. Opmerkelijk is dan dat het vak Fries vaak niet in zijn volledigheid, dus aan de hand van alle kerndoelen, wordt aangeboden, er is immers een grote mate van ontheffing nodig op veel scholen (zeker voor lezen en schrijven in het Fries). Een aantal scholen is ook gevraagd of zij na een afschaffing van de verplichting het vak Fries nog (in mindere mate) aan zouden bieden. De meeste scholen geven aan dat het Fries dan waarschijnlijk een andere plaats (integratie bij andere vakken) of helemaal geen plaats meer krijgt binnen het lesrooster. Vooral de taalachtergrond van leerlingen en de motivatie van leerkrachten om het vak aan te bieden lijkt hierbij een rol te spelen. Scholen waar de leerlingen- en leerkrachtpopulatie overwegend Nederlands- of anderstalig is zien dan helemaal geen noodzaak meer om het vak Fries aan te bieden. In plaats daarvan zouden scholen liever meer tijd steken in het vak Nederlands, rekenen en Engels.

Verder geven in totaal 119 van de 342 reguliere PO-scholen (34,8%) aan het vak Fries aan te bieden omdat het de moedertaal van de leerlingen is en het daarmee aansluit bij de identiteit van de leerlingen. Daarnaast geven 111 van de 342 reguliere PO-scholen (32,5%) aan dat zij het belangrijk vinden dat de leerlingen kennis opdoen van de Friese taal en cultuur omdat scholen het in standhouden van de Friese taal en cultuur beschouwen als één van de taken die een school heeft. Vooral voor scholen met een profiel A speelt het belang van meertaligheid een rol bij het aanbieden van het vak Fries. In totaal wordt dit door 43 van de 342 reguliere PO-scholen (12,6%) benoemd. In het verlengde daarvan geven in totaal achttien van de 342 reguliere PO-scholen (5,3%) aan dat het taalbewustzijn van leerlingen wordt vergroot door het aanbieden van het vak Fries.

5.1.2. FRIES NIET ALS SCHOOLVAK PER TAALPROFIEL

Profiel A: De reguliere PO-school waar het vak Fries niet gegeven wordt, geeft aan dat zij op projectmatige wijze werkt. Hierdoor komt het Fries wel aan bod, maar staat het niet als 'schoolvak' op het rooster.

Profiel B: De twee reguliere PO-scholen waar het vak Fries niet gegeven wordt, geven aan dat het Fries weleens gegeven wordt als vak maar eigenlijk niet structureel op het rooster staat. Dit heeft er mee te maken dat de scholen vinden dat de methode niet goed aansluit en er nu meer aandacht is voor de programma's van *SkoalTV*, wat zij niet per se verstaan onder een goede Friese les.

Profiel C: Drie van de vier reguliere PO-scholen waar het vak Fries niet gegeven wordt, geven aan dat het Fries meer bij thema's en projectmatig werken naar voren komt en niet zozeer als vak met een doorgaande leerlijn. De andere school is heel eerlijk en geeft aan dat het vak Fries heel incidenteel wel voorkomt, maar dat het eigenlijk in het slop geraakt is in sommige groepen.

Profiel E: Twee van de vijf reguliere PO-scholen waar het vak Fries niet gegeven wordt, geven aan

dat het Fries meer bij thema's en projectmatig werken naar voren komt en niet zozeer als vak met een doorgaande leerlijn. Ook geven er twee scholen aan dat het Fries alleen een plek heeft in de onderbouw doordat daar een *memmetaalsprekker* aanwezig is, in de andere groepen is het aanbod zeer minimaal en incidenteel. Tevens zijn er twee scholen die aangeven dat door het gebrek aan Friestalige leerlingen (zie ook §4.6.2) de noodzaak ontbreekt om het vak Fries aan te bieden.

Profiel F: Een groot aantal reguliere PO-scholen met een profiel F staat in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf. Hier hebben scholen eerder de mogelijkheid gehad om een volledige ontheffing aan te vragen voor het (vak) Fries omdat de Stellingwerven buiten het zogenoemde Friestalige gebied vallen (zie ook §4.1.1). Destijds hebben veel scholen hier gehoor aan gegeven en een ontheffing voor het vak Fries aangevraagd. In plaats van het vak Fries wordt er dan (vaak) heemkunde gegeven (zie ook §8.3) waarbij de Friese taal en cultuur op elf van de 37 scholen (29,7%) wel aan bod komt.

Voor bijna de helft van de reguliere PO-scholen is de ontbrekende Friestalige achtergrond van de leerlingen (zie ook §4.6.2) de reden om het Fries als schoolvak niet aan te bieden of om het anders aan te pakken. Zeven scholen (18,9%) vinden het belangrijker om aandacht te besteden aan andere talen, waarbij vooral het Nederlands genoemd wordt. Twee scholen (5,4%) geven aan dat het Fries meer bij thema's en projectmatig werken naar voren komt en niet zozeer als vak met een doorgaande leerlijn. Ook zes andere scholen (16,2%) geven aan dat er weleens aanbod is, maar dat dit niet structureel van aard is.

Profiel G: Alle reguliere PO-scholen met een volledige ontheffing die een reden gegeven hebben waarom het vak Fries niet aangeboden wordt, geven aan dat het Fries geen taal is die in de omgeving gesproken wordt. De scholen in de Stellingwerven geven daarbij aan dat heemkunde gegeven wordt (zie ook §8.3), maar dat de Friese taal en cultuur hier niet per se een onderdeel van uitmaakt.

Samengevat

Redenen om het vak Fries niet aan te bieden hebben vooral met de taalachtergrond van de leerlingenpopulatie te maken, zoals ook naar voren kwam in §4.6.2. Op veel van de scholen waar het vak Fries niet aangeboden wordt, is deze taalachtergrond Nederlands- of anderstalig. Toch blijkt dat scholen die het vak Fries niet aanbieden wel enigszins aandacht hebben voor de Friese taal en cultuur, zij het niet structureel. Dit kan zijn door het aan te bieden binnen thema's en projecten of bij heemkunde, zoals in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf wel gedaan wordt (zie ook §8.3).

5.2. HET VAK FRIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB

In deze paragraaf wordt alleen gerefereerd naar de 342 reguliere PO-scholen die aangegeven hebben het vak Fries op het rooster te hebben staan. De opbouw van deze paragraaf is aan de hand van het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006). In Figuur 1 in de Inleiding van dit rapport is een schematische weergave te vinden van de tien onderdelen van het curriculaire spinnenweb, waarbij de visie centraal staat en daaromheen negen draden, elk bestaande uit één leerplanaspect, vormgegeven

worden. De onderdelen docentrollen, groeperingsvormen en leeromgeving komen alleen indirect terug in deze paragraaf door bijvoorbeeld bij de andere onderdelen aandacht te besteden aan onder-, midden- en bovenbouw. Deze paragraaf bestaat dus uit de volgende onderdelen: (1) visie, (2) tijd, (3) leerdoelen, (4) leerinhoud, (5) leeractiviteiten, (6) bronnen en materialen en (7) toetsing. De opbouw van ieder onderdeel (m.u.v. visie): eerst wordt er ingegaan op de algemene situatie op de 342 reguliere PO-scholen, vervolgens wordt het toegespitst per taalprofiel per bouw.

5.2.1. VISIE - WAARTOE LEREN ZIJ?

5.2.1.1. TAALBELEID VOOR HET FRIES

Taalbeleid en taalcoördinatoren

In Tabel 6 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel m.b.t. onderdelen die aansluiten bij taalbeleid weergegeven. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat bijna 70% van de reguliere PO-scholen waar het vak Fries op het rooster staat een algemeen taalbeleidsplan heeft. Op bijna driekwart van deze scholen is een taalcoördinator aanwezig. Het gaat hierbij om 69 scholen met een profiel A, 38 scholen met een profiel B, 39 scholen met een C-profiel, twee scholen met een D-profiel, 22 scholen met een profiel E en ook zes scholen met een F-profiel. Op veertig scholen waar wel een taalcoördinator is, is geen algemeen taalbeleidsplan. Het gaat hierbij om zes scholen met een profiel A, twaalf scholen met een profiel B, dertien scholen met een C-profiel, drie scholen met een D-profiel, vijf scholen met een profiel E en ook één school met een F-profiel.

Daarnaast is er op bijna 80% van de scholen met een algemeen taalbeleidsplan ook aandacht voor het Fries. Het gaat hierbij om negentig scholen met een profiel A, 38 scholen met een profiel B, veertig scholen met een C-profiel, twee scholen met een D-profiel, zeventien scholen met een profiel E en ook twee scholen met een F-profiel. Opvallend is dat er zes scholen zijn, twee met een A-profiel, twee met een B-profiel, één met een C-profiel en één met een E-profiel, waar geen algemeen taalbeleidsplan is, maar waar wel een taalnotitie is voor het Fries.

Op bijna driekwart van de scholen waar een taalbeleidsplan is voor de Friese taal, is ook een taalcoördinator aanwezig. Het gaat hierbij om 67 scholen met een profiel A, 32 scholen met een profiel B, 28 scholen met een C-profiel, twee scholen met een D-profiel, veertien scholen met een profiel E en ook twee scholen met een F-profiel. Op vijftig scholen is wel beleid voor de Friese taal, maar is geen taalcoördinator aanwezig en op 71 scholen is wel een taalcoördinator, maar geen beleid voor het Fries.

“Voor de taalcoördinatoren in opleiding is het schrijven van taalbeleid vanuit een meertalig perspectief nog lastig. Veel scholen hebben een beeld van meertaligheid dat beperkt en eenzijdig is, de omslag naar een andere manier van denken over meertaligheid wordt maar moeizaam gemaakt. Het traject **Ynspirearjend Meartalich Underwiis** heeft een positieve invloed op zo noodzakelijke omslag in denken. Ik merk dit bij zowel de cursisten van de opleiding als ook bij de taalcoördinatoren die deelnemen aan de netwerken voor taalcoördinatoren in Fryslân. De praktische aanpak en de ruimte in dit traject om te ‘spelen’ met meertaligheid, helpt deelnemers om anders naar meertaligheid te kijken. Ze worden (weer) enthousiast en zien nieuwe mogelijkheden om meertaligheid een plek te geven.”

Klarinske de Roos (trainer-adviseur ECNO)

TABEL 6: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ TAALBELEID PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Alg. taalbeleid	97	86,6	48	59,3	54	62,1	3	50,0	30	63,8	6	66,7
Fries taalbeleid	92	82,1	40	49,4	41	47,1	2	33,3	18	38,3	2	22,2
Taalcoördinator	75	67,0	50	61,7	52	59,8	5	83,3	27	57,4	7	77,8

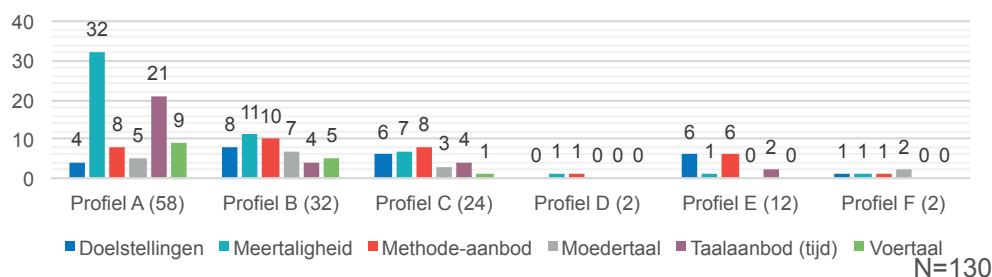
Inhoud taalbeleidsplan rondom de Friese taal

Wat er dan precies afgesproken is over de Friese taal in het taalbeleidsplan, konden de scholen zelf aangeven middels een open vraag. Op 195 scholen (57,0%) waar het Fries op het rooster staat is een Fries taalbeleidsplan. Twee derde van deze scholen heeft ook aangegeven wat er dan precies in het taalbeleidsplan geformuleerd is rondom de Friese taal. Eén derde van de scholen met een Fries taalbeleid was dus niet precies op de hoogte van wat er rondom het Fries geschreven is in het taalbeleidsplan.

In Figuur 17 zijn per taalprofiel de onderdelen die rondom de Friese taal en cultuur terugkomen in het taalbeleidsplan weergegeven. Het blijkt dat:

- > Iets meer dan 40% van de scholen aangeeft dat het Fries in het taalbeleidsplan opgenomen is omdat Fries onderdeel is van het meertalige onderwijs dat de scholen willen bieden;
- > Ruim een kwart van de scholen de taalmethode en/of ander lesmateriaal beschrijft wat gebruikt wordt bij de Friese les;
- > Bijna een kwart van de scholen beschrijft hoeveel tijd er aan het Fries besteed moet worden en hoe dit dan verdeeld wordt over de verschillende dagdelen;
- > Bijna 20% van de scholen beschrijft aan welke Friese kerndoelen aandacht besteed moet worden tijdens de Friese les;
- > Zeventien scholen (13,1%) aangeven dat het Fries in het taalbeleidsplan opgenomen is omdat het de moedertaal is van de leerlingen en er daarom vastgelegd is hoe hier mee om te gaan; en
- > Vijftien scholen (11,5%) in het taalbeleidsplan opgenomen hebben hoe er omgegaan moet worden met het Fries als voertaal bij het vak, maar ook daarbuiten (bijv. bij andere vakken en in informele situaties).

Figuur 17: Aspecten rondom de Friese taal die terugkomen in het taalbeleidsplan op reguliere PO-scholen met het vak Fries op het rooster per taalprofiel

5.2.1.2. VISIE OP MEERTALIG ONDERWIJS

De visies van de reguliere PO-scholen op meertaligheid lopen zeer uiteen. Sommige scholen zien meertaligheid in de zin van alle talen die (op school) gesproken worden. Andere scholen kijken alleen naar 'de drie talen' (Nederlands, Fries en Engels). En weer andere scholen zien meertaligheid op school alleen in de combinatie Nederlands en Engels. In Tabel 7 is de kern van de visie op meertaligheid, zoals de scholen deze in de open vraag geformuleerd hebben, weergegeven. Hieruit wordt duidelijk dat bijna 60% van de scholen met een profiel A werkt vanuit een visie op meertaligheid waarin de meerwaarde van het leren van meerdere talen naar voren komt. Eén van de scholen verwoordt het als volgt: "Meertalige mensen hebben in de communicatie een streepje voor, ze hebben de vaardigheid om begrippen en kennis in de ene taal toe te passen in de andere taal (transfer)" [PO-T-b148]. Maar ook bij de meeste scholen met een profiel B (19,8%) en profiel D (50,0%) is dit de kerngedachte achter de visie op meertaligheid.

De meeste scholen met een profiel C (18,4%) zien Engels als de wereldtaal waar leerlingen op school mee in aanraking moeten komen. Het Engels wordt gezien als de belangrijkste taal na het Nederlands. Eén school zegt bijvoorbeeld:

"Kinderen moeten al vanaf groep 1 in aanraking komen met de Engelse taal omdat dat een wereldtaal is. Wij merken ook dat veel kinderen bezig zijn op de computer, dus ze zijn al behoorlijk Engelstalig, ze kunnen daar al heel goed mee uit de voeten" [PO-D-b219].

Ook voor de meeste scholen met een profiel E en profiel F is dit de kerngedachte achter de visie op meertaligheid.

Wat verder opvalt in Tabel 7 is dat 37 reguliere PO-scholen (9,0%) op dit moment geen visie op meertalig onderwijs hebben en ook niet aangegeven hebben dit in de toekomst wel te willen gaan formuleren. Tevens zijn er 54 scholen (13,1%) die nog bezig zijn met het ontwikkelen van een visie op meertalig onderwijs (zie ook §7.2.1).

TABEL 7: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) VAN IDEEËN RONDOM MEERTALIG ONDERWIJS OP REGULIERE PO-SCHOLEN PER TAALPROFIEL MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER												
N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Nederlands als basis	5	4,5	11	13,6	6	6,9	1	16,7	6	12,8	2	22,2
Fries als onderdeel	8	7,1	12	14,8	10	11,5	0	0	0	0	0	0
Engels wereldtaal	6	5,4	10	12,3	16	18,4	1	16,7	19	40,4	2	22,2
Cultuurbehoud	3	2,7	3	3,7	1	1,1	0	0	0	0	1	11,1
Meerwaarde	66	58,9	16	19,8	10	11,5	3	50,0	4	8,5	0	0
Moedertaal	9	8,0	10	12,3	8	9,2	0	0	2	4,3	0	0
In ontwikkeling	9	8,0	13	16,0	21	24,1	1	16,7	9	19,1	1	11,1
Geen visie	6	5,4	6	7,4	15	17,2	0	0	7	14,9	3	33,3

5.2.2. TIJD - WANNEER LEREN ZIJ?

5.2.2.1. FRIES ALS VAK IN MINUTEN (ALGEMEEN)

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er zes verschillende groepen geformuleerd kunnen worden wat betreft de tijdsbesteding aan het vak Fries in het basisonderwijs, namelijk:

1. Scholen waar geen tijd aan het vak Fries besteed wordt;
2. Scholen waar tot 15 minuten per week aan het vak Fries besteed wordt;
3. Scholen die tussen de 16 en 30 minuten per week besteden aan het vak Fries;
4. Scholen die tussen de 31 en 45 minuten per week besteden aan het vak Fries;
5. Scholen die tussen de 46 en 60 minuten per week besteden aan het vak Fries; en
6. Scholen die meer dan 60 minuten per week aan het vak Fries besteden.

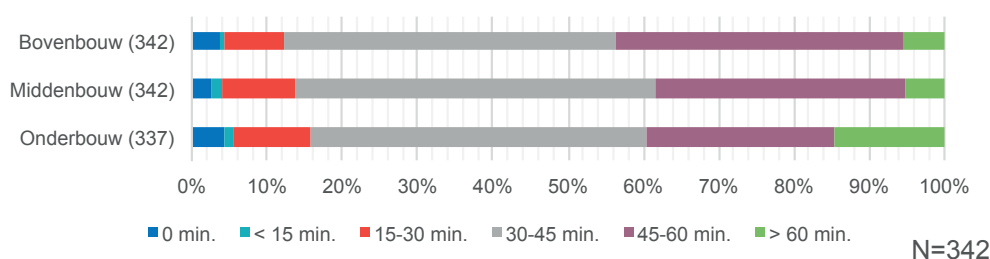
In Figuur 18 is de tijdsbesteding weergegeven voor de 342 reguliere PO-scholen per bouw waar het vak Fries op het rooster staat. Van vijf scholen is in de onderbouw niet bekend hoeveel tijd er aan het vak Fries besteed wordt. Het blijkt dat:

- > De meeste scholen tussen de 30 en 45 minuten besteden aan het vak Fries in alle bouwen (resp. 44,8% in de onderbouw; 48,0% in de middenbouw en 44,2% in de bovenbouw); en
- > Ook veel scholen tussen de 45 en 60 minuten besteden aan het vak Fries (resp. 24,9% in de onderbouw; 33,0% in de middenbouw en 38,0% in de bovenbouw).

Deze bevindingen komen overeen met wat er eerder gevonden is door bijvoorbeeld Ytsma e.a. (2010), Arocena Egaña, Douwes en Hanenburg (2010) en Klinkenberg e.a. (2015).

Wanneer er een vergelijking gemaakt wordt tussen de verschillende bouwen met betrekking tot de tijdsbesteding aan het vak Fries blijkt uit de *Friedman-toets* dat er geen significant verschil is in de bestede tijd aan het vak Fries tussen de verschillende bouwen ($N=337$; $\chi^2(2) = 5,38$; $p = 0,068$). Dit betekent dat er in de verschillende bouwen (ongeveer) evenveel tijd besteed wordt aan het vak Fries.

Figuur 18: Tijdsbesteding aan het vak Fries op reguliere PO-scholen per bouw

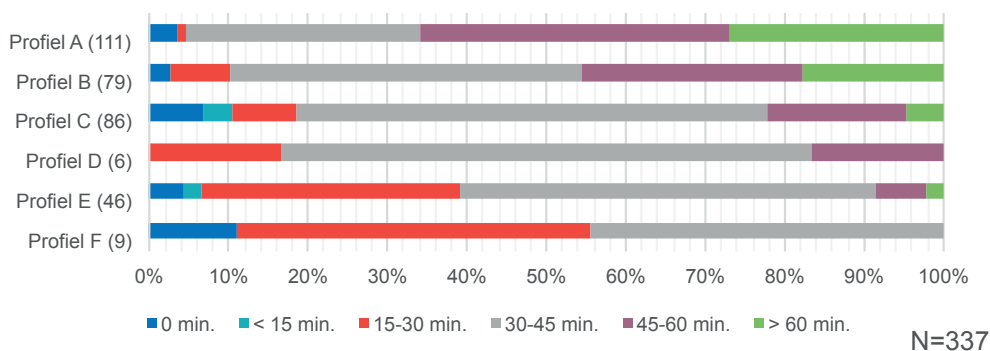
5.2.2.2. FRIES ALS VAK IN MINUTEN PER TAALPROFIEL

Onderbouw

In Figuur 19 is de tijdsbesteding aan het vak Fries voor de onderbouw weergegeven per taalprofiel. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat ruim een derde van de scholen met een profiel A in de onderbouw tussen de 45-60 minuten aan het vak Fries besteden. Bij een profiel B wordt er iets minder tijd aan het vak Fries besteed, meestal tussen de 30-45 minuten (44,3%). Ook ruim de helft van de scholen met een profiel C, twee derde van de scholen met een profiel D en iets meer dan de helft van de scholen met een profiel E besteedt meestal tussen de 30-45 minuten aan het vak Fries in de onderbouw. Er zijn evenveel scholen met een profiel F (44,4%) die tussen de 15-30 minuten en tussen de 30-45 minuten besteden aan het vak Fries in de onderbouw.

Verder blijkt uit de *Kruskal-Wallis-toets* dat het verschil in tijdsbesteding aan het vak Fries in de onderbouw per taalprofiel significant is ($N=337$; $\chi^2(5) = 79,01$; $p < 0,001$). Om te achterhalen of de tijdsbesteding per taalprofiel oplopend is, zijn de oplopende taalprofielen met elkaar vergeleken met behulp van drie *Mann-Whitney U-toetsen* ($\alpha = 0,05/3 = 0,017$). Omdat het bij profiel D en profiel F maar om minder dan tien scholen gaat, zijn deze taalprofielen buiten beschouwing gelaten. Uit de *U-toetsen* blijkt dat de tijdsbesteding aan het vak Fries in de onderbouw van profiel A-scholen significant hoger is vergeleken met profiel B-scholen ($N=190$; $U = 3436,5$; $p = 0,008$). Tevens besteden profiel B-scholen significant meer tijd aan het vak Fries in vergelijking met profiel C-scholen ($N=165$; $U = 2445,5$; $p = 0,001$) en hetzelfde geldt voor profiel C-scholen in vergelijking met profiel E-scholen ($N=132$; $U = 1504,5$; $p = 0,012$).

Figuur 19: Tijdsbesteding aan het vak Fries in de onderbouw van reguliere PO-scholen per taalprofiel

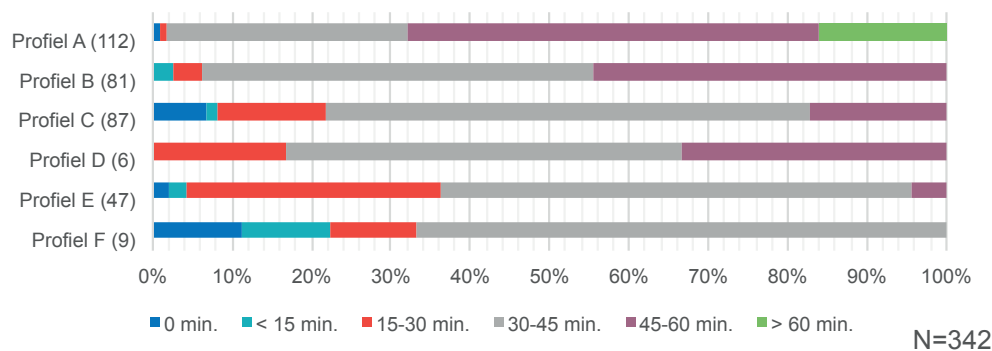
Middenbouw

In Figuur 20 is de tijdsbesteding aan het vak Fries voor de middenbouw weergegeven per taalprofiel. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat meer dan de helft van de scholen met een profiel A in de middenbouw tussen de 45-60 minuten aan het vak Fries besteedt. Bij een profiel B wordt er iets minder tijd aan het vak Fries besteed, meestal tussen de 30-45 minuten (49,4%). Ook ruim de helft van de scholen met een profiel C, de helft van de scholen met een profiel D en ruim de helft van de scholen met een profiel E besteedt meestal tussen de 30-45 minuten aan het vak Fries in de middenbouw. Tevens besteedt twee derde van de scholen met een profiel F tussen de 30-45 minuten aan het vak

Fries in de middenbouw.

Verder blijkt uit de *Kruskal-Wallis-toets* dat het verschil in tijdsbesteding aan het vak Fries in de middenbouw per taalprofiel, net als in de onderbouw, significant is ($N=342$; $\chi^2(5) = 105,75$; $p < 0,001$). Om te achterhalen of de tijdsbesteding net als in de onderbouw per taalprofiel oplopend is, zijn de oplopende taalprofielen met elkaar vergeleken met behulp van drie *Mann-Whitney U-toetsen* ($\alpha = 0,05/3 = 0,017$). Omdat het bij profiel D en profiel F maar om minder dan tien scholen gaat, zijn deze taalprofielen buiten beschouwing gelaten. Uit de *U-toetsen* voor de middenbouw blijken inderdaad dezelfde uitkomsten als voor de onderbouw. Zo is de tijdsbesteding aan het vak Fries van profiel A-scholen significant hoger in vergelijking met profiel B-scholen ($N=193$; $U = 3106,5$; $p < 0,001$). Ook besteden profiel B-scholen significant meer tijd aan het vak Fries in vergelijking met profiel C-scholen ($N=168$; $U = 2313,0$; $p < 0,001$). Echter, de tijdsbesteding van profiel C-scholen aan het vak Fries is wel hoger in vergelijking met profiel E-scholen, maar is, in tegenstelling tot wat er in de onderbouw gevonden werd, niet significant ($N=134$; $U = 1637,5$; $p = 0,030$).

Figuur 20: Tijdsbesteding aan het vak Fries in de middenbouw van reguliere PO-scholen per taalprofiel

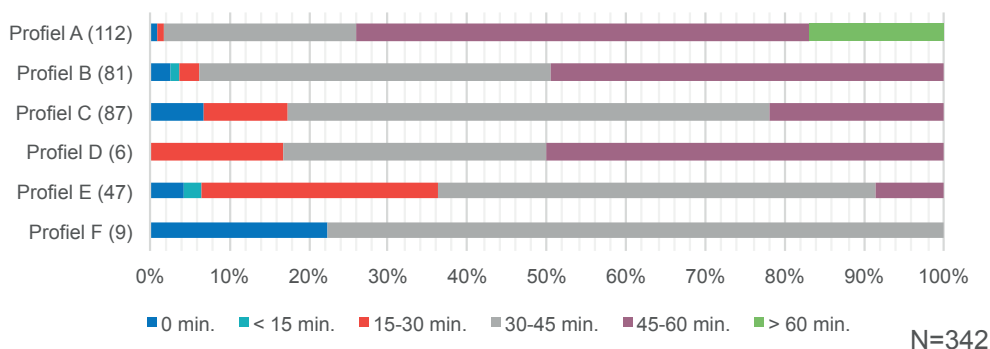
Bovenbouw

In Figuur 21 is de tijdsbesteding aan het vak Fries voor de bovenbouw weergegeven per taalprofiel. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat ruim de helft van de scholen met een profiel A in de bovenbouw tussen de 45-60 minuten aan het vak Fries besteed. Ook op scholen met een profiel B wordt door bijna de helft tussen de 45-60 minuten aan het vak Fries besteedt. Bij een profiel C wordt er iets minder tijd aan het vak Fries besteed, meestal tussen de 30-45 minuten (60,9%). Scholen met een profiel D daarentegen besteden weer meer tijd aan het vak Fries in de bovenbouw, de helft doet dit tussen den 45-60 minuten. Op profiel E-scholen daalt de tijdsbesteding aan het vak Fries weer naar 30-45 minuten op de meeste scholen (55,3%). Ook op scholen met een profiel F wordt meestal tussen de 30-45 minuten (77,8%) aan het vak Fries besteed in de bovenbouw.

Verder blijkt uit de *Kruskal-Wallis-toets* dat het verschil in tijdsbesteding aan het vak Fries in de bovenbouw, net als in de onder- en middenbouw, per taalprofiel significant is ($N=342$; $\chi^2(5) = 105,72$; $p < 0,001$). Om te achterhalen of de tijdsbesteding wederom per taalprofiel oplopend is, zijn de oplopende taalprofielen met elkaar vergeleken met behulp van drie *Mann-Whitney U-toetsen* ($\alpha = 0,05/3 = 0,017$). Omdat het bij profiel D en profiel F maar om minder dan tien scholen gaat, zijn deze taalprofielen buiten beschouwing gelaten. Uit de *U-toetsen* blijkt dat, net als bij de onderbouw, de tijdsbesteding aan het vak Fries in de bovenbouw van profiel A-scholen significant hoger is in vergelijking met profiel B-scholen ($N=193$; $U = 3003,0$; $p < 0,001$). Ook besteden profiel B-scholen weer significant meer tijd

aan het vak Fries in vergelijking met profiel C-scholen ($N=168$; $U = 2420,0$; $p < 0,001$) en is er op profiel C-scholen significant meer tijd voor het vak Fries in vergelijking met profiel E-scholen ($N=134$; $U = 1548,0$; $p = 0,009$).

Figuur 21: Tijdsbesteding aan het vak Fries in de bovenbouw per taalprofiel

5.2.2.3. TIJDSBESTEDING AAN HET VAK FRIES OP DRIETALIGE VS. NIET-DRIETALIGE SCHOLEN

In §4.5.2 is duidelijk geworden dat er een significant verschil bestaat tussen de benodigde taalprofielen op drietalige (in ontwikkeling) en niet-drietalige scholen. Betekent dit ook dat drietalige scholen significant meer tijd besteden aan het vak Fries?

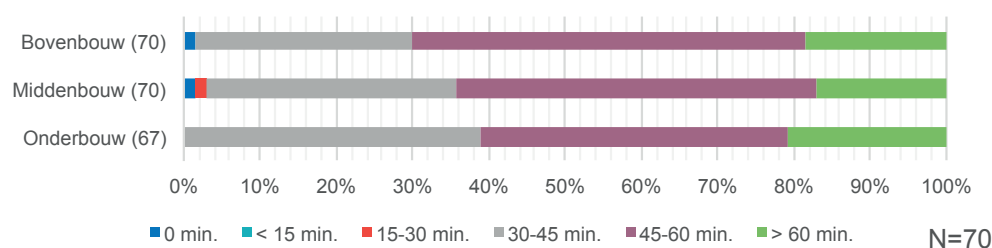
Drietalige scholen

Figuur 22 geeft een weergave van de tijdsbesteding aan het vak Fries per bouw op de drietalige scholen (in ontwikkeling). Van drie drietalige scholen (in ontwikkeling) is niet bekend hoeveel tijd aan het vak Fries wordt besteed in de onderbouw. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat:

- > Er op drietalige scholen (in ontwikkeling) in bijna alle bouwen minimaal tussen de 30 en 45 minuten wordt besteed aan het vak Fries (resp. 38,8% in de onderbouw; 32,9% in de middenbouw en 28,6% in de bovenbouw).
- > De meeste drietalige scholen (in ontwikkeling) tussen de 45 en 60 minuten besteden aan het vak Fries (resp. 40,3% in de onderbouw; 47,1% in de middenbouw en 51,4% in de bovenbouw).
- > Een kleine groep drietalige scholen (in ontwikkeling) meer dan 60 minuten besteedt aan het vak Fries (resp. 20,9% in de onderbouw; 17,1% in de middenbouw en 18,6% in de bovenbouw).

Wanneer er een vergelijking gemaakt wordt tussen de verschillende bouwen op drietalige scholen (in ontwikkeling) met betrekking tot de tijdsbesteding aan het vak Fries blijkt uit de *Friedman-toets* dat er geen significant verschil is in de bestede tijd tussen de verschillende bouwen ($N=67$; $\chi^2(2) = 1,30$; $p = 0,523$).

Figuur 22: Tijdsbesteding aan Fries als vak per bouw op drietalige PO-scholen (in ontwikkeling)

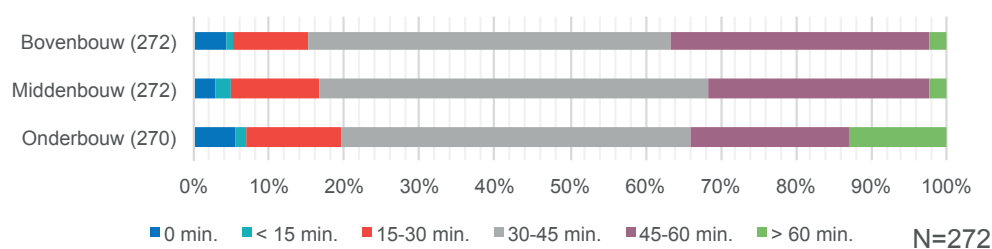
Niet-drietalige scholen

Figuur 23 geeft een weergave van de tijdsbesteding aan het vak Fries per bouw op de niet-drietalige reguliere PO-scholen. Van twee niet-drietalige scholen is niet bekend hoeveel tijd aan het vak Fries wordt besteed in de onderbouw. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er op de niet-drietalige scholen minder tijd besteed wordt aan het vak Fries wanneer dit vergeleken wordt met drietalige scholen. Uit Figuur 23 wordt duidelijk dat er:

- > Op 53 scholen (19,6%) in de onderbouw minder dan 30 minuten besteed wordt aan het vak Fries. Voor de middenbouw geldt dit voor 45 scholen (16,5%) en in de bovenbouw voor 41 scholen (15,1%).
- > Op bijna de helft van de niet-drietalige scholen tussen de 30 en 45 minuten besteed wordt aan het vak Fries (resp. 46,3% in de onderbouw; 51,8% in de middenbouw en 48,2% in de bovenbouw).
- > Daarnaast een groep niet-drietalige scholen tussen de 45 en 60 minuten aan het vak Fries besteedt (resp. 21,1% in de onderbouw; 29,4% in de middenbouw en 34,6% in de bovenbouw).
- > Een klein gedeelte van de niet-drietalige scholen vooral in de onderbouw (12,9%) meer dan 60 minuten aan het vak Fries besteedt (resp. 2,2% in de midden- en bovenbouw).

Wanneer er een vergelijking gemaakt wordt tussen de verschillende bouwen op niet-drietalige scholen met betrekking tot de tijdsbesteding aan het vak Fries blijkt uit de *Friedman-toets* dat er een significant verschil is in de bestede tijd tussen de verschillende bouwen ($N=270$; $\chi^2(2) = 6,07$; $p = 0,048$). Om te achterhalen of de oplopende bouwen van elkaar verschillen in tijdsbesteding, zijn deze met elkaar vergeleken met behulp van twee *Wilcoxon Signed Rank-toetsen* ($\alpha = 0,05/2 = 0,025$). Uit deze *Z-toetsen* blijkt dat zowel de tijdsbesteding aan het vak Fries in de onder- en middenbouw ($N=270$; $Z = -1,46$; $p = 0,144$) als de tijdsbesteding aan het vak Fries in de midden- en bovenbouw ($N=272$; $Z = -1,29$; $p = 0,196$) niet significant van elkaar verschillen.

Figuur 23: Tijdsbesteding aan Fries als vak per bouw op reguliere niet-drietalige PO-scholen

Vergelijking tussen drietalige en niet-drietalige scholen in tijdsbesteding

Wanneer Figuur 22 en Figuur 23 met elkaar vergeleken worden, valt er gelijk op dat op drietalige scholen (in ontwikkeling) bijna altijd minimaal 30-45 minuten besteed wordt aan het vak Fries. Op niet-drietalige scholen is dit vaker minder.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt uit een *Mann-Whitney U-toets* dat er een significant verschil bestaat tussen drietalige scholen (in ontwikkeling) en niet-drietalige scholen in de bestede tijd aan het vak Fries in de onder- (N=337; $U = 5976,5$; $p < 0,001$), midden- (N=342; $U = 5664,5$; $p < 0,001$) en bovenbouw (N=342; $U = 5523,0$; $p < 0,001$). Drietalige scholen (in ontwikkeling) besteden in alle bouwen significant meer tijd aan het vak Fries in vergelijking met niet-drietalige scholen.

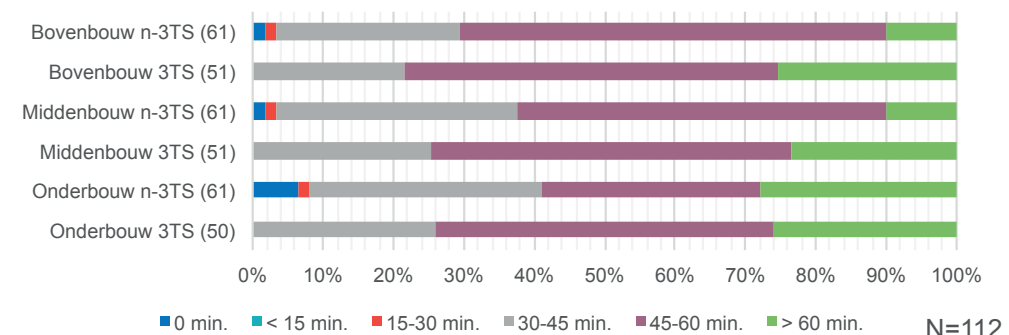
Scholen met een profiel A

Uit Figuur 12 wordt duidelijk dat er 113 scholen met een profiel A zijn. Wanneer alleen gekeken wordt naar de scholen met een profiel A waar het vak Fries op het rooster staat (N=112) blijkt dat bijna de helft van deze scholen drietalige scholen (in ontwikkeling) zijn (51 scholen - 45,5%) en ruim de helft dus scholen zijn die niet drietalig zijn (61 scholen - 54,5%).

In Figuur 24 is de tijdsbesteding aan het vak Fries voor de scholen met een profiel A weergegeven voor zowel drietalige als reguliere scholen voor de onder-, midden- en bovenbouw. Van één drietalige school met een profiel A is niet bekend hoeveel tijd aan het vak Fries wordt besteed in de onderbouw. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat meestal in alle bouwen tussen de 45 en 60 minuten besteed wordt aan het vak Fries, ongeacht of de school drietalig is of niet. Voor de onderbouw geldt dit op 48,0% van de drietalige scholen (in ontwikkeling) en 31,1% van de niet-drietalige scholen¹⁶. In de middenbouw geldt het voor 51,0% op de drietalige scholen (in ontwikkeling) en 52,5% van de niet-drietalige scholen. En tot slot geldt het in de bovenbouw voor 52,9% van de drietalige scholen (in ontwikkeling) en 60,7% van de niet-drietalige scholen.

Verder blijkt uit een *Mann-Whitney U-toets* dat hier alleen een significant verschil te vinden is tussen drietalige scholen (in ontwikkeling) en niet-drietalige scholen in de bestede tijd aan het vak Fries in de middenbouw (N=112; $U = 1238,5$; $p = 0,042$). Drietalige scholen (in ontwikkeling) met een profiel A besteden in de middenbouw dus significant meer tijd aan het vak Fries in vergelijking met niet-drietalige scholen met een profiel A. Voor de onder- (N=111; $U = 1344,5$; $p = 0,258$) en bovenbouw (N=112; $U = 1261,5$; $p = 0,054$) geldt dit niet.

Figuur 24: Tijdsbesteding aan het vak Fries per bouw voor reguliere drietalige scholen (in ontwikkeling; 3TS) en niet-drietalige scholen (n-3TS) met een profiel A

¹⁶ In de onderbouw van niet-drietalige scholen met een profiel A wordt meestal tussen de 30 en 45 minuten besteed aan het vak Fries (32,8%).

5.2.3. LEERDOELEN - WAARHEEN LEREN ZIJ?

In deze paragraaf worden onder de leerdoelen de kerndoelen die geschreven zijn voor de Fries taal en cultuur bedoeld (zie bijlage I).

5.2.3.1. LEERDOELEN BIJ HET VAK FRIES (ALGEMEEN)

In Tabel 8 is de verdeling per kerndoel weergegeven voor het aantal scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Hieruit blijkt dat bij het vak Fries vooral aandacht is voor het leren verstaan van de Friese taal (kerndoel 18). Aandacht voor een positieve attitude t.a.v. de Friese taal en cultuur (kerndoel 17) staat op de tweede plaats. Op zo'n 90% van de scholen komt ook het spreken in de Friese taal (kerndoel 19) terug bij het vak Fries in alle bouwen. Zo'n 80% van de scholen heeft aandacht voor taalbeschouwing bij het vak Fries (kerndoel 22), waarbij het vooral gaat om de uitbreiding van de Friese woordenschat. Lezen in het Fries (kerndoel 20) wordt meer in de bovenbouw (79,5%) dan in de middenbouw (72,2%) gedaan. Hetzelfde geldt voor schrijven in het Fries (kerndoel 21), waar maar op iets meer dan de helft van de scholen in de bovenbouw (52,6%) bij het vak Fries aandacht voor is, en op 44,4% van de scholen in de middenbouw. Logischerwijs ligt de aandacht voor deze twee laatstgenoemde kerndoelen vele malen lager in de onderbouw.

**TABEL 8: AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN DAT BIJ HET VAK FRIES AANBOD HEEFT VOOR DE
VERSCHILLENDE KERNDOELEN PER BOUW**

N=342	Onderbouw		Middenbouw		Bovenbouw	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Kerndoel 17	334	97,7	332	97,1	332	97,1
Kerndoel 18	338	98,8	337	98,5	337	98,5
Kerndoel 19	314	91,8	310	90,6	307	89,8
Kerndoel 20	48	14,0	247	72,2	272	79,5
Kerndoel 21	6	1,8	152	44,4	180	52,6
Kerndoel 22	277	81,0	271	79,2	274	80,1

5.2.3.2. LEERDOELEN BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

Onderbouw

In Tabel 9 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per kerndoel voor de

onderbouw weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er bij het vak Fries in de onderbouw op meer dan 95% van de scholen, ongeacht het profiel, aandacht is voor attitude (kerndoel 17) en luisteren (kerndoel 18). Ook op meer dan 95% van de scholen met een profiel A, profiel B en profiel C is aandacht voor spreken (kerndoel 19). Op zo'n twee derde van de scholen met een profiel D en profiel E komt dit terug in de onderbouw. Lezen in het Fries (kerndoel 20) komt op de helft van de scholen met een profiel D terug in het aanbod en op bijna een kwart van de scholen met een profiel A. Schrijven in het Fries (kerndoel 21) komt, logischerwijs, zelden voor in de onderbouw, alleen op een klein aantal scholen met een profiel A en profiel C zit het in het aanbod bij het vak Fries. Taalbeschouwing (kerndoel 22), waarbij het vooral gaat om het uitbreiden van de Friese woordenschat, komt daarentegen wel weer veel vaker voor. Op scholen met een profiel A is hier de meeste aandacht voor (92,9%) en op scholen met een profiel F het minst (11,1%).

TABEL 9: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE ONDERBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE KERNDOELEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kerndoel 17	109	97,3	80	98,8	84	96,6	6	100	46	97,9	9	100
Kerndoel 18	112	100	80	98,8	86	98,9	6	100	45	95,7	9	100
Kerndoel 19	112	100	79	97,5	84	96,6	4	66,7	31	66,0	4	44,4
Kerndoel 20	26	23,2	7	8,6	8	9,2	3	50,0	4	8,5	0	0
Kerndoel 21	5	4,5	0	0	1	1,1	0	0	0	0	0	0
Kerndoel 22	104	92,9	71	87,7	73	83,9	4	66,7	24	51,1	1	11,1

Middenbouw

In Tabel 10 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per kerndoel voor de middenbouw weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er bij het vak Fries in de middenbouw op bijna 95% van de scholen, ongeacht het profiel, aandacht is voor attitude (kerndoel 17). Op meer dan 95% van de scholen is er, ongeacht het profiel, aandacht voor luisteren (kerndoel 18). Ook op meer dan 95% van de scholen met een profiel A, profiel B en profiel C is aandacht voor spreken (kerndoel 19). Op zo'n twee derde van de scholen met een profiel E en op de helft van de scholen met een profiel D komt dit terug in de middenbouw. Lezen in het Fries (kerndoel 20) komt op alle scholen met een profiel D terug in het aanbod en op bijna net zoveel scholen met een profiel A (96,4%). Ook bijna 90% van de scholen met een profiel B, iets meer dan de helft van de scholen met een profiel C en meer dan een kwart van de scholen met een profiel E heeft aanbod voor kerndoel 20. Op scholen met een profiel F is hier geen aandacht voor. Schrijven in het Fries (kerndoel 21) komt vooral terug op scholen met een profiel A (86,6%). Ruim 40% van de scholen met een profiel B heeft hier in de middenbouw ook aandacht voor en ook op scholen met een profiel C (18,6%) en profiel D (16,7%) komt het schrijven in het Fries wel voor in het aanbod. Taalbeschouwing (kerndoel 22) komt bij alle taalprofielen weer veel vaker voor. Op scholen met een profiel A is hier de meeste aandacht voor (92,9%) en op scholen met een profiel F het minst (11,1%).

TABEL 10: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE KERNDGOELEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kerndoel 17	109	97,3	80	98,8	82	94,3	6	100	46	97,9	9	100
Kerndoel 18	111	99,1	80	98,8	85	97,7	6	100	46	97,9	9	100
Kerndoel 19	111	99,1	79	97,5	85	97,7	3	50,0	31	66,0	1	11,1
Kerndoel 20	108	96,4	71	87,7	48	55,2	6	100	14	29,8	0	0
Kerndoel 21	97	86,6	36	44,4	16	18,4	1	16,7	2	4,3	0	0
Kerndoel 22	104	92,9	71	87,7	68	78,2	4	66,7	23	48,9	1	11,1

Bovenbouw

In Tabel 11 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per kerndoel voor de bovenbouw weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er bij het vak Fries in de bovenbouw op meer dan 95% van de scholen, ongeacht het profiel, aandacht is voor attitude (kerndoel 17). Ook luisteren (kerndoel 18) komt bij bijna alle taalprofielen op meer dan 95% van de scholen voor, alleen op scholen met een profiel F ligt dit percentage lager (88,9%). Ook op meer dan 95% van de scholen met een profiel A, profiel B en profiel C is aandacht voor spreken (kerndoel 19). Op zo'n twee derde van de scholen met een profiel E en op zo'n een derde van de scholen met een profiel D komt dit terug in de bovenbouw. Lezen in het Fries (kerndoel 20) komt op alle scholen met een profiel D terug in het aanbod en op bijna net zoveel scholen met een profiel A (99,1%) en profiel B (97,5%). Op meer dan 70% van de scholen met een profiel C is er aandacht voor kerndoel 20. Op scholen met een profiel F is hier geen aandacht voor. Schrijven in het Fries (kerndoel 21) komt vooral terug op scholen met een profiel A (96,4%). Toch heeft ook meer dan de helft van de scholen met een profiel B en meer dan een kwart van de scholen met een profiel C hier aanbod voor in de bovenbouw. Taalbeschouwing (kerndoel 22) komt bij alle taalprofielen weer veel vaker voor. Op scholen met een profiel A is hier de meeste aandacht voor (93,8%) en op scholen met een profiel F het minst (11,1%).

TABEL 11: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE KERNDGOELEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kerndoel 17	109	97,3	79	97,5	83	95,4	6	100	46	97,9	9	100
Kerndoel 18	112	100	80	98,8	85	97,7	6	100	46	97,9	8	88,9
Kerndoel 19	112	100	79	97,5	84	96,6	2	33,3	29	61,7	1	11,1
Kerndoel 20	111	99,1	79	97,5	62	71,2	6	100	14	29,8	0	0
Kerndoel 21	108	96,4	45	55,6	25	28,7	1	16,7	1	2,1	0	0
Kerndoel 22	105	93,8	72	88,9	69	79,3	4	66,7	23	48,9	1	11,1

5.2.4. LEERINHOUD - WAT LEREN ZIJ?

In deze paragraaf worden onder de leerinhoud de verschillende taaldomeinen bedoeld. Het gaat hierbij dus om luisteren, spreken (dialoog en monoloog), lezen en schrijven (stellen en spellen).

5.2.4.1. LEERINHOUD BIJ HET VAK FRIES (ALGEMEEN)

In Tabel 12 is de verdeling per taaldomein weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. De aantallen voor luisteren (kerndoel 18) en lezen (kerndoel 20) zijn gelijk gebleven aan die in Tabel 8, omdat dezelfde vraagstelling uit de vragenlijst van *Taalplan Frysk* hierbij hoort. Deze twee taaldomeinen zijn in de beschrijving per bouw dan ook niet meegenomen.

Wat opvalt in Tabel 12 is dat kerndoel 19 (spreken) nagenoeg vooral overeenkomt met de dialoog en maar voor de helft van de scholen ook resulteert in de monoloog (vergelijk met Tabel 8). Dit betekent dat spreken bij het vak Fries op de helft van de scholen vooral bestaat uit het praten met elkaar in het Fries en niet zozeer uit het kunnen presenteren van jezelf in de Friese taal. Stellen en spellen komt op minder dan de helft van de scholen voor bij het vak Fries. Spellens krijgt vooral aandacht in de bovenbouw (46,8%) in vergelijking met de middenbouw (36,5%).

TABEL 12: PO-SCHOLEN MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER DAT AANDACHT BESTEEDT AAN DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER BOUW						
N=342	Onderbouw		Middenbouw		Bovenbouw	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Luisteren	338	98,8	337	98,5	337	98,5
Dialoog	313	91,5	309	90,4	306	89,5
Monoloog	168	49,1	159	46,5	161	47,1
Lezen	48	14,0	247	72,2	272	79,5
Stellen	5	1,5	139	40,6	163	47,7
Spellen	1	0,3	125	36,5	160	46,8

5.2.4.2. LEERINHOUD BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

Onderbouw

In Tabel 13 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per taaldomein voor de onderbouw weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er bij het vak Fries in de onderbouw op

meer dan 95% van de scholen met een profiel A, profiel B en profiel C aandacht is voor de dialoog. Op zo'n twee derde van de scholen met een profiel D en profiel E komt dit terug in de onderbouw. De monoloog komt op veel minder scholen voor. Op scholen met een profiel A is hier nog de meeste aandacht voor (69,6%) en op scholen met een profiel D en profiel F komt het helemaal niet aan de orde. Zowel stellen als spellen komt eigenlijk nauwelijks terug in de onderbouw. Spellens komt nog op vijf scholen met een profiel A voor en één school met een profiel C heeft aandacht voor spellen in het Fries.

TABEL 13: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE ONDERBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Luisteren	112	100	80	98,8	86	98,9	6	100	45	95,7	9	100
Dialoog	112	100	78	96,3	84	96,6	4	66,7	31	66,0	4	44,4
Monoloog	78	69,6	51	63,0	36	41,4	0	0	3	6,4	0	0
Lezen	26	23,2	7	8,6	8	9,2	3	50,0	4	8,5	0	0
Stellen	5	4,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spellens	0	0	0	0	1	1,1	0	0	0	0	0	0

Middenbouw

In Tabel 14 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per taaldomein voor de middenbouw weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er bij het vak Fries in de middenbouw op meer dan 95% van de scholen met een profiel A, profiel B en profiel C aandacht is voor de dialoog. Op zo'n twee derde van de scholen met een profiel E en op de helft van de scholen met een profiel D komt dit terug in de middenbouw. Er is maar één school met een profiel F (11,1%) die hier aandacht voor heeft. De monoloog komt op veel minder scholen voor. Op scholen met een profiel A is hier nog de meeste aandacht voor (75,0%) en op scholen met een profiel F komt het helemaal niet aan de orde. Stellend schrijven komt vooral terug op scholen met een profiel A (81,3%). Toch heeft ook iets meer dan 40% van de scholen met een profiel B en zo'n 15% van de scholen met een profiel C hier aanbod voor in de middenbouw. Voor spellen in de Friese taal is meer aandacht op de scholen dan voor stellen. Spelling komt ook vooral weer terug op de scholen met een profiel A (78,6%). Iets meer dan een kwart van de scholen met een profiel B hebben aanbod voor spelling, net als meer dan 15% van de profiel C- en profiel D-scholen. Zelfs één school met een profiel E geeft aan aandacht te besteden aan spelling in de middenbouw. Scholen met een profiel F hebben geen aandacht voor de Friese spelling.

TABEL 14: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Luisteren	111	99,1	80	98,8	85	97,7	6	100	46	97,9	9	100
Dialogoog	111	99,1	79	97,5	85	97,7	3	50,0	30	63,8	1	11,1
Monoloog	84	75,0	43	53,1	29	33,3	1	16,7	2	4,3	0	0
Lezen	108	96,4	71	87,7	48	55,2	6	100	14	29,8	0	0
Stellen	91	81,2	33	40,7	13	14,9	0	0	2	4,3	0	0
Spellen	88	78,6	21	25,9	14	16,1	1	16,7	1	2,1	0	0

Bovenbouw

In Tabel 15 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per taaldomein voor de bovenbouw weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er bij het vak Fries in de bovenbouw op meer dan 95% van de scholen met een profiel A, profiel B en profiel C aandacht is voor de dialoog. Op bijna 60% van de scholen met een profiel E en op een derde van de scholen met een profiel D komt dit terug in de bovenbouw. Er is maar één school met een profiel F (11,1%) die hier aandacht voor heeft. De monoloog komt op veel minder scholen voor. Op scholen met een profiel A is hier nog de meeste aandacht voor (76,8%) en op scholen met een profiel F komt het helemaal niet aan de orde. Stellend schrijven komt vooral terug op scholen met een profiel A (92,9%). Toch heeft ook nog bijna de helft van de scholen met een profiel B (49,4%) en zo'n 20% van de scholen met een profiel C hier aanbod voor in de bovenbouw. Voor spellen in de Friese taal is meer aandacht op de scholen dan voor stellen. Spelling komt ook vooral weer terug op de scholen met een profiel A (93,8%). Iets meer dan een derde van de scholen met een profiel B heeft aanbod voor spelling, net als ruim een kwart van de profiel C-scholen en één school met een profiel D. Scholen met een profiel E en profiel F hebben geen aandacht voor de Friese spelling in de bovenbouw.

TABEL 15: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Luisteren	112	100	80	98,8	85	97,7	6	100	46	97,9	8	88,9
Dialogoog	112	100	79	97,5	84	96,6	2	33,3	28	59,6	1	11,1
Monoloog	86	76,8	43	53,1	29	33,3	1	16,7	2	4,3	0	0
Lezen	111	99,1	79	97,5	62	71,2	6	100	14	29,8	0	0
Stellen	104	92,9	40	49,4	18	20,7	0	0	1	2,1	0	0
Spellen	105	93,8	31	38,3	23	26,4	1	16,7	0	0	0	0

5.2.5. LEERACTIVITEITEN - HOE LEREN ZIJ?

In deze paragraaf worden onder de leeractiviteiten de verschillende taalactiviteiten per taaldomein bedoeld.

5.2.5.1. LUISTEREN/HARKJEN - KERND OEL 18 BIJ HET VAK FRIES (ALGEMEEN)

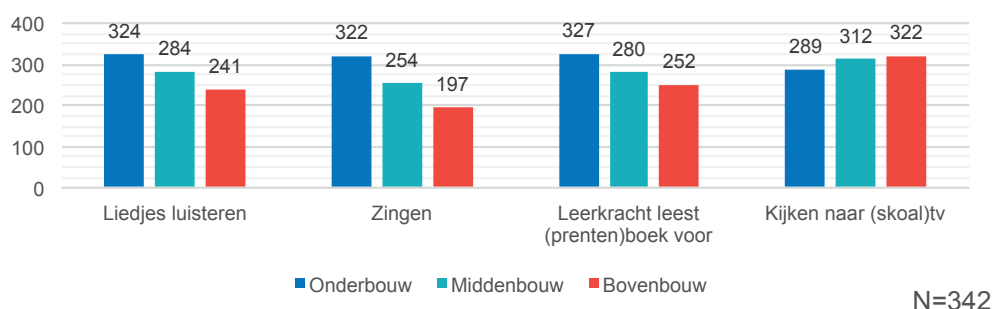
In Figuur 25 is het aantal scholen dat aandacht heeft voor vier taalactiviteiten die aansluiten bij het taaldomein luisteren per bouw weergegeven. Hieruit komt naar voren dat in de onderbouw op bijna 95% van de scholen naar Friese liedjes geluisterd en gezongen worden bij het vak Fries. Dit aantal daalt naar mate de bouw hoger wordt. Zo wordt er op nog maar 83,0% van de scholen in de middenbouw en 70,5% in de bovenbouw naar Friese liedjes geluisterd. Het zingen van Friese liedjes daalt drastischer, bijna driekwart van de scholen doet dit nog in de middenbouw en maar ruim de helft van de scholen in de bovenbouw. Hoewel heel veel scholen in de onderbouw gebruik maken van Friese liedjes is niet iedereen het eens met het aanbod:

“No, dat fyn ik noch wol in ding. Der binne hast gjin Fryske ferskes. Allinne sa’n standert cd en fierder kinst hast gjin leuke Fryske ferskes fine. Net nije yn elts gefal, it is altyd itselde ‘Kwek, kwek, minemyn’. Mar mei kryst bygelyks ek. Dan ha we hjir op skoalle krystfiering en dan wolle we in kear wat Frysk sjonge, mar dat is der gewoan net” [PO-LL-b366].

Ook het voorlezen door de leerkracht uit Friese (prenten)boeken of verhalenbundels gebeurt voornamelijk in de onderbouw, op meer dan 95% van de scholen wordt dit in deze bouw gedaan. Ruim 80% van de scholen doet dit nog in de middenbouw en bijna driekwart van de scholen heeft hier nog aandacht voor in de bovenbouw.

Er is wel een stijgende lijn te zien wat betreft de bouwen wanneer er gekeken wordt naar het kijken naar televisieprogramma’s van bijvoorbeeld *SkoalTV* (zie ook §5.2.6.3). Op bijna 85% van de scholen wordt er in de onderbouw naar programma’s zoals *It Boskwyfke* en *Kening Hert en Harry Hazze* gekeken. Meer dan 90% van de scholen kijkt in de middenbouw naar programma’s als *WitWat* en *Tsjek* en in de bovenbouw kijkt bijna 95% van de scholen naar de programma’s, waarbij voornamelijk *Tsjek* genoemd wordt.

Figuur 25: Aantal reguliere PO-scholen per bouw die bij het vak Fries aandacht hebben voor verschillende taalactiviteiten voor het taaldomein *luisteren/harkjen* (kerndoel 18)

5.2.5.2. LUISTEREN/HARKJEN - KERND OEL 18 BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

Onderbouw

In Tabel 16 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per taalactiviteit voor de onderbouw weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op bijna alle scholen met een profiel A en profiel B aandacht is voor het luisteren naar en zingen van Friese liedjes in de onderbouw. Ditzelfde geldt voor zo'n 90% van de scholen met een profiel C en een profiel E. Voorlezen uit Friese prentenboeken of Friese verhalenbundels gebeurt op ruim 95% van de scholen met een profiel A, profiel B en profiel C, bijna 90% van de scholen met een profiel E doet dit. Het kijken naar televisieprogramma's komt terug op zo'n 90% van de scholen met een profiel A en profiel B. Rond de 80% van de scholen met een profiel C en profiel E doet dit.

Opvallend zijn de relatief hoge percentages (let op: het gaat maar om negen scholen!) voor alle taalactiviteiten bij profiel F. Het leren verstaan van de Friese taal is geen doel binnen dit profiel, toch blijkt dat leerlingen in de onderbouw van deze scholen op verschillende manieren in aanraking komen met de gesproken Friese taal. De kans dat ze hier wat van oppikken is dan ook zeker aanwezig.

TABEL 16: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE ONDERBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALACTIVITEITEN BIJ HET TAALDOEIN LUISTEREN/HARKJEN (KERND OEL 18) PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Liedjes luisteren	109	97,3	79	97,5	81	93,1	5	83,3	44	93,6	6	66,7
Zingen	111	99,1	79	97,5	80	92,0	3	50,0	42	89,4	2	77,8
Voorlezen	111	99,1	79	97,5	84	96,6	5	83,3	42	89,4	6	66,7
(Skoal)TV	103	92,0	72	88,9	68	78,2	4	66,7	38	80,9	4	44,4

Middenbouw

In Tabel 17 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per taalactiviteit voor de middenbouw weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op zo'n 90% van de scholen met een profiel A en profiel B aandacht is voor het luisteren naar Friese liedjes in de middenbouw. Zo'n driekwart van de scholen met een profiel C en profiel E hebben hier aandacht voor. Friese liedjes zingen komt terug op zo'n 85% van de scholen met een profiel A en profiel B. Zo'n 70% van de scholen met een profiel C doet dit. Voorlezen uit Friese boeken of verhalenbundels wordt gedaan op bijna alle scholen met een profiel A (97,3%) en ook veel scholen met een profiel B (91,4%) doen dit. Hoe lager het profiel, hoe minder er uit Friese boeken voorgelezen wordt door de leerkrachten. Op bijna 95% van de scholen met een profiel A wordt er naar televisieprogramma's gekeken, ruim 90% van de scholen met een profiel B en profiel E doen dit ook. Op bijna 90% van de scholen met een profiel C komen de programma's terug.

In vergelijking met de onderbouw liggen de percentages voor de verschillende taalactiviteiten bij profiel F in de middenbouw een stuk lager. Hoewel het leren verstaan van de Friese taal geen doel is binnen dit profiel, kijkt toch nog ruim driekwart van de scholen (let op: het gaat maar om negen scholen!) binnen dit profiel in de middenbouw naar de Friese televisieprogramma's. De kans dat de kinderen iets oppikken van de gesproken Friese taal is dan ook zeker aanwezig.

TABEL 17: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALACTIVITEITEN BEHORENDE BIJ HET TAALDOEIN LUISTEREN/HARKJEN (KERNDOEEL 18) PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Liedjes luisteren	102	91,1	72	88,9	67	77,0	4	66,7	35	74,5	4	44,4
Zingen	98	87,5	69	85,2	61	70,1	1	16,7	23	48,9	2	22,2
Voorlezen	109	97,3	74	91,4	64	73,6	4	66,7	26	55,3	3	33,3
(Skoal)TV	106	94,6	74	91,4	78	89,7	4	66,7	43	91,5	7	77,8

Bovenbouw

In Tabel 18 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per taalactiviteit voor de bovenbouw weergegeven voor het aantal reguliere PO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op meer dan driekwart van de scholen met een profiel A en profiel B aandacht is voor het luisteren naar Friese liedjes in de bovenbouw. Twee derde van de scholen met een profiel C heeft hier aandacht voor. Friese liedjes zingen komt terug op zo'n 70% van de scholen met een profiel A en profiel B. Bij scholen met een profiel D en profiel F wordt dit in de bovenbouw helemaal niet gedaan. Voorlezen uit Friese boeken of verhalenbundels wordt gedaan op veel scholen met een profiel A (91,1%) en ruim 80% van de scholen met een profiel B. Tevens wordt op zo'n twee derde van de scholen met een profiel C en profiel D door de leerkracht voorgelezen. Op bijna alle scholen met een profiel A (98,2%) wordt er naar televisieprogramma's gekeken, ruim 90% van de scholen met een profiel B, profiel C en profiel E doen dit ook. Op twee derde van de scholen met een profiel D komen de programma's terug.

Voor de bovenbouw van de scholen van profiel F geldt eigenlijk hetzelfde als bij de middenbouw. In vergelijking met de onderbouw liggen de percentages voor de verschillende taalactiviteiten bij profiel F een stuk lager, maar toch kijkt nog ruim driekwart van de scholen binnen dit profiel naar de programma's van *SkoalTV*. Hoewel het leren verstaan van de Friese taal geen doel is binnen dit profiel, is de kans dat de kinderen iets oppikken van de gesproken Friese taal zeker aanwezig.

TABEL 18: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALACTIVITEITEN BEHORENDE BIJ HET TAALDOMEIN LUISTEREN/HARKJEN (KERNDOEL 18) PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Liedjes luisteren	88	78,6	63	77,8	58	66,7	2	33,3	29	61,7	1	11,1
Zingen	81	72,3	57	70,4	43	49,4	0	0	16	34,0	0	0
Voorlezen	102	91,1	67	82,7	57	65,5	4	66,7	20	42,6	2	22,2
(Skoal)TV	110	98,2	75	92,6	82	94,3	4	66,7	44	93,6	7	77,8

5.2.5.3. SPREKEN (DIALOOG)/YN PETEAR - KERNDOEL 19 BIJ HET VAK FRIES (ALGEMEEN)

Op 239 scholen (69,9%) waar het vak Fries gegeven wordt, worden gesprekken in de Friese taal gevoerd bij het vak Fries in de onderbouw. Voor de middenbouw geldt dit op 232 scholen (67,8%) en voor de bovenbouw op 234 scholen (68,4%).

Scholen konden verder zelf aangeven om wat voor soort gesprekken het gaat bij de taalactiviteit gesprekken voeren. Voor veel scholen was deze open vraag lastig om antwoord op te geven, omdat niet alle directeuren (en/of taalcoördinatoren) op de hoogte waren van wat voor soort gesprekken gevoerd worden per bouw en waar dit dan over gaat. In totaal is er van 133 scholen (38,9%) waar het vak Fries gegeven wordt bekend wat zij in één of meerdere bouwen doen met betrekking tot gesprekken voeren bij het vak Fries. In Figuur 26 zijn drie soorten gesprekken onderscheiden, namelijk: kringgesprekken, leergesprekken n.a.v. taalactiviteiten behorende bij luisteren (kerndoel 18; zoals benoemd in §5.2.5.1) en leergesprekken a.d.h.v. Friese taalmethoden. Tevens is er een overige categorie opgenomen, hieronder vallen bijvoorbeeld gesprekken tijdens het samenwerken, maar ook discussies n.a.v. stellingen en gesprekken n.a.v. het nieuws. De aantallen die genoemd worden in Figuur 26 zijn minimale aantallen. Het gaat alleen om de scholen die expliciet aangegeven hebben aandacht te hebben voor dit soort gesprekken, wat niet betekent dat de andere scholen dit niet doen.

Bijna een kwart van deze 133 scholen heeft aangegeven dat er kringgesprekken gevoerd worden in het Fries in de onderbouw. Voor de middenbouw heeft ruim 20% dit aangegeven en voor de bovenbouw bijna 20%. Deze kringgesprekken gaan vaak meer over persoonlijke gebeurtenissen.

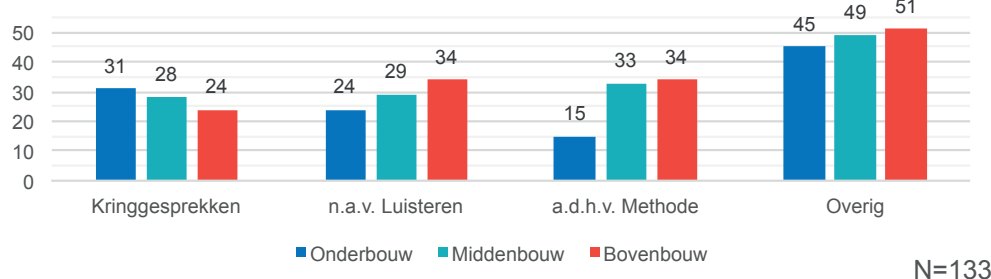
Hoewel scholen aangegeven hebben dat die tijdens het vak Fries plaatsvindt, is het de vraag of het daadwerkelijk een bewuste taalactiviteit is die bij het vak Fries ingezet wordt, of dat dit meer bedoeld wordt bij een activiteit om de dag te openen.

Een tweede type gesprek dat onderscheiden kan worden zijn de leergesprekken over bijvoorbeeld boeken, liedjes en de programma's van *SkoalTV*. Dit zijn taalactiviteiten die plaats zouden kunnen vinden voor of na het luisteren naar een verhaal uit een boek, een liedje of een programma (vergelijk ook met Figuur 25). Ook dit zijn natuurlijk gesprekken die heel goed tijdens een kringmoment plaats kunnen vinden. Of er overlap is tussen de eerdergenoemde kringgesprekken en deze gesprekken is niet duidelijk. Wat wel duidelijk is, is dat bijna 20% van de 133 scholen aangegeven heeft dat zij in de onderbouw aandacht hebben voor dit type gesprek. Ruim 20% heeft hier aandacht voor in de middenbouw en meer dan een kwart van de scholen heeft dit soort type gesprekken in de bovenbouw. Overeenkomend met §5.2.5.1 gaan de gesprekken in de onderbouw meestal over (prenten)boeken en in de midden- en bovenbouw meestal over de programma's van *SkoalTV*.

Een derde type gesprek dat onderscheiden kan worden zijn de leergesprekken aan de hand van een Friese taalmethode¹⁷. Om wat voor taalactiviteiten het dan precies gaat is niet bekend en zal ook afhankelijk zijn van de taalmethode die gebruikt wordt. Ook dit type gesprekken komt in de hogere bouwen vaker voor in vergelijking met de onderbouw. Zo heeft ruim 10% van de scholen in de onderbouw hier aandacht voor, in de middenbouw is dit al ruim 15% en in de bovenbouw stijgt dit naar meer dan 20%.

Zoals genoemd is er ook een overige categorie opgenomen. Er zijn 45 scholen (33,8%) die aangeven in de onderbouw nog op een andere manier met gesprekken om te gaan. Het gaat hierbij voornamelijk om het stimuleren van de Friese taal bij het samenwerken tussen leerlingen tijdens de Friese les. In de middenbouw geven 49 scholen (36,8%) aan op een andere manier met gesprekken om te gaan. Ook hier geldt, net als in de onderbouw, dat scholen het gebruiken van de Friese taal tijdens het samenwerken tussen leerlingen stimuleren. Daarnaast worden discussies n.a.v. van stellingen en gesprekken n.a.v. het nieuws genoemd. Tot slot zijn er 51 scholen (38,3%) die aangeven in de bovenbouw op een andere manier met gesprekken om te gaan. Naast het stimuleren van de Friese taal bij de samenwerking tussen leerlingen, discussies en het bespreken van het nieuws, worden bij de bovenbouw ook rollenspellen genoemd.

Figuur 26: Minimale aantal reguliere PO-scholen per bouw die bij het vak Fries aandacht hebben voor verschillende type gesprekken, passend bij het taaldomein *spreken/yn petear - dialoog* (kerndoel 19)

Wanneer een vergelijking wordt gemaakt tussen Figuur 25 en Figuur 26 is het opmerkelijk dat tussen de 252 en 327 scholen in de verschillende bouwen aangegeven hebben voor te lezen uit Friese (prenten) boeken. Het percentage scholen dat aangegeven heeft hier ook over te praten, ligt vele malen lager. Een verklaring hiervoor ligt, hopelijk, in het open karakter van de vraagstelling. Aan de andere kant zou

¹⁷ Verschillende scholen geven aan dat een Friese taalmethode aanleiding geeft om een taalactiviteit, die bij het domein spreken hoort, te doen. Voor een beschrijving van de gebruikte Friese taalmethodes zie §5.2.6.

het ook kunnen zijn dat de verwerking van een Friestalig (prenten)boek in de vorm van gesprekken in het Nederlands plaatsvindt i.p.v. in de taal van het boek zelf. Dezelfde redenatie kan gegeven worden voor de vergelijking van het luisteren naar en zingen van liedjes, tussen de 197 en 324 scholen geven dit aan in de verschillende bouwen, en de vergelijking van het kijken (en luisteren) naar de programma's van *SkoalTV*, tussen de 289 en 322 scholen geven dit aan in de verschillende bouwen.

5.2.5.4. SPREKEN (DIALOOG)/YN PETEAR - KERND OEL 19 BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

Onderbouw

In Tabel 19 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per soort gesprek voor de onderbouw weergegeven voor de 133 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat er aandacht is voor dit type gesprekken. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat vooral scholen met een profiel A, profiel B en profiel C aangegeven hebben aandacht te hebben voor gesprekken in het Fries. Dit neemt niet weg dat, hoewel spreken in de Friese taal geen doel is binnen profiel D, profiel E en profiel F, een klein aantal van deze scholen wel aangegeven heeft aandacht te hebben voor gesprekken in het Fries.

TABEL 19: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE ONDERBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TYPE GESPREKKEN BEHOORENDE BIJ HET TAALDOMEIN SPREKEN/YN PETEAR - DIALOOG (KERND OEL 19) PER TAALPROFIEL

N=133	Profiel A (N=54)		Profiel B (N=40)		Profiel C (N=29)		Profiel D (N=1)		Profiel E (N=8)		Profiel F (N=1)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kringgesprekken	12	22,2	8	20,0	8	27,6	0	0	2	25,0	1	100
n.a.v. luisteren^a	6	11,1	8	20,0	7	24,1	1	100	2	25,0	0	0
a.d.h.v. Methode	7	13,0	2	5,0	5	17,2	0	0	1	12,5	0	0
Overig	19	35,2	13	32,5	11	37,9	0	0	2	25,0	0	0

a) Met gesprekken n.a.v. luisteren worden de gesprekken bedoeld n.a.v. de taalactiviteiten genoemd in §5.2.5.1. Dus gesprekken n.a.v. (prenten)boeken, gesprekken n.a.v. geluisterde en/of gezongen liedjes en gesprekken n.a.v. televisieprogramma's van bijvoorbeeld *SkoalTV*.

Middenbouw

In Tabel 20 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per soort gesprek voor de middenbouw weergegeven voor de 133 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat er aandacht is voor dit type gesprekken. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat, net als bij de onderbouw, vooral scholen met een profiel A, profiel B en profiel C aangegeven hebben aandacht te hebben voor gesprekken in het Fries. Het aantal scholen dat aangegeven heeft aandacht te hebben voor kringgesprekken, leergesprekken n.a.v. luisteractiviteiten en andere gesprekken blijft ook redelijk gelijk aan de aantallen zoals genoemd in de onderbouw. De enige duidelijke stijging in vergelijking met de onderbouw is zichtbaar bij de leergesprekken a.d.h.v. een Friese taalmethode, zeker binnen profiel A en profiel B.

Ook voor de middenbouw geldt voor profiel D en profiel E dat een klein aantal scholen aangegeven heeft aandacht te hebben voor gesprekken in het Fries, hoewel dit geen doel is binnen deze taalprofielen. Voor profiel D blijft het type gesprek gelijk in vergelijking met de onderbouw, ook in de middenbouw zijn er Friese leergesprekken n.a.v. van luisteractiviteiten. Het aantal scholen dat aandacht heeft voor de verschillende type gesprekken daalt voor de scholen met een profiel E wel in vergelijking met de onderbouw. En in tegenstelling tot wat er gevonden is in de onderbouw, worden er op de school met het profiel F geen gesprekken gevoerd in het Fries in de middenbouw.

TABEL 20: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TYPE GESPREKKEN BEHORENDE BIJ HET TAALDOEIN SPREKEN/YN PETEAR - DIALOOG (KERNDOEL 19) PER TAALPROFIEL

N=133	Profiel A (N=54)		Profiel B (N=40)		Profiel C (N=29)		Profiel D (N=1)		Profiel E (N=8)		Profiel F (N=1)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kringgesprekken	13	24,1	8	20,0	6	20,7	0	0	1	12,5	0	0
n.a.v. Luisteren^a	7	13,0	10	25,0	8	27,6	1	100	3	37,5	0	0
a.d.h.v. Methode	19	35,2	7	17,5	6	20,7	0	0	1	12,5	0	0
Overig	21	38,9	15	37,5	12	41,4	0	0	1	12,5	0	0

a) Met gesprekken n.a.v. luisteren worden de gesprekken bedoeld n.a.v. de taalactiviteiten genoemd in §5.2.5.1. Dus gesprekken n.a.v. (prenten)boeken, gesprekken n.a.v. geluisterde en/of gezongen liedjes en gesprekken n.a.v. televisieprogramma's van bijvoorbeeld SkoalTV.

Bovenbouw

In Tabel 21 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per soort gesprek voor de bovenbouw weergegeven voor de 133 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat er aandacht is voor dit type gesprekken. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat, net als bij de onder- en middenbouw, vooral scholen met een profiel A, profiel B en profiel C aangegeven hebben aandacht te hebben voor gesprekken in het Fries. De aantallen laten een stijging zien ten opzichte van de onderbouw en blijven redelijk gelijk aan die van de middenbouw.

Ook in de bovenbouw is er, net als in de onder- en middenbouw, binnen de school met het profiel D aandacht voor Friese leergesprekken n.a.v. van luisteractiviteiten, hoewel dit geen doel is binnen dit profiel. Ook is er wederom een klein aantal scholen binnen profiel E dat aandacht heeft voor verschillende type gesprekken, al zijn er geen scholen meer die aangegeven hebben het Fries te gebruiken in kringgesprekken of tijdens andere gesprekken. Net als bij de middenbouw is er op de school met het profiel F geen aandacht voor gesprekken in het Fries.

TABEL 21: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TYPE GESPREKKEN BEHORENDE BIJ HET TAALDOEIN SPREKEN/YN PETEAR - DIALOOG (KERNDOEL 19) PER TAALPROFIEL

N=133	Profiel A (N=54)		Profiel B (N=40)		Profiel C (N=29)		Profiel D (N=1)		Profiel E (N=8)		Profiel F (N=1)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kringgesprekken	12	22,2	7	17,5	5	17,5	0	0	0	0	0	0
n.a.v. Luisteren^a	9	16,7	10	25,0	11	37,9	1	100	3	37,5	0	0
a.d.h.v. Methode	20	37,0	7	17,5	6	20,7	0	0	1	12,5	0	0
Overig	23	42,6	16	40,0	12	41,4	0	0	0	0	0	0

a) Met gesprekken n.a.v. luisteren worden de gesprekken bedoeld n.a.v. de taalactiviteiten genoemd in §5.2.5.1. Dus gesprekken n.a.v. (prenten)boeken, gesprekken n.a.v. geluisterde en/of gezongen liedjes en gesprekken n.a.v. televisieprogramma's van bijvoorbeeld SkoalTV.

5.2.5.5. SPREKEN (MONOLOOG)/ SPREKKEN - KERND OEL 19 BIJ HET VAK FRIES (ALGEMEEN)

Op 237 scholen (69,3%) waar het vak Fries gegeven wordt, worden verhalen in de Friese taal verteld bij het vak Fries in de onderbouw. Voor de middenbouw geldt dit op 214 scholen (62,6%) en voor de bovenbouw op 207 scholen (60,5%).

Scholen konden verder zelf aangeven om wat voor soort monologen het gaat bij de taalactiviteit vertellen. Voor veel scholen was deze open vraag lastig om antwoord op te geven, omdat niet alle directeuren (en/of taalcoördinatoren) op de hoogte waren van wat voor soort vertellingen per bouw gedaan worden en waar dit dan over gaat. In totaal is er van 13 scholen (39,8%) waar het vak Fries gegeven wordt bekend wat zij in één of meerdere bouwen doen met betrekking tot vertellen bij het vak Fries. Een aantal scholen heeft daarnaast aangegeven het presenteren in de Friese taal (vooral in de hogere groepen) bewust te mijden omdat het belang van het leren uitdrukken in de Nederlandse taal (daar) centraal staat. Een van de scholen geeft bijvoorbeeld aan: *“Mar soms, it {presintaasjes} mei net altyd yn it Frysk. Teminsten, yn ‘e boppebou, nee, dêr wurdt echt ferwachte dat se {de leerlingen} yn it Nederlânsk presintearje en fertelle”* [PO-GLKo-b126]. Verder zijn er ook scholen die de taal van de presentatie aan de kinderen overlaten en hen niet verplichten om het in de Friese taal te doen. Zo zegt een school: *“Ja, ynsidinteele, net hiel folle, mar it {presintaasjes jaan yn it Frysk} mei wol. Sprekkebeurten komme wol foar fan groep 4 ôf”* [PO-D-b15]. Aan de andere kant wordt het niet op alle scholen altijd extra gestimuleerd dat leerlingen ook presentaties in het Fries gaan geven: *“Dat {presenteren} doen ze {de leerlingen} eigenlijk allemaal in het Nederlands. Als ze dat willen, ja {dan zou dat mogen}.” Heb je de vraag weleens gehad van een leerling? “Nee, nee, ze zijn er nog nooit op gekomen”* [PO-GLKb-b27].

In Figuur 27 zijn vijf verschillende type vertellingen onderscheiden, namelijk: presentaties in de kring, boekpresentaties, het voordragen van gedichten, rollenspellen en presentaties a.d.h.v. Friese taalmethoden. Tevens is er een overige categorie opgenomen, hieronder vallen bijvoorbeeld spreekbeurten en presentaties n.a.v. thema's die bijvoorbeeld passen bij wereldoriënterende vakken. De aantallen die genoemd worden in Figuur 27 zijn minimale aantallen. Het gaat alleen om de scholen die expliciet aangegeven hebben aandacht te hebben voor dit soort vertellingen, wat niet betekent dat de andere scholen dit niet doen.

Meer dan een derde van de 136 scholen heeft aangegeven dat er in de kring gepresenteerd wordt in het Fries in de onderbouw. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om het presenteren van iets dat is meegenomen van huis. Dit aantal daalt aanzienlijk in de midden- en bovenbouw naar minder dan 10%. Deze kringpresentaties gaan vaak meer over persoonlijke gebeurtenissen. Hoewel scholen aangegeven hebben dat die tijdens het vak Fries plaatsvindt, is het de vraag of het daadwerkelijk een bewuste taalactiviteit is die bij het vak Fries ingezet wordt, of dat dit meer bedoeld wordt bij een activiteit om de dag te openen. Dat zou ook de daling in de midden- en bovenbouw kunnen verklaren. Aan de andere kant is het opvallend dat zo'n presentatie in veel gevallen kennelijk geen aanleiding geeft om er in het Fries over door te praten wanneer de vergelijking gemaakt wordt met Figuur 26. Een

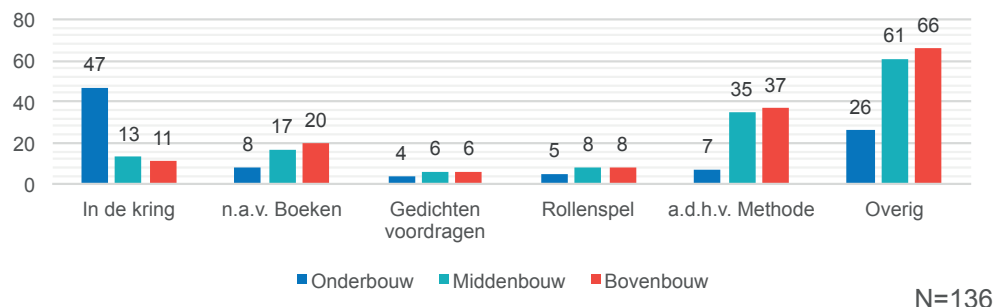
verklaring hiervoor ligt, wellicht, in het open karakter van de vraagstelling. Aan de andere kant zou het ook kunnen zijn dat de voertaal in de kring na de presentatie verschuift naar het Nederlands.

Boekpresentaties komen, logischerwijs, voornamelijk voor in de midden- (12,5%) en bovenbouw (14,7%). Toch zijn er ook nog acht scholen (5,9%) die aangegeven dat leerlingen in de onderbouw een boek presenteren. Het voordragen van gedichten en rollenspellen zijn eveneens hoger in de midden- en bovenbouw in vergelijking met de onderbouw, maar wordt in beide gevallen in alle bouwen maar weinig genoemd.

De presentaties aan de hand van een Friese taalmethode¹⁸ stijgen aanmerkelijk na de onderbouw. Om wat voor presentaties het dan precies gaat is niet bekend en zal ook afhankelijk zijn van de taalmethode die gebruikt wordt. Waar in de onderbouw het gebruik van een Friese taalmethode nog maar op zo'n 5% van de scholen aanleiding geeft om te presenteren, is dit in de midden- en bovenbouw meer dan een kwart.

Zoals genoemd is er ook een overige categorie opgenomen. Er zijn 26 scholen (19,1%) die aangeven in de onderbouw nog op een andere manier met vertellingen om te gaan. Het gaat hierbij voornamelijk om spreekbeurten of om presentaties bij het thematisch werken. In de middenbouw geven 61 scholen (44,9%) aan op een andere manier met vertellingen om te gaan en in de bovenbouw zijn dit 66 scholen (48,5%). Ook hier geldt, net als in de onderbouw, dat het gaat om spreekbeurten en presentaties bij het thematisch werken. Bij deze laatste presentaties gaat het vooral om het presenteren van onderwerpen die aansluiten bij een wereldoriënterend vak of thema.

Figuur 27: Minimale aantal reguliere PO-scholen per bouw die bij het vak Fries aandacht hebben voor verschillende soorten vertellingen, passend bij het taaldomein *spreken/sprekken - monoloog* (kerndoel 19)

5.2.5.6. SPREKEN(MONOLOOG)/ SPREKKEN - KERND OEL 19 BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

In de onderstaande paragraaf worden alleen scholen met een profiel A, profiel B, profiel C en profiel E genoemd. Niet één van de zes scholen met een profiel D en negen scholen met een profiel F heeft expliciet aangegeven dat er aandacht is voor een bepaalde monoloog. Dat hier geen aandacht voor is, kan verklaard worden doordat het spreken in het Fries ook geen doel is binnen deze taalprofielen. Aan de andere kant hebben enkele scholen van deze taalprofielen wel aangegeven dat zij gesprekken voeren in het Fries (zie §5.2.5.4).

¹⁸ Verschillende scholen geven aan dat een Friese taalmethode aanleiding geeft om een taalactiviteit, die bij het domein spreken hoort, te doen. Voor een beschrijving van de gebruikte Friese taalmethodes zie §5.2.6.

Onderbouw

In Tabel 22 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per type monoloog voor de onderbouw weergegeven voor de 136 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat er aandacht is voor deze type vertellingen. Het is opvallend dat geen van de scholen met een profiel A aangegeven heeft dat er presentaties gegeven worden n.a.v. boeken. Hoewel dit percentage in de onderbouw sowieso lager ligt in vergelijking met de midden- en bovenbouw, blijken vooral de scholen met een B-profiel hier aandacht aan te geven. Tevens valt op dat, hoewel het spreken in de Friese taal geen doel is voor scholen met een profiel E, er telkens wel één school met een E-profiel aangegeven heeft dat er aandacht voor is voor verschillende soorten vertellingen.

TABEL 22: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE ONDERBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE SOORTEN VERTELLINGEN BEHORENDE BIJ HET TAALDOEIN SPREKEN/SPREKKEN - MONOLOOG (KERNDOEL 19) PER TAALPROFIEL

N=136	Profiel A (N=71)		Profiel B (N=38)		Profiel C (N=25)		Profiel E (N=2)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
In de kring	23	32,4	14	36,8	10	40,0	0	0
n.a.v. Boeken	0	0	6	15,8	1	4,0	1	50,0
Gedichten	1	1,4	2	5,3	0	0	1	50,0
Rollenspel	2	2,8	2	5,3	1	4,0	0	0
a.d.h.v. Methode	5	7,0	1	2,6	1	4,0	0	0
Overig	15	21,1	5	13,2	5	20,0	1	50,0

Middenbouw

In Tabel 23 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per type monoloog voor de middenbouw weergegeven voor de 136 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat er aandacht is voor deze type vertellingen. Zoals ook al duidelijk werd in Figuur 27 is er een aanzienlijke daling in het aantal presentaties dat in de kring plaatsvindt in vergelijking met de onderbouw. De daling is het duidelijkst aanwezig bij de scholen met een profiel A. Een sterke stijging wordt, zoals ook te zien in Figuur 27, juist zichtbaar bij de presentaties aan de hand van een Friese taalmethode. Opvallend is verder dat waar bij de onderbouw nog voor drie verschillende type vertellingen aangegeven zijn door een school met een profiel E, het in de middenbouw alleen nog maar op één school voorkomt bij het voordragen van gedichten.

TABEL 23: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE SOORTEN VERTELLINGEN BEHORENDE BIJ HET TAALDOEIN SPREKEN/SPREKKEN - MONOLOOG (KERNDOEL 19) PER TAALPROFIEL

N=136	Profiel A (N=71)		Profiel B (N=38)		Profiel C (N=25)		Profiel E (N=2)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
In de kring	3	4,2	5	13,2	5	20,0	0	0
n.a.v. Boeken	9	12,7	6	15,8	1	4,0	0	0
Gedichten	3	4,2	1	2,6	1	4,0	1	50,0
Rollenspel	7	9,9	1	2,6	0	0	0	0
a.d.h.v. Methode	23	32,4	8	21,1	4	16,0	0	0
Overig	36	50,7	16	42,1	8	32,0	0	0

Bovenbouw

In Tabel 24 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per type monoloog voor de bovenbouw weergegeven voor de 136 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat er aandacht is voor deze type vertellingen. Het beeld voor de bovenbouw komt redelijk overeen met dat van de middenbouw. Hier en daar is er één school meer of minder die aandacht heeft voor een bepaald type vertelling. Ook hier valt weer op dat de school met het profiel E alleen aandacht heeft voor het voordragen van Friese gedichten.

TABEL 24: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE SOORTEN VERTELLINGEN BEHORENDE BIJ HET TAALDOEIN SPREKEN/SPREKKEN - MONOLOOG (KERNDOEL 19) PER TAALPROFIEL

N=136	Profiel A (N=71)		Profiel B (N=38)		Profiel C (N=25)		Profiel E (N=2)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
In de kring	2	2,8	5	13,2	4	16,0	0	0
n.a.v. Boeken	14	19,7	5	13,2	1	4,0	0	0
Gedichten	3	4,2	1	2,6	1	4,0	1	50,0
Rollenspel	7	9,9	1	2,6	0	0	0	0
a.d.h.v. Methode	25	35,2	8	21,1	4	16,0	0	0
Overig	42	59,2	15	39,5	9	36,0	0	0

5.2.5.7. LEZEN/LÊZEN - KERND OEL 20 BIJ HET VAK FRIES (ALGEMEEN)

Op 48 scholen (14,0%) waar het vak Fries gegeven wordt, worden Friese teksten gelezen bij het vak Fries in de onderbouw. 44 scholen (12,9%) geven aan dat het hierbij gaat om begrijpend lezen, waarbij vaak ook begrijpend luisteren - de leerkracht leest eerst voor - genoemd wordt, en twaalf scholen (3,5%) geven aan dat het gaat om technisch lezen. Voor de midden- en bovenbouw liggen deze aantallen, logischerwijs, hoger. In de middenbouw wordt op 247 scholen (72,2%) bij het vak Fries gelezen. Op 172 scholen (50,3%) is er aandacht voor begrijpend lezen en op 185 scholen (54,1%) is er, ook, aandacht voor technisch lezen. 272 scholen (79,5%) hebben aangegeven dat er in de bovenbouw Friese teksten gelezen worden. 202 scholen (59,1%) geven aan dat het gaat om begrijpend lezen en 195 scholen (57,0%) geven aan dat het, ook, gaat om technisch lezen in het Fries.

Hoewel bijna driekwart van de scholen aangeeft in de middenbouw aandacht te hebben voor het lezen, wordt er erg wisselt gereageerd op het aanbieden van lezen in de Friese taal in groep 3 en 4. Sommige scholen geven bijvoorbeeld aan dat ze juist wel in deze groepen al beginnen met lezen zodat er alvast een basis gelegd kan worden die nodig is voor het lezen in het Fries in de hogere groepen. Zo geeft een school bijvoorbeeld aan:

“Zodra de kinderen kunnen lezen, lezen ze ook in het Fries. Er is echt vanaf groep drie al aandacht voor technisch en begrijpend lezen. We hebben net weer nieuwe boekjes aangeschaft die ook heel geschikt zijn voor groep 3/4. Dat hebben we juist gedaan zodat we ze de basis ook goed mee kunnen geven” [PO-D-b171].

Aan de andere kant zijn er ook scholen die juist wachten met Fries lezen, omdat zij eerst een basis willen ontwikkelen in het Nederlands. Zo zegt een school bijvoorbeeld:

“Wy ha der foar keazen, mar dat komt ek omdat ûndersyk dat útwiist hat, dat wy yn ien taal de bern it lêzen leare. En dan ha wy keazen foar it Nederlânsk. Dan leare se dus letter {ein middenbou} wol stadich oan it Frysk lêzen, mar dan giet it yn de middenbou earst wol benammen om it technyske ferhaal en minder it begripende {lêzen}. (...) It is foar ús ek wat sykjen, we biede se dus net útwreide it begripend lêzen oan, mar dat technysk lêzen komt oan de ein fan de middenbou wol nei foaren” [PO-D-b53].

Maar ook het aanbod van de Friese taalmethode is voor scholen niet altijd toereikend genoeg om aandacht te besteden aan het lezen in deze groepen. Zo zegt een school:

“De metoade is dêryn {lêzen yn it Frysk} wol liedend, dêr wurdt wol wat slaafsk fan sis mar, dus dat folgje wy dan gewoan. En foar groep 3/4 moatte wy oeral wat weihelje, want de nije metoade {Spoar 8} is dêryn net foarriedich genôch. Der steane net genôch lêsteksten yn foar dy doelgroep” [PO-GLKm-b188].

“Foar Spoar 8 wurdt wurke oan sawol nij lesmateriaal, as oan útwreiding en oanpassingen fan it besteande materiaal. Sa wurdt der û.o. in metoadefariant foar groep 3/4 ûntwikkele, mei in soad oandacht foar it lêzen yn de meartalige kontekst. Dêrneist sil de midden- en boppebou útwreide wurde mei nije tema's en einopdrachten dy't oanslute by de ferskillende taaldomeinen, sadat der foar alle skoallen mei ferskillende taalprofielen genôch aanbod is om ferantwurde in skoaljier te foljen.”

Lisa Boersma (projectcoördinator onderwijs Afûk)

¹⁹ Verschillende scholen geven aan dat een Friese taalmethode aanleiding geeft om te lezen. Voor een beschrijving van de gebruikte Friese taalmethodes zie §5.2.6.

²⁰ De boeken die bij het project *Lês & Read* horen, zijn eigenlijk gewoon (prenten)boeken. Omdat het gaat om een specifiek project wat meer-taligheid wil stimuleren, is het als aparte categorie opgenomen.

²¹ Teksten in een Friese taalmethode zijn vaak gedichten of korte verhalen, maar ook korte informatieve teksten kunnen voorkomen.

Scholen konden zelf aangeven om wat voor type teksten het gaat bij het lezen bij het vak Fries. Niet alle scholen hebben op deze open vraag antwoord gegeven, omdat niet alle directeuren (en/of taalcoördinatoren) op de hoogte waren van welke teksten ter sprake komen bij het vak Fries per bouw. In totaal is er van 216 scholen (63,2%) waar het vak Fries gegeven wordt bekend wat voor type teksten zij in één of meerdere bouwen lezen bij het vak Fries. Tevens hebben de scholen verschillende situaties benoemd waarin het lezen van Friese boeken voorkomt, zoals tijdens het tutorlezen, bij leescircuits, tijdens het stillezen, maar ook in vrije leessituaties. Het merendeel van de scholen geeft echter aan dat het Fries lezen vooral plaatsvindt tijdens de lessen uit een Friese taalmethode¹⁹ bij het vak Fries. Lezen gaat dan vaak ook klassikaal.

In Figuur 28 is het aantal scholen weergegeven dat aangegeven heeft een bepaald soort type tekst te lezen bij het vak Fries per bouw. Het gaat hierbij om teksten uit (prenten)boeken, boeken die horen bij het project *Lês & Read*²⁰ van de bibliotheek, gedichten en liedteksten en teksten die voorkomen in een Friese taalmethode²¹. Tevens is hierbij een overige categorie opgenomen, waarbij het in de onderbouw voornamelijk gaat over teksten van *Tomke* en in de midden- en bovenbouw vooral gaat om informatieve teksten en teksten die passen bij de programma's van *SkoalTV*. De aantallen die

genoemd worden in Figuur 28 zijn minimale aantallen. Het gaat alleen om de scholen die expliciet aangegeven hebben aandacht te hebben voor dit soort type teksten, wat niet betekent dat de andere scholen dit niet doen.

De helft van de 216 scholen heeft aangegeven dat er in de onderbouw uit Friese (prenten)boeken gelezen wordt. Dit is een opvallend hoog aantal, aangezien er maar 48 scholen zijn die aangeven hebben dat er gelezen wordt in de onderbouw. Een verklaring voor het hoge aantal scholen dat aangeeft prentenboeken te lezen is dat scholen hierbij vaak aangegeven hebben dat leerlingen in de onderbouw niet zozeer zelf de prentenboeken lezen, maar dat deze vaak (eerst) voorgelezen worden door de leerkracht. Vervolgens gaan de leerlingen de boeken zelf 'lezen'. Ruim 40% van de scholen geeft aan dat er Friese leesboeken, zoals de boeken over de *Kameleon* en de Friese vertaling van *Harry Potter*, gebruikt worden tijdens de Friese lessen in de midden- en bovenbouw. Van drie scholen (1,4%) is bekend dat zij in de onderbouw actief gebruik maken van het project *Lês & Read*. Hetzelfde geldt voor zeven scholen (3,2%) in de midden- en bovenbouw. Opmerkelijk is dat na het lezen van een Fries boek er vaak geen gesprekken ontstaan over zo'n boek (vergelijk met Figuur 26) en ook worden er bijna geen mondelinge presentaties in het Fries over zo'n boek gegeven (vergelijk met Figuur 27). Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat er op veel scholen geen boekpresentaties (meer) gehouden worden en dat er daarom ook geen gesprekken ontstaan over het gelezen boek. Het zou echter ook kunnen dat leerlingen boekpresentaties alleen hoeven te geven in het Nederlands en wellicht alleen over Nederlandse boeken. Aan de andere kant moet ook rekening gehouden worden met het open karakter van de vraagstelling. Er is immers niet expliciet gevraagd naar het geven van Friese boekbesprekingen n.a.v. het lezen van een Fries boek en gesprekken over Friese boeken. Het kan dus heel goed zijn dat de daadwerkelijke aantallen bij gesprekken en presentaties hoger ligt.

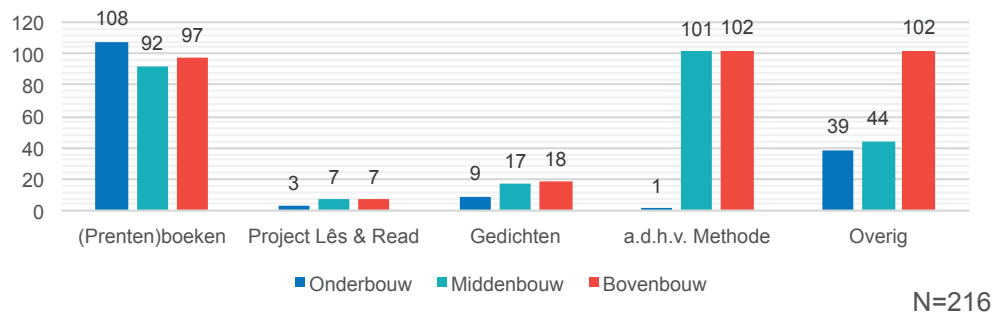
Negen scholen (4,2%) geven aan dat er Friese gedichten gelezen worden in de onderbouw, waaronder ook liedjes verstaan kunnen worden. Dit aantal stijgt in de middenbouw naar zeventien scholen (7,9%) en naar achttien scholen (8,3%) in de bovenbouw. Ook hier geldt weer dat het aantal scholen dat n.a.v. de gelezen gedichten hier een voordracht van doet veel lager ligt (vergelijk met Figuur 27). Een verklaring hiervoor zou, wederom, kunnen zijn dat er op veel scholen geen voordrachten van gedichten gehouden worden of dat dit alleen in het Nederlands gedaan wordt. Aan de andere kant moet ook rekening gehouden worden met het open karakter van de vraagstelling. Er is immers niet expliciet gevraagd naar het voordragen van Friese gedichten. Het kan dus heel goed zijn dat de daadwerkelijke aantallen bij de presentaties hoger ligt.

De grootste bron waaruit teksten gelezen worden voor de midden- (46,8%) en bovenbouw (47,2%) is de Friese taalmethode. Er is één school (0,5%) die dit ook in de onderbouw aangegeven heeft.

Zoals genoemd is er ook een overige categorie opgenomen. Er zijn 39 scholen (18,1%) die aangegeven hebben nog te lezen met andere type teksten in de onderbouw, bijvoorbeeld inspiratiekaarten (0,5%), teksten van *Tomke* (1,4%) en andere (informatieve) voorleesboeken (15,7%). Iets meer dan 20% van de scholen geeft aan dat andere type teksten gebruikt worden in de middenbouw, waarbij het bijvoorbeeld kan gaan over informatieve teksten (8,3%) die bijvoorbeeld aansluiten bij thema's van aardrijkskunde of geschiedenis, teksten uit stripboeken (2,3%) en voorleesboeken (1,9%). Tevens geven vijftien scholen (6,9%) in de overige categorie van de middenbouw aan leesmaterialen die behoren bij programma's van *SkoalTV* te gebruiken. Dit aantal is uitermate laag aangezien meer dan 90% van de scholen naar de programma's kijkt (vergelijk met Figuur 25). Het aantal scholen dat nog andere type teksten in de bovenbouw leest verdubbelt ruim in vergelijking met de middenbouw. Ook hier gaat het weer om het

lezen van informatieve teksten (12,5%) die aan kunnen sluiten bij bijvoorbeeld aardrijkskundige of geschiedkundige thema's en teksten uit stripboeken (2,8%). Maar ook nieuwsberichten (1,9%) uit de krant of van internet worden in de bovenbouw wel gelezen. Daarnaast is er een groot aantal scholen (31,5%) dat aangegeven heeft leesmaterialen die behoren bij programma's van *SkoalTV* te gebruiken, wat nog niet de helft is van het aantal scholen dat naar de programma's kijkt (vergelijk met Figuur 25).

Figuur 28: Minimale aantal reguliere PO-scholen dat verschillende type teksten bij taalactiviteiten bij het vak Fries gebruikt per bouw voor het taaldomein *lezen/lêzen* (kerndoel 20)

5.2.5.8. LEZEN/LÊZEN - KERND OEL 20 BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

Omdat lezen vooral een activiteit is die bij de midden- en bovenbouw terugkomt, is er voor gekozen om een verdere uitwerking per taalprofiel voor de onderbouw weg te laten. Ook de scholen met profiel F zijn weggelaten, omdat op deze scholen in de midden- en bovenbouw geen aandacht is voor lezen.

Middenbouw

In Tabel 25 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per type tekst voor de middenbouw weergegeven voor de 216 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat er aandacht is voor deze type teksten. Op bijna 60% van de scholen met een profiel A wordt gelezen uit Friese leesboeken, al dan niet behorende bij het project *Lês & Read*, bij het vak Fries in de middenbouw. Opmerkelijk is dat nog geen 15% van de scholen met een profiel A gesprekken in het Fries voert over eengelezen Fries boek (vergelijk met Tabel 20) of dat er een boekpresentatie over gegeven wordt in het Fries (vergelijk met Tabel 23). Op meer dan de helft van de scholen met een profiel B worden ook Friese leesboeken gelezen, al dan niet behorende bij het project *Lês & Read*. Ook hier zit er een gat tussen het aantal scholen dat gesprekken over gelezen boeken voert of boekpresentaties geeft (vergelijk met Tabel 20 en Tabel 23), maar dit gat is aanzienlijk kleiner in vergelijking met de profiel A-scholen.

Zoals al duidelijk werd in Figuur 28 wordt op scholen ook vaak het leesmateriaal uit een Friese taalmethode gebruikt. Dit komt binnen alle taalprofielen voor in de middenbouw (m.u.v. scholen binnen profiel F).

Daarnaast gebruikt ruim een kwart van de scholen met een profiel A nog overige type teksten bij het vak Fries in de middenbouw, zoals informatieve teksten (13,8%), teksten uit stripboeken (2,3%) en

voorleesboeken (2,3%). Ook vallen hier zes scholen (6,9%) onder die leesmaterialen behorende bij de programma's van *SkoalTV* gebruiken, een laag aantal in vergelijking met de bijna 95% van de scholen die aangegeven hebben naar de programma's te kijken in de middenbouw (vergelijk met Tabel 17). Ook bijna 15% van de scholen met een profiel B maakt gebruik van deze overige type teksten, zeven scholen (11,5%) doen dit bijvoorbeeld met informatieve teksten en op één school (1,6%) wordt bijvoorbeeld ook uit Friese stripboeken gelezen. Ook hier horen weer vier scholen (6,6%) bij die gebruik maken van het leesmateriaal dat aansluit bij de programma's van *SkoalTV*, wat een uitermate laag percentage is in vergelijking met de ruim 90% van de profiel B-scholen die kijkt naar de programma's (vergelijk met Tabel 17). Daarnaast is er één school met een profiel D die gebruikt maakt van informatieve teksten en leesmateriaal behorende bij de programma's van *SkoalTV*, terwijl er vier scholen zijn die naar de programma's van *SkoalTV* kijken (vergelijk met Tabel 17). Dat de percentages van Tabel 17 en Tabel 25 zo ver uit elkaar liggen wat betreft de programma's van *SkoalTV* kan er mee te maken hebben dat het luisteren en kijken naar programma's van *SkoalTV* wel expliciet gevraagd is, terwijl het lezen uit de materialen die hierbij horen niet expliciet gevraagd is.

Opvallend is dat er op bijna een kwart van de scholen met een profiel C en op bijna 20% van de scholen met een profiel E uit Friese boeken gelezen wordt, hoewel lezen geen doel is binnen deze taalprofielen. Ook leest ruim 15% van de scholen met een profiel C uit overige type teksten, zoals materialen behorende bij de programma's van *SkoalTV* (8,9%), voorleesboeken (4,4%) en stripboeken (2,2%), bij het vak Fries. Een kwart van de scholen met een profiel E maakt ook gebruik van overige type teksten, zoals materialen behorende bij de programma's van *SkoalTV* (25,0%) en stripboeken (12,5%), bij het vak Fries in de middenbouw.

TABEL 25: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TYPE TEKSTEN BIJ TAALACTIVITEITEN BEHORENDE BIJ HET TAALDOMEIN LEZEN/LÊZEN (KERND OEL 20) PER TAALPROFIEL

N=216	Profiel A (N=87)		Profiel B (N=61)		Profiel C (N=45)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=16)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Boeken	49	56,3	28	45,9	11	24,4	1	16,7	3	18,8
Lês & Read	3	3,4	4	6,6	0	0	0	0	0	0
Gedichten	5	5,7	7	11,5	4	8,9	0	0	1	6,2
a.d.h.v. Methode	45	51,7	31	50,8	18	40,0	4	66,7	3	18,8
Overig	23	26,4	9	14,8	7	15,6	1	16,7	4	25,0

Bovenbouw

In Tabel 26 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per type tekst voor de bovenbouw weergegeven voor de 216 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat er aandacht is voor deze type teksten. Het aantal scholen met een profiel A dat gebruik maakt van Friese leesboeken bij het vak Fries in de bovenbouw stijgt ten opzichte van de middenbouw. Meer dan 65% van de scholen met een profiel A maakt in de bovenbouw gebruik van Friese leesboeken, al dan niet behorende bij het project *Lês & Read*, bij het vak Fries. Opmerkelijk is ook hier weer dat maar ruim 15% van de scholen met een profiel A gesprekken voert n.a.v. een gelezen Fries boek (vergelijk met Tabel 21) of een boekpresentatie geeft over een Fries boek (vergelijk met Tabel 24). Net als in de middenbouw

wordt op meer dan de helft van de scholen met een profiel B uit Friese leesboeken gelezen, al dan niet behorende bij het project *Lês & Read*. Ook hier geldt weer dat, net als in de middenbouw, er een gat zit tussen het aantal scholen met een profiel B dat gesprekken voert en boekpresentaties geeft n.a.v. Friese boeken (vergelijk met Tabel 21 en Tabel 24), maar dit gat is kleiner in vergelijking met de profiel A-scholen.

Zoals al duidelijk werd in Figuur 28 wordt op scholen ook vaak het leesmateriaal uit een Friese taalmethode gebruikt. Dit komt binnen alle taalprofielen voor in de bovenbouw (m.u.v. scholen binnen profiel F). Er zijn in vergelijking met de middenbouw minder scholen met een profiel A en profiel B die gebruik maken van de teksten uit een Friese taalmethode, maar het aantal scholen met profiel C, profiel D en profiel E is hoger.

Het aantal scholen dat gebruik maakt van overige type teksten verdubbelt bij de meeste taalprofielen in vergelijking met de middenbouw. Alleen scholen met een profiel E gebruiken overig type teksten net zo vaak in de midden- als in de bovenbouw. Overige type teksten die vooral gebruikt worden bij profiel A en profiel B zijn de leesmaterialen behorende bij de programma's van *SkoalTV*, zoals *Tsjeknijs* en *Tsjekmagazine*. Dit geldt voor 37 scholen (42,5%) met een profiel A en 23 scholen (37,7%) met profiel B. Toch komen deze percentages lang niet overeen met het aantal scholen dat ook naar de programma's kijkt (vergelijk met Tabel 18). Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat het luisteren en kijken naar programma's van *SkoalTV* wel expliciet gevraagd is, terwijl het lezen uit de materialen die hierbij horen niet expliciet gevraagd is. Daarnaast gaat het bij o.a. twintig scholen met profiel A (23,0%) en negen scholen met profiel B (14,8%) om informatieve teksten die aan kunnen sluiten bij bijvoorbeeld aardrijkskundige of geschiedkundige thema's. De helft van de scholen met een profiel D maakt gebruik van overige type teksten, zoals leesmateriaal behorende bij de programma's van *SkoalTV* en informatieve teksten.

Hoewel het lezen van de Friese taal geen doel is binnen profiel C en profiel E komt het op een aantal scholen dus wel voor zoals al benoemd is voor het lezen van teksten uit een Friese taalmethode. Binnen profiel C wordt op zo'n één derde van de scholen ook gebruik gemaakt van Friese leesboeken in de bovenbouw, iets meer in vergelijking met de middenbouw. Tevens maken 21 scholen (46,7%) gebruik van het leesmateriaal behorende bij de programma's van *SkoalTV* (vergelijk ook met Tabel 18 voor het aantal scholen dat naar de programma's kijkt). Naast methodeteksten wordt er op scholen met een profiel E vooral gebruik gemaakt van overige type teksten. Net als bij de andere taalprofielen gaat het vooral om het leesmateriaal dat aansluit bij de programma's van *SkoalTV* (12,5%). Eén school leest nieuwsberichten via *Omrop Fryslân* (6,3%) en één school maakt gebruik van stripboeken (6,3%).

TABEL 26: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TYPE TEKSTEN BIJ TAALACTIVITEITEN BEHORENDE BIJ HET TAALDOMEIN LEZEN/LÊZEN (KERNDOMEIN 20) PER TAALPROFIEL

N=216	Profiel A (N=87)		Profiel B (N=61)		Profiel C (N=45)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=16)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Boeken	54	62,1	28	45,9	14	31,1	1	16,7	0	0
Lês & Read	3	3,4	4	6,6	0	0	0	0	0	0
Gedichten	7	8,0	6	9,8	4	8,9	0	0	1	6,2
a.d.h.v. Methode	44	50,6	28	45,9	21	46,7	5	83,3	4	25,0
Overig	54	62,1	24	39,3	17	37,8	3	50,0	4	25,0

5.2.5.9. SCHRIJVEN/SKRIUWEN - KERNDOEL 21 BIJ HET VAK FRIES (ALGEMEEN)

Op zes scholen (1,8%) waar het vak Fries gegeven wordt, wordt er in de onderbouw geschreven bij het vak Fries. Vijf scholen (1,5%) geven aan dat het hierbij gaat om stellend schrijven en één school (0,3%) geeft aan dat er ook aandacht is voor de Friese spelling. Voor de midden- en bovenbouw liggen deze aantallen, logischerwijs, hoger. In de middenbouw wordt op 152 scholen (44,4%) bij het vak Fries geschreven. Op 139 scholen (40,6%) is er aandacht voor stellen en op 125 scholen (36,5%) is er, ook, aandacht voor de Friese spelling. 180 scholen (52,6%) hebben aangegeven dat er in de bovenbouw Friese teksten geschreven worden. 163 scholen (47,7%) geven aan dat het gaat om stellen en 160 scholen (46,8%) geven aan dat het, ook, gaat om het leren van de Friese spelling.

Scholen konden zelf aangeven wat voor type teksten geschreven worden bij het vak Fries. Niet alle scholen hebben op deze open vraag antwoord gegeven, omdat niet alle directeurs (en/of taalcoördinatoren) op de hoogte waren van wat voor type teksten geschreven worden bij het vak Fries per bouw. In totaal is er van 170 scholen (49,7%) waar het vak Fries gegeven wordt bekend wat voor type teksten zij in één of meerdere bouwen schrijven bij het vak Fries.

In Figuur 29 is het aantal scholen weergegeven dat aangegeven heeft een bepaald soort type tekst te schrijven bij het vak Fries per bouw. Het gaat hierbij om teksten die passen bij persoonlijke communicatie, zoals korte briefjes en mailtjes, korte verhalen over belevenissen en eigen ervaringen, gedichten en liedjes, teksten die passen bij de verwerkingsopdrachten van een Friese taalmethode²² en teksten die passen bij de verwerkingsopdrachten van een Friese taalmethode, expliciet gericht op het onderdeel spelling. Tevens is hierbij een overige categorie opgenomen, waarbij het in de onderbouw gaat over het (na)schrijven van woorden en in de midden- en bovenbouw vooral gaat over het schrijven van teksten voor de schoolkrant en het maken van teksten voor (boek)presentaties in een *Prezi* of *PowerPoint*. De aantallen die genoemd worden in Figuur 29 zijn minimale aantallen. Het gaat alleen om de scholen die expliciet aangegeven hebben aandacht te hebben voor het schrijven van dit soort type teksten, wat niet betekent dat de andere scholen dit niet doen.

Logischerwijs wordt het schrijven van teksten voornamelijk gedaan in de midden- en bovenbouw. Bij de scholen die wel aandacht hebben voor schrijven in de onderbouw, gaat het, zoals eerder genoemd, vooral om het (na)schrijven van woorden op bijvoorbeeld een taaltekening. In de midden- en bovenbouw is de variatie aan het type teksten dat geschreven wordt groter. Ook hier geven veel scholen nog aan dat het vooral gaat om het schrijven op woord- en zinsniveau en dat echt hele grote verhalen niet geschreven worden.

“Skriuwe dat dogge we net. Dêr moat ik dan hiel earlik yn wêze, want dan giet it allinne om it ynfolje fan wurkblêden. Dus stavering en tiidwurden, allinne dat. Fierder as dat komt it noch net. It sels in ferhaaltsje skriuwen yn it Frysk of in tekst yn it Frysk of in ferske yn it Frysk of in gedicht yn it Frysk, nee, safier binne we net. (...) Mar echt frije teksten yn it Frysk skriuwe doare bern ek net sa gau. Dan binne se bang, bang dat se flaters meitsje. Wylst se de staveringsleskes wol meitsjes wolle en de wurdsikers en dat soarte fan dingen. Mar bygelyks ‘Beskriuw no ris dyn keamer of it klasselokaal yn it Frysk’, no goaien dat is dreech!” [PO-T-b177].

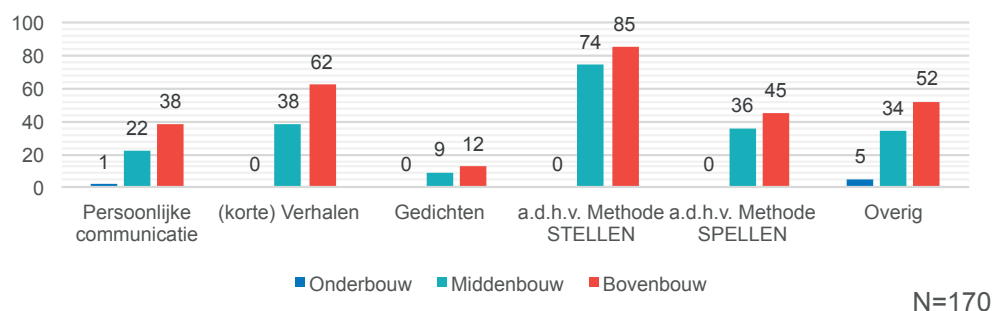
²² Verschillende scholen geven aan dat een Friese taalmethode aanleiding geeft om te schrijven. Voor een beschrijving van de gebruikte Friese taalmethodes zie §5.2.6.

Er is wel een duidelijke stijgende lijn voor alle type teksten die geschreven worden: in de bovenbouw wordt meer geschreven dan in de middenbouw. Zo blijkt bijvoorbeeld dat het schrijven van briefjes in de persoonlijke sfeer op ruim 10% van de scholen in de middenbouw voorkomt en dat dit bijna verdubbelt in de bovenbouw. Ook het schrijven van korte verhalen over eigen belevenissen stijgt van ruim 20% in de middenbouw naar ruim één derde in de bovenbouw.

De verwerkingsopdrachten van een Friese taalmethode geven op ruim 40% van de scholen in de middenbouw aanleiding om een (korte) tekst te schrijven. In de bovenbouw stijgt dit naar de helft van de scholen. Ook de *Staveringsline* en de *Meunstertún* (zie ook §5.2.6) worden als methode genoemd waarbij woorden en korte zinnen geschreven moeten worden, waarbij dan echt aandacht is voor de spelling van de woorden. Wanneer gekeken wordt naar het aantal scholen dat zowel gebruik maakt van de verwerkingsopdrachten in een Friese taalmethode als de verwerkingsopdrachten die in het teken staan van de Friese spelling, blijkt dat in de middenbouw maar 10% van de scholen beide gebruikt en in de bovenbouw 12,3%. Tevens blijkt dat negentien scholen (11,2%) aangegeven hebben dat zij in de middenbouw wel gebruik maken van de spellingsopdrachten, maar de verwerkingsopdrachten van de Friese taalmethode niet te gebruiken. Andersom blijkt dat zo'n één derde van de scholen in de middenbouw aangegeven heeft wel de verwerkingsopdrachten te doen, maar hierbij geen spellingsopdrachten toe te passen. Hetzelfde gebeurt in de bovenbouw. Hier zijn 24 scholen (14,1%) die aangeven wel spelling te doen, maar geen verwerkingsopdrachten in de Friese taalmethode en 64 scholen (37,6%) doen wel de verwerkingsopdrachten, maar geen spellingsopdrachten. Dat het hier ook gaat om minimale aantallen wordt duidelijk wanneer de vergelijking wordt gemaakt met het aantal scholen dat aangegeven heeft bepaalde bronnen en materialen te gebruiken bij het vak Fries. De aantallen bij het stellend schrijven zouden redelijk kunnen kloppen, immers leerkrachten kunnen er voor kiezen om de leerlingen de verwerking in het Nederlands te laten doen of om bepaalde opdrachten achterwege te laten. De aantallen bij spellen zijn echter aan de lage kant, aangezien 74 scholen aangegeven hebben alleen al gebruik te maken van de *Staveringsline* (zie §5.2.6). In Figuur 29 gaat het bij 'spellen' zowel om de *Staveringsline* als *Meunstertún*.

Zoals genoemd is er ook een overige categorie opgenomen. Voor de middenbouw geeft 20% van de scholen aan nog andere type teksten te schrijven, bijvoorbeeld stukjes voor in de schoolkrant (4,7%) en teksten voor presentaties (2,9%). Iets meer dan 30% van de scholen schrijft in de bovenbouw nog andere type teksten. Ook hier worden stukjes voor de schoolkrant geschreven (4,1%) en worden teksten gemaakt voor presentaties (5,3%). Daarnaast worden hier ook meer informatieve teksten geschreven, welke aansluiten bij thema's van wereldoriënterende vakken (4,7%).

Figuur 29: Minimale aantal reguliere PO-scholen dat verschillende type teksten schrijft bij het vak Fries gebruikt per bouw voor het taaldomein *schrijven/skriuwen* (kerndoel 21)

5.2.5.10. SCHRIJVEN/SKRIUWEN - KERND OEL 21 BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

Omdat schrijven vooral een activiteit is die bij de midden- en bovenbouw terug komt, is er voor gekozen om een verdere uitwerking per taalprofiel voor de onderbouw weg te laten. Ook de scholen met profiel F zijn weggelaten, omdat op deze scholen in de midden- en bovenbouw geen aandacht is voor schrijven.

Middenbouw

In Tabel 27 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per type tekst die geschreven wordt in de middenbouw weergegeven voor de 170 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat hier aandacht voor is. Logischerwijs komt het schrijven in de Friese taal voornamelijk terug in de scholen met een profiel A, maar ook een aantal scholen binnen de andere taalprofielen (met uitzondering van profiel F) hebben hier aandacht voor. Zo wordt er bijvoorbeeld op negentien scholen met een profiel B (45,2%) in de middenbouw wel aandacht besteed aan de verwerkingsopdrachten uit een Friese taalmethode. De vraag is dan natuurlijk waarom deze scholen dan geen A-profiel gekregen hebben, het aanbod voor het schrijven, kerndoel 21, is er immers. Een aantal van deze scholen heeft aangegeven dat er op dit moment een overgang plaatsvindt van de oude methode *Studio F* naar de nieuwe methode *Spoar 8* (zie ook §5.2.6 en §7.2.4). Nog niet iedereen is er van overtuigd dat de nieuwe methode voldoende aanbod heeft om echt te kunnen spreken van effectief schrijfonderwijs in het Fries. Zo zegt een school bijvoorbeeld: “*Nou, ast it hast oer in heech nivo {fan it skriuwen yn Spoar 8} dat bart dêryn fierstente min. Hielendal ast it nivo fan de bern yn it Frysk skriuwen opkrikke wolst. (...) Bern moatte dit folle mear dwaan kinne*” [PO-LL-b326]. Deze scholen willen dus eerst dat de nieuwe methode goed geïmplementeerd en voldoende doorontwikkeld is, zodat ook de leerkrachten van de scholen het gevoel hebben dat het schrijven dat aangeboden wordt in de taalmethode ook daadwerkelijk op niveau is.

TABEL 27: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR HET SCHRIJVEN VAN VERSCHILLENDE TYPE TEKSTEN VOOR HET TAALDOMEIN SCHRIJVEN/SKRIUWEN (KERND OEL 21) PER TAALPROFIEL

N=170	Profiel A (N=101)		Profiel B (N=42)		Profiel C (N=23)		Profiel D (N=1)		Profiel E (N=3)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Pers. Communicatie	20	19,8	2	4,8	0	0	0	0	0	0
(korte) Verhalen	34	33,7	4	9,5	0	0	0	0	0	0
Gedichten	7	6,9	0	0	2	8,7	0	0	0	0
Stellen (methode)	44	43,6	19	45,2	10	43,5	0	0	1	33,3
Spellen (methode)	26	25,7	5	11,9	4	17,4	1	100	0	0
Overig	23	13,5	4	9,5	6	26,1	0	0	1	33,3

Bovenbouw

In Tabel 28 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per type tekst die geschreven wordt in de bovenbouw weergegeven voor de 170 reguliere PO-scholen die expliciet aangegeven hebben dat hier aandacht voor is. Net als voor de middenbouw is de variatie in de geschreven teksten het hoogst bij de scholen met een profiel A. Maar ook binnen de andere taalprofielen worden er wel teksten geschreven in het Fries, met uitzondering van scholen met een profiel F. Vooral bij profiel B en profiel C is nog een redelijke variatie in geschreven teksten te vinden. Bij profiel D gaat het in de bovenbouw alleen om de spellingslijn in de nieuwe methode *Spoar 8*. Bij scholen met een E-profiel gaat het alleen om stukjes schrijven aan de hand van de methode en om het vergelijken van woorden in verschillende talen waar het Fries onderdeel van uitmaakt.

TABEL 28: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW AANBOD HEEFT BIJ HET VAK FRIES VOOR HET SCHRIJVEN VAN VERSCHILLENDE TYPE TEKSTEN VOOR HET TAALDOMEIN SCHRIJVEN/SKRIUWEN (KERND OEL 21) PER TAALPROFIEL

N=170	Profiel A (N=101)		Profiel B (N=42)		Profiel C (N=23)		Profiel D (N=1)		Profiel E (N=3)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Pers. Communicatie	34	33,7	3	7,1	1	4,3	0	0	0	0
(korte) Verhalen	51	50,5	10	23,8	1	4,3	0	0	0	0
Gedichten	6	5,9	3	7,1	3	13,0	0	0	0	0
Stellen (methode)	47	46,5	26	61,9	11	47,8	0	0	1	33,3
Spellen (methode)	27	26,7	9	21,4	8	34,8	1	100	0	0
Overig	35	34,7	8	19,0	8	34,8	0	0	1	33,3

5.2.6. BRONNEN EN MATERIALEN - WAARMEE LEREN ZIJ?

In de vorige paragrafen zijn al verschillende materialen die gebruikt worden om invulling te geven aan het vak Fries genoemd, denk aan bijvoorbeeld de materialen van *SkoalTV* en Friese leesboeken. Ook is al verschillende malen naar voren gekomen dat activiteiten aansluiten bij een Friese taalmethode die op school gebruikt wordt. De Friese taalmethodes die aanwezig zijn op de scholen waar het vak Fries gegeven wordt, zullen centraal staan in deze paragraaf. Tevens is één deelparagraaf gewijd aan de programma's van *SkoalTV* als bron voor het vak Fries.

5.2.6.1. FRIESE TAALMETHODES (ALGEMEEN)

In Figuur 30 is het aantal scholen weergegeven dat gebruik maakt van de verschillende Friese taalmethodes. Hoewel de Inspectie van het Onderwijs (2010) aangeeft dat de *Fryske TaalRotonde* naar de achtergrond verdwenen is, blijkt uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* dat deze nog altijd op een aantal scholen (4,7%) in gebruik is (zie Figuur 30). Soms is dit enkel als bronnenboek, maar

soms ook omdat de nieuwe methodes niet aansluiten bij de identiteit van de school. Vooral de meer gereformeerde scholen vinden de filmpjes behorende bij *Studio F* niet altijd passend door o.a. het taalgebruik, maar ook die nieuwe spellingsgame *Meunstertún* als onderdeel van *Spoar 8* sluit niet altijd goed aan. Zo zegt een school bijvoorbeeld:

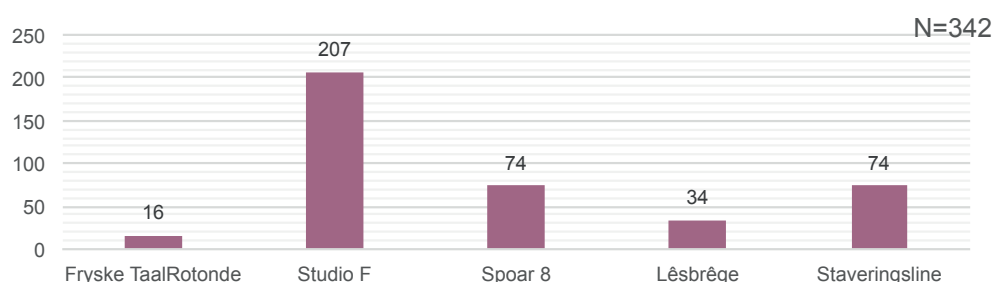
"Ik ha it noch net ûndersocht, mar ik kin it my foarstelle dat it {Meunstertún} wjerstân oproppe kin by âlders. En ja, foar in metoade Frysk tink ik net dat dat nedich is." Wie in oar spultsje dan better west? "Ja, as se der no gewoane bisten fan makke hiene, in gewoane bistestâl, yn plak fan meunsters" [PO-D-b75].

Hoewel het percentage scholen dat nog gebruik maakt van zo'n oude methode als de *Fryske TaalRonde* erg klein is en er vaak aangegeven is dat het enkel als bronnenboek gebruikt wordt, is het toch een risico. Leerlingen uit de midden- en bovenbouw van deze scholen komen niet in aanraking met de nieuwste Friese spelling. Schrijven in de Friese taal zullen ze, als het al aangeboden wordt, dus niet goed leren tenzij de leerkracht eigen materialen ontwikkelt met de nieuwste Friese spelling. Of dit laatste gedaan wordt, is niet bekend.

Verder blijkt dat meer dan 60% van de scholen (nog) gebruik maakt van de methode *Studio Fen* (nog maar) 74 scholen (21,6%) gebruik maken van de nieuwe methode *Spoar 8*. Gezien de periode waarin de nieuwe methode *Spoar 8* gelanceerd is en de schoolbezoeken van *Taalplan Frysk* plaatsgevonden hebben, is het logisch verklaarbaar dat het aantal scholen dat (nog) gebruik maakt van *Studio F* hoger ligt. De verwachting is dat dit aantal in de toekomst naar beneden gaat (zie ook §7.2.4).

Naast de brede taalmethodes zijn er ook speciale methodes voor één taaldomein beschikbaar, zoals de *Lêsbrêge* voor het beginnend lezen in groep 4 en de *Staveringsline* voor spelling in groep 5 tot en met groep 8. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat 34 scholen (9,9%) gebruik maken van de *Lêsbrêge* bij het vak Fries en 74 scholen (21,6%) gebruik maken van de *Staveringsline* (zie Figuur 30).

Figuur 30: Aantal reguliere PO-scholen dat gebruik maakt van de verschillende taalmethodes bij het vak Fries

5.2.6.2. FRIESE BRONNEN EN MATERIALEN BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

Onderbouw

In Tabel 29 is het aantal en percentage scholen weergegeven voor de bronnen en materialen die zij

gebruiken in de onderbouw bij het vak Fries per taalprofiel. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat het aantal scholen dat in de onderbouw gebruik maakt van de Friese taalmethode *Studio F* het hoogst is bij scholen met een profiel A en het laagst bij scholen met een profiel F. Hetzelfde geldt eigenlijk voor het gebruik van *Spoar 8*. Scholen met een profiel E en profiel F maken helemaal (nog) geen gebruik van deze nieuwe taalmethode.

Naast de taalmethodes, worden er ook nog andere materialen gebruikt in de onderbouw. *Berneboel*, een los onderdeel van *Studio F*, wordt op twee scholen (33,3%) met een profiel D gebruikt, waardoor het lijkt alsof *Berneboel* vooral op scholen binnen dit profiel gebruikt wordt. Echter, het daadwerkelijke aantal scholen dat gebruik maakt van *Berneboel* ligt hoger voor profiel A. Hetzelfde geldt voor het gebruik van *Ikke*. Wat hierbij opvalt is dat juist scholen binnen profiel E gebruik maken van deze bron. Wat verder heel duidelijk opvalt is dat acht van de negen scholen met een profiel F (88,9%) en zo'n 70% van de scholen met een profiel E gebruik maakt van het materiaal van *Tomke*, wat eigenlijk ontwikkeld is voor peuters. In de hogere taalprofielen wordt het door ongeveer de helft tot zo'n 60% van de scholen gebruikt, wat nog steeds een aanzienlijk aantal is, maar dus minder dan in de lagere taalprofielen. De reden dat scholen juist in de lagere taalprofielen gebruik maken van het materiaal van *Tomke* heeft te maken met de eenvoud van bijvoorbeeld een filmpje en daarnaast het aansluitende taalniveau: *"Kijk, bij Tomke spreken ze Fries, maar heb je ook het beeld. Sommige woorden pakken ze dan juist wel op. De filmpjes van Studio F spelen zich vaak buiten af en dan is het veel moeilijker om te volgen"* [PO-IB-b317]. Ook de *Sânglêsrige*, ook ontwikkeld voor peuters, wordt op vier scholen (1,2%) gebruikt. Dit is dan weer alleen op de scholen met de hogere taalprofielen.

TABEL 29: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE ONDERBOUW GEBRUIK MAAKT VAN DE VERSCHILLENDE BRONNEN EN MATERIALEN BIJ HET VAK FRIES PER TAAIPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
TaalRonde	5	4,5	4	4,9	1	1,1	1	16,7	2	4,3	0	0
Studio F	51	45,5	31	38,3	30	34,5	2	33,3	6	12,8	1	11,1
Spoar 8	45	40,2	13	16,0	6	6,9	1	16,7	0	0	0	0
Berneboel	7	6,2	4	4,9	1	1,1	2	33,3	1	2,1	0	0
Ikke	7	6,2	4	4,9	2	2,3	3	50,0	5	10,6	0	0
Tomke	55	49,1	47	58,0	41	47,1	4	66,7	33	70,2	8	88,9
Sânglêsrige	3	2,7	1	1,2	0	0	0	0	0	0	0	0

Middenbouw

In Tabel 30 is het aantal en percentage scholen weergegeven voor de Friese taalmethodes die zij gebruiken in de middenbouw bij het vak Fries per taalprofiel. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op vier scholen (66,7%) met een profiel D gebruik gemaakt wordt van de Friese taalmethode *Studio F*. Ook op meer dan 60% van de scholen met een profiel B wordt deze methode gebruikt. Minder dan 60% van de scholen met een profiel A en minder dan de helft van de scholen met een profiel C doen dit ook. Ook maakt nog bijna een kwart van de scholen met een profiel E gebruik van deze methode, hetzelfde geldt voor één school (11,1%) met een profiel F. *Spoar 8* wordt (al) door de helft van de scholen met een profiel D gebruikt, ook zo'n 40% van de scholen met een profiel A gebruikt deze methode (al) in de middenbouw. De percentages voor *Spoar 8* zijn vooral gebaseerd op het

gebruik in groep 5, aangezien de methode voor groep 3 en groep 4 nog niet beschikbaar is. Er zullen scholen zijn die deze groepen wel mee laten doen met de methode, bijvoorbeeld door de onderdelen van de onderbouw te gebruiken of de leerlingen laagdrempelig mee te laten doen met het materiaal voor groep 5, maar over het algemeen gaan bovenstaande gegevens over groep 5. Zoals ook naar voren kwam bij de onderbouw, maken scholen met een profiel E en een profiel F geen gebruik van *Spoar 8*. De vraag is ook of alle scholen met deze taalprofielen in de toekomst gebruik zullen gaan maken van een Friese taalmethode. Hoewel een aantal scholen aangegeven heeft hier wel belang bij te hebben, zijn er ook veel scholen die hiervoor geen ambities hebben (zie voor verdere uitwerking over de ambities van scholen §7.2.4).

De *Lêsbrêge* wordt op twee scholen (33,3%) met een profiel D ingezet en op zo'n 20% van de scholen met een profiel A. Ook deze methode voor beginnend lezen wordt op scholen met een profiel E en profiel F niet ingezet. Dat hier geen gebruik van gemaakt wordt kan verklaard worden doordat Fries lezen geen doel is binnen deze taalprofielen. Logischerwijs is op deze scholen voor dit taaldomein dan ook geen methode aanwezig.

De *Staveringsline* wordt ingezet op bijna twee derde van de scholen met een profiel A. Binnen profiel B en profiel C is er ook nog een klein aantal scholen dat hier gebruik van maakt, maar vanaf profiel D komt deze methode niet meer voor. Dit kan wederom verklaard worden door te kijken naar de doelen binnen de taalprofielen. Schrijven in het Fries komt als doel alleen terug binnen profiel A. Dat er dus op (een deel van) deze scholen wel aanbod is voor een spellingsmethode en binnen de andere taalprofielen (bijna) niet, kan hier logischerwijs uit verklaard worden.

TABEL 30: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOUW GEBRUIK MAAKT VAN DE VERSCHILLENDE FRIESE TAALMETHODES BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
TaalRotonde	0	0	2	2,5	2	2,3	1	16,7	0	0	0	0
Studio F	65	58,0	50	61,7	42	48,3	4	66,7	11	23,4	1	11,1
Spoar 8	45	40,2	13	16,0	7	8,0	3	50,0	0	0	0	0
Lêsbrêge	23	20,5	6	7,4	3	3,4	2	33,3	0	0	0	0
Staveringsline	35	31,2	5	6,2	1	1,1	0	0	0	0	0	0

Bovenbouw

In Tabel 31 is het aantal en percentage scholen weergegeven voor de Friese taalmethodes die zij gebruiken in de bovenbouw bij het vak Fries per taalprofiel. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op drie scholen (50,0%) met een profiel D en 63 scholen (56,2%) met een profiel A gebruik gemaakt wordt van de Friese taalmethode *Studio F* in de bovenbouw, dit is net iets minder in vergelijking met de middenbouw. Verder komt het aantal scholen dat in de bovenbouw gebruik maakt van *Studio F* overeen aan het aantal scholen dat er gebruik van maakt in de middenbouw. Wederom wordt *Spoar 8* (al) door de helft van de scholen met een profiel D gebruikt, en ook ruim 40% van de scholen met een profiel A gebruiken *Spoar 8* (al), iets meer dus in vergelijking met de middenbouw. Tevens valt op dat, in tegenstelling tot het gebruik in de onder- en middenbouw, er één school (2,1%) is met een profiel E dat (al) gebruik maakt van *Spoar 8*. Scholen met een profiel F maken hier (nog) geen gebruik van. Ook hier

geldt weer dat de vraag is in hoeverre de scholen met deze twee taalprofielen in de toekomst gebruik gaan maken van een Friese taalmethode in de bovenbouw. Hoewel een aantal scholen aangegeven heeft hier wel belang bij te hebben, zijn er ook veel scholen die hiervoor geen ambities hebben (zie voor verdere uitwerking over de ambities van scholen §7.2.4).

Tot slot, bijna de helft van de scholen met een profiel A, dus ruim meer in vergelijking met de middenbouw, maakt gebruik van de *Staveringsline* in de bovenbouw. Ook binnen profiel B en profiel C wordt er, in vergelijking met de middenbouw, meer gebruik gemaakt van deze Friese spellingsmethode. Net als in de middenbouw komt het gebruik van deze methode vanaf profiel D niet meer voor. Dit kan verklaard worden door te kijken naar de doelen binnen de taalprofielen. Schrijven in het Fries komt als doel alleen terug binnen profiel A. Dat er dus op (een deel van) deze scholen wel aanbod is voor een spellingsmethode en binnen de andere taalprofielen (bijna) niet, kan hier logischerwijs uit verklaard worden.

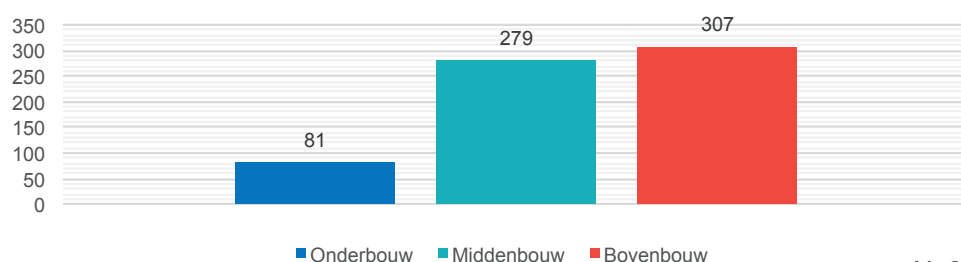
TABEL 31: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW GEBRUIK MAAKT VAN DE VERSCHILLENDE FRIESE TAALMETHODES BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)		Profiel F (N=9)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
TaalRonde	0	0	2	2,5	0	0	1	16,7	0	0	0	0
Studio F	63	56,2	50	61,7	42	48,3	3	50,0	11	23,4	1	11,1
Spoar 8	46	41,1	13	16,0	7	8,0	3	50,0	1	2,1	0	0
Staveringsline	54	48,2	10	12,3	9	10,3	0	0	0	0	0	0

5.2.6.3. PROGRAMMA'S VAN SKOALTV ALS BRON BIJ HET VAK FRIES

Door de Inspectie van het Onderwijs (2010) en Klinkenberg e.a. (2015) is aangegeven dat de programma's van *SkoalTV* veelvuldig gebruikt worden op scholen. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt wederom de populariteit van de programma's van *SkoalTV*. Hoewel er in de vragenlijst van *Taalplan Frysk* niet expliciet gevraagd is naar het gebruik van de programma's van *SkoalTV* in de onderbouw, maar alleen gevraagd is naar het gebruik in de midden- en bovenbouw, blijkt dat veel scholen (23,7%) in de onderbouw zelf aangegeven hebben gebruik te maken van de programma's van *SkoalTV* bij het vak Fries (zie Figuur 31, maar vergelijk ook met Figuur 25). In de praktijk kan het daadwerkelijke aantal voor de onderbouw dus nog hoger liggen. Verder blijkt dat bijna 90% van de scholen in de bovenbouw en ruim 80% van de scholen in de middenbouw gebruik maakt van de programma's van *SkoalTV* bij het vak Fries (zie Figuur 31, maar vergelijk ook met Figuur 25).

Figuur 31: Aantal scholen dat gebruik maakt van de programma's van *SkoalTV* bij het vak Fries per bouw

N=342

Tevens blijkt er uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* dat de programma's van *SkoalTV* ook op scholen ingezet wordt waar het vak Fries niet op het rooster staat. Het gaat hierbij om drie scholen in de onderbouw, elf scholen in de middenbouw en zeventien scholen in de bovenbouw. Dit maakt het totaal van het aantal scholen dat gebruik maakt van de programma's van *SkoalTV* over de gehele provincie bijna 80% in de bovenbouw, terwijl, ter vergelijking, een Friese taalmethode op nog geen 60% van de scholen ingezet wordt in de bovenbouw²³. De programma's van *SkoalTV* zijn dus vaak een cruciaal onderdeel bij het vak Fries, maar ook op scholen waar de Friese taal een minder grote rol heeft biedt het mogelijkheden om het Fries toch te laten klinken. Zo zegt een school bijvoorbeeld:

"Dus as it {fak Frysk} mar wat smeudich brocht wurde kin en dan ha we, sa fynt it no ek plak, dan ha we dêrby skoaltelefyzje nedich of programma's dy't fan dizze tiid binne en oansprekke. Ik tink sels, ik bin gjin learkrêft mear, mar as ik it {fak Frysk} wer jaan moast, dan socht ik al dy âlde útstjoeringen fan Sybe Satellyt wer op!" [PO-D-b91].

De toekomstplannen van SkoalTV:

"SkoalTV wol yn de takomst de learkrêft helpe it fak Frysk noch better foarm te jaan. Op it momint fan skriuwen wurdt der binnen it SkoalTV team hurd wurke oan it ûntwikkeljen fan in fyzje op de takomst. Dêrfoar wurdt ûndersyk dien ûnder bern en learkrêften om te sjen oft der kânsen lizze yn it direkt kontakt mei de learkrêft en de bern, troch kontent oan te bieden, dêr't online - yn it Frysk - op reagearre wurde kin. Sa kinne wy faaks noch folle better oanslute by it ferlet en de winsken fan de doelgroep. Boppedat leare de bern, op boartlike wize ienfâldige Fryske teksten te skriuwen."

Marja van der Leij (coördinator SkoalTV Omrop Fryslân)

5.2.7. TOETSING - HOE WORDT HUN LEREN GETOETST?

Hoewel het Fries als vak op de basisschool verplicht is sinds 1980 en er ook kerndoelen zijn voor de Friese taal, is er van een verplichte eindtoets geen sprake (Riemersma, 2017). Uit het rapport van de Inspectie van het Onderwijs (2010) blijkt dat meer dan driekwart van de directeuren in 2005 aangeeft dat de Friese taal niet systematisch getoetst wordt. In 2009 geeft bijna de helft van de directeuren dit aan. Als er getoetst wordt gaat dit meestal aan de hand van de toetsen uit de methode *Studio F*, heel enkel wordt de *Twa-Minute-Toets* gebruikt.

De afgelopen jaren is er door het GRIP-team, een consortium van de *Afûk*, *Cedin* en de lectoraten van NHL Stenden Hogeschool *Fries en Meertaligheid in Onderwijs en Opvoeding* en *Taalgebruik & Leren*, gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe observatie- en toetsinstrumenten voor het Fries. Riemersma (2017) geeft aan dat de digitale instrumenten bedoeld zijn als praktische hulpmiddelen om de taalontwikkeling van de leerlingen zowel summatief als formatief te meten.

²³ Geen van de scholen waar het vak Fries niet op het rooster staat maakt gebruik van één van de drie taalmethodes in de bovenbouw. Eén van deze scholen gebruikt *Studio F* in de middenbouw als bron.

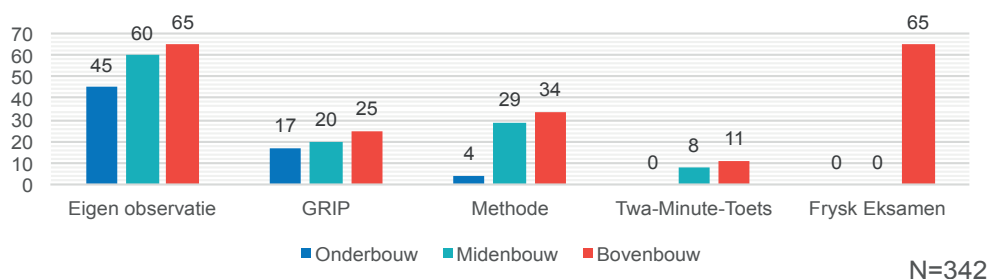
5.2.7.1. GEBRUIKTE EVALUATIE-INSTRUMENTEN BIJ HET VAK FRIES (ALGEMEEN)

In Figuur 32 is het aantal scholen dat gebruik maakt van verschillende manieren van het evalueren van het vak Fries weergegeven. Hieruit wordt duidelijk dat hoe hoger de bouw, hoe meer er geëvalueerd wordt. Leerkrachten maken vooral gebruik van eigen observaties zonder daarbij genormeerde evaluatie-instrumenten te gebruiken. Zoals in §5.2.6 al duidelijk werd, wordt een Friese taalmethode meer gebruikt in de midden- en bovenbouw. Het aantal scholen dat gebruik maakt van de evaluatiematerialen in zo'n methode stijgt dan ook naarmate de bouw hoger wordt.

Gezien de periode waarin het nieuwe toets- en evaluatiesysteem *GRIP* gelanceerd is en de bezoeken van *Taalplan Frysk* plaatsgevonden hebben, is het logisch verklaarbaar dat het aantal scholen dat (nog) geen gebruik maakt van *GRIP* hoog ligt. Een aantal scholen heeft aangegeven in de toekomst gebruik te willen gaan maken van *GRIP* (zie ook §7.2.5).

Daarnaast wordt op een aantal scholen in de midden- en bovenbouw gebruik gemaakt van de *Twa-Minute-Toets* en zijn er 65 scholen (19,0%) die in de bovenbouw, meestal groep 8, maar soms ook groep 7, meedoen aan het *Frysk skoaleksamen*.

Figuur 32: Aantal reguliere PO-scholen dat gebruik maakt van verschillende soorten evaluaties bij het vak Fries

5.2.7.2. GEBRUIKTE EVALUATIE-INSTRUMENTEN BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

Onderbouw

In Tabel 32 is het aantal en percentage scholen weergegeven dat de verschillende evaluatie-instrumenten gebruikt per taalprofiel in de onderbouw. Profiel F is hierbij achterwege gelaten, omdat binnen dit profiel niet geëvalueerd wordt voor de verschillende taaldomeinen. Hoewel ook op scholen met het D-profiel niet geëvalueerd wordt in de onderbouw, komt dit wel in de bovenbouw naar voren.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat de variatie aan evaluatie het grootst is binnen

de profiel A en profiel B-scholen. Hier wordt gebruik gemaakt van zowel eigen observaties door de leerkracht, als van de genormeerde observatie-instrumenten van *GRIP* als van de evaluatiematerialen behorende bij een Friese taalmethode. Binnen de scholen met een profiel C wordt alleen gebruik gemaakt van eigen observaties en de observatie-instrumenten van *GRIP*. Twee scholen (4,3%) met een profiel E maken tevens gebruik van eigen observaties.

TABEL 32: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE ONDERBOUW EVALUATIE-INSTRUMENTEN GEBRUIKT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Eigen observatie	25	22,3	10	12,3	8	9,2	0	0	2	4,3
GRIP observatie	10	8,9	2	2,5	5	5,7	0	0	0	0
Methode	3	2,7	1	1,2	0	0	0	0	0	0

Middenbouw

In Tabel 33 is het aantal en percentage scholen weergegeven dat de verschillende evaluatie-instrumenten gebruikt per taalprofiel in de middenbouw. Profiel F is hierbij achterwege gelaten, omdat binnen dit profiel niet geëvalueerd wordt voor de verschillende taaldomeinen. Hoewel ook op scholen met het D-profiel niet geëvalueerd wordt in de middenbouw, komt dit wel in de bovenbouw naar voren.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat de variatie aan evaluatie het grootst is binnen de scholen met een profiel A. Op bijna 30% van deze scholen wordt gebruik gemaakt van eigen observaties. De drie verschillende onderdelen van *GRIP* worden gebruikt, waarbij de observatie-instrumenten de grootste rol hebben (7,1%). De *Twa-Minute-Toets* wordt op acht scholen (7,1%) gebruikt (vergelijk ook met Figuur 32) en zo'n 20% van de scholen gebruikt de evaluatiematerialen uit een Friese taalmethode. Ook binnen scholen met een profiel B wordt er vaak gebruik gemaakt van eigen observaties (17,3%), daarnaast wordt er vooral gebruik gemaakt van de evaluatie-instrumenten van een Friese taalmethode (6,2%). Binnen de scholen met een profiel C wordt er voornamelijk gewerkt met eigen observaties (13,8%) en observaties m.b.t. de observatie-instrumenten van *GRIP* (5,7%). Net als in de onderbouw zijn er twee scholen (4,3%) met een profiel E die in de middenbouw gebruik maken van eigen observaties.

TABEL 33: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOUW EVALUATIE-INSTRUMENTEN GEBRUIKT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Eigen observatie	32	28,6	14	17,3	12	13,8	0	0	2	4,3
GRIP observatie	8	7,1	2	2,5	5	5,7	0	0	0	0
GRIP Frisia	4	3,6	1	1,2	0	0	0	0	0	0
GRIP Begr. Lezen	2	1,8	0	0	0	0	0	0	0	0
Twa Min. Toets	8	7,1	0	0	0	0	0	0	0	0
Methode	23	20,5	5	6,2	1	1,1	0	0	0	0

Bovenbouw

In Tabel 34 is het aantal en percentage scholen weergegeven dat de verschillende evaluatie-instrumenten gebruikt per taalprofiel in de bovenbouw. Profiel F is hierbij achterwege gelaten, omdat binnen dit profiel niet geëvalueerd wordt voor de verschillende taaldomeinen.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat, net als in de middenbouw, de meeste variatie aan evaluatie-instrumenten te vinden zijn op scholen met een profiel A. Op bijna één derde van deze scholen wordt geëvalueerd door middel van eigen observaties, zonder genormeerde observatie-instrumenten. Bijna een kwart van deze scholen maakt gebruik van methode-gebonden evaluaties. Eén school minder in vergelijking met de middenbouw gebruikt de observatie-instrumenten (6,3%) en de *Frisia-toets* (2,7%) behorende bij *GRIP* in de bovenbouw. De toets voor begrijpend lezen van *GRIP* wordt in de bovenbouw wel weer op meer scholen met een profiel A gebruikt in vergelijking met de middenbouw, namelijk op tien scholen (8,9%). Ook het gebruik van de *Twa-Minute-Toets* in de bovenbouw stijgt ten opzichte van de middenbouw, zoals ook al zichtbaar werd in Figuur 32. Bijna 10% van de scholen met een profiel A gebruiken deze toets, binnen de andere taalprofielen komt deze toets niet voor.

Het aantal scholen dat gebruik maakt van de verschillende evaluatiematerialen binnen profiel B en profiel C is in de bovenbouw redelijk gelijk aan het aantal van de middenbouw. Het evalueren komt in de onder- en middenbouw van scholen met een profiel D niet voor, maar in de bovenbouw is er wel één school (16,7%) die gebruik maakt van twee verschillende evaluatie-instrumenten van *GRIP*. Ook is er nog één school (2,1%) met een profiel E, één school minder in vergelijking met de onder- en middenbouw, waar leerkrachten zelf observeren.

Het *Frysk skoaleksamen* wordt vooral afgenomen op scholen met een profiel A, bijna de helft van deze scholen doet dit. Toch zijn er ook nog vijf scholen met een profiel B (6,2%) en vijf scholen met een profiel C (5,7%) die meedoen aan het *Frysk skoaleksamen*. Helaas is van de scholen niet bekend op welk niveau meegedaan wordt.

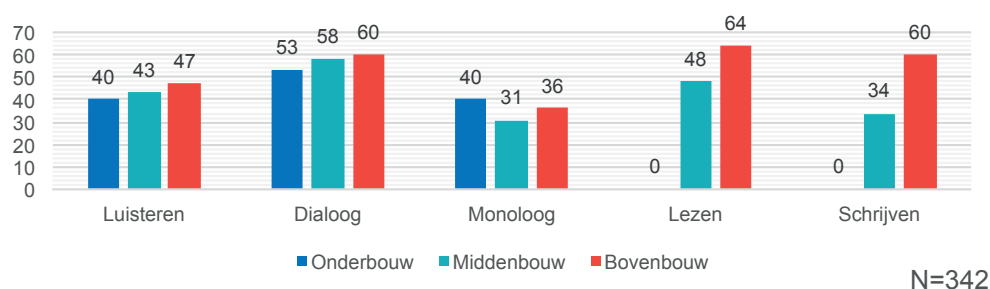
TABEL 34: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW EVALUATIE-INSTRUMENTEN GEBRUIKT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOEINEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Eigen observatie	37	33,0	15	18,5	12	13,8	0	0	1	2,1
GRIP observatie	7	6,3	2	2,5	5	5,7	1	16,7	0	0
GRIP Frisia	3	2,7	0	0	0	0	1	16,7	0	0
GRIP Begr. Lezen	10	8,9	0	0	0	0	0	0	0	0
Twa Min. Toets	11	9,8	0	0	0	0	0	0	0	0
Frysk Eksamen	55	49,1	5	6,2	5	5,7	0	0	0	0
Methode	26	23,2	6	7,4	2	2,3	0	0	0	0

5.2.7.3. EVALUATIE BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN (ALGEMEEN)

Wanneer er dan gekeken wordt naar de verschillende taaldomeinen die geëvalueerd (kunnen) worden, zie Figuur 33, bij het vak Fries, blijkt dat er voor bijna elk domein meer geëvalueerd wordt in de hogere bouwen. Bij het taaldomein *Schrijven/Skriuwen*, gaat het om zowel stellen als spellen. In de vragenlijst van *Taalplan Frysk* is hier geen onderscheid in gemaakt, en van de twee taaldomeinen afzonderlijk is dus niet bekend wat meer of minder geëvalueerd wordt. Alleen het taaldomein Spreken (*monoloog*)/Sprekken wordt meer in de onderbouw (11,7%) geëvalueerd dan in de midden- (9,1%) en bovenbouw (10,5%). Evaluatie voor de taaldomeinen *Lezen/Lêzen* en *Schrijven/Skriuwen* komen alleen terug in de midden- en bovenbouw.

Figuur 33: Aantal reguliere PO-scholen dat verschillende taaldomeinen evalueert bij het vak Fries

5.2.7.4. EVALUATIE BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL

Onderbouw

In Figuur 32 wordt duidelijk dat in de onderbouw bij het vak Fries verschillende evaluatie-instrumenten gebruikt worden, zoals eigen observaties door de leerkrachten (13,2%), de observatie-instrumenten behorende bij *GRIP* (5,0%) en evaluatiematerialen op basis van een Friese taalmethode (1,2%). Ook wordt vanuit Figuur 33 duidelijk dat evaluatie alleen plaatsvindt voor de taaldomeinen *Luisteren* en *Spreken* (*dialoog* en *monoloog*). In Tabel 35 is het aantal en percentage scholen weergegeven dat voor deze drie taaldomeinen evalueert per taalprofiel. Profiel F is hierbij achterwege gelaten, omdat binnen dit profiel niet geëvalueerd wordt voor de verschillende taaldomeinen. Hoewel ook op scholen met het D-profiel niet geëvalueerd wordt in de onderbouw, komt dit wel in de bovenbouw naar voren.

Zoals duidelijk werd in Tabel 32 wordt er in de onderbouw vooral binnen de scholen met een profiel A geëvalueerd. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat, zie Tabel 35, ruim 20% van de scholen met een profiel A evalueert voor het taaldomein *Luisteren* en *Spreken* (*monoloog*) en meer dan een

kwart van deze scholen evalueert voor het taaldomein *Spreken (dialoog)*. Ook op bijna 15% van de scholen met een profiel B wordt er geëvalueerd voor het taaldomein *Spreken (dialoog)*. Hoewel het spreken geen doel is voor scholen met een E-profiel, wordt er op twee scholen (4,3%) wel geëvalueerd in de onderbouw voor het *Spreken (monoloog)*.

TABEL 35: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE ONDERBOUW EVALUATIE-INSTRUMENTEN GEBRUIKT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL										
N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Luisteren	24	21,4	5	6,2	9	10,3	0	0	2	4,3
Dialoog	30	26,8	12	14,8	11	12,6	0	0	0	0
Monoloog	24	21,4	5	6,2	9	10,3	0	0	2	4,3

Middenbouw

In Figuur 32 wordt duidelijk dat in de middenbouw bij het vak Fries verschillende evaluatie-instrumenten gebruikt worden, zoals eigen observaties door de leerkrachten (17,5%), de evaluatie-instrumenten behorende bij *GRIP* (5,8%), evaluatiematerialen op basis van een Friese taalmethode (8,5%) en de *Twa-Minute-Toets* (2,3%). Ook wordt vanuit Figuur 33 duidelijk dat evaluatie plaatsvindt voor alle taaldomeinen. In Tabel 36 is het aantal en percentage scholen dat bij het vak Fries evalueert voor de verschillende taaldomeinen weergegeven per taalprofiel. Profiel F is hierbij achterwege gelaten, omdat binnen dit profiel niet geëvalueerd wordt voor de verschillende taaldomeinen. Hoewel ook op scholen met het D-profiel niet geëvalueerd wordt in de middenbouw, komt dit wel in de bovenbouw naar voren.

Zoals duidelijk werd in Tabel 33 wordt er in de middenbouw vooral binnen de scholen met een profiel A geëvalueerd. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat, zie Tabel 36, rond de 30% van de scholen met een profiel A evalueren voor het taaldomein *Lezen* en het taaldomein *Spreken (dialoog)*. Zo'n kwart van de scholen met een profiel A evalueert ook het taaldomein *Schrijven*. En zo'n 20% van deze scholen heeft binnen het evalueren ook aandacht voor het taaldomein *Luisteren* en *Spreken (monoloog)*. Voor de scholen met een profiel B ligt de verdeling anders. Ook daar wordt vaak geëvalueerd voor het taaldomein *Spreken (dialoog)*, ruim 15% van de scholen, en staat het evalueren van het taaldomein *Lezen* op de tweede plaats, dit doet ruim 10% van de scholen. Het taaldomein *Spreken (monoloog)* wordt op zeven scholen (8,6%) geëvalueerd en het taaldomein *Luisteren* op nog geen 5% van de scholen met een profiel B. Schrijven, geen doel voor scholen binnen profiel B, wordt toch nog op twee scholen (2,5%) geëvalueerd.

Iets minder dan 15% van de scholen met een profiel C evalueren de taaldomeinen *Spreken (dialoog)* en *Luisteren*. Het evalueren van de andere taaldomeinen komt niet vaak voor. Op twee scholen (4,3%) met een profiel E wordt, net als in de onderbouw, geëvalueerd voor het taaldomein *Luisteren*.

TABEL 36: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE MIDDENBOUW EVALUATIE-INSTRUMENTEN GEBRUIKT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Luisteren	25	22,3	4	4,9	12	13,8	0	0	2	4,3
Dialogoog	32	28,6	13	16,0	13	14,9	0	0	0	0
Monoloog	21	18,8	7	8,6	3	3,4	0	0	0	0
Lezen	34	30,3	9	11,1	5	5,7	0	0	0	0
Schrijven	29	25,9	2	2,5	3	3,4	0	0	0	0

Bovenbouw

In Figuur 32 wordt duidelijk dat in de bovenbouw bij het vak Fries verschillende evaluatie-instrumenten gebruikt worden, zoals eigen observaties door de leerkrachten (19,0%), de evaluatie-instrumenten behorende bij *GRIP* (7,3%), evaluatiematerialen op basis van een Friese taalmethode (9,9%), de *Twa-Minute-Toets* (3,2%) en het *Frysk skoaleksamen* (19,0%). Ook wordt vanuit Figuur 33 duidelijk dat evaluatie plaatsvindt voor alle taaldomeinen. In Tabel 37 is het aantal en percentage scholen dat bij het vak Fries evalueert voor de verschillende taaldomeinen weergegeven per taalprofiel. Profiel F is hierbij achterwege gelaten, omdat binnen dit profiel niet geëvalueerd wordt voor de verschillende taaldomeinen.

Zoals duidelijk werd in Tabel 34 wordt er in de bovenbouw vooral binnen de scholen met een profiel A geëvalueerd. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat, zie Tabel 37, net iets meer dan 45% van de scholen met een profiel A het taaldomein *Schrijven* evalueert, een flinke stijging in vergelijking met de middenbouw. Ook het taaldomein *Lezen* wordt op ruim 40% van deze scholen geëvalueerd, een stijging van meer dan 10% in vergelijking met de middenbouw. Ook het evalueren van het taaldomein *Spreken (dialogoog)* wordt in vergelijking met de middenbouw op profiel A-scholen iets meer gedaan, zo'n 30% van de scholen doet dit. Een kwart van de scholen evalueert het taaldomein *Luisteren* en ruim 20% van de scholen evalueert het *Spreken (monoloog)*.

Het aantal scholen dat de verschillende taaldomeinen evalueert binnen profiel B en profiel C-scholen is in de bovenbouw redelijk gelijk aan het aantal scholen in de middenbouw. Het evalueren van de verschillende taaldomeinen komt in de onder- en middenbouw van scholen met een profiel D niet voor, maar in de bovenbouw is er wel één school (16,7%) die het taaldomein *Lezen* evalueert (vergelijk ook met Tabel 34). Ook zijn er, net als in de onder- en middenbouw, twee scholen (4,3%) met een profiel E waar geëvalueerd wordt voor het taaldomein *Luisteren*.

TABEL 37: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT IN DE BOVENBOUW EVALUATIE-INSTRUMENTEN GEBRUIKT BIJ HET VAK FRIES VOOR DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL

N=342	Profiel A (N=112)		Profiel B (N=81)		Profiel C (N=87)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=47)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Luisteren	28	25,0	5	6,2	12	13,8	0	0	2	4,3
Dialogoog	34	30,3	13	16,0	13	14,9	0	0	0	0
Monoloog	25	22,3	8	9,9	3	3,4	0	0	0	0
Lezen	47	42,0	9	11,1	7	8,0	1	16,7	0	0
Schrijven	51	45,5	4	4,9	5	5,7	0	0	0	0

6

Resultaten PO

VOOR HET GEBRUIK VAN HET FRIES
BUITEN HET SCHOOLVAK OM6.1. FRIES ALS INSTRUCTIETAAL
BIJ ANDERE VAKKEN

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat 196 reguliere PO-scholen (47,6%) de Friese taal al dan niet bewust inzetten bij andere vakken. Van deze scholen zetten 190 scholen (97,4%) de Friese taal in bij andere vakken in de onderbouw. Hetzelfde geldt voor 153 scholen (78,5%) in de middenbouw en 136 scholen (69,7%) in de bovenbouw. Op 126 scholen (64,6%) wordt de Friese taal in alle bouwen bij andere vakken ingezet. Het inzetten van de Friese taal bij andere vakken gebeurt echter niet altijd bewust of op basis van afspraken. Veel scholen geven aan dat het afhankelijk is van de leerkracht en/of de leerling. Omdat er niet altijd afspraken gemaakt zijn over het taalgebruik in de klas zijn Friestalige leerkrachten op veel scholen vrij om de Friese taal ook in te zetten bij andere vakken. Scholen geven wel aan dat zij dan verwachten dat de leerkracht er voor kiest om de algemene instructie in het Nederlands te doen waarna de verlengde instructie aan individuele leerlingen wel in het Fries gedaan kan worden.

In Tabel 38 is het aantal en percentage scholen dat het Fries als instructietaal gebruikt bij andere vakken per taalprofiel weergegeven. Hieruit wordt duidelijk dat vooral scholen met een profiel A, profiel B en profiel C het Fries inzetten bij andere vakken. Op scholen met een D-, E- en F-profiel komt het zelden voor. Op scholen met een profiel G komt het helemaal niet voor, daarom is deze achterwege gelaten in Tabel 38. Dit kan verklaard worden door te kijken naar het gebied waarin deze scholen te vinden zijn, vooral in de niet-Friestalige gebieden (zie ook §4.1) of in de grotere kerngebieden in het Friestalige gebied (zie ook §4.2). Op deze scholen zijn nu eenmaal minder Friestalingen, waardoor het Fries ook minder snel ingezet zal worden (buiten het vak Fries om), zeker wanneer daar geen afspraken over gemaakt zijn. Tevens is er voor alle profielen een duidelijke afbouw zichtbaar van onderbouw naar bovenbouw.

TABEL 38: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) DAT DE FRIESE TAAL INZET BIJ ANDERE VAKKEN PER TAALPROFIEL

N=412	Profiel A (N=113)		Profiel B (N=83)		Profiel C (N=91)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=52)		Profiel F (N=46)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Alle bouwen	75	66,4	29	23,9	20	22,0	0	0	1	1,9	1	2,2
Onderbouw	93	82,3	53	63,9	39	42,9	1	16,7	3	5,8	1	2,2
Middenbouw	81	71,7	36	43,4	34	37,4	0	0	1	1,9	1	2,2
Bovenbouw	77	68,1	34	41,0	23	25,3	0	0	1	1,9	1	2,2

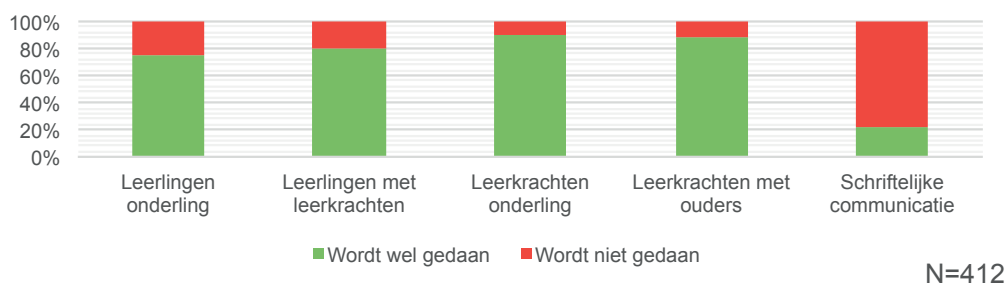
6.2. GEBRUIK VAN FRIES BUITEN HET VAK OM (INFORMEEL)

Hoewel het Fries als vak niet op alle reguliere PO-scholen onderwezen wordt, is er buiten de lessituatie vaak wel ook aandacht voor de Friese taal. Ruim 90% van de scholen geeft aan dat er in een informele situatie gebruik gemaakt wordt van de Friese taal. Dit kan zijn tussen (1) leerlingen onderling; (2) leerlingen met leerkrachten; (3) leerkrachten onderling; (4) ouders met leerkrachten; of (5) in de schriftelijke communicatie. In Figuur 34 is het gebruik van het Fries in de informele setting weergegeven voor alle 412 reguliere PO-scholen.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat vooral volwassenen onderling Fries met elkaar spreken. In totaal wordt er op 369 reguliere PO-scholen (89,6%) door leerkrachten onderling in het Fries gecommuniceerd. Daarnaast wordt op 362 scholen (87,9%) ook met ouders in het Fries gesproken. Situaties waarin dit naar voren kan komen zijn o.a. vergaderingen, ouderavonden, tienminutengesprekken en huisbezoeken. Toch zijn er aan de andere kant ook scholen die aangeven de meer formele gesprekken, zoals ouderavonden en tienminutengesprekken, juist in het Nederlands gedaan worden omdat dit dan vaak gezien wordt als de formele voertaal. Op 330 scholen (80,1%) spreken leerkrachten ook met de leerlingen Fries en op een kwart van de scholen spreken leerlingen onderling Fries met elkaar.

Wanneer er dan gekeken wordt naar het schriftelijk gebruik van het Fries, dan blijkt dat dit op nog geen kwart van de scholen gedaan wordt. Van de 412 reguliere PO-scholen zijn er 92 (22,3%) waar het Fries ook in de schriftelijke communicatie een rol speelt. Het kan hierbij gaan om berichten in de nieuwsbrieven of de schoolkrant, maar ook onderlinge communicatie tussen leerkrachten en ouders via de mail of app. Veel scholen geven aan dat zij een voorbeeldfunctie hebben. In de communicatie naar ouders toe moet het dan ook correct en *geef Frysk* zijn. Veel directeuren en leerkrachten hebben het gevoel dat zij het schriftelijk Fries niet machtig zijn en dat het daarom gemeden wordt in de schriftelijke communicatie. Een andere reden om te kiezen voor het Nederlands in de schriftelijke communicatie is dat directeuren willen dat alle ouders de berichten mee kunnen krijgen. Scholen zijn bang dat niet alle ouders de mededelingen meekrijgen wanneer deze in het Fries gecommuniceerd worden. Een tweetalige nieuwsbrief zou een oplossing kunnen zijn, maar is tijdrovend. Daarom kiest men er dan al gauw voor om het in het Nederlands te doen.

Figuur 34: Informeel gebruik van de Friese taal op reguliere PO-scholen

Het is interessant om te kijken naar de verdeling van het gebruik van het Fries in de informele setting in het geval van de taalprofielen, het (niet-)Friestalige gebied, het (niet-)drietalige concept en het aanbieden van het vak Fries. In Tabel 39 is daarom het aantal scholen en de bijbehorende percentages weergegeven van alleen de scholen die wél gebruik maken van het Fries in de informele setting.

TABEL 39: AANTAL SCHOLEN EN PERCENTAGE DAT IN DE INFORMELE SETTING GEBRUIK MAAKT VAN HET FRIES PER TAALPROFIEL, GEBIED, DRIETALIGHEID EN HET VAK FRIES												
N=412	Alg.		Lln.		Lln + Lkr		Lkr		Oud + Lkr		Schr.	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Profiel A (113)	113	100	113	100	112	99,1	112	99,1	113	100	64	56,6
Profiel B (83)	83	100	78	94,0	80	96,4	83	100	81	97,6	15	18,1
Profiel C (91)	91	100	80	87,9	83	91,2	88	96,7	91	100	11	12,1
Profiel D (6)	6	100	2	33,3	4	66,7	6	100	6	100	0	0
Profiel E (52)	47	90,4	25	48,1	34	65,4	45	86,5	42	80,8	2	3,8
Profiel F (46)	37	80,4	10	21,7	15	32,6	30	65,2	25	54,3	0	0
Profiel G (21)	7	33,3	1	4,8	2	9,5	5	23,8	4	19,0	0	0
Niet-Friestalig (55)	34	61,8	13	23,6	18	32,7	29	52,7	26	47,3	0	0
Friestalig (357)	350	98,0	296	82,9	312	87,4	340	95,2	336	94,1	92	25,8
Niet-3TS (342)	314	91,8	242	70,8	260	76,0	299	87,4	292	85,4	51	14,9
3TS (70)	70	100	67	95,7	70	100	70	100	70	100	41	58,6
Geen vak Fries (70)	45	64,3	13	18,6	22	31,4	35	50,0	32	45,7	0	0
Vak Fries (342)	339	99,1	296	86,5	308	90,1	334	97,7	330	96,5	92	26,9

6.2.1. GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET VAK FRIES OM NAAR TAALPROFIEL

Profiel A: Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat het Fries op de scholen met een profiel A bijna in alle situaties naar voren komt op iedere school. Op één school wordt tussen leerlingen en leerkrachten geen Fries gesproken in de informele setting. Ook is er één school waar leerkrachten onderling geen Fries spreken. Het schriftelijk gebruik van het Fries komt op ruim de helft van de scholen met een profiel A terug.

Profiel B: Ook op scholen met een B-profiel wordt er veel gebruik gemaakt van het Fries in de informele setting. Bijna 95% van de leerlingen spreekt onderling Fries, ruim 95% van de leerlingen spreekt ook Fries met de leerkracht. Op alle scholen wordt door leerkrachten onderling Fries gesproken en op twee scholen na (97,6%) spreken leerkrachten ook met ouders in het Fries. Het schriftelijk gebruiken van het Fries gebeurt hier veel minder (18,1%) in vergelijking met de scholen met een A-profiel.

Profiel C: Op profiel C-scholen wordt ook nog veel Fries gesproken. Ruim 85% van de leerlingen spreekt het Fries onderling en ruim 90% van de leerlingen spreekt Fries met de leerkrachten. Onderling spreekt meer dan 95% van de leerkrachten Fries en met alle ouders wordt op deze scholen Fries gesproken. Het gebruik van het Fries in de schriftelijke communicatie daalt nog verder (12,1%) in vergelijking met de profiel B-scholen.

Profiel D: Bij de profiel D-scholen vindt eigenlijk een omslag plaats. Hier wordt duidelijk dat alle volwassenen onderling nog wel Fries spreken, maar met leerlingen gebeurt dit veel minder. Op twee van de zes profiel D-scholen spreken leerlingen onderling Fries en op vier scholen spreken leerkrachten met leerkrachten Fries. Het schriftelijk gebruiken van de Friese taal komt niet voor op deze scholen.

Profiel E: Op een kleine 10% van de profiel E-scholen komt het Fries niet voor in de informele setting. Net als bij de profiel D-scholen komt het gebruiken van het Fries in informele situaties vooral voor bij volwassenen. Op 45 van de 52 scholen wordt het Fries door leerkrachten onderling gebruikt en op 42 scholen spreken leerkrachten ook met ouders in het Fries. Het percentage leerkrachten dat met leerlingen onderling Fries spreekt, ligt veel lager. Op iets meer dan 65% van de scholen komt dit voor. Het aantal leerlingen dat onderling Fries spreekt ligt ook veel lager in vergelijking met de profiel C-scholen, nog niet de helft van de leerlingen doet dit. Er zijn nog wel twee profiel E-scholen waar het Fries in de schriftelijke communicatie gebruikt wordt.

Profiel F: Het aantal scholen dat geen gebruik maakt van het Fries in de informele setting daalt bij de F-profiel scholen nog verder in vergelijking met de profiel E-scholen. Op een kleine 20% van de scholen komt het niet voor. Op iets meer dan 65% van de scholen spreken leerkrachten onderling Fries met elkaar. Op ruim de helft van de scholen spreken leerkrachten ook met ouders in het Fries in de informele situaties. Op bijna een derde van de scholen spreken leerkrachten met leerlingen in het Fries en op ruim 20% van de scholen gebruiken leerlingen onderling het Fries. Het schriftelijk gebruiken van de Friese taal komt niet voor op deze scholen.

Profiel G: Hoewel de scholen met een profiel G een volledige ontheffing nodig hebben voor het vak Fries, komt het Fries op een derde van de scholen nog wel terug in de informele situaties. Op vijf van de 21 scholen wordt onderling door de leerkrachten Fries gesproken. Op vier scholen (19,0%) spreken leerkrachten met ouders in het Fries. Het aantal scholen waar leerkrachten met leerlingen Fries spreken halveert, dit komt op maar twee scholen (9,5%) voor. Eén school (4,8%) geeft aan dat leerlingen onderling ook nog wel Fries spreken met elkaar. Het schriftelijk gebruiken van de Friese taal komt niet voor op deze scholen.

6.2.2. GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET VAK OM NAAR GEBIED

In §4.1 is uitgelegd dat sommige scholen in het zogenoemde Friestalige gebied staan en andere scholen in het zogenoemde niet-Friestalige gebied.

Niet-Friestalig gebied: Op ruim 60% van de scholen in het niet-Friestalige gebied wordt in de informele situaties wel Fries gesproken. Op ruim de helft van de scholen komt het voor tussen leerkrachten onderling. Ook op bijna de helft van de scholen spreken leerkrachten met ouders Fries in de informele setting en op bijna een derde van de scholen doen leerkrachten dit met leerlingen.

Het gebruik van het Fries onder leerlingen ligt veel lager. Nog niet op een kwart van de scholen komt dit voor. Het schriftelijk gebruiken van de Friese taal komt ook niet voor op deze scholen.

Friestalig gebied: Op bijna alle scholen (98,0%) in het Friestalige gebied wordt Fries gesproken in de informele situaties. Op iets meer dan 95% van de scholen komt dit voor door leerkrachten onderling. Ook op bijna 95% van de scholen wordt Fries gesproken door de leerkrachten met de ouders. Op ruim 85% van de scholen in het Friestalige gebied wordt ook door leerkrachten met leerlingen Fries gesproken. Op ruim 80% van de scholen spreken leerlingen onderling Fries met elkaar. Het gebruiken van het Fries in de schriftelijke communicatie komt alleen voor op scholen in het Friestalige gebied.

6.2.3. GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET VAK OM NAAR HET DRIETALIGE CONCEPT

In §4.5.2 is uitgelegd dat sommige scholen vanuit het concept drietalig onderwijs werken. Ook zijn er een aantal scholen die nog niet het certificaat drietalige school hebben, maar al wel bij het Netwerk 3TS aangesloten zijn om dit certificaat in de toekomst te behalen.

Niet-drietalige scholen: Op ruim 90% van de niet-drietalige scholen komt het gebruiken van het Fries in de informele setting voor. Op ruim 85% van de scholen gebeurt dit door leerkrachten onderling en op iets meer dan 85% van de scholen door leerkrachten met ouders. Op ruim driekwart van de scholen wordt door leerkrachten ook met leerlingen onderling Fries gesproken en op iets meer dan 70% van de niet-drietalige scholen spreken leerlingen onderling Fries met elkaar. Ook het gebruik van het schriftelijke Fries komt op bijna 15% van de scholen voor.

Drietalige scholen: In vergelijking met de niet-drietalige scholen wordt duidelijk dat het gebruiken van het Fries in de informele setting op drietalige scholen veel vaker voorkomt. Op alle scholen wordt door leerkrachten onderling Fries gesproken. Ook wordt op alle scholen door leerkrachten met ouders en met leerlingen Fries gesproken in de informele situaties. Het spreken van het Fries door leerlingen onderling gebeurt niet op alle scholen. Drie scholen (4,3%) geven aan dat dit niet gebeurt, tegenover 67 scholen (95,7%) waar het wel gebeurt. Ook wordt het Fries op bijna 60% van de drietalige scholen in de schriftelijke communicatie gebruikt.

6.2.4. GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET VAK OM NAAR HET VAK FRIES OP HET ROOSTER

In hoofdstuk 5 is ingegaan op de scholen die het vak Fries aanbieden, waarom ze dit doen en hoe dat vak er dan uitziet. Dit betekent niet dat op scholen waar het vak Fries niet aangeboden wordt geen aandacht is voor de Friese taal.

Geen vak Fries op het rooster: Op bijna twee derde van de scholen waar het vak Fries niet op het rooster staat wordt wel gebruik gemaakt van het Fries in de informele situaties. Op de helft van de scholen komt dit voor bij leerkrachten onderling. Ook spreken leerkrachten op iets meer dan 45% van de scholen Fries met de ouders. Het gebruik van het Fries met leerlingen is wel minder. Op ruim 30% van de scholen waar geen vak Fries gegeven wordt, spreken leerkrachten met leerlingen Fries in de informele situaties. Op dertien van de zeventig scholen (18,6%) wordt door leerlingen onderling Fries gesproken. Het schriftelijk gebruiken van de Friese taal komt niet voor op deze scholen.

Vak Fries op het rooster: Op drie scholen na wordt het Fries in de informele situaties gebruikt op scholen waar het Fries ook op het rooster staat als vak. Ruim 95% van de leerkrachten op deze scholen spreekt onderling Fries met elkaar en/of met ouders. Op iets meer dan 90% van de scholen komt het gebruiken van het Fries in de informele setting ook voor tussen leerkrachten en leerlingen. Leerlingen spreken op ruim 85% van de scholen waar het vak Fries op het rooster staat onderling Fries met elkaar. Het gebruiken van het Fries in de schriftelijke communicatie komt alleen voor op scholen waar het Fries ook als vak op het rooster staat.

6.3. ATTITUDES T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR

Aan de scholen is gevraagd om te reageren op vijf stellingen t.a.v. de Friese taal en cultuur als schoolvak op een vijfpunts-schaal van uitgesproken positief naar uitgesproken negatief. In Tabel 40 zijn de vijf stellingen die gesteld zijn voor de Friese taal en cultuur (als schoolvak) weergegeven. In Figuur 35 zijn de reacties op deze stellingen weergegeven voor de 412 reguliere PO-scholen.

TABEL 40: STELLINGEN T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR (ALS SCHOOLVAK) OP REGULIERE PO-SCHOLEN

1. Vindt u het belangrijk dat het vak Fries wordt aangeboden?

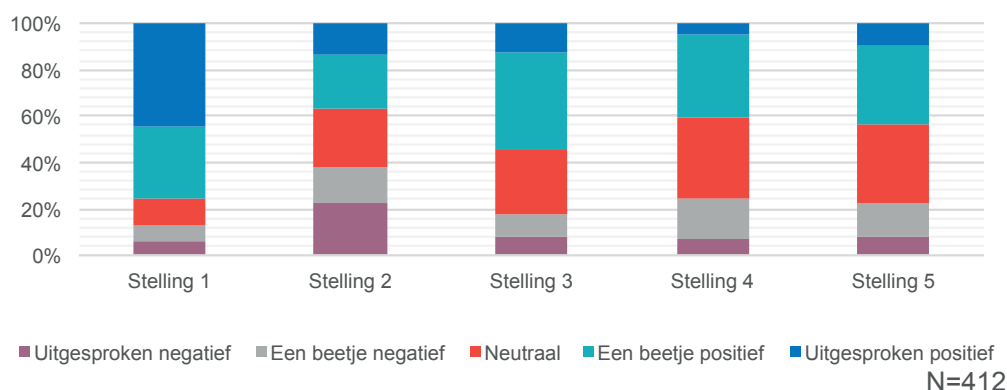
2. Vindt u het belangrijk dat het Fries ook als instructietaal bij andere vakken wordt ingezet?

3. Wat vinden (volgens uw inschatting) de andere leerkrachten van het vak?

4. Wat vinden (volgens uw inschatting) de leerlingen van het vak?

5. Wat vinden (volgens uw inschatting) de ouders van het vak?

Figuur 35: Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur (als schoolvak) op reguliere PO-scholen

6.3.1. ATTITUDES T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR NAAR GEBIED

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat 52 reguliere PO-scholen (12,6%) het niet belangrijk vinden dat het Fries als vak aangeboden wordt. Veertig scholen (9,7%) doen dit dan ook niet. Van de scholen die het niet belangrijk vinden dat het vak Fries aangeboden wordt, staan 32 in het niet-Friese taalgebied (7,8%) en twintig in het Friese taalgebied (4,6%). Toch staan de scholen over het algemeen (76,0%) wel (een beetje) positief tegenover het aanbieden van het vak Fries. Hier zijn ook veertien scholen (3,4%) bij uit het niet-Friese taalgebied. Vijftien scholen (3,6%) die (een beetje) positief staan tegenover het aanbieden van het vak Fries doen dit zelf echter (nog) niet.

Ruim 35% van de scholen staat ook (uitgesproken) positief tegenover het gebruiken van het Fries als instructietaal bij andere vakken. Hier zijn ook vijf scholen (1,2%) bij uit het niet-Friese taalgebied. Twee scholen (0,5%) die (uitgesproken) positief staan tegenover het aanbieden van het Fries als instructietaal bij andere vakken bieden zelf het vak Fries (nog) niet aan. Anderszijds is ook ruim 35% van de scholen (een beetje) negatief over het gebruiken van het Fries als instructieaal bij andere vakken. Het gaat hierbij om 42 scholen in het niet-Friese taalgebied (10,2%) en 114 scholen in het Friese taalgebied (27,7%). 58 scholen (14,1%) die (een beetje) negatief staan tegenover het aanbieden van het Fries als instructietaal bij andere vakken bieden zelf het vak Fries (nog) niet aan.

Ruim de helft van de leerkrachten staat (uitgesproken) positief tegenover het aanbieden van het vak Fries. Hier zijn ook twaalf scholen (2,9%) bij uit het niet-Friese taalgebied. Twaalf scholen (2,9%) die inschatten dat leerkrachten een beetje positief staan tegenover het aanbieden van het vak Fries doen dit zelf echter (nog) niet. Aan de andere kant staat, volgens de inschatting van de scholen, ook ruim 15% van de leerkrachten (uitgesproken) negatief tegenover het aanbieden van het vak Fries. Het gaat hierbij om 34 scholen in het niet-Friese taalgebied (8,3%) en 39 scholen in het Friese taalgebied (9,5%). 39 scholen (9,5%) die inschatten dat leerkrachten (uitgesproken) negatief staan tegenover het aanbieden van het vak Fries doen dit zelf dan ook (nog) niet.

Volgens de inschatting van de scholen staan leerlingen op ruim 40% van de scholen ook (uitgesproken) positief tegenover het vak Fries. Hier zijn ook drie scholen (0,7%) bij uit het niet-Friese taalgebied. Acht scholen (1,9%) die inschatten dat leerlingen (uitgesproken) positief staan tegenover

het vak Fries bieden dit zelf echter (nog) niet aan. Bijna een kwart van de scholen denken dat leerlingen (uitgesproken) negatief staan tegenover het vak Fries. Het gaat hierbij om 31 scholen in het niet-Friese taalgebied (7,5%) en zeventig scholen in het Friese taalgebied (17,0%). 39 scholen (9,5%) die inschatten dat leerlingen (uitgesproken) negatief staan tegenover het vak Fries doen dit zelf dan ook (nog) niet.

Tot slot, de inschatting is dat ouders over het algemeen (43,2%) ook (uitgesproken) positief zijn dat de scholen het vak Fries aanbieden. Hier zijn ook vier scholen (1,0%) bij uit het niet-Friese taalgebied. Vier scholen (1,0%) die inschatten dat ouders (een beetje) positief staan tegenover het aanbieden van het vak Fries doen dit zelf echter (nog) niet. Aan de andere kant denken 93 scholen (22,6%) dat ouders (uitgesproken) negatief staan tegenover het vak Fries. Het gaat hierbij om 36 scholen in het niet-Friese taalgebied (8,7%) en 57 scholen in het Friese taalgebied (13,8%). 43 scholen (10,4%) die inschatten dat ouders negatief staan tegenover het vak Fries doen dit zelf dan ook (nog) niet.

6.3.2. ATTITUDES T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR NAAR TAALPROFIEL

Profiel A: Bijna alle scholen vinden het belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Bijna 20% van de scholen is hier een beetje positief over en ruim driekwart van de scholen is uitgesproken positief over het belang van het vak Fries. Drie scholen (2,7%) kiezen geen kant en geven aan dat ze neutraal staan tegenover het belang van het vak Fries.

Bijna 70% van de scholen vindt het ook belangrijk dat het Fries ingezet wordt als instructietaal bij andere vakken. 41 scholen (36,3%) staan hier uitgesproken positief tegenover en 37 scholen (32,7%) een beetje positief. Aan de andere kant zijn er ook acht scholen die het niet belangrijk vinden en hier een beetje negatief (2,7%) of uitgesproken negatief (4,4%) over zijn. De overige 27 scholen (23,9%) kiezen geen kant en zijn neutraal.

De inschatting van ruim 85% van de scholen is dat de leerkrachten (uitgesproken) positief zijn over het aanbieden van het vak Fries. Twee scholen (1,8%) denken dat de leerkrachten een beetje negatief staan tegenover het vak Fries. Dertien scholen (11,5%) kiezen geen kant en geven aan dat leerkrachten neutraal zijn.

De inschatting van iets meer dan 65% van de scholen is dat de leerlingen (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. Vijf scholen (4,4%) denken dat de leerlingen een beetje negatief staan tegenover het vak Fries. 34 scholen (30,1%) kiezen geen kant en geven aan dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van bijna driekwart van de scholen is dat de ouders (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. Zes scholen (5,3%) denken dat ouders een beetje negatief zijn over het vak Fries. 23 scholen (20,4%) kiezen geen kant en geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel B: Bijna alle scholen vinden het belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Iets meer dan 40% van de scholen is hier een beetje positief over en iets meer dan de helft van de scholen is uitgesproken positief over het belang van het vak Fries. Zeven scholen (8,4%) kiezen geen kant, en geven aan dat ze neutraal staan tegenover het belang van het vak Fries.

Bijna de helft van de scholen vindt het ook belangrijk dat het Fries ingezet wordt als instructietaal bij andere vakken. Tien scholen (12,0%) staan hier uitgesproken positief tegenover en 31 scholen (37,3%) een beetje positief. Aan de andere kant zijn er ook achttien scholen die het niet belangrijk vinden en hier een beetje negatief (13,3%) of uitgesproken negatief (8,4%) over zijn. De overige 24 scholen (28,9%) kiezen geen kant en zijn neutraal.

De inschatting van ruim twee derde van de scholen is dat de leerkrachten (uitgesproken) positief zijn over het aanbieden van het vak Fries. Ruim een kwart van de scholen kiezen geen kant en geven aan dat leerkrachten neutraal zijn. Tevens zijn er vier scholen (4,8%) die denken dat leerkrachten een beetje negatief zijn over het aanbieden van het vak Fries.

De inschatting van bijna 45% van de scholen is dat de leerlingen (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. Twaalf scholen (14,5%) denken dat de leerlingen een beetje negatief staan tegenover het vak Fries en één school (1,2%) schat in dat leerlingen uitgesproken negatief zijn. 33 scholen (39,8%) kiezen geen kant en geven aan dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van bijna 45% van de scholen is dat de ouders (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. Zes scholen (7,2%) denken dat ouders een beetje negatief zijn over het vak Fries. Veertig scholen (48,2%) kiezen geen kant en geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel C: Ruim 85% van de scholen is (uitgesproken) positief over het belang van het aanbieden van het vak Fries, elf scholen (12,1%) staan hier neutraal tegenover. Er is tevens een school (1,1%) die het niet belangrijk vindt dat het vak Fries aangeboden wordt, zij staat hier een beetje negatief tegenover.

Dertig scholen vinden het ook belangrijk dat het Fries ingezet wordt als instructietaal bij andere vakken. Vijf scholen (5,5%) staan hier uitgesproken positief tegenover en 25 scholen (27,5%) zijn een beetje positief. Aan de andere kant zijn er ook 27 scholen (29,7%) die het niet belangrijk vinden. Zeventien scholen (18,7%) zijn hier een beetje negatief over en tien scholen (11,0%) vinden dit uitgesproken negatief. De overige 34 scholen (37,4%) kiezen geen kant en zijn neutraal.

De inschatting van bijna de helft van de scholen is dat de leerkrachten (uitgesproken) positief zijn over het aanbieden van het vak Fries. Elf scholen denken dat de leerkrachten een beetje negatief (11,0%) of uitgesproken negatief (1,1%) staan tegenover het vak Fries. Dertig scholen (33,0%) kiezen geen kant en geven aan dat leerkrachten neutraal zijn.

De inschatting van ruim 40% van de scholen is dat de leerlingen (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. 26 scholen denken dat de leerlingen een beetje negatief (24,2%) of uitgesproken negatief (4,4%) staan tegenover het vak Fries. Ook zijn er 26 scholen (28,6%) die geen kant kiezen en aangeven dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van iets meer dan de helft van de scholen is dat de ouders (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. Elf scholen denken dat de ouders een beetje negatief (9,9%) of uitgesproken negatief (2,2%) staan tegenover het vak Fries. 34 scholen (37,4%) kiezen geen kant en geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel D: Vier van de scholen (66,7%) vindt het belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Eén school is hier uitgesproken positief over, drie scholen zijn een beetje positief. De overige twee scholen (33,3%) staan neutraal tegenover het belang van het Fries als vak.

Eén van de scholen (16,7%) vindt het belangrijk dat het Fries als instructietaal gebruikt wordt bij andere vakken, zij staat hier een beetje positief tegenover. Aan de andere kant vinden drie scholen (50,0%) dit

niet belangrijk. Twee scholen (33,3%) staan hier een beetje negatief tegenover en één school (16,7%) is uitgesproken negatief. Tevens kiezen twee scholen (33,3%) geen kant, zij zijn hier neutraal over.

De inschatting van één school (16,7%) is dat de leerkrachten een beetje positief zijn over het aanbieden van het vak Fries. Er is ook één school (16,7%) die denkt dat leerkrachten een beetje negatief zijn over het vak Fries. Vier scholen (66,7%) kiezen geen kant en geven aan dat leerkrachten neutraal zijn.

De inschatting van twee scholen (33,3%) is dat de leerlingen een beetje positief zijn over het vak Fries. De andere vier scholen (66,7%) kiezen geen kant en geven aan dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van één school (16,7%) is dat de ouders uitgesproken positief zijn over het vak Fries. Twee scholen (33,3%) denken dat ouders een beetje positief zijn over het Fries als vak. Eén school schat in dat de ouders een beetje negatief (16,7%) staan tegenover het vak Fries. Tevens zijn er twee scholen (33,3%) die geen kant kiezen. Zij geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel E: Ruim de helft van de scholen vindt het belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Zes scholen (11,5%) zijn hier uitgesproken positief over en 23 scholen (44,2%) zijn een beetje positief. Veertien scholen (26,9%) staan neutraal tegenover het belang van het Fries als vak. Er zijn tevens negen scholen die het niet belangrijk vinden dat het vak Fries aangeboden wordt, zeven scholen (13,5%) staan hier een beetje negatief tegenover en ook twee scholen (3,8%) zijn hier uitgesproken negatief over.

Eén van de scholen (1,9%) vindt het belangrijk dat het Fries als instructietaal gebruikt wordt bij andere vakken, zij staat hier een beetje positief tegenover. Het grootste gedeelte van de scholen vindt het echter niet belangrijk dat het Fries als instructietaal ingezet wordt bij andere vakken. Zij zijn hier een beetje negatief (40,4%) of uitgesproken negatief (40,4%) over. Tevens zijn er negen scholen (17,3%) die geen kant kiezen, zij zijn hier neutraal over.

De inschatting van twaalf scholen (23,1%) is dat de leerkrachten een beetje positief zijn over het vak Fries. Aan de andere kant denkt een kwart van de scholen dat de leerkrachten een beetje negatief staan tegenover het vak Fries. Meer dan de helft van de scholen kiest echter geen kant en geeft aan dat leerkrachten neutraal zijn.

De inschatting van tien scholen (19,2%) is dat de leerlingen een beetje positief zijn over het vak Fries. Aan de andere kant zijn er achttien scholen die denken dat de leerlingen een beetje negatief (28,8%) of uitgesproken negatief (5,8%) staan tegenover het vak Fries. Tevens kiest ruim 45% van de scholen geen kant. Zij geven aan dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van één school (1,9%) is dat de ouders uitgesproken positief zijn over het vak Fries. Vier scholen (7,7%) denken dat ouders een beetje positief zijn over het vak Fries. Aan de andere kant zijn er 24 scholen die denken dat de ouders een beetje negatief (44,2%) of uitgesproken negatief (1,9%) staan tegenover het vak Fries. Tevens zijn er 23 scholen (44,2%) die geen kant kiezen. Zij geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel F: Bijna 30% van de scholen vindt het belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Vijf scholen (10,9%) zijn hier uitgesproken positief over en acht scholen (17,4%) zijn een beetje positief. Zeven scholen (15,2%) staan neutraal tegenover het belang van het Fries als vak. Het grootste gedeelte van de scholen vindt het echter niet belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Veertien scholen (30,4%) staan hier een beetje negatief tegenover en twaalf scholen (25,5%) zijn hier uitgesproken negatief over.

Bijna 90% van de scholen vindt het niet belangrijk dat het Fries gebruikt wordt als instructietaal bij andere vakken. Zes scholen (13,0%) staan hier een beetje negatief tegenover en ruim driekwart van de scholen is uitgesproken negatief. Vijf scholen (10,9%) kiezen geen kant en zijn hier neutraal over.

De inschatting van zeven scholen (15,2%) is dat de leerkrachten een beetje positief zijn over het vak Fries. Aan de andere kant zijn er 25 scholen die denken dat de leerkrachten een beetje negatief (19,6%) of uitgesproken negatief (34,9%) staan tegenover het vak Fries. Veertien scholen (30,4%) kiezen geen kant en geven aan dat leerkrachten neutraal zijn.

De inschatting van één school (2,2%) is dat de leerlingen uitgesproken positief zijn over het vak Fries en vijf scholen (10,9%) denken dat leerlingen een beetje positief tegenover het vak Fries staan. Aan de andere kant zijn er 25 scholen die denken dat de leerlingen een beetje negatief (32,6%) of uitgesproken negatief (21,7%) staan tegenover het vak Fries. Tevens zijn er vijftien scholen (32,6%) die geen kant kiezen. Zij geven aan dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van één school (2,2%) is dat de ouders uitgesproken positief zijn over het vak Fries. Twee scholen (4,3%) schatten in dat ouders een beetje positief zijn over het vak Fries. Aan de andere kant zijn er 29 scholen die denken dat de ouders een beetje negatief (28,3%) of uitgesproken negatief (34,8%) staan tegenover het vak Fries. Tevens zijn er veertien scholen (30,4%) die geen kant kiezen. Zij geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel G: Hoewel de scholen met een profiel G geen Fries als vak aanbieden op school, is er wel één school (4,8%) uitgesproken positief over het belang van het vak Fries. Het grootste gedeelte van deze scholen vindt het echter niet belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Vier scholen (19,0%) staan hier een beetje negatief tegenover en twaalf scholen (57,1%) zijn uitgesproken negatief. De andere vier scholen (19,0%) kiezen geen kant en geven aan neutraal te zijn.

Vier scholen (19,0%) staan neutraal tegenover het belang van het aanbieden van het Fries als instructietaal bij andere vakken. De overige zeventien scholen vinden het niet belangrijk dat het Fries ingezet wordt als instructietaal bij andere vakken en zijn hier een beetje negatief (4,8%) of uitgesproken negatief (76,2%) over.

De inschatting van zeventien scholen is dat de leerkrachten een beetje negatief (9,5%) of uitgesproken negatief (71,4%) staan tegenover het aanbieden van het vak Fries. De andere vier scholen (19,0%) kiezen geen kant en geven aan de leerkrachten neutraal zijn.

De inschatting van de meeste scholen is dat leerlingen negatief zullen zijn over het vak Fries. Drie scholen (14,3%) denken dat leerlingen een beetje negatief zijn over het vak Fries en elf scholen (52,4%) schatten in dat leerlingen uitgesproken negatief zijn over het vak Fries. Tevens kiest een derde van de scholen geen kant, zij geven aan dat leerlingen neutraal staan tegenover het vak Fries.

De inschatting van zestien scholen is dat de ouders een beetje negatief (14,3%) of uitgesproken negatief (61,9%) staan tegenover het vak Fries. Vijf scholen (23,8%) kiezen geen kant en geven aan dat de ouders neutraal zijn.

IN MOAI FERSKE FAN ÚS MEM

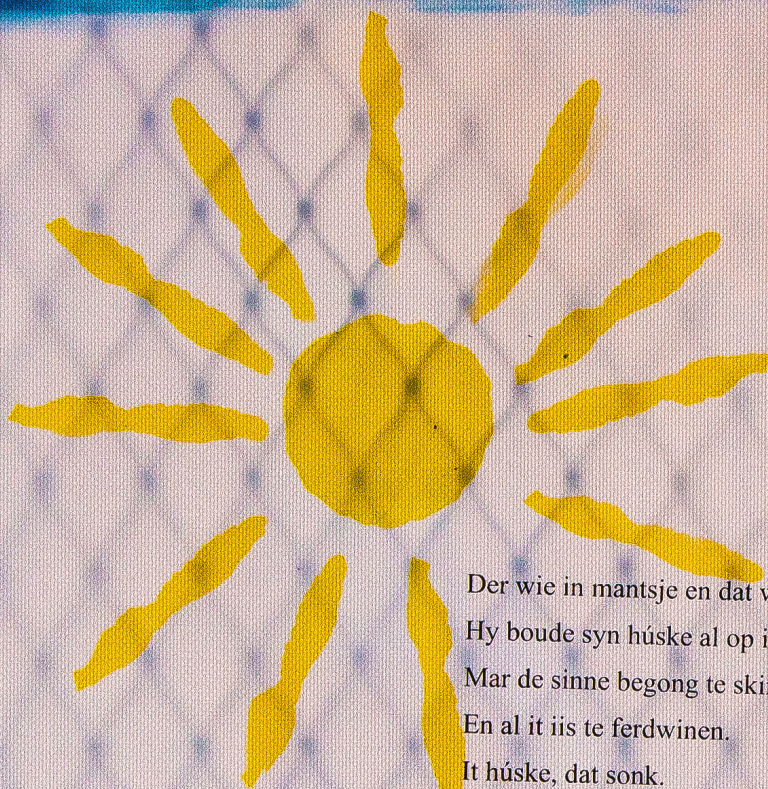
IKC AVENTURIJN

TAAL YN BYLD

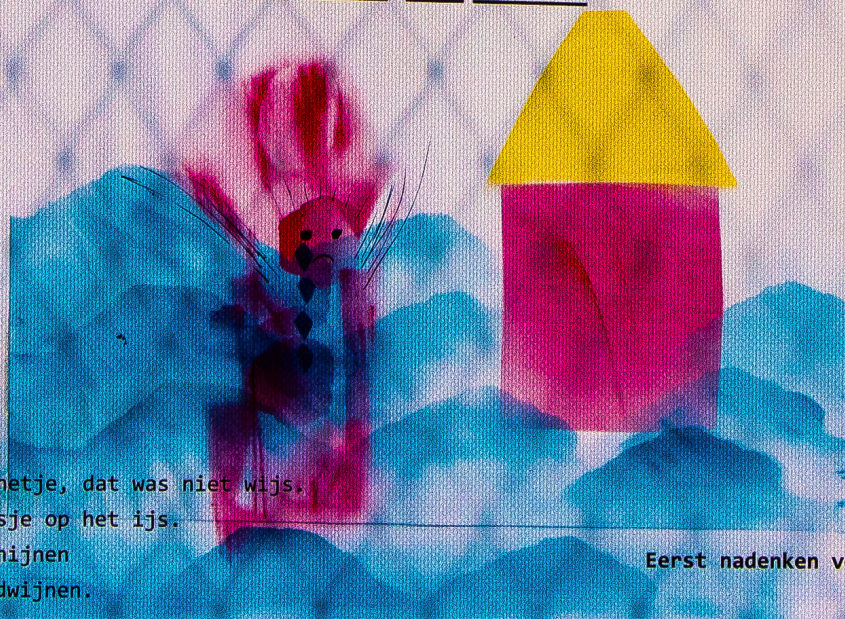
FRIES

Lectoraat Taalgebruik & Leren

Der wie in mantsje en dat wie net wiis.
Hy boude syn húske al op it iis.
Mar de sinne begong te skinen.
En al it iis te ferdwinen.
It húske, dat sonk.
En...it mantsje ferdronk.....!
Pas hjir dus goed op:

Earst tinke, dan dwaan!

Er was eens een mannetje, dat was niet wijs.
Hij bouwde zijn huisje op het ijs.
Maar de zon ging schijnen
en deed het ijs verdwijnen.
Het huisje zonk.
En het mannetje verdronk...!

Pas dus goed op:
Eerst nadenken voordat je iets doet!

Tristan Hardan groep 6A Aventurijn

7

Ambities PO

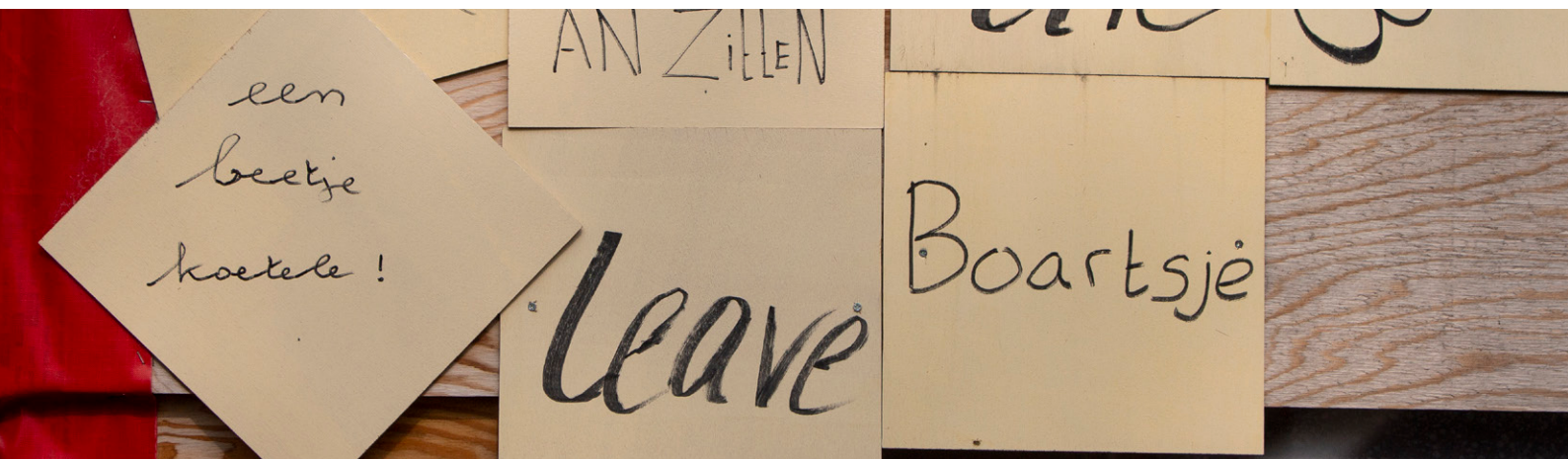
T.A.V. HET FRIES (ALS VAK)

Naast de huidige situatie met betrekking tot het (vak) Fries is scholen ook gevraagd naar wat zij in de toekomst zouden willen (gaan) doen met het (vak) Fries. M.a.w. Welke ambities hebben scholen t.a.v. het (vak) Fries?

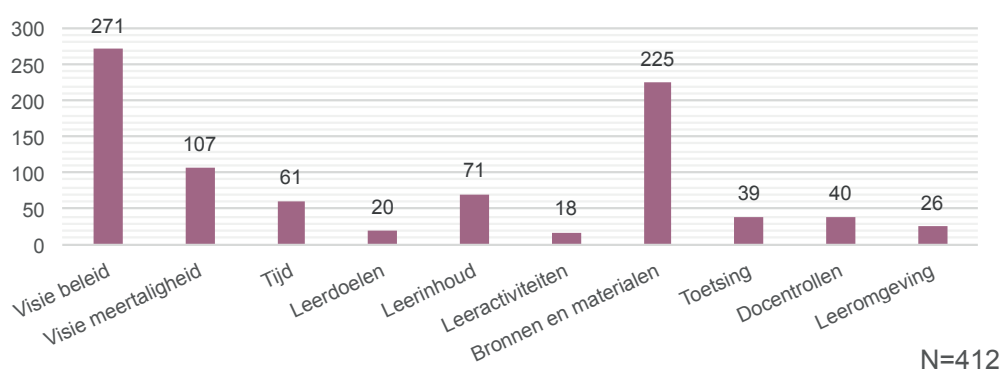
In de eerste paragraaf is in het algemeen aandacht voor het aantal scholen dat ambities geformuleerd heeft in samenhang met het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006). De deelparagrafen onder §7.2 spitsen zich vervolgens toe op de verschillende onderdelen van het curriculaire spinnenweb naar het taalprofiel van de scholen. §7.2 bestaat daardoor uit de volgende onderdelen: (1) visie, (2) tijd, (3) leerdoelen, leerinhoud en leeractiviteiten, (4) bronnen en materialen, (5) toetsing, (6) docentrollen en (7) leeromgeving.

7.1. AMBITIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB (ALGEMEEN)

De ambities van de scholen zijn geordend volgens het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006). In Figuur 36 is een weergave gegeven van het aantal reguliere PO-scholen dat een ambitie geformuleerd heeft rondom een onderdeel van het curriculaire spinnenweb. Vooral op de onderdelen rondom visie (72,1%), zowel beleidsmatig (65,8%) als rondom meertaligheid (26,0%), en bronnen en materialen (54,6%) zijn ambities geformuleerd. De onderdelen waar in vergelijking maar weinig ambities rondom geformuleerd zijn, zijn leeromgeving (6,3%), leerdoelen (4,9%) en leeractiviteiten (4,4%). Daarnaast zijn er ook 34 scholen (8,3%) die aangegeven hebben (absoluut) geen ambities te hebben rondom het (vak) Fries. Dit kan enerzijds zijn omdat de school tevreden is met wat er al gedaan wordt m.b.t. het (vak) Fries en anderzijds omdat de school in een gebied staat waar het Fries geen rol speelt (denk aan de scholen op de Waddeneilanden, zie ook §4.1).

Figuur 36: Ambities van scholen t.a.v. het (vak) Fries van reguliere PO-scholen geordend volgens het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006)

7.2. AMBITIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB PER TAALPROFIEL

7.2.1. VISIE - WAARTOE LEREN ZIJ?

Zoals aangegeven geeft bijna driekwart van de scholen aan ambities te hebben met betrekking tot visie. Hierbij zijn verschillende onderdelen te onderscheiden. Aan de ene kant zijn er scholen die aangegeven hebben beleid te willen ontwikkelen rondom het (vak) Fries. Daarnaast zijn er ook scholen die het (vak) Fries in een breder perspectief willen trekken en ambities hebben richting meertalig onderwijs. In Tabel 41 zijn de aantallen en percentages scholen dat expliciet aangegeven heeft een bepaalde ambitie te hebben rondom één van deze thema's weergegeven per taalprofiel.

TABEL 41: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ VISIE PER TAALPROFIEL

N=412	Profiel A (N=113)		Profiel B (N=83)		Profiel C (N=91)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=52)		Profiel F (N=46)		Profiel G (N=21)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Update tbp.	42	37,2	33	39,8	44	48,4	6	100	22	42,3	16	34,8	5	23,8
Doorgroeien	-	-	14	16,9	27	29,7	0	0	4	7,7	3	6,5	0	0
Oriëntatie MT	9	8,0	10	12	4	4,4	0	0	1	1,9	0	0	0	0
Certificeren	23	20,4	11	13,3	6	6,6	1	16,7	0	0	0	0	0	0
Internation.	7	6,2	0	0	1	1,1	0	0	1	1,9	1	2,2	0	0

7.2.1.1. UPDATE EN ONTWIKKELING VAN HET TAALBELEIDSPLAN (RONDOM DE FRIESE TAAL)

Een groot aantal reguliere PO-scholen heeft aangegeven dat het taalbeleidsplan in ontwikkeling is of een update nodig heeft (zie Tabel 41). Van de 274 reguliere PO-scholen waar nu al een algemeen taalbeleidsplan is, heeft iets meer dan 35% aangegeven dat die nodig is. Het gaat hierbij om 31 profiel A-scholen, vijftien profiel B-scholen, 29 profiel C-scholen, drie profiel D-scholen, twaalf profiel E-scholen, vijf profiel F-scholen en twee profiel G-scholen.

Ook meer dan een kwart van de reguliere PO-scholen zonder algemeen taalbeleidsplan zouden in de toekomst wel graag een taalbeleid willen formuleren. Het gaat hierbij om elf profiel A-scholen, achttien profiel B-scholen, vijftien profiel C-scholen, drie profiel D-scholen, tien profiel E-scholen, elf profiel F-scholen en drie profiel G-scholen.

De scholen geven aan dat het opstellen van of een update van het taalbeleidsplan nodig is, enerzijds omdat het verlopen is, maar anderzijds ook omdat er wijzingen gekomen zijn in het team. Zo kan het zijn dat er een nieuwe directeur is die graag zijn eigen draai wil geven aan de school, maar ook kan de taalcoördinator naar een andere school gegaan zijn en is de nieuwe taalcoördinator (als deze er al weer is) het niet eens met het taalbeleid zoals dat er nu ligt. Wat ook opvalt is het aantal scholen dat aangeeft een nieuw taalbeleid nodig te hebben omdat er een fusie plaatsgevonden heeft tussen twee scholen.

7.2.1.2. DOORGROEIEN IN TAALPROFIELEN

Het beleid van de Provinsje Fryslân (2015) is erop gericht dat de ontheffing die scholen nu gekregen hebben van tijdelijke aard is. Het streven is dat alle scholen in 2030 het (vak) Fries weer op peil hebben en weer voldoen aan alle kerndoelen voor de Friese taal en cultuur. Een aantal scholen heeft expliciet aangegeven nu al niet tevreden te zijn met de stand van zaken wat betreft het vak Fries en wil graag beleid maken waardoor dit zo snel mogelijk verandert en zij door kunnen groeien naar een volgend taalprofiel. Omdat de vraag niet expliciet gesteld is, gaat het om minimale aantallen! Alleen de scholen die expliciet genoemd hebben door te willen groeien naar het bovenliggende taalprofiel worden genoemd, wat niet wil zeggen dat andere scholen deze ambitie niet hebben.

In totaal hebben 48 reguliere PO-scholen (16,1%) hier een ambitie omtrent geformuleerd (zie Tabel 41). Logischerwijs hebben profiel A-scholen dit niet aangegeven, zij zitten al in het hoogste taalprofiel. Ruim 15% van de profiel B-scholen wil zo snel mogelijk doorgroeien naar een profiel A. Bijna 30% van de profiel C-scholen wil doorgroeien naar een profiel B en waar mogelijk ook naar een profiel A. Geen van de scholen met een profiel D heeft expliciet aangegeven door te willen groeien naar een hoger profiel. Dit kan verklaard worden door te kijken naar kerndoelen waar deze scholen nu aandacht voor hebben, dit zijn de passieve kerndoelen. De kerndoelen waar op dit moment dus nog geen aandacht voor is op deze scholen, zijn de kerndoelen die gaan over het actief kunnen gebruiken van de Friese taal (spreken en schrijven). Gezien het gebied waar deze scholen zich in bevinden (zie ook §4.1) zien scholen dit als lastig realiseerbaar. Tevens zijn er vier scholen met een profiel E en drie scholen met een profiel F die expliciet aangegeven hebben door te willen groeien naar een hoger taalprofiel.

7.2.1.3. MEERTALIGHEID

In totaal hebben 24 reguliere PO-scholen (5,8%) expliciet aangegeven dat zij zich willen gaan oriënteren op het aanbieden van meertalig onderwijs al dan niet volgens een concept van de drietalige school. Het gaat hierbij voornamelijk om scholen met een profiel A (8,0%) en profiel B (12,0%), maar ook vier profiel C-scholen (4,4%) en één profiel E-school (1,9%) hebben aangegeven te willen kijken naar het concept van de drietalige school.

In §4.5.2 is naar voren gekomen dat er op dit moment zeventig drietalige scholen (in ontwikkeling) zijn. Zestien scholen met een profiel A (14,2%) hebben aangegeven dat zij zich in de toekomst willen gaan certificeren als drietalige school en daarnaast zijn er zeven scholen met een profiel A (6,2%) die aangegeven hebben door te willen groeien naar een volgende variant van het concept van de drietalige school (bijv. naar de 3TS plus-variant). Tien scholen met een B-profiel (12,0%) hebben aangegeven in de toekomst te willen gaan certificeren als drietalige school en één school met een B-profiel (1,2%) heeft aangegeven door te willen groeien hierin. Zes van de profiel C-scholen (6,6%) geeft aan in de toekomst graag te willen certificeren als drietalige school, net als één profiel D-school (16,7%).

Ook internationalisering is tegenwoordig een onderwerp op scholen. Het in contact komen met kinderen (het liefst) van over de hele wereld staat hierbij centraal zodat leerlingen o.a. van elkaars gebruiken kunnen leren en beter worden in het schriftelijk gebruik van het Engels (en Fries).

MySchoolsNetwork²⁴ is een platform voor leerlingen waar dat mogelijk is en verschillende scholen hebben aangegeven hier in de toekomst ook mee (verder) willen te gaan werken. Zeven scholen met een profiel A (6,2%) hebben aangegeven te willen starten met MySchoolsNetwork zodat zowel op leerkracht- als leerlingniveau contact gezocht kan worden met het buitenland. Hetzelfde geldt voor één profiel C-school (1,1%), één profiel E-school (1,9%) en één school met een profiel F (2,2%).

7.2.2. TIJD - WANNEER LEREN ZIJ?

Bijna 15% van de scholen heeft een ambitie geformuleerd met betrekking tot de bestede tijd aan het vak Fries. Het gaat hierbij om twee aspecten: allereerst zijn er veel scholen die aangegeven hebben dat er op dit moment geen doorgaande leerlijn is en dat er in de verschillende groepen meer tijd aan het vak Fries besteed moet gaan worden om die doorgaande leerlijn wel te bewerkstellingen. Een tweede aspect is de manier waarop het (vak) Fries vormgegeven moet worden.

In Tabel 42 zijn de aantallen en percentages scholen dat expliciet aangegeven heeft een bepaalde ambitie te hebben rondom één van deze aspecten weergegeven per taalprofiel. De scholen met profiel D en profiel G zijn niet opgenomen in deze tabel omdat zij geen expliciete ambitie geformuleerd hebben rondom het onderdeel tijd. Het blijkt dat iets meer dan 15% van de scholen met een profiel A en profiel B een duidelijkere doorgaande leerlijn op willen zetten voor alle kerndoelen voor het vak Fries waarbij meer tijd besteed moet gaan worden aan het vak Fries. Ook tien scholen met een profiel C (11,0%), vier scholen met een profiel E (7,7%) en twee scholen met een F-profiel (4,3%) hebben aangegeven dat er een duidelijkere doorgaande leerlijn moet komen. Deze scholen hebben echter voornamelijk aangegeven dat zij meer tijd willen gaan besteden aan hetgeen zij al doen en dat dit eerst duidelijk in alle groepen vormgegeven moet worden alvorens een doorgaande leerlijn opgesteld kan worden voor alle kerndoelen.

Tevens zijn er drie scholen met een A-profiel (2,7%), vijf scholen met een profiel B (6,0%) en vier scholen met een profiel C (4,4%) die in de toekomst Friese (en Engelse) dagdelen willen gaan invoeren waarbij de voer- en instructietaal op die dagen aan zal sluiten bij de taal van dat dagdeel. Dit betekent dat deze scholen meer gebruik willen gaan maken van het Fries (en Engels) als instructietaal bij andere vakgebieden.

TABEL 42: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ TIJD PER TAALPROFIEL

N=385	Profiel A (N=113)		Profiel B (N=83)		Profiel C (N=91)		Profiel E (N=52)		Profiel F (N=46)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Doorgaande leerlijn	18	15,9	13	15,7	10	11,0	4	7,7	2	4,3
Friese dagdelen	3	2,7	5	6,0	4	4,4	0	0	0	0

²⁴ MySchoolsNetwork is een internetplatform waar leerlingen van verschillende primair en voortgezet onderwijs scholen over de hele wereld op een veilige manier met elkaar in contact kunnen komen. De voertaal is in principe Engels, maar er worden ook projecten en evenementen georganiseerd in verschillende minderheidstalen zoals het Fries. Voor meer informatie: www.myschoolsnetwork.com.

7.2.3. LEERDOELEN, LEERINHOUDE EN LEERACTIVITEITEN - WANNEER, WAT EN HOE LEREN ZIJ?

Zoals aangegeven heeft maar een klein aantal scholen een ambitie geformuleerd rondom leerdoelen (4,9%) en leeractiviteiten (4,4%). Alleen het aantal scholen dat expliciet ambities geformuleerd heeft rondom het onderdeel leerinhoud zit nog relatief hoog (17,2%). Omdat deze drie onderdelen in het verlengde van elkaar liggen, is ervoor gekozen om deze drie samen te nemen in deze paragraaf. In Tabel 43 zijn de aantallen en percentages scholen dat expliciet aangegeven heeft een bepaalde ambitie te hebben rondom één van deze onderdelen weergegeven per taalprofiel. De scholen met profiel D en profiel G zijn niet opgenomen in deze tabel omdat zij geen expliciete ambitie geformuleerd hebben rondom het onderdeel leerdoel, leerinhoud of leeractiviteit. In Tabel 43 wordt duidelijk dat:

- > De meeste ambities (11,4%) geformuleerd zijn rondom lezen in het Fries (kerndoel 20), vooral bij profiel B- en profiel C-scholen. Veel scholen geven aan meer Friese boeken aan te willen gaan schaffen of via de bibliotheken het aanbod op peil te willen brengen;
- > Er ook veel ambities (10,1%) geformuleerd zijn rondom schrijven in het Fries (kerndoel 21), vooral bij profiel A- en profiel B-scholen. Veel scholen geven aan meer aandacht te willen voor het onderdeel stellen, waarbij de geschreven teksten dan ook vooral functioneel moeten zijn (bijv. voor de schoolkrant of nieuwsbrief);
- > Ruim 5% van de scholen ook expliciet ambities geformuleerd heeft rondom spreken in het Fries (kerndoel 19). Dit komt voor op scholen binnen alle taalprofielen. De meeste van deze scholen geven aan meer aandacht te willen voor de monoloog, en dan met name rondom spreekbeurten en boekbesprekingen; en
- > De minste ambities geformuleerd zijn rondom kerndoel 17 (attitude; 2,6%), kerndoel 22 (taalbeschouwing; 3,4%) en kerndoel 18 (luisteren; 4,7%).

TABEL 43: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ LEERDOELEN, -INHOUD EN -ACTIVITEITEN PER TAALPROFIEL

N=385	Profiel A (N=113)		Profiel B (N=83)		Profiel C (N=91)		Profiel E (N=52)		Profiel F (N=46)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kerndoel 17	3	2,7	5	6,0	1	1,1	0	0	1	2,2
Kerndoel 18	3	2,7	6	7,2	3	3,3	3	5,8	3	6,5
Kerndoel 19	4	3,5	8	9,6	6	6,6	3	5,8	1	2,2
Kerndoel 20	9	8,0	15	18,1	18	19,8	2	3,8	0	0
Kerndoel 21	21	18,6	14	16,9	3	3,3	1	1,9	0	0
Kerndoel 22	3	2,7	4	4,8	2	2,2	3	5,8	1	2,2

7.2.4. BRONNEN EN MATERIALEN - WAARMEE LEREN ZIJ?

Zoals aangegeven geeft meer dan de helft van de scholen aan ambities te hebben met betrekking tot bronnen en materialen die gebruikt kunnen worden bij het (vak) Fries. Het gaat hierbij zowel om ambities rondom de nieuwe taalmethode *Spoar 8* als om het inzetten van andere bronnen en materialen om het vak Fries weer (beter) vorm te geven. In Tabel 44 zijn de percentages en het aantal scholen dat expliciet aangegeven heeft een bepaalde ambitie te hebben rondom de nieuwe taalmethode *Spoar 8* (oriënteren, aanschaffen en implementeren) en andere bronnen en materialen weergegeven per taalprofiel.

TABEL 44: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ BRONNEN EN MATERIALEN PER TAALPROFIEL														
N=412	Profiel A (N=113)		Profiel B (N=83)		Profiel C (N=91)		Profiel D (N=6)		Profiel E (N=52)		Profiel F (N=46)		Profiel G (N=21)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Oriënteren^a	17	15	18	21,7	26	28,6	0	0	10	19,2	1	2,2	0	0
Aanschaffen^a	21	18,6	18	21,7	17	18,7	2	33,3	6	11,5	0	0	0	0
Implementeren^a	10	8,8	15	18,1	12	13,2	2	33,3	4	7,7	1	2,2	0	0
Leesboeken	5	4,4	12	14,5	7	7,7	2	33,3	2	3,8	0	0	0	0
Memmetaalspr.	0	0	0	0	1	1,1	0	3	4	7,7	3	6,5	1	4,8
Overige	3	2,7	3	3,6	7	7,7	0	0	3	5,8	1	2,2	0	0

a) Het gaat hierbij om de oriëntatie op, het aanschaffen van en het implementeren van de nieuwe taalmethode *Spoar 8*.

7.2.4.1. ORIËNTATIE, AANSCHAF EN IMPLEMENTATIE SPOAR 8

De schoolbezoeken van *Taalplan Frysk* hebben plaatsgevonden rondom hetzelfde moment dat er ook net een nieuwe taalmethode, *Spoar 8*, gelanceerd werd. Dat veel scholen de ambitie hebben om, na tien jaar *Studio F*, zich te oriënteren op een nieuwe taalmethode om deze vervolgens in de toekomst aan te schaffen en te implementeren is dan ook niet vreemd. Zo komt uit Tabel 44 naar voren dat:

- > 72 scholen (17,5%) zich graag willen gaan oriënteren op *Spoar 8*, het gaat hierbij om meer dan een kwart van de scholen met een profiel C, ruim 20% van de profiel B-scholen en 15% van de scholen met een profiel A. Ook bijna 20% van de scholen met een profiel E heeft aangegeven graag te willen oriënteren op de nieuwe Friese taalmethode, vooral omdat ze willen weten of de methode laagdrempelig genoeg is om in te zetten op de school;
- > 64 scholen (15,5%) zeer binnenkort de methode willen aanschaffen om daarmee het aanbod bij het vak Fries weer op peil te brengen. Geen van de scholen met een F-profiel heeft aangegeven enthousiast te zijn over de methode om deze aan te gaan schaffen; en

- > 44 scholen (10,7%) hebben de methode al en willen deze beter gaan implementeren. Sommige scholen hebben aangegeven dat hier duidelijk (meer) hulp bij nodig is omdat nog niet alle scholen gewend zijn om (volledig) met digitale materialen te werken.

7.2.4.2. INZET ANDERE BRONNEN EN MATERIALEN

Naast ambities rondom de nieuwe taalmethode hebben ook verschillende scholen aangegeven andere materialen te willen gaan gebruiken bij het vak Fries. Zo wordt uit Tabel 44 duidelijk dat:

- > 28 scholen (6,8%) graag meer leesboeken en teksten willen gaan inzetten (vergelijk ook met ambities rondom lezen - kerndoel 20 in Tabel 43). Het gaat hierbij vooral om scholen binnen de hogere taalprofielen;
- > Acht scholen (1,9%) graag een memmetaalsprekker zouden willen gaan inzetten in de toekomst om de leerkrachten te ondersteunen bij het geven van de Friese les. Het gaat hierbij vooral om scholen in de lagere taalprofielen; en
- > Zeventien scholen (4,1%) nog andere bronnen en materialen benoemd hebben die ze graag in zouden willen gaan zetten in de toekomst. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de *Fryske Kanon*, *Fryske Sport yn de Klasse*, *Tsjek* en *Ynspiraasjekaarten*.

7.2.5. TOETSING - HOE WORDT HUN LEREN GETOETST?

Uit §5.2.7 wordt duidelijk dat er op dit moment nog maar weinig gebruik gemaakt wordt van de verschillende mogelijke toets- en evaluatie-instrumenten die ontwikkeld zijn. Veel scholen baseren de beoordeling van leerlingen met betrekking tot de ontwikkeling in het Fries op eigen observaties zonder genormeerde evaluatie-instrumenten. Het is maar de vraag of dit in de nabije toekomst gaat veranderen, want er zijn maar weinig ambities geformuleerd rondom toetsing en evaluatie.

In Tabel 45 zijn de percentages en het aantal scholen dat expliciet aangegeven heeft een bepaalde ambitie te hebben rondom toetsing weergegeven per taalprofiel. Scholen met een profiel E, profiel F en profiel G zijn hierbij achterwege gelaten omdat zij geen ambities rondom toetsing geformuleerd hebben. Het blijkt dat vooral scholen met een profiel A (18,6%) aangegeven hebben dat zij leerlingen beter willen gaan volgen in de ontwikkeling.

Daarnaast zijn er acht scholen, vier met een A-profiel (3,5%) en vier met een C-profiel (4,4%), die aangegeven hebben zich te willen gaan oriënteren op het nieuwe toets- en evaluatiesysteem *GRIP*. Zeventien scholen, ook voornamelijk weer met profiel A (12,4%), geven aan graag te willen gaan starten met *GRIP* om de ontwikkeling beter in kaart te brengen. Hierbij worden vooral de observatie-instrumenten benoemd als vervanger van de eigen observaties. Maar een enkele keer wordt ook de *Frisia-toets* genoemd om de beginsituatie van leerlingen in kaart te brengen.

TABEL 45: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ TOETSING EN EVALUATIE PER TAALPROFIEL

N=293	Profiel A (N=113)		Profiel B (N=83)		Profiel C (N=91)		Profiel E (N=6)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Beter volgen	21	18,6	0	0	0	0	1	16,7
Oriëntatie GRIP	4	3,5	0	0	4	4,4	0	0
Inzetten GRIP	14	12,4	2	2,4	0	0	1	16,7

7.2.6. DOCENTROLLEN - WAT IS DE ROL VAN DE LERAAR BIJ HUN LEREN?

Bijna 10% van de scholen heeft een ambitie geformuleerd met betrekking tot de rol van de leerkracht bij het (vak) Fries. Het gaat hierbij voornamelijk om de scholingsmogelijkheden die er zijn voor leerkrachten, zoals de opleiding voor het behalen van een *Foech Frysk* of de opleiding tot taalcoördinator.

In Tabel 46 zijn de percentages en het aantal scholen dat expliciet aangegeven heeft een bepaalde ambitie te hebben rondom scholing weergegeven per taalprofiel. Scholen met een profiel D en profiel G zijn hierbij achterwege gelaten omdat zij geen ambities rondom scholing geformuleerd hebben. Het blijkt dat zestien scholen (4,2%) graag zouden willen dat er een taalcoördinator op school komt, die vervolgens ook een taalbeleidsplan kan schrijven (zie ook Tabel 41). Het gaat hierbij voornamelijk om scholen met een A- en C-profiel. Daarnaast zijn er twaalf scholen (3,1%) die aangegeven hebben dat de leerkrachten in de toekomst een *Foech Frysk* moeten behalen. Sommige scholen geven aan dat het goed zou zijn wanneer het hele team (opnieuw) deze cursus zou volgen om weer helemaal up-to-date te zijn. Ook zijn er drie scholen (0,8%) die opperen dat het wellicht voor de toekomst beter zou zijn wanneer er een vakleerkracht komt voor het Fries. Dit zou dan iemand moeten zijn van binnen of buiten de school (bijv. vanuit het VO) die het Fries met passie over kan brengen op de kinderen. Door het inzetten van een externe vakleerkracht is het ook zeker dat het vak Fries iedere week aangeboden wordt.

TABEL 46: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ SCHOLING VOOR LEERKRACHTEN PER TAALPROFIEL

N=385	Profiel A (N=113)		Profiel B (N=83)		Profiel C (N=91)		Profiel E (N=52)		Profiel F (N=46)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Foech Frysk	5	4,4	1	1,2	4	4,4	1	1,9	1	2,2
Taalcoördinator	6	5,3	2	2,4	6	6,6	2	3,8	0	0
Vakleerkracht	1	0,9	1	1,2	0	0	1	1,9	0	0

7.2.7. LEEROMGEVING - WAAR LEREN ZIJ?

Zoals aangegeven heeft maar een klein aantal scholen (5,3%) expliciet ambities geformuleerd rondom de leeromgeving. Hoewel de leeromgeving in het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006) vooral betrekking heeft op de fysieke leeromgeving (bijv. binnen of buiten het klaslokaal) zal de leeromgeving in deze paragraaf iets breder getrokken worden. Leeromgeving gaat er in deze paragraaf vooral om welke plaats het Fries (als vak) heeft binnen de school. Dus, binnen projectvorm of als vakoverstijgende taal.

In Tabel 47 zijn de aantallen en percentages scholen dat expliciet aangegeven heeft een bepaalde ambitie te hebben rondom de plaats van het (vak) Fries weergegeven. Profiel D is hierbij achterwege gelaten omdat deze scholen hier geen ambities rondom geformuleerd hebben. Het blijkt dat zeven scholen (1,7%) de ambitie hebben om het Fries (en Engels) een meer visuele plaats te geven binnen de school. Door de aankleding van de school aan te passen met de drietalige woordkaartjes willen scholen het Fries ook buiten het klaslokaal zichtbaar maken.

Daarnaast valt op dat scholen in de lagere taalprofielen ambities geformuleerd hebben om het Fries (voortaan) aan te bieden aan de hand van (buitenschoolse) projecten. Terwijl scholen in de hogere taalprofielen zoekende zijn naar het in de toekomst vakoverstijgend aanbieden van het (vak) Fries (door het bijvoorbeeld te integreren in de wereldoriënterende vakken).

TABEL 47: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL REGULIERE PO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSluitEND BIJ LEEROMGEVING PER TAALPROFIEL

N=406	Profiel A (N=113)		Profiel B (N=83)		Profiel C (N=91)		Profiel E (N=52)		Profiel F (N=46)		Profiel G (N=21)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Aankleding	1	0,9	0	0	3	3,3	3	5,8	0	0	0	0
Projectvorm	0	0	1	1,2	0	0	2	3,8	2	0	2	9,5
Vakoverstijgend	7	6,2	2	2,4	3	3,3	0	0	0	0	0	0

8

Resultaten PO-scholen

IN STREEKTAALGEBIEDEN

In 2014 is er een speciale *Streektaalenatlas* uitgegeven door de Provincie Fryslân (2014) waarin beschreven staat wat het beheersingsniveau is van de verschillende gesproken streektaalen in de provincie. Binnen het onderzoek van *Taalplan Frysk* is er rekening gehouden met drie van deze streektaalen, namelijk het Bildts, het Hielpers en het Stellingwarfs.

8.1. 'T BILDT

In 2018 is de gemeente *Het Bildt* bij de gemeentelijke herindeling opgegaan in de grotere gemeente *Waadhoeke*, samen met de voormalige gemeenten *Franekeradeel*, *Menaldumadeel* en vier dorpen uit de gemeente *Littenseradiel*. In de gemeente *Het Bildt* wordt van oorsprong de minderheidstaal Bildts gesproken, een taal die zich sinds de 16de eeuw ontwikkeld heeft als een mengtaal van Hollands en Fries, maar welke niet erkend is in het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. In de voormalige gemeente *Het Bildt* zijn allerhande partijen die als doel hebben om het Bildts als levende streektaal en ook de cultuur die daarbij hoort in stand te houden. Te denken valt aan *Stichting Ons Bildt*, de *Kemissy Meertalighyd* en het *Bildts documentatiecentrum*. Deze drie partijen werken samen in de in 2015 opgerichte stichting *Bildts Aigene*.

In de voormalige gemeente *Het Bildt* hebben destijds 586 respondenten (39%) gereageerd op de verschillende vragen voor de *Streektaalenatlas* (Provincie Fryslân, 2014), de hoogste respons van alle streektaalgebieden. Uit de resultaten blijkt dat 60-75% van de respondenten regelmatig tot altijd gebruik maakt van het Bildts in het dagelijks leven. Tevens wordt de aandacht voor het Bildts in het basisonderwijs met een 3.7 gewaardeerd, op een vijf-puntschaal is dit relatief positief, waarbij het niet uitmaakt of de respondenten kinderen op de basisschool hebben of niet.

Het Bildts wordt dan (soms) ook gegeven als vak in het basisonderwijs, vaak naast of in plaats van het vak Fries, voor maximaal een uur per week. Er zijn door o.a. de *Kemissy Meertalighyd* verschillende materialen en trainingen voor leerkrachten ontwikkeld die gebruikt kunnen worden in het basisonderwijs (Van der Sluis, 2015). Hoewel het Fries als taal en vak een rol speelt in deze voormalige gemeente en het voor de scholen formeel niet mogelijk, maar ook niet noodzakelijk, is om

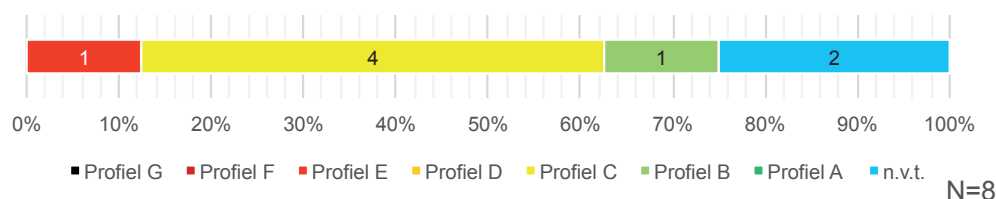
een volledige ontheffing aan te vragen voor het vak Fries (zie ook Figuur 6), is er evenzogoed een rol weggelegd voor het Bildts als taal, cultuur en vak op deze basisscholen.

8.1.1. TAALPROFIELEN VOOR HET BILDTS

Uit Figuur 6 werd al duidelijk dat voor veel scholen in de voormalige gemeente Het Bildt relatief weinig ontheffing nodig is voor het vak Fries. Doordat er op de scholen een extra vragenlijst afgenomen is die gericht is op het Bildts, is het ook mogelijk om de taalprofielen voor het Bildts weer te geven.

In Figuur 37 zijn de taalprofielen voor het Bildts weergegeven. Op twee scholen (25,0%) speelt het Bildts geen rol binnen het onderwijs, dit zijn de scholen in het dorp Minnertsga. Hier zit een geschiedkundige reden achter. Hoewel Minnertsga ten tijde van de bezoeken in het kader van het onderzoeksproject *Taalplan Frysk* tot de gemeente Het Bildt behoorde, is dit dorp van oorsprong niet Bildtsalig. Bij de gemeentelijke herindeling in 1984 is Minnertsga van de toenmalige gemeente Barradeel naar Het Bildt gegaan. Vanuit die achtergrond valt het dan ook te verklaren dat op deze scholen geen Bildtse lessen gegeven worden.

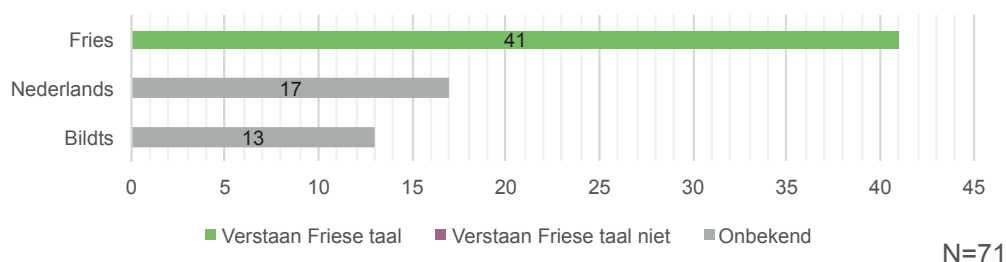
Figuur 37: Taalprofielen reguliere PO-scholen in de voormalige gemeente Het Bildt voor Bildts

8.1.1.1. TAALACHTERGROND LEERKRACHTEN

In Figuur 38 is de taalachtergrond van de 71 (groeps)leerkrachten die werkzaam zijn op de scholen in de voormalige gemeente Het Bildt weergegeven. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat 41 (57,7%) van de in totaal 71 leerkrachten een Friestalige achtergrond heeft, zeventien (23,9%) leerkrachten hebben een Nederlandstalige achtergrond en dertien (18,3%) leerkrachten hebben het Bildts als taalachtergrond.

Figuur 38: Taalachtergrond leerkrachten reguliere PO-scholen in de voormalige gemeente Het Bildt

De vraag is nu of de taalachtergrond van de leerkrachten ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben scholen met meer Bildtstalige leerkrachten een hoger taalprofiel? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er geen samenhang bestaat tussen het aantal Bildtstalige leerkrachten op een school en het taalprofiel voor het Bildts ($N=6$; $r_s = 0$; $p = 1,000$). Het blijkt dat er op twee scholen met een profiel C voor het Bildts vier Bildtstalige leerkrachten zijn. Op de andere scholen met een profiel C, de school met het profiel B en de school met het profiel E is telkens één Bildtstalige leerkracht.

8.1.1.2. SCHOLING(SACHTERGROND) LEERKRACHTEN

Op vier van de zes scholen hebben leerkrachten verschillende cursussen gevolgd om beter vorm te kunnen geven aan de Bildtse les. Cursussen die genoemd worden door deze vier scholen zijn: cursussen van het *Bildts Aigene*, cursussen over *meertaligheid* en de cursus *Bildts* voor (*niet-*)Bildtstaligen. Op twee scholen zijn door de leerkrachten geen cursussen gevolgd. Eén van deze scholen geeft het vak Bildts niet, de andere school biedt het Bildts alleen aan in de onderbouw (zie ook §8.1.2).

Het zou erg interessant zijn om te kijken naar de samenhang tussen de taalprofielen en het aantal leerkrachten dat een cursus gevolgd heeft. Er zijn echter geen aantallen bekend, waardoor dit niet geanalyseerd kan worden.

Wel is er gevraagd aan de scholen of zij vinden dat het aanbod in cursussen voldoende is. Over het algemeen zijn de scholen daar wel tevreden over, al vinden sommige scholen wel dat het teveel gericht is op de eigen vaardigheden en niet zozeer op de didactische vaardigheden om het vak Bildts aan te bieden. De manier waarop leerkrachten gestimuleerd worden om actief een cursus te gaan volgen, verschilt duidelijk per school. Twee scholen geven bijvoorbeeld aan dat leerkrachten bij de directie mogen aangeven of zij hier belangstelling voor hebben en dan kan het geregeld worden. Twee andere scholen draaien dit echter om, hier vindt de directie dat zij (en/of de taalcoördinator) eigenlijk het team meer zou moeten stimuleren om een cursus te gaan volgen en dat hier duidelijkere afspraken over gemaakt zouden moeten worden. Een vijfde school geeft aan dat, hoewel sommige leerkrachten al wel een cursus gevolgd hebben, andere leerkrachten niet de behoefte hebben om op cursus te gaan voor het Bildts.

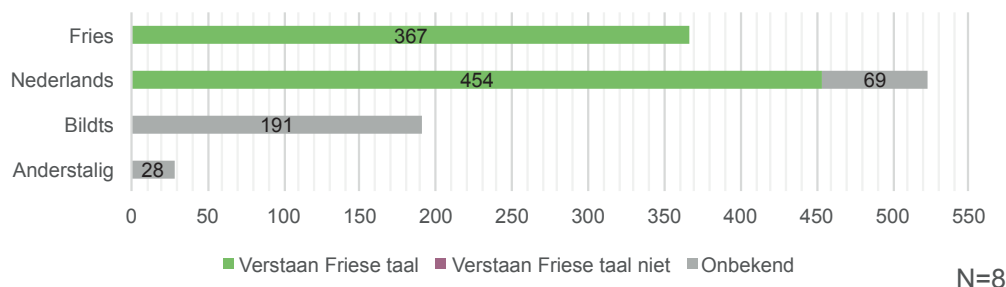
8.1.1.3. TAALACHTERGROND LEERLINGEN

Om een beter beeld te krijgen van de leerlingenpopulatie is de scholen gevraagd naar het aantal leerlingen en de taalachtergrond van de leerlingen. In Figuur 39 is de taalachtergrond van de leerlingen van de acht reguliere PO-scholen in de voormalige gemeente Het Bildt weergegeven m.b.t. het kunnen verstaan van de Friese taal. Er moet hierbij wel worden opgemerkt dat de aantallen vaak gebaseerd zijn op een schatting met percentages. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er in totaal 1.109 leerlingen verdeeld zijn over de acht scholen. Zo'n één derde van de leerlingen heeft het Fries als taalachtergrond en er zijn minimaal 191 leerlingen (17,2%) Bildtstalige leerlingen.

Bijna de helft van de leerlingen heeft het Nederlands als taalachtergrond. Van deze Nederlandstalige

leerlingen wordt de Friese taal door minimaal 454 leerlingen (86,8%) in beperkte mate beheerst, wat wil zeggen dat ze de taal in ieder geval (een beetje) kunnen verstaan. Verder zijn er 28 leerlingen (2,5%) met een andere taalachtergrond, wat varieert in Arabische talen, Afrikaanse talen, Aziatische talen en Europese talen. De scholen met leerlingen met een andere taalachtergrond geven voor een groot deel aan dat de leerlingen zelf in Nederland geboren zijn en het Nederlands ook goed beheersen. Helaas is er binnen de vragenlijst van *Taalplan Frysk* geen vraag opgenomen waarin duidelijk wordt hoeveel leerlingen de Bildtse taal in beperkte mate beheersen.

Figuur 39: Taalachtergrond van leerlingen van reguliere PO-scholen in de voormalige gemeente Het Bildt

De vraag is nu of de taalachtergrond van de leerlingen ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben scholen met meer Bildtstalige leerlingen een hoger taalprofiel? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er een sterke, positieve samenhang bestaat tussen het aantal Bildtstalige leerlingen op een school en het taalprofiel voor het Bildts ($N=6$; $r_s = 0,60$; $p = 0,208$). Dit betekent dat hoe hoger het aantal Bildtstalige leerlingen, hoe hoger het taalprofiel voor het Bildts, dus hoe meer aandacht er is voor verschillende taaldomeinen van het Bildts.

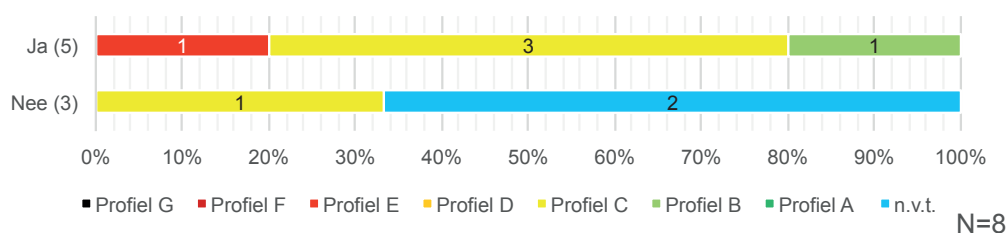
8.1.2. HET BILDTS ALS SCHOOLVAK

8.1.2.1. WAAROM BILDTS (NIET) ALS SCHOOLVAK?

In Figuur 40 is het aantal reguliere scholen dat het Bildts als schoolvak aanbiedt weergegeven. Het blijkt dat op bijna twee derde van de scholen het Bildts als schoolvak aangeboden wordt. Dit gebeurt dan echter vaak niet in alle groepen, maar is in veel gevallen (60,0%) afhankelijk van de leerkracht die voor de groep staat. Twee van de vijf scholen (40,0%) waar het Bildts als vak op het rooster staat geven aan dat de taalachtergrond meespeelt bij het belang van het aanbieden van het Bildts als vak. Eén van deze scholen geeft ook aan dat het Bildts daarom in plaats van het vak Fries gegeven wordt: “*De learkrêften jouwe dus eins gjin Frysk. It stiet wol op it roaster, Bildtsk/Frysk, mar yn alle groepen steane we garant foar it Bildtsk en foar it Frysk stekke we ús hân net yn it fjoer*” [POb-D-b330].

Op één school met een profiel C (12,5%) na, staat het Bildts als vak op het rooster. Deze school, waar het Bildts dus van oudsher wél voorkomt, geeft aan dat maar één zesde van de leerlingenpopulatie Bildtstalig is. Het team en de school ziet daarom geen reden om het Bildts aan te bieden, als de groep Bildtstaligen groter was geweest, was er wellicht meer noodzaak geweest om het aan te bieden. De twee scholen (25,0%) die geen taalprofiel gekregen hebben voor het Bildts, de scholen waar het Bildts van oudsher niet voorkomt, hebben logischerwijs ook geen Bildts op het rooster staan.

Figuur 40: Bildts als vak op het rooster op reguliere PO-scholen in de voormalige gemeente Het Bildt

8.1.2.2. HET BILDTS IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB

Visie

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat vijf van de acht reguliere PO-scholen in de voormalige gemeente Het Bildt een algemeen taalbeleidsplan hebben. Op al deze scholen is ook aandacht voor het Fries en het Bildts in het taalbeleidsplan. Daarnaast heeft één school waar geen taalbeleidsplan is, wel taalbeleid voor het Fries.

Op driekwart van de scholen is een taalcoördinator aanwezig. Op twee van de scholen waar geen algemeen taalbeleidsplan is, is wel een taalcoördinator en op één school waar wel een algemeen taalbeleidsplan is, is geen taalcoördinator.

Geen van de reguliere PO-scholen in de voormalige gemeente Het Bildt is aangesloten bij het *Netwurk 3TS*. De ambitie om een meertalige school te worden is ook bij geen van deze scholen duidelijk aanwezig. Eén van de scholen geeft aan dat het wellicht in de toekomst een mogelijkheid kan zijn om iets met het *Netwurk 3TS* te gaan doen, maar dan wil de school eerst het Fries en Engels een betere plaats geven binnen de school.

Tijd

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat voornamelijk in de onderbouw aandacht is voor het Bildts als schoolvak. Twee scholen besteden in de onderbouw een kwartier per week aan het vak Bildts. Eén van deze twee scholen heeft daarnaast ook in de middenbouw een kwartier aandacht voor het vak Bildts. Eén school heeft een half uur aandacht voor het Bildts in alle groepen en één school besteedt tussen de 30-45 minuten aan het vak Bildts in de onderbouw en heeft zo nu en dan aandacht voor het Bildts in de hogere groepen aan de hand van een lesbrief. De vijfde school waar het Bildts als vak wel gegeven wordt, heeft een Bildtse middag in de onderbouw en besteedt verder in projectvorm aandacht aan het Bildts.

Leerdoelen en leerinhoud

Officieel zijn er geen kerndoelen voor het Bildts geformuleerd. Wanneer er gekeken wordt naar de kerndoelen die er voor het Fries opgesteld zijn (zie bijlage I) en deze geïnterpreteerd worden als zijnde voor de Bildtse taal, dan blijkt dat op alle van oudsher Bildtstalige scholen in de voormalige gemeente Het Bildt aandacht is voor 'kerndoel 17' (attitude t.a.v. de Bildtse taal en cultuur). Vijf scholen hebben aandacht voor het leren verstaan van het Bildts ('kerndoel 18') en het uitbreiden van de Bildtse

woordenschat ('kerndoel 22'). Vier scholen hebben daarnaast aandacht voor het zelf leren spreken van het Bildts ('kerndoel 19') en drie scholen besteden ook tijd aan het leren lezen van het Bildts ('kerndoel 20'). Er is geen enkele school welke aandacht heeft voor het leren schrijven van het Bildts ('kerndoel 21').

Bronnen en materialen

Zoals aangegeven in §8.1 zijn er door verschillende partijen materialen gemaakt die gebruikt kunnen worden voor een Bildtse les. Hierbij valt te denken aan verschillende (meertalige) lesbrieven, zoals *De eerpel internasjonaa* (2008)²⁵ en *Kûnst op 't Bildt* (2012)²⁶, en verhalen- en gedichtenbundels, zoals *Bob de krôb* (2015), of bij de thema's Sinterklaas en Kerst. Het mooie van deze lesmaterialen is dat ze voor iedereen vrij beschikbaar zijn via de websites van de *Kemissy Meertalig* en het *Bildts Aigene*²⁷, dit in tegenstelling tot (veel) Friese materialen.

Naast deze digitaal beschikbare materialen is er gelijktijdig met de ontwikkeling van de *Fryske TaalRonde* (zie §5.2.6) ook een *Bildtse TaalRonde* ontwikkeld als taalmethode voor het Bildts als vak.

In de vragenlijst van *Taalplan Frysk* zijn een aantal bekende materialen (waaronder die van de websites) opgenomen. Daarnaast konden scholen zelf aangegeven van welke materialen nog meer gebruik gemaakt wordt bij het vak Bildts.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat in de onderbouw op alle vijf de scholen waar het vak Bildts gegeven wordt, het materiaal behorende bij *Bob de krôb* aanwezig is. De verhalen- en gedichtenbundel en de bijbehorende CD van *Speule met Bildts* is aanwezig op 80% van de scholen. Ook de verhalen- en gedichtenbundel over Sinterklaas is op vier van de vijf scholen aanwezig. Drie van de vijf scholen (60,0%) hebben daarnaast de verhalen- en gedichtenbundel over de Kerst en op hetzelfde aantal scholen wordt ook nog gebruik gemaakt van andere (prenten)boeken in de Bildtse taal. Twee scholen (40,0%) maken daarnaast nog gebruik van zelfgemaakte materialen in de onderbouw. Twee scholen hebben tevens gebruik gemaakt van de open vraag om nog extra materialen aan te geven. Zo geeft één school aan dat er gebruikt gemaakt wordt van de *Bildtse TaalRonde* in de onderbouw en een andere school geeft aan dat in alle groepen meegedaan wordt aan het *Fersys Podium*, een voordrachtwedstrijd waar gedichten voorgedragen kunnen worden in het Bildts, Fries, Nederlands of andere taal georganiseerd door de *Kemissy Meertalig* in samenwerking met de bibliotheek.

Voor de middenbouw blijkt verder dat op vier van de vijf scholen (80,0%) de lesbrieven voor *Astronomy* en *Kûnst op 't Bildt* aanwezig zijn (zie Figuur 41). Eén school geeft aan dat de lesbrieven wel aanwezig zijn, maar op dit moment niet actief gebruikt worden. Op twee scholen (40,0%) wordt in de middenbouw gebruik gemaakt van Bildtse (prenten)boeken, één school minder in vergelijking met de onderbouw, en het *Woordeboek fan 't Bildts*. Twee scholen (40,0%) maken daarnaast, net als in de onderbouw, nog gebruik van zelfgemaakte materialen. Naast de genoemde school die meedoet in alle groepen aan het *Fersys Podium*, is er voor de middenbouw geen andere school geweest die gebruik heeft gemaakt van de open vraagstelling om nog andere materialen aan te geven.

Wanneer gekeken wordt naar het gebruik van de verschillende meertalige lesbrieven in de bovenbouw blijkt dat niet alle lesbrieven evenveel gebruikt worden op de vijf scholen. Eén school geeft, net als in de middenbouw, aan dat de lesbrieven wel aanwezig zijn, maar op dit moment niet actief gebruikt worden. De lesbrieven over de aardappel is op 80% van de scholen aanwezig. De lesbrieven *Kûnst op 't Bildt* die zowel voor de midden- als bovenbouw ontwikkeld is, is in de bovenbouw op drie scholen aanwezig (60,0%). Dat is op één school minder in vergelijking met de middenbouw. De

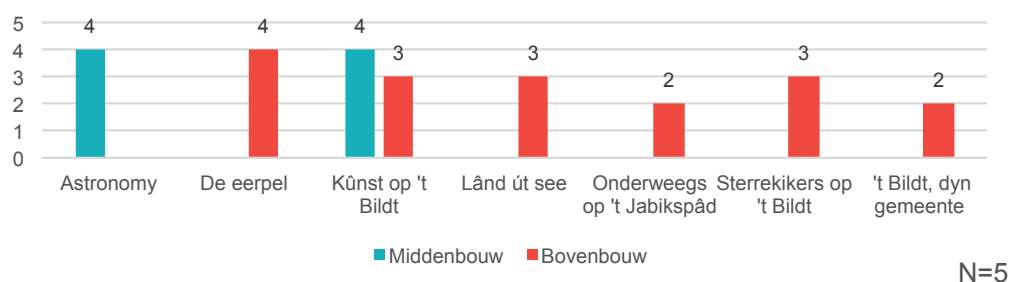
²⁵ "De eerpel internasjonaa 2008" door Cedin, Taalsintrum Frysk en de Kemissy Meertalig.

²⁶ "Kûnst op 't Bildt: Meertalige themabrief over kûnst op 't Bildt foor de Bildtse basisskoalen" door Cedin, Taalsintrum Frysk en de Kemissy Meertalig.

²⁷ Website Kemissy Meertalig met digitale toegang tot Bildts lesmateriaal: www.meertalig.nl. Website Bildts Aigene met digitale toegang tot Bildts lesmateriaal: bildtsaigene.nl/edukasy/.

andere lesbrieven zijn of op drie of op twee scholen aanwezig (zie Figuur 41). Op twee scholen (40,0%) wordt daarnaast, net als in de middenbouw, gebruik gemaakt van Bildtse (prenten)boeken en één school (20,0%) maakt in de bovenbouw gebruik van het *Woordeboek fan 't Bildts*. Het gebruik van het woordenboek gebeurt dus op één school minder in de bovenbouw in vergelijking met de middenbouw. Eén school (20,0%) maakt verder nog gebruik van zelfgemaakte materialen in de bovenbouw, ook één school minder in vergelijking met de onder- en middenbouw. Net als voor de middenbouw is er voor de bovenbouw geen andere school meer geweest die gebruik heeft gemaakt van de open vraagstelling om nog andere materialen aan te geven. Alleen de eerder genoemde school waar meegedaan wordt aan het *Fersys Poduim* in alle groepen heeft dit gedaan.

Figuur 41: Materiaalgebruik van verschillende meertalige lesbrieven bij het vak Bildts in de midden- en bovenbouw van reguliere PO-scholen in de voormalige gemeente Het Bildt

Toetsing

Het vak Bildts is geen verplichting op de basisschool. Het registreren van de ontwikkeling in de Bildtse taal is, voor zover bekend, dan ook niet opgenomen in de leerlingvolgsystemen. De nieuwe observatie- en toetsinstrumenten die ontwikkeld zijn door het GRIP-team (zie §5.2.7) zijn bedoeld voor de Friese taal. Hoewel een deel van deze materialen wellicht geschikt kan zijn voor het vak Bildts, te denken valt aan de observatie-instrumenten, wil dat niet zeggen dat ze ook daadwerkelijk bruikbaar zijn. Voor zover bekend zijn er geen andere genormeerde toetsen voor de Bildtse taal ontwikkeld. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat geen enkele school toetst voor de Bildtse taal bij het vak Bildts.

8.1.2.3. AMBITIES T.A.V. HET BILDTS ALS VAK

De school waar het Bildts op dit moment niet als vak gegeven wordt, ambieert ook niet om dit in de toekomst wel te gaan doen. De andere vijf scholen waar het Bildts van oudsher een rol speelt, geven aan dat zij wel door willen blijven gaan met het aanbieden van het Bildts als vak. Om het Bildts als vak een (betere) plaats te geven worden verschillende ideeën geopperd:

- > Zoeken naar een duidelijke doorgaande leerlijn met onderliggende visie waarbij ook het Fries, Nederlands en Engels een rol hebben (3x);
- > Deskundigheidsbevordering van de leerkrachten (2x);
- > Gebruik maken van een goede taalmethode en andere lesmaterialen voor het Bildts (2x);
- > Jaarlijks een project organiseren waarin het Bildts een duidelijke rol heeft (1x).

8.1.3. HET GEBRUIK VAN HET BILDTS BUITEN HET VAK OM

8.1.3.1. HET BILDTS ALS INSTRUCTIETAAL BIJ ANDERE VAKKEN

Drie scholen hebben aangegeven dat het Bildts ook ingezet wordt als instructietaal bij andere vakken. Eén school geeft expliciet aan dat dit gedaan wordt om de eigen taal van de leerlingen te benaderen. Daarnaast is er, zoals al eerder genoemd bij de tijdsbesteding aan het vak Bildts, één school waar een Bildtstalige middag is in de onderbouw. Bij alle activiteiten die op die middag gedaan worden spreekt de leerkracht zo veel mogelijk Bildts.

De leerdoelen waar op deze momenten aandacht voor is, zijn vooral het krijgen van een positieve waardering voor de Bildtse taal en cultuur ('kerndoel 17'), het leren verstaan van de Bildtse taal ('kerndoel 18'), het uitbreiden van de Bildtse woordenschat ('kerndoel 22') en het zelf leren spreken van de Bildtse taal ('kerndoel 19').

8.1.3.2. ATTITUDES T.A.V. DE BILDITSE TAAL EN CULTUUR (ALS VAK)

Aan de scholen is gevraagd om te reageren op vijf stellingen t.a.v. de Bildtse taal en cultuur als schoolvak op een vijfpunts-schaal van uitgesproken positief naar uitgesproken negatief. Deze stellingen zijn vergelijkbaar aan die van het Fries (zie ook §6.3). In Tabel 48 zijn de vijf stellingen die gesteld zijn voor de Bildtse taal en cultuur (als schoolvak) weergegeven. In Figuur 42 zijn de reacties op deze stellingen weergegeven voor de zes scholen waar het Bildts van oudsher voorkomt.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat één school het niet belangrijk vindt dat het Bildts als vak aangeboden wordt. Dit is dan ook de school waar het Bildts geen plaats heeft binnen het onderwijs (zie ook Figuur 40). De andere scholen staan hier wel (een beetje) positief tegenover. De helft van de scholen is (uitgesproken) negatief over het gebruiken van het Bildts als instructietaal bij andere vakken. Dit zijn dan ook de drie scholen waar dat op dit moment niet gedaan wordt (zie ook §8.1.3.1). De andere drie scholen zijn ofwel neutraal, ofwel een beetje positief.

Op één school zijn de leerkrachten een beetje negatief over het aanbieden van het vak Bildts. Het blijkt dat het team wisselend reageert op het Bildts vanwege de eigen taalachtergrond. De Bildtstalige leerkracht staat wel positief tegenover het geven van het Bildts als vak, maar de andere leerkrachten zien het belang er minder van in. Aan de andere kant is het team op een andere school uitgesproken positief over het aanbieden van het Bildts als vak. Ook hier blijkt dat er maar één leerkracht is die het Bildts goed beheerst, maar de rest van het team staat hier wel duidelijk achter. Op één van de scholen waar het team een beetje positief staat tegenover het Bildts als vak komt dit vooral door de taalachtergrond van de leerlingen. Zo zegt de school:

“Nou, ik dink, thús wort Bildts praten. Dat fine de ouweloi belangryk, dus dan motte je op skoal de taal ok serieus nimme. Want faak, of dat sien je wel, dat soa’n taal dan onderskoven wort en dat sien ik dan in ‘e klas, dat wanneer’t je dan ‘n keer met ‘t Bildts besig gaan, dat de kines die’t Bildts binne dan helendal opbloeie, dy fine dat geweldig. ‘Sien! Juf praat ok Bildts’. Dat fine se geweldig” [POb-T-b330].

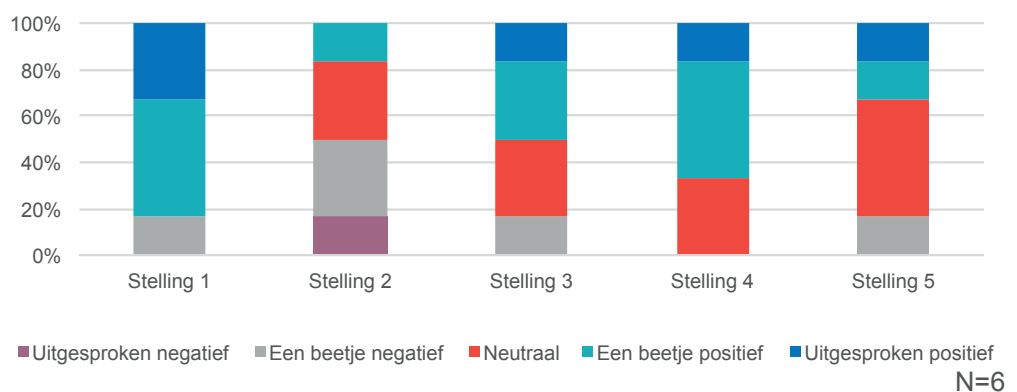
De inschatting is dat leerlingen ofwel (uitgesproken) positief tegenover het Bildts als vak staan ofwel neutraal zijn. De inschatting is in ieder geval niet dat de leerlingen (uitgesproken) negatief staan tegenover het Bildts als vak. Bij de inschatting naar de attitude van ouders is dat anders. Daar is één school waar ingeschat wordt dat de ouders een beetje negatief zijn over het aanbieden van het vak Bildts. De school geeft aan:

“Alders fine it Nederlânsk belangriker as oare talen. No ja, it Ingelsk fine se ek belangryk, mar it Biltsk ‘Nou dat kinne se op straat ok wel lere’. Ik ha fansels net in enkête ôfnaam, mar dat is myn idee {fan wat âlders fan it fak fine}” [POb-D-b392].

De meeste scholen denken dat ouders neutraal zullen zijn t.a.v. het aanbieden van het vak Bildts, maar er zijn ook twee scholen die inschatten dat de ouders wel (een beetje) positief zijn t.a.v. het Bildts als vak.

TABEL 48: STELLINGEN T.A.V. DE BILDTSSE TAAL EN CULTUUR (ALS SCHOOLVAK)
1. Vindt u het belangrijk dat het vak Bildts wordt aangeboden?
2. Vindt u het belangrijk dat het Bildts ook als instructietaal bij andere vakken wordt ingezet?
3. Wat vinden (volgens uw inschatting) de andere leerkrachten van het vak?
4. Wat vinden (volgens uw inschatting) de leerlingen van het vak?
5. Wat vinden (volgens uw inschatting) de ouders van het vak?

Figuur 42: Attitudes t.a.v. de Bildtse taal en cultuur (als schoolvak) op reguliere PO-scholen in de voormalige gemeente Het Bildt

8.2. HIELPERS

Het Hielpers wijkt af van het Standaardfries doordat het nog veel middeleeuwse klanken behouden heeft. Doordat Hielpen veelal betrokken was bij de scheepvaart en minder contact had met het Friese achterland, is de taal niet meegegaan in de veranderingen die de Friese taal wel ondergaan is. Jonkman en Versloot (2013) beschrijven het Hielpers als “voor een groot gedeelte versteend {zuidwestelijk} Fries uit de late vijftiende eeuw” (p. 99).

In Hielpen hebben destijds 144 respondenten (37%) gereageerd op de verschillende vragen voor de *Streektaalenatlas* (Provincie Fryslân, 2014). Uit de resultaten blijkt dat 60-70% van de respondenten regelmatig tot altijd gebruik maakt van het Hielpers in het dagelijks leven. Tevens wordt de aandacht voor het Hielpers in het basisonderwijs met een 4.2 gewaardeerd, op een vijf-puntschaal is dit zeer positief, waarbij het geen verschil maakt of de respondenten kinderen op de basisschool hebben of niet.

8.2.1. TAALPROFIELEN VOOR HET HIELPERS

Op de enige basisschool in Hindeloopen wordt het Hielpers met veel enthousiasme en actief door één leerkracht als vak aangeboden in alle groepen. Hoewel het Fries als taal en vak ook een rol speelt op deze school, is er meer aandacht voor het Hielpers. Voor het Fries blijkt de school een gedeeltelijke ontheffing nodig te hebben, maar voor het Hielpers is er aandacht voor alle verschillende taaldomeinen (als enige school in de streektaalgebieden!)

Taalachtergrond leerlingen

Jonkman en Versloot (2013) geven aan dat ongeveer de helft van de schoolkinderen het Hielpers van huis uit spreekt en dat daarmee het voortbestaan van de taal minder sterk bedreigd wordt. Ten tijde van het bezoek van *Taalplan Frysk* is het aantal gedaald. Het blijkt dat nog geen 40% van de kinderen het Hielpers van huis uit spreekt. Bijna een derde van de leerlingen is Friestalig en ruim 35% van de leerlingen is Nederlandstalig. Alle leerlingen op school beheersen de Friese taal in ieder geval in beperkte mate, wat wil zeggen dat ze de taal in ieder geval (een beetje) kunnen verstaan.

8.2.2. HET HIELPERS ALS SCHOOLVAK

Zoals al eerder aangegeven blijkt uit de *Streektaalenatlas* (Provincie Fryslân, 2014) dat de aandacht voor het Hielpers in het basisonderwijs met een 4.2 gewaardeerd wordt, wat op een vijf-puntschaal zeer positief is. Hierbij maakt het geen verschil of de respondenten kinderen op de basisschool hebben of niet. Ook uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er bij ouders en in de gemeenschap van Hielpen veel waardering is voor de leerkracht die het Hielpers aanbiedt op school. Zo geeft de school aan:

“Ja, omdat het een taal is die hier best nog wel veel gesproken wordt. Daarbij is het ook een stukje cultuur van Hindeloopen. (...) Er wordt toch wel veel aandacht besteedt en waarde gehecht aan de Hielper taal. (...) Er is ook heel veel vraag naar het nieuwe woordenboek, bijvoorbeeld: ‘Wanneer komt het uit, want we vinden het interessant.’ Er zijn al weer vragen: ‘Worden er ook nieuwe cursussen gegeven?’ Het leeft hier gewoon ook. Dat komt ook een beetje door Stichting Immaterieel Erfgoed. Daardoor is het allemaal een beetje in een versnelling gekomen” [POh-T-b208].

Risico is wel dat er op dit moment maar één leerkracht is op school die het Hielpers ook daadwerkelijk aan kan bieden. Er zijn (gelukkig) vrijwilligers gevonden die willen helpen met het digitaliseren van het materiaal dat gebruikt kan worden om het Hielpers te leren.

8.2.2.1. HET HIELPERS IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat het Hielpers op dit moment nog niet in het taalbeleidsplan opgenomen is, maar dat de school dit in de toekomst wel graag wil gaan doen. Op dit moment wordt het Hielpers als vak in alle bouwen 45 minuten per week aangeboden aan de hand van zelfontwikkelde materialen van de leerkracht en met als inspiratiebron eerder ontwikkelde themamappen. Hierbinnen vindt geen genormeerde toetsing plaats, maar vanaf de middenbouw worden leerlingen wel door de leerkracht geobserveerd in de vorderingen die ze maken, vooral met betrekking tot het verstaan en zelf kunnen spreken van de taal. In de bovenbouw komt daar het kunnen lezen van de taal bij.

Officieel zijn er geen kerndoelen voor het Hielpers geformuleerd. Wanneer er gekeken wordt naar de kerndoelen die er voor het Fries opgesteld zijn (zie bijlage I) en deze geïnterpreteerd worden als zijnde voor de Hielper taal, dan blijkt dat in de onderbouw alle leerlingen gestimuleerd worden om het Hielpers te spreken ('kerndoel 19') tijdens de les. Ook is er dan natuurlijk aandacht voor het leren verstaan van de taal ('kerndoel 18'), het uitbreiden van de woordenschat ('kerndoel 22') en het positief waarderen van het Hielpers ('kerndoel 17'). Vanaf de middenbouw komt daar ook het zelf lezen van woorden en zinnen ('kerndoel 20') bij. Ook worden leerlingen vanaf de middenbouw gestimuleerd om woordjes te schrijven in het Hielpers ('kerndoel 21'). In de bovenbouw wordt het lezen en schrijven in het Hielpers verder uitgebreid naar het lezen van langere stukjes tekst en het schrijven van zinnen. Complete verhalen worden er (nog) niet geschreven door de leerlingen.

8.2.2.2. AMBITIES T.A.V. HET HIELPERS ALS VAK

De school heeft verschillende ambities om het Hielpers een nog betere plaats te geven binnen de school. De school geeft echter aan dat zij dit niet allemaal alleen kan doen. Zoals aangegeven is er dus gelukkig hulp van een aantal vrijwilligers en ook is de school erg blij met alle hulp die zij krijgt van de *Afûk* en de *Fryske Akademy*. Dingen die school nog graag zou willen zijn:

- > Meer (vertaalde) kinderboeken in het Hielpers;
- > De nieuwe taalmethode *Spoar 8* vertalen, zodat er een (digitale) doorgaande leerlijn opgezet kan worden;
- > Het Hielpers een plek geven in het taalbeleidsplan naast het Fries, Nederlands en Engels; en
- > Deskundigheidsbevordering van leerkrachten, zodat er meer leerkrachten komen die het Hielpers als vak kunnen aanbieden.

8.2.3. HET GEBRUIK VAN HET HIELPERS BUITEN HET VAK OM

Buiten het vak om wordt alleen in de onderbouw twee maal per week gebruik gemaakt van het Hielpers bij de dagopening. Dat het in de andere bouwen niet gebeurt, heeft te maken met de beheersing van de taal door de leerkrachten die voor de midden- en bovenbouw staan. Zij spreken de taal niet voldoende om deze ook in te zetten op andere momenten.

Attitudes t.a.v. de Hielper taal en cultuur (als vak)

Aan de school is gevraagd om te reageren op vijf stellingen t.a.v. de Hielper taal en cultuur als schoolvak op een vijfpunts-schaal van uitgesproken positief naar uitgesproken negatief. Deze stellingen zijn vergelijkbaar aan die van het Fries (zie ook §6.3). In Tabel 49 zijn de vijf stellingen die gesteld zijn voor de Hielper taal en cultuur (als schoolvak) weergegeven.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat de school uitgesproken positief is over het aanbieden van het Hielpers als vak. Over het inzetten van het Hielpers als instructietaal bij andere vakken is de school neutraal. Het team is uitgesproken positief over het vak, ook al is niet iedereen in staat om het vak zelf aan te bieden. De inschatting van de school is dat de leerlingen en ouders het vak ook als uitgesproken positief ervaren. Zo geeft de school aan: *“De school is actief gevraagd om een bijdrage te leveren aan de instandhouding van de overlevering van de Hielper taal en cultuur. (...) We krijgen in het algemeen heel veel positieve reacties”* [POh-D-b208].

TABEL 49: STELLINGEN T.A.V. DE HIELPER TAAL EN CULTUUR (ALS SCHOOLVAK)

1. Vindt u het belangrijk dat het vak Hielpers wordt aangeboden?

2. Vindt u het belangrijk dat het Hielpers ook als instructietaal bij andere vakken wordt ingezet?

3. Wat vinden (volgens uw inschatting) de andere leerkrachten van het vak?

4. Wat vinden (volgens uw inschatting) de leerlingen van het vak?

5. Wat vinden (volgens uw inschatting) de ouders van het vak?

8.3. DE STELLINGWARVEN

Het Stellingwarfs is een van oorsprong Nedersaksische taal, net zoals o.a. het Gronings, Drents, Twents en Achterhoeks. In de gemeenten Oost- en Weststellingwerf hebben destijds 448 respondenten (30%) gereageerd op de verschillende vragen voor de *Strektalenatlas* (Provincie Fryslân, 2014).

Uit de resultaten blijkt dat 30-45% van de respondenten regelmatig tot altijd gebruik maakt van het Stellingwarfs in het dagelijks leven. Tevens wordt de aandacht voor het Stellingwarfs in het basisonderwijs met een 3.1 gewaardeerd, op een vijf-puntschaal is dit gematigd positief, waarbij het nauwelijks verschil maakt of de respondenten kinderen op de basisschool hebben of niet.

Toen in 1980 het Fries een verplicht vak werd voor basisscholen is er voor de gemeenten Oost- en Weststellingwerf een uitzondering bedacht. Hier wordt de Friese taal van oorsprong namelijk nauwelijks gesproken. Dit komt vanwege de natuurlijke scheidingslijn: de rivier de Tsjonger. Boven de Tsjonger, in het noorden, wordt het Fries gesproken. Onder de Tsjonger, in het zuiden, wordt het Stellingwarfs gesproken. Scholen in delen van de gemeente Ooststellingwerf en alle scholen in de gemeente Weststellingwerf konden daarom een ontheffingsverzoek voor het vak Fries indienen bij Gedeputeerde Staten. In plaats van het vak Fries werden scholen met een ontheffing verplicht om het vak heemkunde aan te bieden en daarmee dus aandacht te besteden aan de eigen omgeving. De taal maakt hier onderdeel van uit. Door de stichting *Stellingwarver Schrieversronte* zijn door de jaren heen verschillende materialen ontwikkeld die gebruikt kunnen worden bij heemkunde. Meer recentelijk heeft ook het KEK!-project (*KultuerEdukaasje mei Kwaliteit*) een bijdrage geleverd, namelijk *Kiekes* met als vervolg hierop *De Veerkieker*.

“De Stichting Comprix verzorgt het onderwijs aan haar 41 scholen in de gemeentes Oost- en Weststellingwerf en Opsterland. In deze grote regio zijn veel scholen actief met de Friese taal en zijn er zelfs een aantal meertalige scholen (Nederlands, Engels, Fries). Op onze Stellingwerfse scholen bieden wij een alternatief voor het Fries aan. Dit alternatief krijgt vorm in het programma *Veerkieker*. In de *Veerkieker* wordt de Stellingwerfse erfgoededucatie verbonden met de streektaal: Stellingwerfs.”

Sjoerd Bonnema (Beleidsmedewerker onderwijs Stichting Comprix)

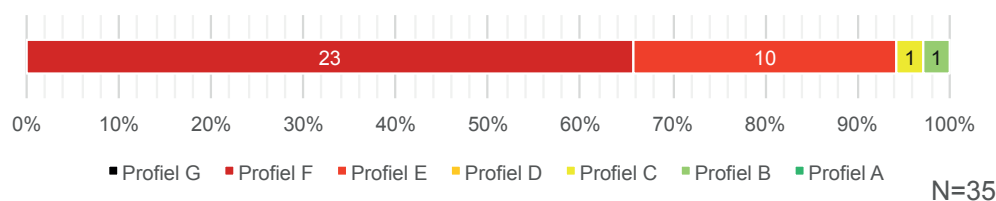
8.3.1. TAALPROFIELEN VOOR HET STELLINGWARFS

Uit Figuur 4 werd al duidelijk dat veel scholen in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf, wederom, een grote en soms zelfs een volledige ontheffing nodig hebben voor het vak Fries. Doordat er op de scholen een extra vragenlijst afgenomen is die gericht is op het Stellingwarfs, is het ook mogelijk om de taalprofielen voor het Stellingwarfs weer te geven.

In Figuur 43 zijn de taalprofielen voor het Stellingwarfs weergegeven. Hieruit blijkt dat ook veel scholen relatief lage taalprofielen nodig hebben voor het Stellingwarfs. Dit kan verklaard worden doordat scholen binnen het heemkundeonderwijs vooral aandacht hebben voor de eigen omgeving in de letterlijke zin van het woord. De meeste scholen geven aan dat het heemkundeonderwijs meer gezien moet worden in termen van geschiedenis- en natuuronderwijs en niet zozeer in termen van taalonderwijs. De kerndoelen, en daarmee ook de taalprofielen, zijn juist wel gericht op taalonderwijs. Daardoor zou gesteld kunnen worden dat de taalprofielen niet goed ‘passen’ bij de situatie zoals deze

zich voordoet in de Stellingwarven. Desalniettemin is er geen enkele school die voor het Stellingwarfs een volledige ontheffing, profiel G, nodig heeft, wat betekent dat op alle scholen aandacht besteed wordt aan een (positieve) attitude t.a.v. van de Stellingwarver taal en cultuur.

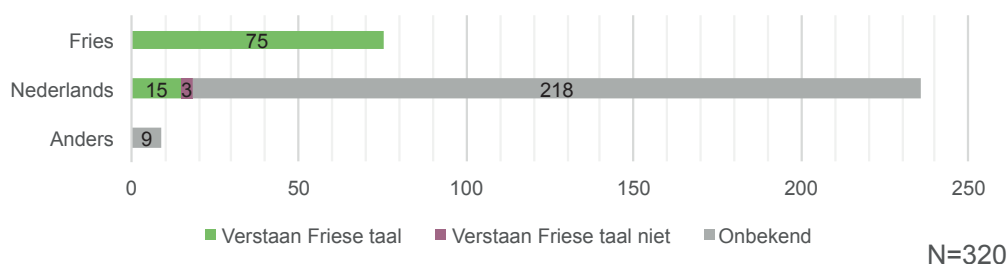
Figuur 43: Taalprofielen reguliere PO-scholen in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf voor Stellingwarfs

8.3.1.1. TAALACHTERGROND LEERKRACHTEN

In Figuur 44 is de taalachtergrond van de 320 (groeps)leerkrachten die werkzaam zijn op de scholen in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf weergegeven m.b.t. het kunnen verstaan van de Friese taal. Bijna een kwart van de leerkrachten die werkzaam zijn in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf is Friestalig. Daarnaast zijn er 236 Nederlandstalige leerkrachten (73,8%) en negen leerkrachten (2,8%) met een andere taalachtergrond waarvan in ieder geval acht (2,5%) het Stellingwarfs als taalachtergrond hebben. Van één anderstalige leerkracht is niet bekend om welke taal het gaat. Van vijf scholen is bekend hoeveel Nederlandstalige leerkrachten het Fries wel en niet kunnen verstaan. Het blijkt dat in ieder geval vijftien leerkrachten (6,4%) het Fries passief beheersen, van drie leerkrachten (1,3%) is duidelijk dat zij dat niet kunnen.

Figuur 44: Taalachtergrond leerkrachten van de reguliere PO-scholen in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf m.b.t. het verstaan van de Friese taal

De vraag is nu of de taalachtergrond van de leerkrachten ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben scholen met meer Stellingwarver leerkrachten een hoger taalprofiel? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er zwakke, negatieve samenhang bestaat tussen het aantal Stellingwarver leerkrachten op een school en het taalprofiel voor het Stellingwarfs ($N=34$; $r_s = -0,14$; $p = 0,443$). Het blijkt dat de scholen met het B-profiel en C-profiel geen Stellingwarver leerkrachten hebben. De leerkrachten die het Stellingwarfs wel als taalachtergrond hebben zitten voornamelijk op een school waar een profiel F nodig is en éénmaal op een school waar een profiel E nodig is.

8.3.1.2. SCHOLING(SACHTERGROND) LEERKRACHTEN

Op zestien van de 35 scholen (45,7%) hebben leerkrachten verschillende cursussen gevolgd om beter vorm te kunnen geven aan de lessen waarbij het Stellingwarfs aan bod komt. Cursussen die genoemd worden zijn: bijeenkomsten die georganiseerd worden vanuit het netwerk voor heemkunde in de gemeenten Oost- En Weststellingwerf van de *Stellingwarver Schrieversronte* (12x), speciale cursussen voor cultuurcoördinatie (5x) en cursussen voor het verbeteren van de eigen vaardigheden in het Stellingwarfs (2x). Op de overige negentien scholen zijn, voor zover bekend bij de directeuren (en/of taalcoördinatoren), door de leerkrachten geen cursussen gevolgd.

Het zou erg interessant zijn om te kijken naar de samenhang tussen de taalprofielen en het aantal leerkrachten dat een cursus gevolgd heeft. Er zijn echter geen aantallen bekend, waardoor dit niet geanalyseerd kan worden.

Wel is er gevraagd aan de scholen of zij vinden dat het aanbod in cursussen voldoende is. Zes scholen (17,1%) hebben geen antwoord gegeven op deze open vraag. Negen scholen (25,7%) vinden het aanbod wel voldoende. Drie scholen (8,6%) vinden het aanbod op het gebied van heemkunde voldoende, maar missen in de cursussen de didactische vaardigheden om het Stellingwarfs als taalvak aan te bieden. Eén school (2,9%) is niet op de hoogte van het mogelijke aanbod. Verder geeft bijna de helft van de scholen aan dat er geen behoefte is bij de leerkrachten om een cursus te volgen.

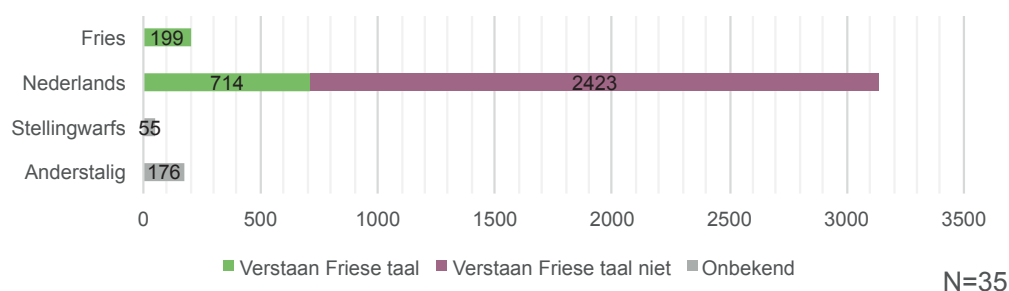
8.3.1.3. TAALACHTERGROND LEERLINGEN

Om een beter beeld te krijgen van de leerlingenpopulatie is de scholen gevraagd naar het aantal leerlingen en de taalachtergrond van de leerlingen. In Figuur 45 is de taalachtergrond van de leerlingen van de 35 reguliere PO-scholen in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf weergegeven m.b.t. het kunnen verstaan van de Friese taal. Er moet hierbij wel worden opgemerkt dat de aantallen vaak gebaseerd zijn op een schatting met percentages. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er in totaal 3.815 leerlingen verdeeld zijn over de 35 scholen. Minimaal 199 leerlingen (5,2%) hebben het Fries als taalachtergrond, twee scholen weten niet hoeveel leerlingen het Fries als moedertaal hebben. Daarnaast zijn er minimaal 55 leerlingen (1,4%) met het Stellingwarfs als moedertaal, van zestien scholen is niet bekend of er leerlingen zijn met het Stellingwarfs als taalachtergrond.

Ruim 80% van de leerlingen heeft het Nederlands als taalachtergrond. Van deze leerlingen wordt de Friese taal door minimaal 714 leerlingen in beperkte mate beheerst, wat wil zeggen dat ze de taal in ieder geval (een beetje) kunnen verstaan. Het grootste gedeelte van de leerlingen verstaat het Fries echter niet. Van drie scholen is niet bekend hoeveel leerlingen het Fries (een beetje) kunnen verstaan. Het grootste gedeelte van de leerlingen verstaat het Fries echter niet. Ook hier zijn weer drie scholen die niet weten hoeveel leerlingen het Fries niet kunnen verstaan. Daarnaast zijn er nog minimaal 176 leerlingen (4,6%) met een andere taalachtergrond, wat varieert in Arabische talen, Afrikaanse talen, Aziatische talen en Europese talen. De scholen met leerlingen met een andere taalachtergrond geven voor een groot deel aan dat de leerlingen zelf in Nederland geboren zijn en het Nederlands ook goed

beheersen. Helaas is er binnen de vragenlijst van *Taalplan Frysk* geen vraag opgenomen waarin duidelijk wordt hoeveel leerlingen de Stellingwarver taal in beperkte mate beheersen.

Figuur 45: Taalachtergrond van leerlingen van reguliere PO-scholen in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf

De vraag is nu of de taalachtergrond van de leerlingen ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben scholen met meer leerlingen die het Stellingwarfs als taalachtergrond hebben ook een hoger taalprofiel? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er een zwakke, negatieve samenhang bestaat tussen het aantal Stellingwarver leerlingen op een school en het taalprofiel dat nodig is voor het Stellingwarfs ($N=18$; $r_s = -0,12$; $p = 0,638$). Het blijkt dat de school met het B-profiel geen leerlingen heeft die thuis Stellingwarfs spreken. Van de school met het C-profiel is het aantal niet bekend. Vijf scholen waar meer dan vijf leerlingen het Stellingwarfs als moedertaal hebben, hebben een E-profiel (2x) of F-profiel (3x) nodig.

8.3.2. HET STELLINGWARFS ALS SCHOOLVAK

8.3.2.1. WAAROM STELLINGWARFS (NIET) ALS SCHOOLVAK?

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat het Stellingwarfs als taalvak eigenlijk niet gegeven wordt op de scholen in Oost- en Weststellingwerf. Veel scholen geven aan dat de taal geen rol speelt binnen het onderwijs, ook omdat nog maar weinig kinderen met de taal in aanraking komen. Alle scholen bieden wel heemkundelessen aan, als vervanger van het vak Fries. Hierin komt de Stellingwarver taal soms wel terug, bijvoorbeeld bij een excursie waar de rondleiding in het Stellingwarfs gegeven wordt, maar meestal gaan de heemkundelessen over de eigen omgeving en wordt er een koppeling gemaakt met cultuur in de vorm van kunsteducatie. Veel scholen integreren de heemkundelessen dan ook bij de zaakvakken, zoals aardrijkskunde en geschiedenis, en hebben het vak niet iedere week los op het programma staan.

8.3.2.2. HET STELLINGWARFS IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB

Visie

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat zestien van de 35 reguliere PO-scholen (45,7%) in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf een algemeen taalbeleidsplan heeft. Twee scholen (5,7%) hebben in het taalbeleidsplan aandacht voor het Fries en acht scholen (22,9%) hebben aandacht voor het Stellingwarfs in de vorm van heemkunde.

Op 40% van de scholen is een taalcoördinator aanwezig. Op zeven scholen waar geen algemeen taalbeleidsplan is, is wel een taalcoördinator aanwezig en op negen scholen waar wel een algemeen taalbeleidsplan is, is geen taalcoördinator.

Eén van de reguliere PO-scholen in de gemeente Ooststellingwerf is aangesloten bij het *Netwurk 3TS*. Deze school geeft aan taal een belangrijk speerpunt te vinden en de school wil haar daarom graag profileren als drietalige school, hierdoor ontstaat er ook een mooie doorgaande leerlijn voor de leerlingen richting het voortgezet onderwijs. Alle andere scholen in de gemeente Oost- en Weststellingwerf zijn op dit moment niet aangesloten bij het *Netwurk 3TS*. Twee scholen geven aan dit wellicht in de toekomst wel te willen gaan doen, maar de scholen hebben op dit moment nog andere prioriteiten. Daarnaast vragen de scholen zich af of zij ouders ook mee kunnen krijgen in dit concept. Gezien de populatie denken de scholen dat zij eerder een tweetalige school, Nederlands/Engels, zullen worden dan drietalig waarbij ook het Fries een rol speelt. Veertien scholen geven aan het worden van een drietalige school absoluut niet als prioriteit te zien omdat het niet aansluit bij de populatie.

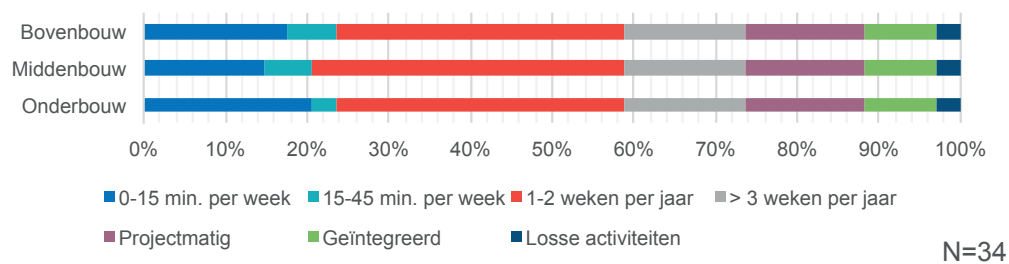
Tijd

Zoals aangegeven komt het Stellingwarfs als taalvak eigenlijk niet terug en wordt wat er gedaan wordt aan heemkunde vaak ook geïntegreerd bij andere (zaak)vakken. Tijdens de gesprekken van *Taalplan Frysk* bleek het voor directeuren (en/of taalcoördinatoren) dan ook lastig te zijn om een inschatting te maken van hoeveel tijd precies per bouw wordt besteed aan heemkundelessen. Eén school (2,9%) heeft echt geen idee hoeveel tijd er besteed wordt aan heemkunde en durft daarvoor ook geen inschatting te geven. In Figuur 46 is van de andere 34 scholen per bouw weergegeven hoeveel tijd zij besteden aan het vak heemkunde. Het blijkt dat:

- > Er maar weinig scholen zijn die heemkunde in alle bouwen wekelijks aanbieden (resp. 23,5% in de onder- en bovenbouw en 20,6% in de middenbouw); en
- > De meeste scholen in alle bouwen één of twee projectweken per jaar organiseren, soms met daarnaast nog losse activiteiten, waarbinnen heemkunde een plaats heeft (resp. 35,3% in de onder- en bovenbouw en 38,2% in de middenbouw).

Verder zijn er scholen (14,7%) die heemkunde projectmatig aanbieden, maar waarvan niet precies duidelijk is hoeveel projecten en hoe vaak dit wordt gedaan per jaar. Ook zijn er een aantal scholen (8,8%) die heemkunde integreren bij andere vakken en daarom niet weten hoeveel tijd er precies aan heemkunde zelf wordt besteed.

Figuur 46: Tijdsbesteding aan het vak heemkunde op reguliere PO-scholen in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf per bouw

Leerdoelen en leerinhoud

Officieel zijn er geen kerndoelen voor het Stellingwarfs of heemkunde geformuleerd. Wanneer er gekeken wordt naar de kerndoelen die er voor het Fries opgesteld zijn (zie bijlage I) en deze geïnterpreteerd worden als zijnde voor het Stellingwarfs, dan blijkt dat dit eigenlijk niet goed aansluit. Zoals eerder al aangegeven wordt het Stellingwarfs als taalvak eigenlijk niet gegeven. Het Stellingwarfs krijgt op sommige scholen een plaats binnen heemkunde en heemkunde is niet gericht op taalonderwijs. Hierdoor komen veel scholen niet verder dan aandacht hebben voor een positieve attitude t.a.v. de Stellingwarver taal en cultuur ('kerndoel 17'). Zestien scholen (45,7%) geven aan dat er wel aandacht is voor het leren verstaan van het Stellingwarfs ('kerndoel 18'), maar dat dit voornamelijk tijdens excursies plaatsvindt en niet in de klas. Vier scholen (11,4%) hebben daarnaast aandacht voor het zelf spreken van het Stellingwarfs ('kerndoel 19'), maar ook dit is vaak niet structureel. In het verlengde hiervan heeft 20% van de scholen wel aandacht voor het uitbreiden van de Stellingwarver woordenschat ('kerndoel 22'). Het lezen van teksten in het Stellingwarfs ('kerndoel 20') komt op zes scholen (17,1%) incidenteel wel naar voren. Er is één school die aangeeft dat er echt structureel gelezen wordt in het Stellingwarfs tijdens de vier projectweken die jaarlijks georganiseerd worden. Drie scholen (8,6%) geven aan dat er incidenteel aandacht is voor het schrijven van woordjes en soms korte zinnen in het Stellingwarfs ('kerndoel 21').

Bronnen en materialen

Zoals aangegeven in §8.3 zijn er door verschillende partijen materialen gemaakt die gebruikt kunnen worden voor een heemkundeles. In de vragenlijst van *Taalplan Frysk* konden de scholen middels een open vraag antwoord geven welke materialen zij gebruiken om heemkunde vorm te geven. In Figuur 47 is een overzicht gegeven van de door de scholen genoemde materialen per bouw. Vier scholen (11,4%) hebben geen antwoord gegeven op deze open vraag.

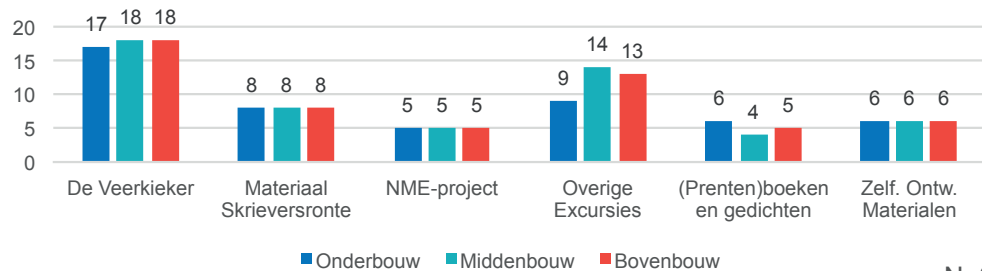
Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat in de onderbouw door zeventien scholen (54,8%) *De Veerkieker* gebruikt wordt. Acht scholen (25,8%) maken in de onderbouw gebruik van materialen van de *Stellingwarver Skrieversronte* die te vinden zijn op internet. Vijf scholen (16,1%) doen mee aan georganiseerde projecten voor *Natuur* en *Milieueducatie*. Daarnaast doet bijna 30% van de scholen ook mee aan andere excursies die georganiseerd worden (door de school zelf) in de buurt. Verder maken zes scholen (19,4%) in de onderbouw gebruik van (prenten)boeken, zoals *Piepmoes* en *Muske en Fret*. Tevens zijn er zes scholen (19,4%) die zelf materialen ontwikkelen voor heemkunde.

Voor de middenbouw blijkt dat er één school meer is (58,1%) in vergelijking met de onderbouw die gebruik maakt van *De Veerkieker*. Net als in de onderbouw maakt iets meer dan een kwart van de scholen gebruik van de digitale materialen van de *Skrieversronte*. Ook zijn er wederom vijf scholen

(16,1%) die meedoen aan de georganiseerde projecten voor Natuur en Milieueducatie. Daarnaast doet iets meer dan 45% van de scholen in de middenbouw mee aan andere excursies die georganiseerd worden (door de school zelf) in de buurt. Vier scholen (12,9%), twee minder in vergelijking met de onderbouw, gebruiken (prenten)boeken. Tevens zijn er, net als in de onderbouw, zes scholen (19,4%) die zelf materialen ontwikkelen voor heemkunde.

In de bovenbouw wordt *De Veerkieker*, net als in de middenbouw, door bijna 60% van de scholen gebruikt. Net als in de onder- en middenbouw maakt iets meer dan een kwart van de scholen in de bovenbouw gebruik van de digitale materialen van de *Skrieversronte*. Ook doen weer vijf scholen (16,1%) mee aan de georganiseerde projecten voor *Natuur en Milieueducatie*. Eén school minder in vergelijking met de middenbouw (41,9%) doet in de bovenbouw nog mee aan andere excursies die in de buurt georganiseerd worden (door de school zelf). Vijf scholen (16,1%), één school minder in vergelijking met de onderbouw, maar één school meer in vergelijking met de middenbouw, maakt gebruik van boeken en gedichten in de bovenbouw. Tevens zijn er, net als in de onder- en middenbouw, zes scholen (19,4%) die zelf materialen ontwikkelen voor heemkunde.

Figuur 47: Aantal reguliere PO-scholen in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf dat bij heemkunde gebruik maakt van verschillende materialen per bouw

N=31

Toetsing

Scholen in de gemeente Weststellingwerf en delen van de gemeente Ooststellingwerf konden vanaf 1980 al een volledige ontheffing krijgen voor het vak Fries als zij in plaats daarvan heemkunde gaven (zie ook §8.3). Het registreren van de ontwikkeling in het vak heemkunde is, voor zover bekend, niet opgenomen in de leerlingvolgsystemen. Heemkunde wordt vaak geïntegreerd bij andere (zaak)vakken en de ontwikkeling die de leerlingen hierin maken, zullen onder die noemer opgenomen zijn. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt ook dat er op geen enkele school toetsing plaatsvindt voor het Stellingwarfs of heemkunde.

8.3.2.3. AMBITIES T.A.V. HET STELLINGWARFS ALS VAK

Bij geen enkele school leeft de ambitie om meer met het Stellingwarfs te gaan doen als zijnde taalvak. Wel vinden de scholen het eigenlijk allemaal belangrijk dat er aandacht blijft bestaan voor heemkunde waarbij de nadruk blijft liggen op de omgeving zonder dat hier per sé een taalaspect aan gekoppeld wordt. Het blijkt dat:

- > Van de 35 scholen 23 scholen (65,7%) aangeven dat ze, wat betreft heemkunde, het aanbod hetzelfde willen blijven vormgeven en dat er geen verdere ambities zijn om meer te gaan doen. Het

gaat hierbij om zeventien scholen met een F-profiel, vijf scholen met een profiel E en de school met het B-profiel;

- > Twee scholen (5,7%) één met een E-profiel en één met een F-profiel geven aan dat zij de kunst- en zaakvakken opnieuw willen gaan inrichten en dat heemkunde daarbij een (betere) plaats zal krijgen;
- > Drie scholen (8,6%), twee met een E-profiel en één met een F-profiel, geven aan in de toekomst gebruik te willen gaan maken van De Veerkieker;
- > Vier scholen (11,4%), één met een E-profiel en drie met een F-profiel, geven aan alleen door te willen blijven gaan met De Veerkieker als hier voldoende financiering voor blijft, anders stoppen de scholen met dit onderdeel;
- > Twee scholen (5,7%), één met een E-profiel en één met een F-profiel, geven aan dat zij bewuster aan de slag wil gaan met heemkunde in projectweken;
- > Eén school (2,9%) met een profiel C geeft aan dat zij bewuster aan de slag wil gaan met het Stellingwarfs tijdens de projecten en daarbij de kerndoelen in ogenschouw wil houden.

8.3.3. HET GEBRUIK VAN HET STELLINGWARFS BUITEN HET VAK OM

8.3.3.1. HET STELLINGWARFS ALS INSTRUCTIETAAL BIJ ANDERE VAKKEN

Geen van de scholen geeft aan dat het Stellingwarfs als instructietaal ingezet wordt bij andere vakken. Zoals eerder duidelijk zichtbaar werd in Figuur 44 zijn er maar weinig leerkrachten die het Stellingwarfs zelf beheersen. Ook wordt het Stellingwarfs zelf niet als taalvak aangeboden. Aan de andere kant werd ook duidelijk uit Figuur 47 dat veel scholen gebruik maken van excursies in de buurt. De scholen geven aan dat het hierbij wel voor kan komen dat de rondleiding in het Stellingwarfs gegeven wordt. Op die momenten is het mogelijk dat leerlingen instructie(s) krijgen in het Stellingwarfs, maar niet iedere instelling doet dit.

8.3.3.2. ATTITUDES T.A.V. DE STELLINGWARVER TAAL EN CULTUUR (ALS VAK)

Aan de scholen is gevraagd om te reageren op vijf stellingen t.a.v. de Stellingwarver taal en cultuur als schoolvak op een vijfpunt-schaal van uitgesproken positief naar uitgesproken negatief. Deze stellingen

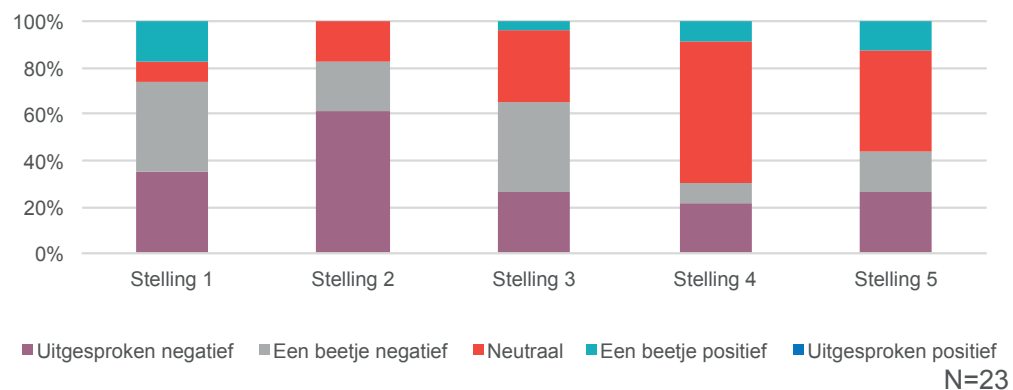
zijn vergelijkbaar aan die van het Fries (zie ook §6.3). In Tabel 50 zijn de vijf stellingen die gesteld zijn voor de Stellingwarver taal en cultuur (als schoolvak) weergegeven. In Figuur 48 zijn de reacties op deze stellingen weergegeven voor 23 scholen in Oost- en Weststellingwerf. Van twaalf scholen is niet bekend wat zij vinden van het Stellingwarfs als taalvak, zij hebben de stellingen alleen ingevuld op basis van het vak heemkunde (zie Figuur 49).

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat bijna driekwart van de scholen (uitgesproken) negatief staat tegenover het aanbieden van het Stellingwarfs als taalvak. Maar vier scholen (17,4%) zijn hier een beetje positief over. Ook ruim 80% van de scholen staat (uitgesproken) negatief tegenover het gebruiken van het Stellingwarfs als instructietaal bij andere vakken. Dit heeft er deels mee te maken dat maar weinig leerkrachten het Stellingwarfs zelf kunnen spreken. De negatieve trend zet dat ook door bij stelling 3 over de leerkrachten. Iets meer dan 65% is (uitgesproken) negatief, daarnaast schatten veel directeuren (en/of taalcoördinatoren) in dat het team neutraal staat (30,4%). Op maar één school is het team een beetje positief over het aanbieden van het Stellingwarfs als taalvak.

De inschatting is dat leerlingen (op dit moment) over het algemeen neutraal (60,9%) tegenover het Stellingwarfs als taalvak staan. Dit heeft er vooral mee te maken dat veel leerlingen eigenlijk niet in aanraking komen met de taal. Scholen geven aan dat de leerlingen daarmee niet weten wat ze missen en dat er op die manier geen duidelijke positieve of negatieve mening gevormd kan worden. Voor ouders is dat anders, ook hier is een groot deel neutraal (43,5%), maar hetzelfde deel is (uitgesproken) negatief. De inschatting van drie scholen (13,0%) is dat ouders een beetje positief staan tegenover het aanbieden van het Stellingwarfs als taalvak.

TABEL 50: STELLINGEN T.A.V. DE STELLINGWARVER TAAL EN CULTUUR (ALS SCHOOLVAK)
1. Vindt u het belangrijk dat het vak Stellingwarfs wordt aangeboden?
2. Vindt u het belangrijk dat het Stellingwarfs ook als instructietaal bij andere vakken wordt ingezet?
3. Wat vinden (volgens uw inschatting) de andere leerkrachten van het vak?
4. Wat vinden (volgens uw inschatting) de leerlingen van het vak?
5. Wat vinden (volgens uw inschatting) de ouders van het vak?

Figuur 48: Attitudes t.a.v. de Stellingwarver taal en cultuur (als schoolvak) op reguliere PO-scholen in de gemeenten Oost- en Weststellingwerf

Zoals aangegeven heeft een aantal scholen bij de stellingen aangegeven dat zij de stellingen ingevuld hebben op basis van het vak heemkunde. Dezelfde vraagstelling zoals in Tabel 50 kan aangehouden worden, alleen moet er dan voor *Stellingwarfs* het vak *heemkunde* gelezen worden. Ook zijn er een aantal

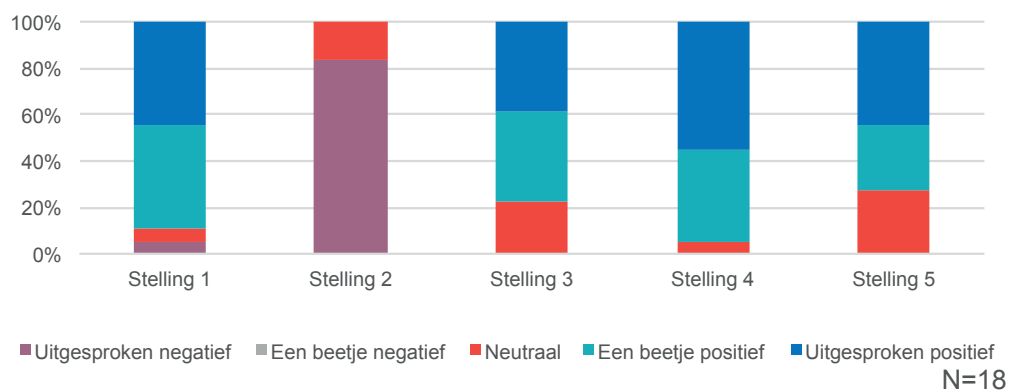
scholen geweest die de stellingen beantwoord hebben voor zowel het Stellingwarfs als taalvak als voor het vak heemkunde. In Figuur 49 zijn de reacties van achttien scholen weergegeven voor het vak heemkunde als vak. Hieruit blijkt een compleet ander beeld in vergelijking met het Stellingwarfs als taalvak (zie Figuur 48). Over heemkunde zijn de scholen namelijk over het algemeen wél (uitgesproken) positief.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat bijna 90% van de scholen (uitgesproken) positief is over het aanbieden van het vak heemkunde. Wederom is het grootste gedeelte uitgesproken negatief (83,3%) over het gebruiken van het Stellingwarfs als instructietaal. Ook het team is over het algemeen (uitgesproken) positief (77,8%) over het aanbieden van het vak heemkunde.

De inschatting is dat leerlingen ofwel (uitgesproken) positief tegenover heemkunde als vak staan ofwel neutraal zijn. De inschatting is in ieder geval niet dat leerlingen (uitgesproken) negatief staan tegenover het vak heemkunde. Scholen geven aan dat dit ook te maken heeft met alle uitstapjes die gedaan worden in het kader van heemkunde. Ruim 70% van de ouders is ook (uitgesproken) positief over het aanbieden van heemkunde. Eén van de scholen verwoordt het als volgt:

“Bern fine it hiel nijsgjirrich. Dat merke wy bygelyks ek oan it projekt fan ‘De Veerkieker’, mar wy sjogge it ek by de deadebetinking. Ik tocht altyd dat se de ferhalen fan fjouwer jier lyn net mear wisten, mar se wisten it noch eksakt! (...) Se witte noch presys watfoar ferhaal der by de namme heart. (...) It leit hiel ticht by de bern, wy meitsje it hiel betekenisfol troch echt ien út te nûgjen dy’t der echt wat mei te meitsjen hat. As wy {de learkrêften} der sels oer fertelle, dan makket it minder yndruk” [POs-D-b314].

Figuur 49: Attitudes t.a.v. heemkunde als vak op reguliere PO-scholen in de gemeente Oost- en Weststellingwerf

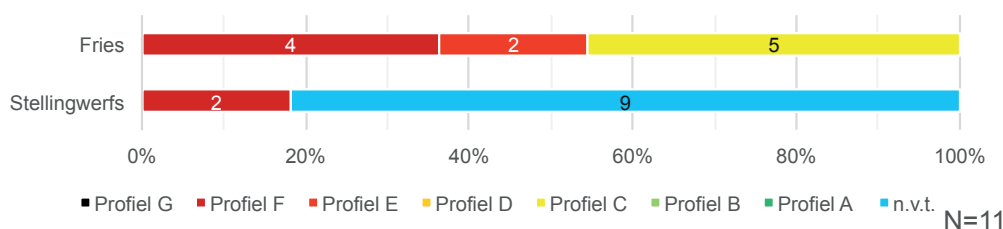
9

Resultaten SBO-scholen

9.1. TAALPROFIELEN OP SBO-SCHOLEN (NAAR POPULATIE)

De taalprofielen zoals beschreven in bijlage II zijn ook geldig voor de elf SBO-scholen die onder de WPO vallen. Twee scholen in de Stellingwerfen hebben twee taalprofielen gekregen, één voor het Fries en één voor het Stellingwarfs. In Figuur 50 zijn de taalprofielen voor zowel het Fries als het Stellingwarfs naast elkaar gezet. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat vijf scholen (45,5%) voldoen op niveau van aanbod aan een profiel C, twee scholen (18,2%) voldoen aan een profiel E en er zijn vier scholen (36,4%) die voldoen aan een profiel F. Er is geen enkele SBO-school die een volledige ontheffing nodig heeft voor het vak Fries. Tevens komt het aanbod van de twee scholen in de Stellingwerfen overeen met een profiel F voor het Stellingwarfs, wat betekent dat er, naast het Fries, aanbod is voor een (positieve) attitude t.a.v. de Stellingwarver taal en cultuur. De Stellingwerfer SBO-scholen wijken wat dat betreft voor het Stellingwarfs niet veel af van de reguliere scholen in deze gemeenten (zie ook §8.3).

Figuur 50: Taalprofielen SBO-scholen voor Fries (boven) en Stellingwarfs (onder)

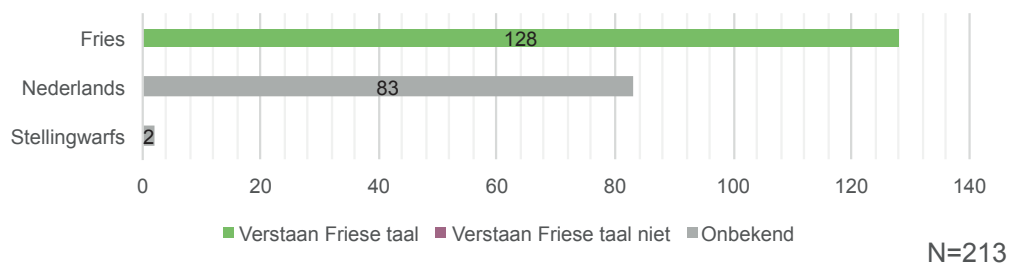

9.1.1. LEERKRACHTEN

9.1.1.1. TAALACHERGROND LEERKRACHTEN

In Figuur 51 is de taalachtergrond van de 213 (groeps)leerkrachten die werkzaam zijn op de elf SBO-scholen weergegeven. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat 128 (60,1%) van de in totaal 213 leerkrachten een Friestalige achtergrond hebben, 83 (39,0%) leerkrachten hebben een Nederlandstalige achtergrond en twee (0,9%) leerkrachten hebben het Stellingwarfs als taalachtergrond.

Figuur 51: Taalachtergrond leerkrachten SBO-scholen

De vraag is nu of de taalachtergrond van de leerkrachten ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben scholen met meer Friestalige leerkrachten een mindere mate van ontheffing nodig? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er een gematigde, positieve samenhang bestaat tussen het aantal Friestalige leerkrachten op een SBO-school en het benodigde taalprofiel ($N=11$; $r_s = 0,31$; $p = 0,358$). Dit betekent dat hoe hoger het percentage Friestalige leerkrachten, hoe hoger het benodigde taalprofiel, dus hoe minder ontheffing nodig is. Dit komt overeen met de bevindingen voor het regulier basisonderwijs (zie §4.6.1.1).

9.1.1.2. SCHOLING(SACHTERGROND) LEERKRACHTEN

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat twee scholen niet op de hoogte zijn van de eventuele Friese bevoegdheid van de leerkrachten. Van de 160 leerkrachten van de overige scholen kunnen 69 leerkrachten (43,1%) de Friese les geven met een daarvoor bedoelde bevoegdheid. Zowel de bevoegdheid van de PABO, het *Frysk Foech*, als de *Aantekening W* worden genoemd. Er zijn sowieso 33 leerkrachten (20,6%) die de Friese les geven zonder daarvoor bevoegd te zijn. Hiervan hebben een aantal een cursus Fries bij de *Afûk* gevolgd of hebben wel de vakken op de PABO gevolgd voor het *Frysk Foech* maar hebben dit niet afgemaakt. Op één school waar het Fries als vak niet op het rooster staat, zijn wel drie leerkrachten met een bevoegdheid - *Frysk Foech* - voor het Fries.

Binnen het onderzoek van het *Taalplan Frysk* is er ook gevraagd naar het belang van het hebben van een bevoegdheid voor het Fries. Er zijn in totaal acht scholen waar het vak Fries op het rooster staat (zie ook §9.2). Zes van deze scholen geven aan het niet belangrijk te vinden of het niet de eerste prioriteit te geven dat leerkrachten bevoegd zijn voor het Fries, in ieder geval niet in de context van de eigen school. De twee andere scholen geven aan het wel belangrijk te vinden. Eén van deze scholen geeft aan:

“Het heeft met je taalattitude te maken. Ik vind dat daar waar je veel kinderen hebt die Fries spreken, is het gewoon prettig dat je die kinderen ook kan opvangen in hun moedertaal. In ieder geval begrijpt. Dat vind ik een belangrijk uitgangspunt. En het helpt je ook om, nou ja, wat richting te krijgen in de taalontwikkeling. Sommige kinderen zijn uitsluitend Fries, spreken uitsluitend Fries. Dan moet je toch een bruggetje maken” [SBO-D-b373].

De drie scholen waar het vak Fries niet op het rooster staat (zie ook §9.2) hebben geen mening over het wel of niet belangrijk vinden van een bevoegdheid voor het Fries voor de leerkrachten.

9.1.2. LEERLINGEN

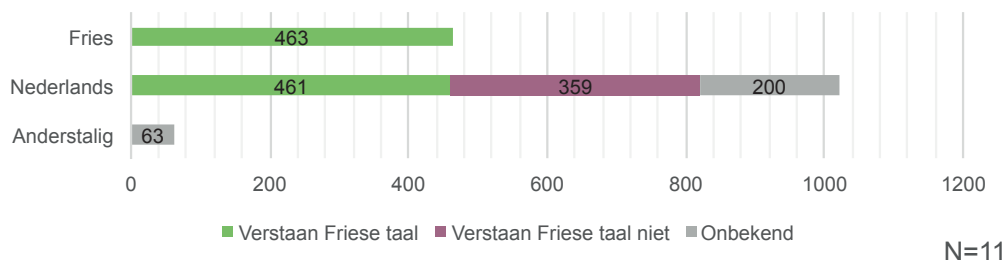
Om een beter beeld te krijgen van de leerlingpopulatie is de scholen gevraagd naar het aantal leerlingen en de taalachtergrond van de leerlingen. In Figuur 52 is de taalachtergrond van de leerlingen van de elf SBO-scholen weergegeven m.b.t. het kunnen verstaan van de Friese taal²⁸. Er moet hierbij wel worden opgemerkt dat de aantallen vaak gebaseerd zijn op een schatting met percentages.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er in totaal 1664 leerlingen verdeeld zijn over de elf SBO-scholen. Ruim een kwart van de leerlingen heeft het Fries als taalachtergrond en ruim 60% van de leerlingen is Nederlandstalig. Van de Nederlandstalige leerlingen wordt de Friese taal door iets meer dan 45% van de leerlingen in beperkte mate beheerst, wat wil zeggen dat ze de taal in ieder geval (een beetje) kunnen verstaan. Daarnaast begrijpt ruim één derde van de Nederlandstalige leerlingen het Fries niet en van tweehonderd Nederlandstalige leerlingen is het niet bekend of, en in welke mate, zij

²⁸ Eén school geeft aan dat zo'n 80% van de leerlingen het Fries (in beperkte mate) beheerst, maar het is de school niet bekend hoeveel leerlingen het Fries als moedertaal hebben en hoeveel het Nederlands. Wel weet de school hoeveel leerlingen het echt niet kunnen verstaan en hoeveel leerlingen er zijn met een andere taalachtergrond.

het Fries beheersen. Verder zijn er 63 leerlingen (3,7%) met een andere taalachtergrond, wat varieert in Arabische talen, Afrikaanse talen, Aziatische talen en Europese talen. Eén leerling (0,1%) heeft het Stellingwarfs als moedertaal. Helaas is er binnen de vragenlijst van *Taalplan Frysk* geen vraag opgenomen waarin duidelijk wordt hoeveel leerlingen van deze laatstgenoemde groep de Friese taal (in beperkte mate) beheersen.

Figuur 52: Taalachtergrond leerlingen SBO-scholen

De vraag is nu of de taalachtergrond van de leerlingen ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben scholen met meer Friestalige leerlingen een mindere mate van ontheffing nodig? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er een gematigde, negatieve samenhang bestaat tussen het aantal Friestalige leerlingen op een school en het benodigde taalprofiel voor Fries ($N=10$; $r_s = -0,31$; $p = 0,380$). Het blijkt dat op de scholen waar een profiel C nodig is, het percentage Friestalige leerlingen over het algemeen lager is in vergelijking met scholen waar een profiel E nodig is. Op de SBO scholen met een profiel E is het aantal Friestalige leerlingen vele malen hoger.

9.2. HET FRIES ALS SCHOOLVAK

9.2.1. FRIES (NIET) ALS SCHOOLVAK

In Figuur 53 is het aantal SBO-scholen dat het Fries als schoolvak aanbiedt weergegeven. Het blijkt dat het vak Fries op acht van de elf SBO-scholen (72,7%) op het rooster staat. Het gaat hierbij om alle scholen met een profiel C (62,5%) en profiel E (25,0%), en één school met een profiel F. Drie SBO-scholen (27,3%), allemaal met een profiel F, hebben het Fries dus niet als vak op het rooster staan. Hierbij gaat het om beide scholen in de Stellingwerven (vergelijk ook met Figuur 4 voor de taalprofielen van het reguliere basisonderwijs in het niet-Friese taalgebied), waar de Friese taal en cultuur wel een plaats krijgt binnen heemkunde.

Hoewel bijna alle scholen zich bewust zijn van de verplichting die zij hebben vanuit de WPO om het Fries aan te bieden, wil dat niet zeggen dat dit ook dé reden is om dat te doen (vergelijk ook met Figuur 16 voor de redenen van regulier basisonderwijs om het Fries aan te bieden). Maar één van de elf SBO-scholen (9,1%) met een profiel C benoemt de wettelijke verplichting als reden om het Fries te geven. Meer dan een kwart van de SBO-scholen geeft aan dat het ontbreken van draagvlak uit de omgeving een rol speelt om het vak Fries niet (uitgebreider) aan te bieden. Dit kan verklaard worden doordat leerlingen op een SBO-school vaak niet instromen vanaf groep 1 en ook niet altijd uit de buurt van de school komen. Een SBO-school heeft een veel groter voedingsgebied dan een reguliere basisschool, wat

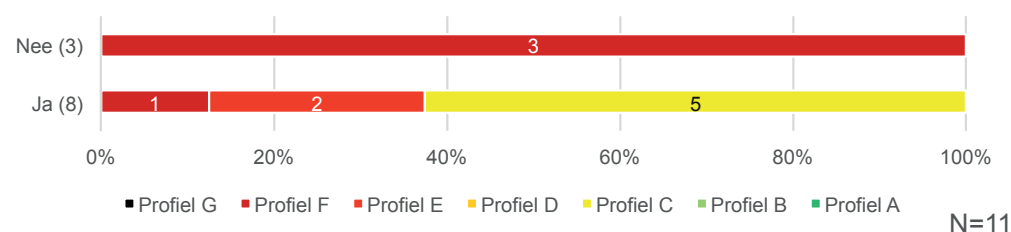
betekent dat de SBO-scholen ook kinderen van buiten de provincie Fryslân (kunnen) opvangen.

Door bijna de helft van de SBO-scholen wordt de problematiek wat betreft taal en cognitieve achterstanden als reden gegeven om het Fries niet (in zijn volledigheid) als vak aan te bieden. Vooral het lezen en schrijven in de Nederlandse taal komt aan bod en de scholen geven aan dat dit soms als moeilijk genoeg is om aan te bieden bij deze doelgroep. Om de leerlingen dan ook nog te vermoeien met het leren lezen en schrijven in het Fries (of Engels) vinden de scholen dan te ver gaan. Zo zegt een van de scholen bijvoorbeeld:

“Us bern ha eins allegearre in kognitive beperking yn it learen, mar dêrneist ek multiproblematyk yn it gedrach en de sosjaal emosjonele ûntwikkeling. En je sjogge faak dat dizze bern ek, mei namme op it Nederlânske taalgebiet al, muoite ha mei de taalferwerving, wurdskat, sawol passyf as aktyf, mar ek hoe bring ik emoasjes ûnder wurden. Mar ek it skriuwen en de taalferwurking, dus taal, spelling, begripend lêzen, technysk lêzen, dus echt de fakken, dat kostet har al safolle muoite en enerzjy, dat wy sein ha fan: ‘No, we besteegje wol oandacht oan it fak Frysk, mar dan yn dy sin dat we allinne dy domeinen {mûnlinge taalfeardichheid, harkjen en praten} hjiryn brûke.’ (...) En mei Ingelsk dogge we it krekt as by it Frysk, allinne de mûnlinge taalfeardichheid” [SBO-D-b374].

Aan de andere kant wordt uit het citaat ook duidelijk dat een aantal scholen (54,5%) het wel belangrijk vindt om de leerlingen iets mee te geven van de Friese taal en cultuur. Dat kan o.a. bij het vak Fries in mondeling Fries taalaanbod, bijvoorbeeld d.m.v. Friese prentenboeken of het kijken naar *Tsjek* en daarover praten.

Figuur 53: Fries als vak op het rooster op SBO-scholen

9.2.2. HET VAK FRIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB

De opbouw van deze paragraaf is aan de hand van het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006). In Figuur 1 in de Inleiding van dit rapport is een schematische weergave te vinden van de tien onderdelen van het curriculaire spinnenweb, waarbij de visie centraal staat en daaromheen negen draden, elk bestaande uit één leerplanaspect, vormgegeven worden. De onderdelen docentrollen, groepeeringsvormen en leeromgeving komen alleen indirect terug in deze paragraaf door bijvoorbeeld bij de ander onderdelen aandacht te besteden aan onder-, midden- en bovenbouw. Deze paragraaf bestaat dus uit de volgende onderdelen: (1) visie, (2) tijd, (3) leerdoelen, (4) leerinhoud, (5) leeractiviteiten, (6) bronnen en materialen en (7) toetsing.

9.2.2.1. VISIE - WAARTOE LEREN ZIJ?

Taalbeleid en taalcoördinator

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat bijna twee derde van de SBO-scholen een algemeen taalbeleidsplan heeft. Van twee scholen (28,6%) met een algemeen taalbeleidsplan is niet precies duidelijk wat er in beschreven staat. Eén school (14,3%) geeft aan dat er in het algemeen taalbeleidsplan ook aandacht is voor de Friese taal. Twee scholen (28,6%) geven aan dat het een bewuste keuze is om de Friese taal buiten beschouwing te laten in het taalbeleidsplan vanwege de leerproblematiek (zie ook §9.2.1) of omdat er aandacht is voor heemkunde i.p.v. de Friese taal. Bij de overige vier scholen ligt de nadruk in het algemene taalbeleidsplan vooral op de Nederlandse taal.

Vier scholen (36,4%), waarvan twee scholen op dit moment zonder algemeen taalbeleidsplan, geven aan dat zij in de toekomst het taalbeleidsplan verder willen (door)ontwikkelen. Zij willen de Friese en Engelse taal dan ook een plek geven binnen het taalbeleidsplan.

Visie op meertalig onderwijs

Geen van de scholen is aangesloten bij het Netwurk 3TS. De ambitie om een meertalige school te worden is er ook bij geen van de SBO-scholen. De scholen geven aan dat de focus ligt op het leren van de Nederlandse taal o.a. vanwege de maatschappelijke verantwoordelijkheid die de scholen hebben om leerlingen te leren om adequaat te kunnen functioneren in de maatschappij (zie ook §9.2.1). Volgens de scholen hoort hier de Nederlandse taal bij.

Het laagdrempelig in aanraking laten komen met andere talen (en/of dialecten) komt op een aantal scholen naar voren door aandacht te besteden aan de mondelinge taalvaardigheden in de Friese en/of Engelse taal. Een positieve attitude tegenover de moedertaal van de leerlingen wordt wel belangrijk gevonden. Het benaderen van leerlingen in de eigen moedertaal gebeurt ook (zie ook §9.3).

9.2.2.2. TIJD - WANNEER LEREN ZIJ?

Fries als vak in minuten (algemeen)

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er vier verschillende groepen geformuleerd kunnen worden wat betreft de tijdsbesteding aan het vak Fries in het SBO, namelijk:

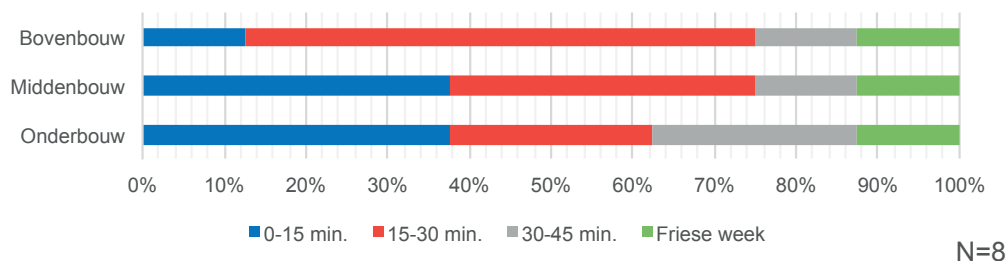
1. Scholen waar tot 15 minuten per week aan het vak Fries besteed wordt;
2. Scholen die tussen de 16 en 30 minuten per week besteden aan het vak Fries;
3. Scholen die tussen de 31 en 45 minuten per week besteden aan het vak Fries; en
4. Scholen waar een Friese week georganiseerd wordt.

In Figuur 54 is de tijdsbesteding weergegeven voor de acht SBO-scholen per bouw waar het vak Fries op het rooster staat. Het blijkt dat:

- > Het Fries op ruim een derde van de scholen in de onder- en middenbouw niet of incidenteel op het rooster staat;

- > De meeste aandacht aan het Fries besteed wordt in de bovenbouw; en
- > Eén school in alle groepen het Fries alleen in een Friese projectweek aanbiedt.

Figuur 54: Tijdbesteding bij het Fries als vak op SBO-scholen per bouw

Fries als vak in minuten per taalprofiel

Onderbouw: De drie scholen waar het Fries niet of tot een kwartier per week voorkomt, zijn de scholen met een profiel E en één school met het profiel C. De school met het F-profiel laat het Fries projectmatig terugkomen in een Friese week. De overige vier scholen met een profiel C besteden ofwel tot een half uur per week ofwel 30-45 minuten aan het vak Fries in de onderbouw.

Middenbouw: Voor de middenbouw geldt eigenlijk hetzelfde als voor de onderbouw. Hier zijn ook weer de drie scholen waar het Fries niet of tot een kwartier per week voorkomt, de scholen met een profiel E en één school met een profiel C. De school met het F-profiel biedt het Fries projectmatig aan in een Friese projectweek. Eén van de overige profiel C-scholen besteedt in de middenbouw minder tijd aan het vak Fries in vergelijking met de onderbouw. In de middenbouw zijn er namelijk drie scholen die tot een half uur besteden aan het vak Fries en is er maar één school die tot driekwartier in de week aandacht heeft voor het vak Fries.

Bovenbouw: Zoals aangegeven wordt in de bovenbouw op de meeste scholen tijd aan het Fries besteed. Hier is maar een school met een profiel E die tot een kwartier per week aandacht heeft voor het Fries. De andere school met een profiel E besteedt tot een half uur per week aan het Fries, net als vier scholen met een profiel C. Eén school met een profiel C besteedt 30-45 minuten per week aan het vak Fries. En de school met het profiel F heeft aandacht voor het Fries in een Friese projectweek.

9.2.2.3. LEERDOELEN - WAARHEEN LEREN ZIJ?

In deze paragraaf worden onder de leerdoelen de kerndoelen die geschreven zijn voor de Fries taal en cultuur bedoeld (zie bijlage I).

Leerdoelen bij het vak Fries (algemeen)

In Tabel 51 is de verdeling per kerndoel weergegeven voor het aantal SBO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. Hieruit blijkt dat bij het vak Fries op alle scholen in alle bouwen aandacht is

voor een positieve attitude t.a.v. de Friese taal en cultuur (kerndoel 17). Op de tweede plaats staat het leren verstaan van de Friese taal (kerndoel 18), wat in de middenbouw op één school minder voorkomt in vergelijking met de onder- en bovenbouw. Ook is op ruim 60% van de scholen in de onder- en middenbouw aandacht voor het zelf spreken van de taal (kerndoel 19). Driekwart van de scholen heeft hier in de bovenbouw aandacht voor. Voor taalbeschouwing (kerndoel 22), waarbij het vooral gaat om de uitbreiding van de Friese woordenschat, is op één school in alle bouwen aandacht. Ook heeft één school in de bovenbouw incidenteel aandacht voor het lezen van de Friese taal (kerndoel 20).

TABEL 51: AANTAL SBO-SCHOLEN DAT BIJ HET VAK FRIES AANBOD HEEFT VOOR DE VERSCHILLENDE KERNDGOELEN PER BOUW

N=8	Onderbouw		Middenbouw		Bovenbouw	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Kerndoel 17	8	100	8	100	8	100
Kerndoel 18	7	87,5	6	75,0	7	87,5
Kerndoel 19	5	62,5	5	62,5	6	75,0
Kerndoel 20	0	0	0	0	1	12,5
Kerndoel 21	0	0	0	0	0	0
Kerndoel 22	1	12,5	1	12,5	1	12,5

Leerdoelen bij het vak Fries per taalprofiel

Onderbouw: De school waar het leren verstaan van de Friese taal (kerndoel 18) niet in het aanbod zit in de onderbouw is één van de scholen met een profiel C. De drie scholen die geen aandacht hebben voor het zelf leren spreken van de taal in de onderbouw (kerndoel 19) zijn een school met een profiel C, profiel E en profiel F. De school waar wel aandacht is voor kerndoel 22 (taalbeschouwing) is een school met een profiel C.

Middenbouw: Van de twee scholen waar het leren verstaan van de Friese taal (kerndoel 18) niet in het aanbod zit in de middenbouw is één school met een profiel E en, net als in de onderbouw, één school met een profiel C. Ook de taalprofielen van de drie scholen waar geen aandacht is voor het zelf leren spreken van de Friese taal (kerndoel 19) zijn gelijk aan de taalprofielen van de scholen in de onderbouw, één school met een profiel C, één met profiel E en de school met het F-profiel. Ook de school waar wel aandacht is voor taalbeschouwing (kerndoel 22) is net als in de onderbouw een school met profiel C.

Bovenbouw: De school waar het leren verstaan van de Friese taal (kerndoel 18) niet in het aanbod zit in de bovenbouw is, net als in de middenbouw, één van de scholen met een profiel E. De twee scholen waar het zelf spreken van de Friese taal (kerndoel 19) niet voorkomt, zijn de scholen met het F-profiel en één van de scholen met een profiel E. De school waar incidenteel aandacht is voor het lezen in de Fries taal (kerndoel 20) is één van de scholen met een profiel C. Ook de school waar wel aandacht is voor kerndoel 22 (taalbeschouwing), is net als in de onder- en middenbouw één van de scholen met een C-profiel.

9.2.2.4. LEERINHOUD - WAT LEREN ZIJ?

In deze paragraaf worden onder de leerinhoud de verschillende taaldomeinen bedoeld. Het taaldomein schrijven is niet meegenomen in de beschrijving over de leerinhoud omdat uit Tabel 51 blijkt dat geen van de SBO-scholen aandacht heeft voor schrijven in het Fries (kerndoel 21).

In Tabel 52 is de verdeling per taaldomein weergegeven voor het aantal SBO-scholen dat het vak Fries op het rooster heeft staan. De aantallen voor luisteren (kerndoel 18) en lezen (kerndoel 20) zijn gelijk gebleven aan die in Tabel 51, omdat dezelfde vraagstelling uit de vragenlijst van *Taalplan Frysk* hierbij hoort.

Wat opvalt in Tabel 52 is dat kerndoel 19 (spreken) overeenkomt met de dialoog en maar bij maximaal een derde van de scholen ook resulteert in de monoloog. Dit betekent dat spreken bij het vak Fries op de SBO-scholen vooral bestaat uit het praten met elkaar in het Fries en niet zozeer uit het kunnen presenteren van jezelf in de Friese taal. Dit komt overeen met de invulling die reguliere basisscholen geven aan kerndoel 19 (zie §5.2.4.1).

Wanneer gekeken wordt naar de taalprofielen van de twee scholen die aandacht hebben voor de monoloog, dan blijkt dat dit in alle bouwen één school is met een profiel C en één school met een profiel E. De beschrijving van de taalprofielen van de andere drie taaldomeinen komt overeen met de beschrijving van de kerndoelen (zie §9.2.2.3).

TABEL 52: SBO-SCHOLEN MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER DAT AANDACHT BESTEEDT AAN DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER BOUW						
N=8	Onderbouw		Middenbouw		Bovenbouw	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Luisteren	7	87,5	6	75,0	7	87,5
Dialoog	5	62,5	5	62,5	6	75,0
Monoloog	2	25,0	2	25,0	2	25,0
Lezen	0	0	0	0	1	12,5

9.2.2.5. LEERACTIVITEITEN - HOE LEREN ZIJ?

In deze paragraaf worden onder de leeractiviteiten verschillende taalactiviteiten per taaldomein bedoeld.

Luisteren/Harkjen - kerndoel 18 bij het vak Fries (algemeen)

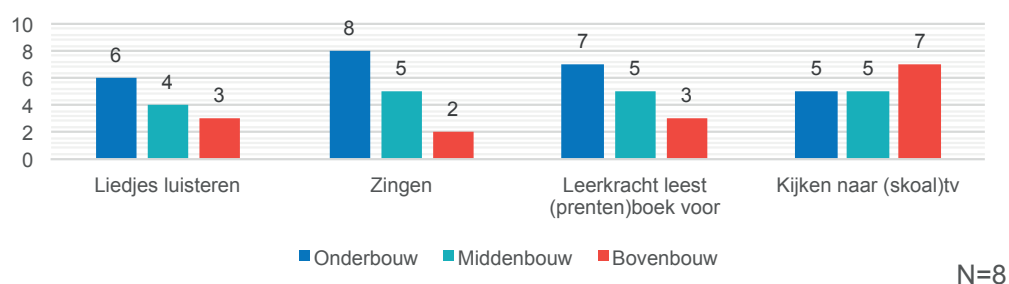
In Figuur 55 is het aantal scholen dat aandacht heeft voor vier taalactiviteiten die aansluiten bij het taaldomein luisteren per bouw weergegeven (vergelijk ook met Figuur 25 voor activiteiten op reguliere basisscholen).

Onderbouw: Op driekwart van de SBO-scholen waar het Fries als vak aangeboden wordt, wordt er in de onderbouw naar Friese liedjes geluisterd. Het gaat hierbij om drie scholen met een profiel C, de twee scholen met profiel E en de school met profiel F. Op alle acht scholen worden ook (incidenteel) Friese liedjes gezongen. Verder wordt er behalve op de school met profiel F op alle scholen door de leerkracht weleens in het Fries voor gelezen uit prentenboeken of andere verhalenbundels. Op vijf scholen (62,5%) wordt er daarnaast gekeken naar Friese programma's, zoals *It Boskwyfke* en *Kening Hert en Harry Hazze*. Het gaat hierbij om vier scholen met een profiel C en de school met het profiel F.

Middenbouw: Op de helft van de SBO-scholen waar het Fries als vak aangeboden wordt, wordt er in de middenbouw naar Friese liedjes geluisterd. Hoewel het aantal scholen dat Friese liedjes luistert daalt ten opzichte van de onderbouw, is er nog altijd aandacht voor. Het gaat hierbij om drie scholen met een profiel C en één school met een profiel E. Hetzelfde geldt voor het zingen van Friese liedjes en het voorlezen door de leerkracht uit Friese boeken of verhalenbundels. Dit wordt (incidenteel) op bijna twee derde van de SBO-scholen gedaan in de middenbouw. Hierbij gaat het om vier scholen met een profiel C en één school met een profiel E. Ook kijkt bijna twee derde van de SBO-scholen in de middenbouw naar programma's van *SkoalTV*, zoals *WitWat* en *Tsjek*. Dit laatste aantal is gelijk aan de onderbouw en ook de taalprofielen komen hierbij overeen, vier scholen met een profiel C en de school met het F-profiel.

Bovenbouw: In de bovenbouw daalt het aantal SBO-scholen dat Friese liedjes luistert bij het Fries als vak nog verder in vergelijking met de onder- en middenbouw. Dat wordt op drie scholen (37,5%) met een C-profiel gedaan. Op twee van deze scholen worden ook Friese liedjes gezongen, wat dus nog maar één derde van het aantal scholen is dat dit in de onderbouw doet. Op drie scholen, ook weer allemaal met een profiel C, wordt er ook door de leerkracht voorgelezen uit Friese boeken of verhalenbundels. Er is een aanzienlijke stijging wat betreft het kijken naar Friese programma's van *SkoalTV*, zoals *Tsjek*, in de bovenbouw in vergelijking met de onder- en middenbouw. Op één school met een profiel E na, wordt dit op alle SBO-scholen waar het Fries als vak op het rooster staat gedaan.

Figuur 55: Leeractiviteiten bij het Fries als vak per bouw op SBO-scholen voor *luisteren/harkjen* (kerndoel 18)

Spreken (dialogo)/Yn petear - kerndoel 19 bij het vak Fries

Op vijf scholen (62,5%) waar het Fries als vak gegeven wordt, worden gesprekken in de Friese taal gevoerd bij het vak Fries in de onderbouw. Voor de midden- en bovenbouw geldt dit op de helft van de scholen.

Scholen konden verder zelf aangeven om wat voor soort gesprekken het gaat bij de taalactiviteit gesprekken voeren. Maar twee scholen (25,0%), één met een profiel C en één met een profiel E, hebben antwoord gegeven op deze open vraag, zij geven aan dat ze kringgesprekken in het Fries voeren in alle bouwen al is dat op één school wel afhankelijk van de leerkracht die voor groep staat.

Omdat niet alle directeuren (en/of taalcoördinatoren) op de hoogte waren van wat voor soort gesprekken gevoerd worden per bouw en waar dit dan over gaat, wordt ervan uit gegaan dat het hier gaat om minimale aantallen. De twee genoemde scholen hebben expliciet aangegeven aandacht te hebben voor dit soort gesprekken, wat niet betekent dat de andere scholen dit niet doen.

Sprekken (monoloog)/Sprekken - kerndoel 19 bij het vak Fries

Op drie scholen (37,5%) waar het Fries als vak gegeven wordt, worden verhalen in de Friese taal verteld bij het vak Fries in de onderbouw. Voor de midden- en bovenbouw geldt dit op een kwart van de scholen.

Scholen konden verder zelf aangeven om wat voor soort monologen het gaat bij de taalactiviteit vertellen. Net als bij de open vraag voor *spreken (dialoog)/Yn petear* heeft maar een kwart van de scholen antwoord gegeven op de open vraag bij de monoloog. Reden hiervoor is dat niet alle directeuren (en/of taalcoördinatoren) op de hoogte waren van wat voor soort vertellingen per bouw gedaan worden en waar dit dan over gaat. De aantallen die hieronder genoemd worden, zijn dus minimale aantallen! Het gaat alleen om de scholen die expliciet aangegeven hebben aandacht te hebben voor dit soort vertellingen, wat niet betekent dat de andere SBO-scholen dit niet doen.

Twee scholen (25,0%), één met een profiel C en één met een profiel E, geven dus aan dat er weleens presentaties gegeven worden in de Friese taal bij het Fries als vak in alle bouwen. Beide scholen geven aan dat zij de leerlingen laten kiezen in welke taal zij een presentatie of spreekbeurt willen geven. Friestalige leerlingen kiezen er dan wel voor om een presentatie in het Fries te geven omdat ze zich in deze taal beter kunnen uiten en zich hier prettiger bij voelen. Hierin zit dus duidelijk de differentiatie naar taalachtergrond, want Nederlandstalige leerlingen worden hier niet voor verplicht. Eén van beide scholen geeft bijvoorbeeld aan:

“Ik wit fan de learkrêft mei de bern mei in praktykútstream, dan wol it noch wol ris dat it bern syn memmetaal brûkt by it hâlden fan in sprekbeurt, as sy har dêr noflikker by fiele. En dat mei dan ek wol, it is net sa dat soks net mei op skoalle” [SBO-TI-b370].

Lezen/Lêzen - kerndoel 20 bij het vak Fries

Zoals eerder ook al zichtbaar werd in Tabel 51 en Tabel 52 is er één SBO-school met een profiel C waar aandacht besteed wordt aan het lezen in de Friese taal in de bovenbouw. De school geeft aan dat er facultatief door de oudste leerlingen voorgelezen wordt in de Friese taal aan de jongste leerlingen, maar de meeste leerlingen lezen geen Friese teksten - er is hier dus ook weer duidelijk sprake van differentiatie naar taalachtergrond. Verder geeft de school aan dat het Friese lezen voornamelijk bestaat uit prentenboeken of korte teksten uit de boekjes die bij het *SkoalTV-programma Tsjek* horen.

Alle scholen geven aan tevreden te zijn met de situatie zoals die nu is als het gaat om het lezen in het Fries. Zoals eerder ook al aangegeven (zie §9.2.1) speelt de leerproblematiek van de leerlingen een grote rol bij de keuze om het Fries niet als (volwaardig) vak aan te bieden. De scholen geven aan dat

het leesonderwijs in de Nederlandse taal al veel vergt van deze doelgroep. Leespromotie vindt dan ook voornamelijk plaats met Nederlandstalige boeken, terwijl er soms wel Friestalige boeken in de schoolbibliotheek staan.

9.2.2.6. BRONNEN EN MATERIALEN - WAARMEE LEREN ZIJ?

Gebruik van Friese taalmethodes

Uit het *Taalplan Frysk* onderzoek blijkt dat op één school (12,5%) met een profiel C, waar het vak Fries aangeboden wordt, in de onderbouw gebruik gemaakt wordt van de map voor groep 1/2 die hoort bij de Friese taalmethode *Studio F*. Op dezelfde school wordt ook in de midden- en bovenbouw gebruik gemaakt van *Studio F*, echter alleen als bronnenboek en niet als structurele taalmethode.

Dit betekent dat (nog) geen van de SBO-scholen gebruik maakt van de nieuwe methode *Spoar 8*. Ook de voorganger van *Studio F*, de *Fryske TaalRotonde*, is niet op de SBO-scholen aanwezig. Twee scholen met een profiel C geven ook aan waarom zij geen gebruik maken van *Studio F* of een andere taalmethode en dit ook zeer waarschijnlijk in de toekomst niet gaan doen. De taalmethodes zijn namelijk ontwikkeld voor 'reguliere' basisschoolleerlingen en daardoor sluiten deze niet goed aan bij de specifieke doelgroep van de SBO-scholen. Zo zegt één van de scholen over de taalmethodes: *"Je moet heel kritisch kijken: 'Wat is voor onze populatie geschikt?' En ik denk altijd van kinderen die al moeite hebben met lezen en schrijven in het Nederlands, die moet je niet gaat belasten met nog een extra werkgeheugen taak"* [SBO-L-b373].

Andere Friese bronnen en materialen bij het vak Fries

Daarnaast wordt er op de helft van de scholen, twee scholen met een profiel C, één school met een profiel E en de school met het profiel F waar het Fries als vak op het rooster staat gebruik gemaakt van de *Tomke*-materialen in de onderbouw. Hoewel *Tomke* eigenlijk bedoeld is voor de voorschoolse educatie, zijn de SBO-scholen ook blij met het materiaal omdat het goed past bij het ontwikkelniveau van de leerlingen:

"Us learlingen hawwe faak in ûntwikkelingsefterstân. Se binne dan wol fjouwer of fiif jier, mar se funksjonearje op in nivo fan soms trije-en-in-healjier. Dus dêr past Tomke noch hiel goed by en dat wurdt dan dus ek wol dien, sawol fia digitale kanalen as mei de boekjes" [SBO-TI-b370].

Verder wordt er op twee scholen (25,0%) met een profiel C, waar het vak Fries op het rooster staat, gebruik gemaakt van *Ikke* in de onderbouw.

Programma's van SkoalTV als bron bij het vak Fries

Ook wordt er op meerdere SBO-scholen in de verschillende bouwen gebruik gemaakt van de programma's van *SkoalTV*. Zo wordt *WitWat* op sowieso drie van de acht scholen (37,5%) in de middenbouw ingezet. Het gaat hierbij om twee scholen met een profiel C en één school met een profiel E. Het programma *Tsjek* wordt op sowieso één school (12,5%) met een profiel C in de middenbouw en

zeven van de acht scholen (87,5%), behalve één van de scholen met een profiel E, in de bovenbouw ingezet. Dit maakt dat de programma's van *SkoalTV* niet alleen onmisbaar zijn voor de Friese les op reguliere basisscholen (zie §5.2.6.3), maar dit geldt evenzogoed voor de SBO-scholen.

Verschillende scholen geven aan dat het visuele materiaal echt nodig is, ook door het ontbreken van een taalmethode op niveau. Op de vraag of het vak Fries nog aangeboden zou worden in de bovenbouw wanneer *Tsjek* zou stoppen geeft een school aan:

“Nou, dan {als Tsjek stopt} zouden we even goed moeten gaan kijken {of het vak nog blijft bestaan}. Tsjja, we hebben geen methode. Ik zou ook niet snel over gaan op een methode. Dan zouden we naar een andere vorm gaan kijken, zoeken. En welke vorm weet ik niet, maar dan denk ik eerder aan liedjes, in de creatieve hoek” [SBO-D-b375].

Ook een andere school ziet weinig kans voor het vak Fries binnen het SBO als er geen visueel materiaal meer is:

“We ha gjin metoade {dy't by ús bern oanslút} of wat dan ek. En ek gjin boekjes of dat soarte fan dingen. Mar ik tink ek net dat we ús bern dêr gelokkich mei meitsje. Dus wat dat oanbelanget moatte we it benammen fan it fisuele materiaal ha” [SBO-D-b374].

9.2.2.7. TOETSING - HOE WORDT HUN LEREN GETOETST?

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er maar op een heel klein aantal reguliere basisscholen getoetst wordt in de Friese taal (zie §5.2.7). Wanneer gekeken wordt naar de SBO-scholen blijkt dat geen enkele school toetst in de Friese taal. Eén school met een profiel E geeft wel aan dat de Friese taal en cultuur terugkomt op het rapport van de leerlingen, maar dit wordt verder niet uitgesplitst in indicatoren die gebaseerd zijn op resultaten op Friese toetsen.

9.2.3. AMBITIES T.A.V. HET FRIES (ALS VAK)

Zeven van de elf SBO-scholen hebben in meer of mindere mate een ambitie geformuleerd voor het Fries (als vak). Vier SBO-scholen, één met een profiel C, één met een E-profiel en twee met een profiel F hebben geen ambities met het Fries voor de toekomst. Zij zijn tevreden, ook gezien de populatie, met hetgeen zij nu doen.

9.2.3.1. VISIE - WAARTOE LEREN ZIJ?

Vijf SBO-scholen geven aan dat zij in de toekomst willen dat het Fries (en Engels) een (betere) plaats krijgt binnen het taalbeleidsplan. Het gaat hierbij om drie scholen met een profiel C, één school met een E-profiel en één school met een profiel F. De scholen geven aan dat er vastgelegd moet worden dat er meer gedifferentieerd zou moeten worden naar de taalachtergrond van de leerlingen. Ook geven scholen aan dat er een plan moet komen voor een doorlopende leerlijn. Nu is er vaak alleen aandacht voor in de bovenbouw, terwijl er op andere manieren in de onder- en/of middenbouw ook aandacht besteed kan worden aan het (vak) Fries.

9.2.3.2. BRONNEN EN MATERIALEN - WAARMEE LEREN ZIJ?

Eén school met een profiel C staat er wel voor open om te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om de nieuwe taalmethode *Spoar 8* ook in te zetten binnen de school. Twee andere scholen, één met een profiel C en één met een F-profiel, willen ook gaan onderzoeken of er materialen zijn die gebruikt kunnen worden voor een Friese les. Dit hoeft niet per sé een methode te zijn, maar kunnen ook andere materialen zijn.

9.3. HET GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET VAK OM

9.3.1. FRIES ALS INSTRUCTIETAAL BIJ ANDERE VAKKEN

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat drie SBO-scholen de Friese taal bewust inzetten bij andere vakken. Op alle drie de scholen wordt het Fries als vak ook aangeboden. Het blijkt echter wel dat het Fries bij andere vakken alleen op individueel niveau gebruikt wordt, de klassikale instructies worden in het Nederlands gegeven bij alle andere vakken. Begrijpt de leerling het niet voldoende, dan kan extra uitleg in het Fries soms helpen. Daarnaast krijgen de leerlingen op deze drie scholen de ruimte om zelf het Fries te gebruiken, als ze bijvoorbeeld moeten samenwerken met andere leerlingen. Het belang van de leerling staat hierbij centraal, is de Friese taal hierbij nodig, het lukt bijvoorbeeld niet in het Nederlands, dan mag de leerling ook het Fries gebruiken. Net als bij het vak Fries wordt het Fries bij andere vakken ook eigenlijk alleen maar mondeling gebruikt.

9.3.2. GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET SCHOOLVAK OM

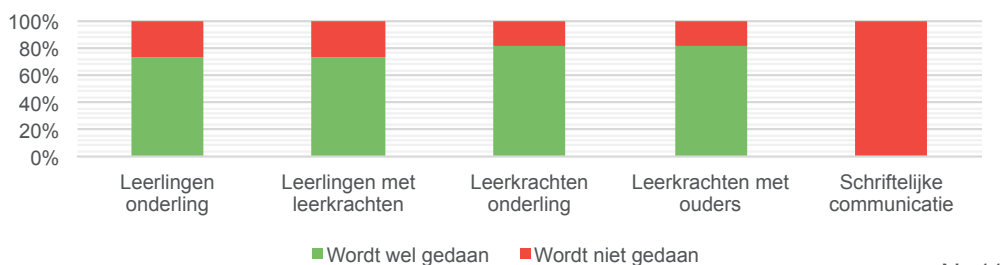
Hoewel het Fries als vak niet op alle SBO-scholen onderwezen wordt, is er buiten de lessituatie vaak wel aandacht voor de Friese taal. In Figuur 56 is het gebruik van het Fries in de informele situatie weergegeven. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat de Friese taal op tien van de elf SBO-scholen (90,9%) een rol speelt bij informele momenten, één school in de Stellingwerven geeft aan dat het daar niet voorkomt. Vooral volwassenen spreken onderling het Fries: op negen van de elf scholen (81,8%) wordt zowel door leerkrachten onderling Fries gesproken als met de ouders van de leerlingen. Situaties waarin dit naar voren komt zijn o.a. vergaderingen, ouderavonden, tienminutengesprekken en huisbezoeken. Ook de meer persoonlijke gesprekken met ouders over leerlingen worden op sommige scholen in het Fries gedaan omdat dit voor ouders soms als prettiger ervaren wordt en het breekt het ijs. Toch zijn er aan de andere kant ook scholen die aangeven de meer formele gesprekken, zoals ouderavonden en tienminutengesprekken, juist in het Nederlands te doen. Deels heeft dit te maken met de achterban van de school, die is niet altijd Friestalig, maar aan de andere kant geven scholen ook aan dat het te maken heeft met de formele voertaal van de school en die is Nederlands.

Op acht van de elf scholen (72,7%) spreken leerkrachten ook met de leerlingen Fries en spreken leerlingen onderling Fries met elkaar. Dat leerkrachten met leerlingen Fries spreken komt vooral voor in emotionele situaties, omdat voor Friestalige leerlingen deze taal het dichtstbij staat en ze het aanspreken in het Fries op die momenten het prettigst ervaren.

“Mei ús learlingen dy’t Frysktalich binne, is it benammen wol sa, Nederlânsk is de fiertaal, mar do sjochst wol dat as de emoasjes in rol spylje, dat de bern har dan folle makliker yn de memmetaal uterje kinne. Dan is it wol moai dat in protte kollega’s de Fryske taal goed behearskje kinne. En dat kin soms wolris de-eskalearjend wurkje, omdat se har dan better uterje kinne” [SBO-D-b374].

Op geen van de scholen komt het Fries voor in de schriftelijke communicatie.

Figuur 56: Informeel gebruik van de Friese taal op SBO-scholen

N=11

9.3.3. ATTITUDES T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR

Aan de scholen is gevraagd om te reageren op vijf stellingen t.a.v. de Friese taal en cultuur als schoolvak op een vijfpunts-schaal van uitgesproken positief naar uitgesproken negatief. In Tabel 40 in §6.3 zijn de vijf stellingen die gesteld zijn voor de Friese taal en cultuur (als schoolvak) weergegeven. In Figuur 57 zijn de reacties op deze stellingen weergegeven voor de elf SBO-scholen.

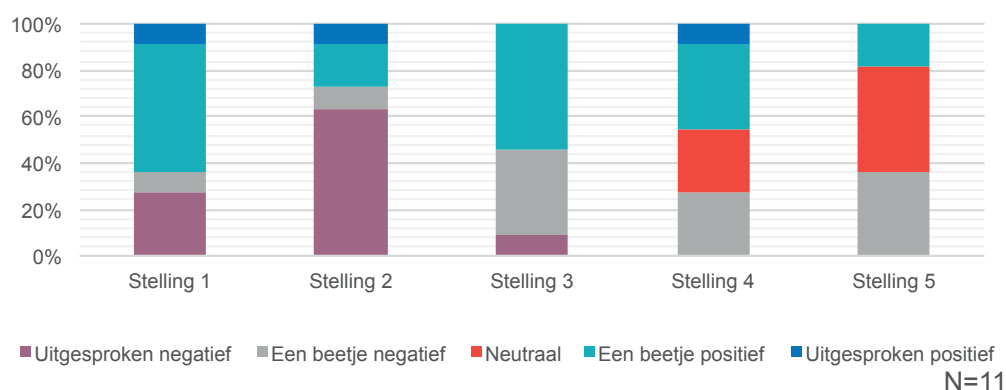
Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat de meerderheid van de scholen (63,6%) het belangrijk vindt dat het vak Fries aangeboden wordt op de SBO-school. Aan de andere kant zijn vier scholen (36,4%) die het niet belangrijk vinden. Het gaat hierbij om drie SBO-scholen met een profiel F en één SBO-school met een profiel E.

Verder blijkt dat ruim 70% van de SBO-scholen het niet belangrijk vindt dat het Fries als instructietaal ingezet wordt bij andere vakken. De andere drie scholen (27,3%) staan hier wel (uitgesproken) positief tegenover. Het gaat hierbij om één SBO-school met een profiel C, één SBO-school met een profiel E en één SBO-school met een F-profiel.

Op ruim de helft van de SBO-scholen staan de leerkrachten een beetje positief tegenover het aanbieden van het vak Fries. De overige vijf SBO-scholen (45,5%) schatten in dat de leerkrachten (uitgesproken) negatief staan tegenover het aanbieden van het vak Fries. Het gaat hierbij om één van de SBO-scholen met een profiel E en de vier SBO-scholen met een F-profiel.

Wanneer de SBO-scholen moeten inschatten hoe leerlingen en ouders tegenover het vak Fries staan, kiezen scholen ineens ook voor de optie neutraal (resp. 27,3% bij leerlingen en 45,5% bij ouders) en kiezen ze dus geen positieve of negatieve kant. Vijf SBO-scholen (45,5%) schatten echter wel in dat leerlingen (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries tegenover drie SBO-scholen met een profiel F (27,3%) die denken dat leerlingen een beetje negatief zijn over het vak Fries. Volgens twee SBO-scholen met een profiel C (18,2%) zijn ouders wel een beetje positief over het vak Fries. Vier SBO-scholen met een F-profiel (36,4%) schatten in dat ouders een beetje negatief zijn over het aanbieden van het vak Fries.

Figuur 57: Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur (als schoolvak) op SBO-scholen

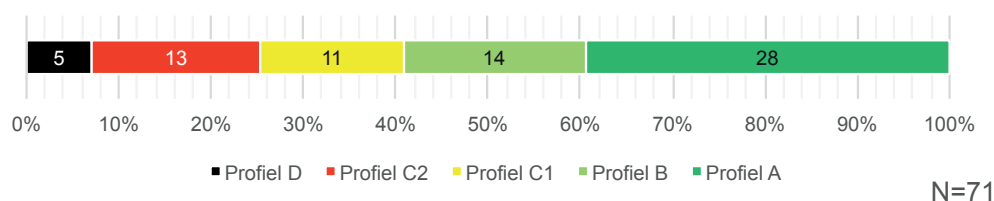
10

Resultaten VO-profielen

NAAR DEMOGRAFISCHE VARIABELEN

In de periode mei 2016 tot en met februari 2018 zijn er in totaal 71 *Taalplan Frysk* rapporten opgesteld door de onderwijskundigen samen met de voortgezet onderwijs (VO) scholen. Omdat het vak Fries alleen in de onderbouw van het VO verplicht is, zijn alleen de VO-scholen bezocht waar een onderbouw aanwezig is, locaties met alleen een bovenbouw zijn niet bezocht. Ieder rapport heeft geleid tot een taalprofiel voor de school. Aan de hand van de beschreven taalprofielen in de *Taalplan Frysk* rapporten kan een nauwkeurig overzicht gemaakt worden van de verdelingen van de verschillende VO-profielen over de provincie. Het overzicht van de verdeling van de VO-profielen is in Figuur 58 weergegeven voor de gehele provincie.

Figuur 58: Taalprofielen Fries van VO-scholen met een onderbouw provinciebreed

Figuur 58 geeft een duidelijke variatie in de VO-profielen weer. Zo zijn er 28 onderbouwlocaties van VO-scholen (39,4%) die geen ontheffing nodig hebben omdat er bij het vak Fries aanbod is voor alle kerndoelen (profiel A). Aan de andere kant hebben vijf VO-scholen (7,0%) een volledige ontheffing nodig voor het vak Fries (profiel G), wat betekent dat op deze scholen geen aanbod is voor het Fries.

Om een duidelijker beeld te krijgen van waar en waarom er variatie zit in de taalprofielen zullen in de volgende paragrafen een aantal demografische variabelen benoemd worden waarmee dit mogelijk verklaard kan worden. Allereerst zal er in §10.1 aandacht zijn voor de verschillende gemeenten. De ene gemeente is nu eenmaal 'meer Fries' dan de andere (zie hiervoor ook Provincie Fryslân (2015): *De Fryske Taalatlas*, p. 19). Hierbij wordt uitgegaan van de gemeenten die bestonden bij aanvang van het onderzoek van *Taalplan Frysk*, dus van vóór de gemeentelijke herindeling die in 2018 plaatsgevonden heeft. In §10.2 is er aandacht voor de taalprofielen in de grotere steden en/of dorpen, zoals in Drachten en Leeuwarden.

Daarna zal er aandacht zijn voor de demografische variabelen die zich meer richten op de sociale aspecten waarin de locaties zich bevinden. Zo wordt er in §10.3 eerst ingegaan op de bovenliggende organisaties waar locaties onderdeel van uitmaken, namelijk: de onderwijskoepels (§10.3.1) en schoolbesturen (§10.3.2). Een koepel of bestuur zou immers een bepaald beleid voor alle aangesloten locaties kunnen hanteren, waaruit de variatie in de taalprofielen verklaard kan worden. Locaties hebben daarnaast een maatschappelijke verantwoordelijkheid om leerlingen voor te bereiden op het participeren in de toekomstige samenleving. Daarom wordt er in §10.4 ingegaan op scholen die onderwijs geven vanuit een bepaalde visie. Hierbij is aandacht voor de denominatie van de locaties (§10.4.1) en het concept van de drietalige school (§10.4.2) als mogelijke verklaring voor de variatie die nodig is in de VO-profielen. In §10.5 is tevens aandacht voor het niveau, zoals VMBO of VWO, waaraan de locatie lesgeeft als mogelijke verklaring voor de variatie in de VO-profielen. Tot slot gaat §10.6 in op de (scholings)achtergrond van de docenten (§10.6.1) en de taalachtergrond van de leerlingen (§10.6.2) als mogelijke verklaring voor de variatie in de VO-profielen.

10.1. TAALPROFIELEN PER GEMEENTE

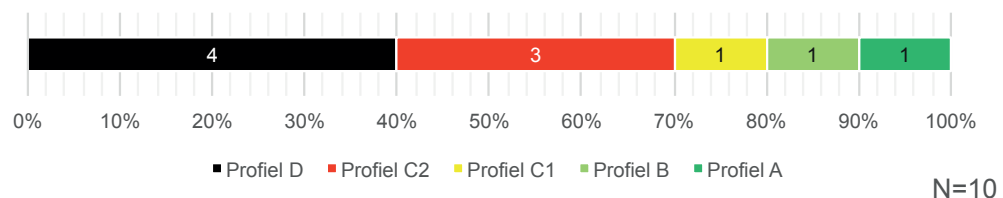
Uit Figuur 58 blijkt een duidelijke variatie van VO-profielen in de provincie. Eén van de mogelijke verklaringen hiervoor zou gevonden kunnen worden in het voorgaande beleid van het Rijk en de Inspectie van het Onderwijs. In bepaalde gebieden was het, en is het in de huidige situatie wederom, mogelijk om een volledige ontheffing aan te vragen voor het vak Fries (zie ook §3.3). Het gaat hierbij echter alleen om scholen die zich buiten het Friese taalgebied bevinden. Hierbij moet echter wel opgemerkt worden dat hoewel voor scholen in dit gebied eerder altijd al de mogelijkheid bestond om een volledige ontheffing aan te vragen, dit nog niet wil zeggen dat het voor scholen ook noodzakelijk was om een volledige ontheffing aan te vragen. In de beleidsregel van de Provinsje Fryslân (2015) wordt het niet-Friese taalgebied als volgt beschreven: “Dit zijn in ieder geval de gemeenten Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland en Weststellingwerf en delen van de gemeenten Ooststellingwerf en Kollumerland en Nieuwkruisland” (p. 6).

Om te achterhalen of dit (voorgaande) beleid ook daadwerkelijk een verklaring is voor de variatie in de VO-profielen zal in §10.1.1 een beschrijving gegeven worden van de scholen in het niet-Friese taalgebied en in §10.1.2 zal er juist gekeken worden naar de scholen in het Friese taalgebied.

10.1.1. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN HET NIET-FRIESE TAALGEBIED

In Figuur 59 is het overzicht weergegeven van de VO-profielen in het niet-Friese taalgebied. Het gaat hierbij om tien onderbouwlocaties van de VO-scholen.

Figuur 59: Taalprofielen Fries van de onderbouwlocaties van de VO-scholen in het niet-Friese taalgebied

In Figuur 59 komt naar voren dat bijna alle scholen in het niet-Friese taalgebied een bepaalde mate van ontheffing nodig hebben. Op één school na (10,0%) is er geen enkele school die op niveau van aanbod bij het vak Fries voldoet aan alle kerndoelen (profiel A). Eén school (10,0%) in het niet-Friese taalgebied heeft geen aanbod voor de kerndoelen die uitsluitend bestemd zijn voor leerlingen met het Fries als moedertaal (kerndoel 4b, 5b en 6b) en komt daarmee uit op profiel B. Daarnaast is er één school (10,0%) die bij het vak Fries alleen aandacht heeft voor de kerndoelen die gaan over het deelnemen in een tweetalige cultuur (kerndoel 1, 2 en 3) en kerndoel 6a wat gaat over het in staat stellen van het voeren van een informeel gesprek door leerlingen. Deze school komt daarmee uit op een profiel C1. Drie scholen (30,0%) komen uit op profiel C2 waar bij het vak Fries alleen aandacht is voor de kerndoelen die gaan over het deelnemen in een tweetalige cultuur (kerndoel 1, 2 en 3) en vier scholen (40,0%) in het niet-Friese taalgebied hebben een volledige ontheffing nodig voor het vak Fries, dit betekent dat hier geen aanbod is voor het vak Fries.

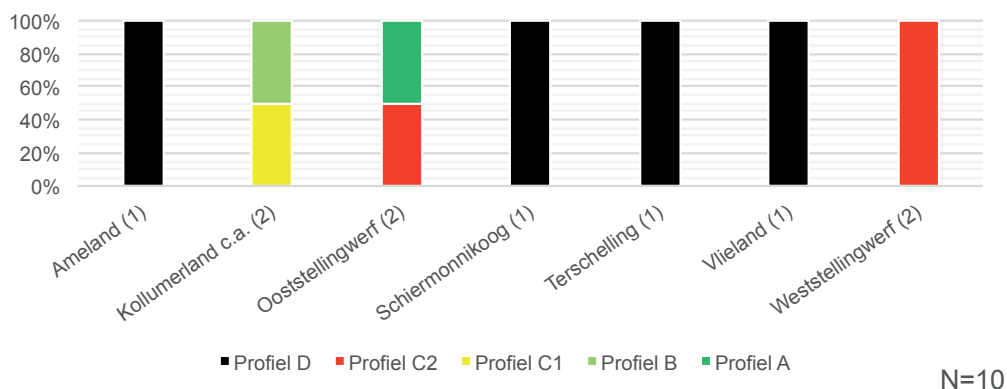
Om een duidelijker beeld te krijgen van waar de variatie in de VO-profielen in het niet-Friestalige gebied zit, zijn in Figuur 60 de taalprofielen van de onderbouwlocaties weergegeven voor de gemeenten die in dit gebied vallen, namelijk de gemeenten: Ameland, Kollumerland en Nieuwkruisland (Kollumerland c.a.), Ooststellingwerf, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland en Weststellingwerf. Uit Figuur 60 wordt duidelijk dat:

- > Alle scholen op de Waddeneilanden een volledige ontheffing nodig hebben, wat betekent dat hier geen aanbod is voor het vak Fries.
- > Geen enkele school in de gemeente Kollumerland c.a. een volledige ontheffing nodig heeft, er is minimaal aanbod voor de kerndoelen die gaan over het deelnemen in een tweetalige cultuur (kerndoel 1, 2 en 3) en kerndoel 6a wat gaat over het in staat stellen van het voeren van een

informeel gesprek door leerlingen.

- > Eén school in de gemeente Ooststellingwerf heeft geen ontheffing nodig voor het vak Fries, deze school heeft aanbod voor alle kerndoelen bij het vak Fries. Aan de andere kant is er in de gemeente Ooststellingwerf ook één school welke bij het vak Fries alleen aandacht heeft voor de kerndoelen die gaan over het deelnemen in een tweetalige cultuur (kerndoel 1, 2 en 3).
- > Beide scholen in de gemeente Weststellingwerf hebben bij het vak Fries alleen aandacht heeft voor de kerndoelen die gaan over het deelnemen in een tweetalige cultuur (kerndoel 1, 2 en 3).

Figuur 60: Taalprofielen Fries voor de onderbouwlocaties van de VO-scholen per gemeente in het niet-Friese taalgebied

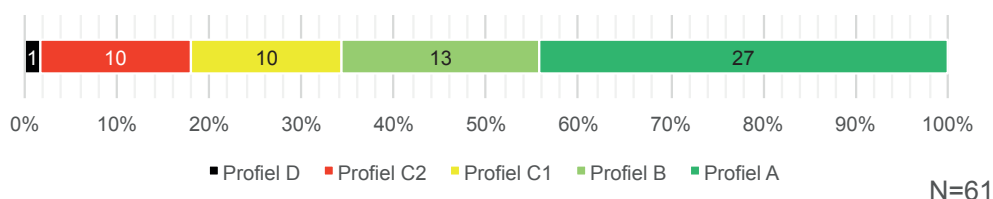
Conclusie

De uitkomsten in Figuur 60 kunnen gedeeltelijk verklaard worden vanuit de eerdere en huidige beleidsregels van de Provinsje Fryslân (2015) m.b.t. het vak Fries binnen het onderwijs. Zoals in de beleidsregel aangenomen wordt, is er in de gemeenten op de Waddeneilanden overal volledige ontheffing nodig. Wat echter niet overeenkomt is dat in de gemeente Weststellingwerf en delen van de gemeente Kollumerland c.a. en Ooststellingwerf volledige ontheffingen nodig zullen zijn. Uit de praktijk blijkt namelijk dat hier minimaal aanbod is voor de kerndoelen die gericht zijn op het deelnemen in een tweetalige cultuur (kerndoel 1, 2 en 3).

10.1.2. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN HET FRIESE TAALGEBIED

In Figuur 61 is het overzicht weergegeven van de VO-profielen in het Friese taalgebied. Het gaat hierbij om 61 onderbouwlocaties van de VO-scholen.

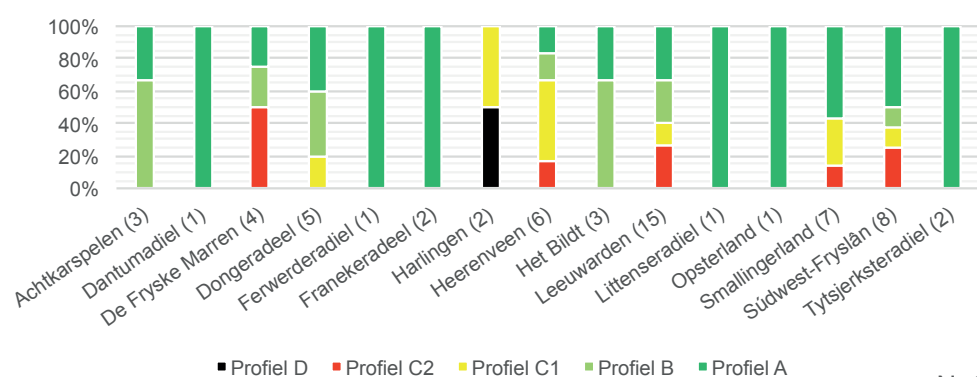
Figuur 61: Taalprofielen Fries van de onderbouwlocaties van de VO-scholen in het Friese taalgebied

In Figuur 61 komt naar voren dat één van scholen in het Friese taalgebied (1,6%) een volledige ontheffing nodig heeft voor het vak Fries. Tien scholen (16,4%) hebben bij het vak Fries alleen aanbod voor de kerndoelen die gaan over het deelnemen in een tweetalige cultuur (kerndoel 1, 2 en 3) en komen daarmee uit op een profiel C2. Ook zijn er in totaal tien scholen (16,4%) die een profiel C1 - geen aanbod voor kerndoel 4a, 5a, 4b, 5b en 6b - nodig hebben. Verder zijn er dertien scholen (21,3%) die een profiel B nodig hebben, wat betekent dat zij geen aanbod hebben voor de kerndoelen die uitsluitend bestemd zijn voor leerlingen met het Fries als moedertaal (kerndoel 4b, 5b en 6b). Een groot gedeelte (44,3%) van de onderbouwlocaties van de VO-scholen in het Friese taalgebied hebben echter geen ontheffing nodig voor het vak Fries en komen uit op een profiel A.

Om een duidelijker beeld te krijgen van waar de variatie in de VO-profielen in het Friestalige gebied zit, zijn in Figuur 62 de taalprofielen van de onderbouwlocaties van de VO-scholen weergegeven uit de gemeenten die in de beleidsregel (Provinsje Fryslân, 2015) niet genoemd worden bij mogelijke gemeenten die een volledige ontheffing aan kunnen vragen. Uit Figuur 62 wordt duidelijk dat alleen op de scholen in de gemeenten Dantumadiel, Ferwerderadiel, Franekeradeel, Littenseradiel, Opsterland en Tytsjerksteradiel geen ontheffing voor het vak Fries nodig is. In de andere gemeenten worden verschillende taalprofielen aangevraagd en is er geen eenduidig beleid. Belangrijk om hierbij in ogenschouw te houden is wel dat in de genoemde gemeenten maar één of twee scholen staan, terwijl in andere gemeenten, zoals Leeuwarden en Smallingerland, bijvoorbeeld meer dan zes scholen staan. Uit Figuur 62 wordt duidelijk dat er in de gemeente Harlingen één school is die een volledige ontheffing nodig heeft voor het vak Fries. Hoewel de gemeente Harlingen officieel onder het Friese taalgebied valt (Provinsje Fryslân, 2015), hebben Gedeputeerde Staten toch ingestemd met de volledige ontheffing, voor deze school vanwege de specifieke opleiding die de school biedt en het aantal leerlingen dat van buiten Fryslân na deze school komt: "Gezien de leerlingenpopulatie, de ruimte voor informeel gebruik van de Friese taal op de school en onderwijsactiviteiten die aansluiten bij de Friese cultuur maken wij een eenmalige uitzondering voor uw school."

Figuur 62: Taalprofielen Fries van de onderbouwlocaties van de VO-scholen per gemeente in het Friese taalgebied

N=61

Conclusie

De uitkomsten van Figuur 62 kunnen niet verklaard worden uit eerder beleid van het Rijk en de Inspectie van het Onderwijs, immers, alle scholen in het Friese taalgebied hebben eerder geen mogelijkheid gehad om een (volledige) ontheffing aan te vragen. Dit betekent ook dat de scholen in dit gebied die nu een gedeeltelijke ontheffing nodig hebben, zeker in het geval van de rode taalprofielen,

eerder niet hebben voldaan aan de wettelijke verplichting voor het vak Fries. Zij hebben nu immers geen aanbod bij het vak Fries voor bepaalde kerndoelen en hiermee kan eigenlijk ook gesteld worden dat zij hiervoor het aanbod niet voldoende op peil hadden.

Om een verklaring te geven voor de variatie en de hoge mate van partiële ontheffingen die nodig zijn in gemeenten zoals Heerenveen en Leeuwarden, zal naar andere factoren gekeken moeten worden. In de volgende paragraaf zal daarom gekeken worden naar de grootste en kleinste kerngebieden in de provincie als mogelijke verklaring voor de variatie. Immers, wat alom bekend is, is dat in meer verstedelijkte gebieden minder Fries gesproken wordt, terwijl op het platteland, in de kleinere dorpen, meer Fries gesproken wordt. Dit zou kunnen resulteren in minder aandacht voor bepaalde kerndoelen, denk aan lezen en schrijven, bij het vak Fries in de meer verstedelijkte gebieden in vergelijking met meer aandacht voor alle kerndoelen bij het vak Fries op het platteland.

10.2. TAALPROFIELEN PER KERNGEBIED

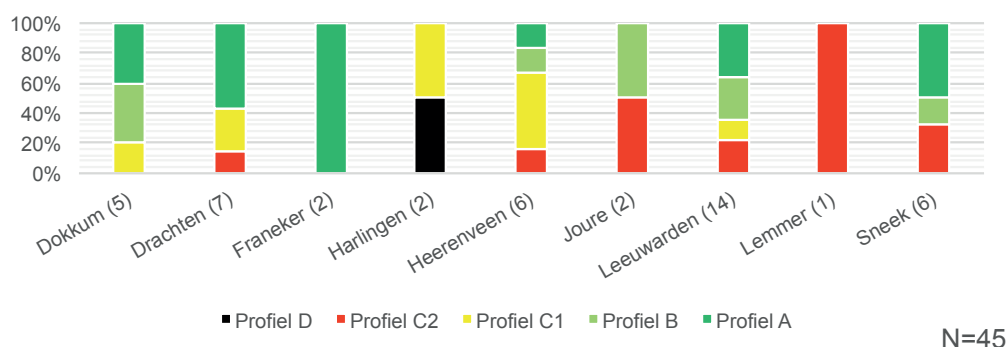
In Figuur 60 en Figuur 62 wordt duidelijk dat in bepaalde gemeenten meer (deel)ontheffingen nodig zijn dan in andere gemeenten. Zoals duidelijk werd in §10.1 kan maar een deel hiervan verklaard worden door te kijken naar het (eerdere) beleid van de provincie Fryslân, namelijk alleen dat deel waar volledige en deelontheffingen nodig zijn in het zogenoemde niet-Friestalige gebied. Waarom er binnen het zogenoemde Friestalige gebied ook grote deelontheffingen nodig zijn, wordt hierdoor niet verklaard.

Vanuit de resultaten van het PO kon geconcludeerd worden dat scholen in meer verstedelijkte gebieden in het Friestalige gebieden vaker meer ontheffing nodig hebben dan scholen op het platteland, in de kleinere kerngebieden (zie ook §4.2). Wanneer dezelfde kerngebieden voor de onderbouwlocaties van de VO-scholen wordt aangehouden zoals die geformuleerd zijn voor PO, dan ontstaat het volgende beeld in Figuur 63. Het blijkt dat:

- > De school met de volledige ontheffing zich bevindt in één van de grotere kerngebieden;
- > 90% van de scholen met een profiel C2 en een profiel C1 zich bevinden in één van de grotere kerngebieden;
- > Bijna 70% van de scholen met een profiel B zich bevinden in één van de grotere kerngebieden;
- > Ruim 60% van de scholen waar geen ontheffing nodig is bevinden zich in één van de grotere kerngebieden.

Hoewel de grotere kerngebieden dus voor een groot gedeelte de mate van deelontheffingen verklaren, blijkt dus ook dat op ruim meer dan de helft van de scholen geen volledige ontheffing nodig is voor het vak Fries. Dit betekent dat er binnen de grotere kerngebieden van het Friese taalgebied ook scholen zijn die wel aanbod hebben voor alle kerndoelen. Tevens betekent dit ook dat op zes scholen (37,5%) in de kleinere kerngebieden een bepaalde mate van ontheffing nodig is, wat betekent dat hier geen aanbod is voor alle kerndoelen.

Figuur 63: Taalprofielen Fries van de onderbouwlocaties van VO-scholen in grote kerngebieden in het Friese taalgebied

10.3. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN SAMENHANG MET BOVENLIGGENDE ORGANISATIES

Scholen zijn (bijna) altijd onderdeel van grotere organisaties. Binnen Fryslân zijn een aantal scholen die zich niet aangesloten hebben bij een onderwijskoepel (14,1%) of een schoolbestuur (8,5%), maar het grootste gedeelte van de scholen is aangesloten bij een bovenliggende organisatie. Deze organisaties hebben vaak een bepaald beleid met afspraken welke ook terug te vinden is binnen de scholen die bij deze organisatie horen. Maar geldt dit ook voor het onderwijs bij het vak Fries en kan vanuit het beleid van de bovenliggende organisatie de variatie in de taalprofielen verklaard worden?

10.3.1. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN PER ONDERWIJSKOEPEL

In Fryslân zijn twee grote onderwijskoepels voor het VO, namelijk Fricolore (christelijk) en Pompeblêd (openbaar). Daarnaast is ook één van de scholen aangesloten bij Onderwijsgroep Noord, een onderwijskoepel die over de provinciegrenzen heen gaat. Tien scholen (14,1%) zijn niet aangesloten bij één van deze koepels, de zogenaamde 'eenpitters'. In Figuur 64 zijn de taalprofielen weergegeven voor de onderbouwlocaties van de VO-scholen voor de twee grote onderwijskoepels en de groep 'eenpitters', waarbij voor het gemak ook de school van Onderwijsgroep Noord onder valt. Hierin komt naar voren dat:

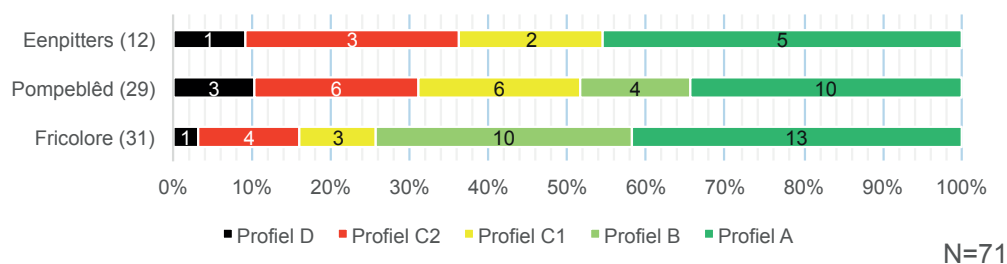
- > Dertien van de 31 Fricolore-scholen (41,9%) geen ontheffing nodig hebben, profiel A, tegenover één school (3,2%) in het niet-Friese taalgebied die een volledige ontheffing, profiel D, nodig heeft voor het vak Fries. De overige zeventien scholen (54,8%) hebben een partiële ontheffing nodig;
- > Tien van de 29 Pompeblêd-scholen (34,5%) geen ontheffing nodig hebben, profiel A, tegenover drie

scholen (10,3%), allen in het niet-Friese taalgebied, die een volledige ontheffing, profiel D, nodig hebben voor het vak Fries. De overige zestien scholen (55,2%) hebben een partiële ontheffing nodig; en

- > Vijf van de eenpitter-scholen (41,7%), dus zonder onderwijskoepel, geen ontheffing nodig hebben, profiel A, tegenover één school (8,3%) die een volledige ontheffing, profiel D, nodig heeft. De overige vijf scholen (41,7%) hebben een partiële ontheffing nodig.

De uitkomsten van Figuur 64 komen vooral overeen met de eerder genoemde verklaringen vanuit het Friese en niet-Friese taalgebied. Een echt eenduidig beleid wat betreft het vak Fries is binnen de verschillende onderwijskoepels niet aan te tonen. Wanneer gekeken wordt naar het gebied waarin de scholen van één onderwijskoepel staan, dan wordt duidelijk dat dit een zeer groot deel van de provincie beslaat waarin zowel grote als kleine kernen zijn. Zoals eerder aangetoond in Figuur 63 is er in grote kernen vaker sprake van partiële ontheffing dan in kleinere kernen. Omdat onderwijskoepels beide gebieden bedienen, is het verklaarbaar dat er geen eenduidig beleid gevonden wordt.

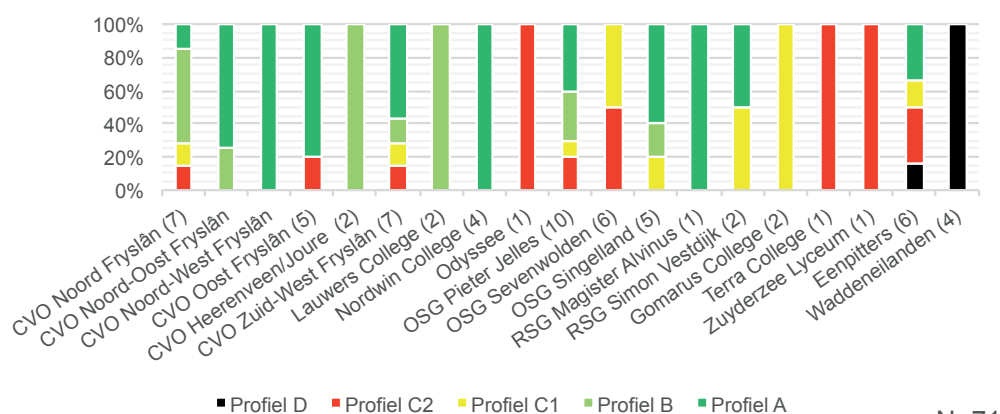
Figuur 64: Taalprofielen van de onderbouwlocaties van de VO-scholen per onderwijskoepel

10.3.2. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN PER SCHOOLBESTUUR

In vergelijking met het gebied van de onderwijskoepels, is het gebied van een schoolbestuur veel kleiner. In totaal zijn er 21 schoolbesturen voor het voortgezet onderwijs in de provincie Fryslân. Ook hier is weer sprake van zes scholen (8,5%) die niet onder een groter bestuur vallen. Figuur 65 geeft een overzicht van de benodigde taalprofielen per schoolbestuur. De vier scholen van de Waddeneilanden zijn onder een eigen, gezamenlijke groep opgenomen. In Figuur 65 wordt het duidelijk dat op de scholen die vallen onder het bestuur van CVO Heerenveen/Joure, Lauwers College, Nordwin College, Gomarum College en de scholen op de Waddeneilanden eensgezind zijn over de manier waarop het vak Fries gegeven moet worden en welke kerndoelen daar dan bij naar voren komen. Ook zijn er een aantal besturen waar maar één school (in de provincie Fryslân) onder valt waardoor het lijkt alsof deze besturen ook één beleid volgen, maar waarbij het dus maar gaat om één school. Binnen de andere acht besturen waar meerdere scholen onder vallen, is een variatie aan taalprofielen nodig. Dit kan vooral verklaard worden door te kijken naar de locatie van de school.

Figuur 65: Taalprofielen Fries van de onderbouwlocaties van de VO-scholen per schoolbestuur

N=71

10.4. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN IN SAMENHANG MET VISIE

Bovenstaande maakt duidelijk dat onderwijskoepels en schoolbesturen niet altijd invloed (willen/kunnen) hebben op hoe het vak Fries vormgegeven wordt binnen de scholen van de organisatie. Scholen zelf hebben ook zeggenschap over wat zij belangrijk vinden voor het onderwijs dat zij de leerlingen aanbieden. Zoals ook duidelijk werd in het voorgaande hoofdstuk spelen scholen wat betreft Fries in op het gebied waarin zij staan. In de gemeente Weststellingwerf worden op scholen minder Friese kerndoelen aangeboden, in vergelijking met een school uit de gemeente Littenseradiel. Maar spelen visies op onderwijs, zoals denominatie en meertaligheid, ook een rol bij het vak Fries en kan vanuit zo'n visie de variatie in de taalprofielen verklaard worden?

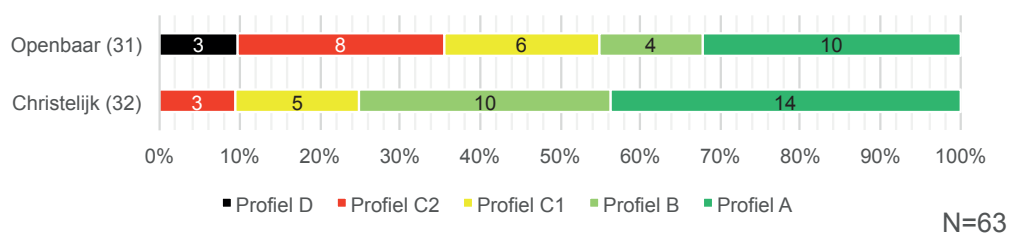
10.4.1. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN PER DENOMINATIE

In Figuur 64 zijn de taalprofielen per onderwijskoepel weergegeven waarbij het lijkt alsof de scholen van de christelijke onderwijskoepel, Fricolore, minder vaak (een grote partiële) ontheffing nodig hebben dan de scholen van de openbare onderwijskoepel, Pompeblêd. In Figuur 66 zijn daarom de taalprofielen van alle onderbouwlocaties van de VO-scholen afgezet tegen de denominatie van de scholen. Hierbij zijn dus ook de 'eenpitters' verdeeld per denominatie. Acht scholen zijn niet te definiëren onder een vorm van christelijk of openbaar onderwijs, maar bieden algemeen bijzonder (neutraal) onderwijs. Deze scholen zijn daarom niet meegenomen in Figuur 66.

In Figuur 66 komt naar voren dat ruim de helft van de openbare scholen in de laagste drie taalprofielen valt, wat betekent dat ze relatief veel ontheffing nodig hebben voor het vak Fries. Voor de christelijke scholen geldt dat voor een kwart van de scholen. Uit de resultaten van een *Mann-Whitney U-toets* blijkt het verschil hiertussen ook significant te zijn ($N=63$; $U = 347,0$; $p = 0,033$), openbare

scholen hebben lagere taalprofielen dan christelijke scholen. Dit kan echter verklaard worden doordat er meer dan twee keer zo veel openbare scholen in de zogenoemde niet-Friestalige gemeenten staan in vergelijking met christelijke scholen (zie §10.1). Wanneer hiervoor gecorrigeerd wordt, dus door de scholen in het niet-Friese gebied niet mee te nemen in de analyse want deze taalprofielen konden immers vanuit het eerdere beleid van het Rijk en de Inspectie van het Onderwijs grotendeels verklaard worden, blijkt uit de *Mann-Whitney U-toets* dat er geen significant verschil meer is tussen denominatie en het benodigde taalprofiel ($N=56$; $U = 323,0$; $p = 0,248$).

Figuur 66: Taalprofielen Fries van de onderbouwlocaties van de VO-scholen per denominatie

Conclusie

Hoewel Figuur 64 doet vermoeden dat de denominatie van de school een rol kan spelen bij het benodigde taalprofiel voor het Fries, blijkt dat wanneer gecorrigeerd wordt voor het gebied waarin de school staat er geen verschil meer is tussen de benodigde taalprofielen voor scholen met een openbaar karakter en scholen met een christelijke denominatie.

10.4.2. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN PER DRIETALIGE SCHOOL

In de beleidsregel van de Provinsje Fryslân (2015) wordt er al vanuit gegaan dat de visie van scholen met betrekking tot meertaligheid een rol zal spelen bij de benodigde ontheffing. Zo staat in de beleidsregel: "Scholen die aan alle kerndoelen voldoen, dienen geen aanvraag om ontheffing in. Deze scholen zijn over het algemeen drietalige scholen, of scholen die in ontwikkeling zijn om een drietalige school te worden" (p. 2).

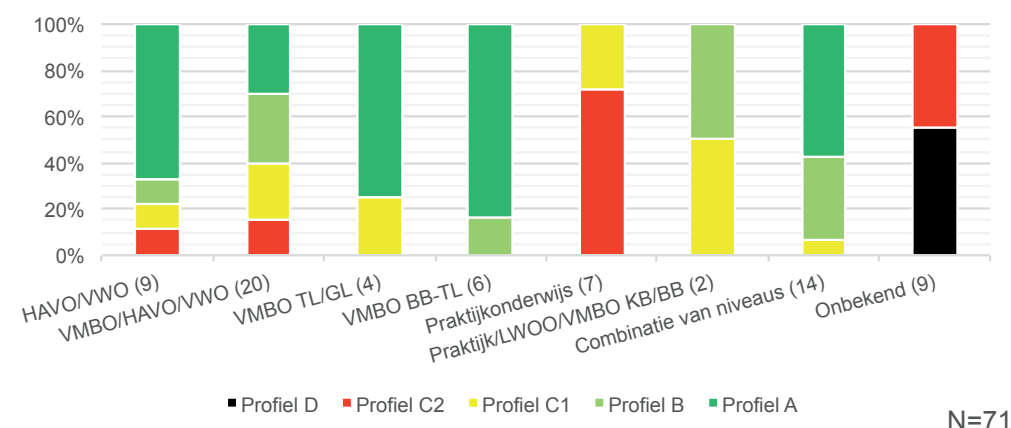
In het onderzoek van *Taalplan Frysk* hebben zes scholen (8,5%) aangegeven *meartalich fuortset ûnderwiis* (MFU) aan te bieden. Al deze scholen hebben geen ontheffing nodig voor het vak Fries en komen uit op een profiel A, terwijl de scholen die dus geen MFU aanbieden, wel grotendeels een (volledige) ontheffing nodig hebben. Logischerwijs blijkt dan ook uit de *Mann-Whitney U-toets* dat er een significant verschil bestaat tussen MFU scholen en niet-MFU scholen en het benodigde profiel ($N=71$; $U = 66,0$; $p = 0,005$). MFU scholen hebben geen ontheffing nodig terwijl niet-MFU scholen dat wel vaak nodig hebben.

Echter, ook op bijna een derde van de scholen die geen MFU aanbieden, is geen ontheffing nodig. De aanname die gedaan wordt in de beleidsregel (Provinsje Fryslân, 2015) wat betreft het profiel A, dat dit voornamelijk drietalige scholen zullen zijn, is dus niet juist. Het is daarom niet wenselijk om deze veronderstelling in de toekomst wederom zo te formuleren, mede omdat het afbreuk doet aan bijna twee derde van de scholen die niet drietalig zijn en geen ontheffing nodig hebben.

10.5. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN NAAR SCHOOLNIVEAU

De VO-scholen is gevraagd aan welke niveaus lesgegeven wordt in de eerste klas. In Figuur 67 zijn de taalprofielen, voor zover mogelijk, per niveau weergegeven. Veel onderbouwlocaties van de VO-scholen hebben verschillende niveaus, dus zowel meerdere VMBO-niveaus als HAVO en/of VWO. Dit maakt het ingewikkeld om een duidelijke weergave hiervan te maken. Helemaal omdat niet duidelijk is of de taalprofielen voor alle niveaus geldig zijn, of dat het taalprofiel bijvoorbeeld alleen slaat op het hoogste niveau. Het blijkt dat op alle niveaus ook alle taalprofielen voorkomen en dat vanuit de niveaus geen eenduidig beeld naar voren komt.

Figuur 67: Taalprofielen Fries van de onderbouwlocaties van de VO-scholen per schoolniveau

10.6. TAALPROFIELEN VAN SCHOLEN NAAR POPULATIE

10.6.1. DOCENTEN

10.6.1.1. TAALACHTERGROND DOCENTEN

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er in totaal 71 docenten zijn die lessen in het Fries verzorgen op de 17 onderbouwlocaties van de VO-scholen. Echter, niet op iedere locaties wordt het vak Fries aangeboden (zie ook §11.1) en ook is niet duidelijk of het hier gaat om 71 unieke docenten, of dat één docent op meerdere locaties lesgeeft. Dit laatste is helaas niet duidelijk te achterhalen met de informatie uit de *Taalplan Frysk* rapporten.

Tevens is in de vragenlijst van *Taalplan Frysk* geen vraag opgenomen over de taalachtergrond van de VO-docenten. Hoewel de docenten die het vak Fries aanbieden over het algemeen het Fries als taalachtergrond zullen hebben, hoeft dit niet altijd het geval te zijn. Ook is niet duidelijk hoeveel docenten

van andere vakgebieden het Fries als taalachtergrond hebben. Hebben leerlingen de mogelijkheid om informeel met docenten Fries te spreken? Kunnen leerlingen tijdens andere vakgebieden in het Fries om hulp vragen wanneer ze iets niet begrijpen? En speelt de taalachtergrond van de docenten ook een rol bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen? Op al deze vragen kan geen antwoord gegeven worden vanuit het onderzoek van *Taalplan Frysk*.

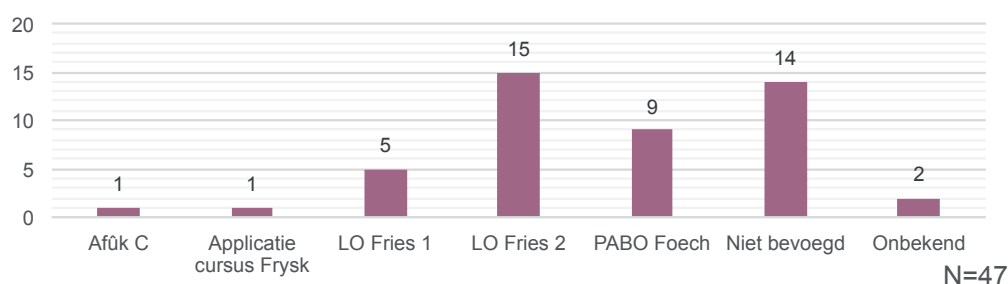
10.6.1.2. SCHOLING(S) ACHTERGROND) DOCENTEN FRIES

Zoals aangegeven is het niet duidelijk of de 71 docenten Fries unieke docenten zijn, of dat docenten op meerdere verschillende locaties lesgeven. Voor het beschrijven van de scholingsachtergronden van docenten is daarom voor gekozen om de analyses uit te voeren op basis van locaties waar het vak Fries aangeboden wordt (zie ook §11.1) en niet op basis van aantal docenten.

Op de 47 onderbouwlocaties van VO-scholen waar het vak Fries gegeven wordt, worden zeven verschillende scholingsmogelijkheden genoemd, van een cursus bij de *Afûk* tot een eerstegraads bevoegdheid voor het Fries. In Figuur 68 zijn de aantallen door de locaties hoogst benoemde scholingen weergegeven, waarbij niet iedere scholing ook als een officiële bevoegdheid beschouwd mag worden voor het vak Fries.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op de meeste onderbouwlocaties (42,6%) minimaal één docent aanwezig is met een eerste- of tweedegraads lerarenbevoegdheid voor het Fries. Dit wil echter niet zeggen dat deze docent alle eerste klassen lesgeeft. Zoals aangegeven zijn op sommige onderbouwlocaties van de VO-scholen meerdere docenten aanwezig, maar bij deze analyse wordt alleen uitgegaan van de docent met de hoogste opleiding binnen de locatie. Verder wordt er op één onderbouwlocatie (2,1%) lesgegeven met als hoogst behaalde cursus een *Afûk C*-diploma en is er één onderbouwlocatie (2,1%) waar de hoogst behaalde cursus een applicatiecursus Fries is. Beide locaties hebben officieel gezien geen docenten die bevoegd zijn om het Fries als vak te geven. Tevens zijn er veertien locaties (29,8%) die eerlijk aangegeven hebben dat het vak Fries gegeven wordt door een docent die daar niet voor opgeleid is. Tot slot wordt er op bijna 20% van de scholen lesgegeven bij het vak Fries waarbij de hoogst behaalde opleiding voor Fries van de docent het PABO *Frysk Foech* is. Formeel zijn docenten met een PABO *Foech* bevoegd om Friese les te geven in het VO, mits zij binnen twee jaar ook de tweedegraads lerarenopleiding voor Fries afronden. Of deze docenten hiervoor in opleiding zijn, is niet bekend. Uit de praktijk is namelijk bekend dat scholen de regels die er zijn omtrent deze bevoegdheden voor een docent Fries, niet altijd even serieus nemen, terwijl dit voor andere vakgebieden vaker wel het geval is (B. Gezelle Meerburg, persoonlijke communicatie, april 2018).

Figuur 68: Genoemde scholingen van docenten Fries op de onderbouwlocaties van de VO-scholen waar het Fries als vak op het rooster staat

Tevens blijkt dat op de onderbouwlocaties van de VO-scholen met een profiel B waar het Fries als vak niet gegeven wordt (zie ook §11.1), wel een docent aanwezig is welke de tweedegraads lerarenopleiding Fries afgerond heeft.

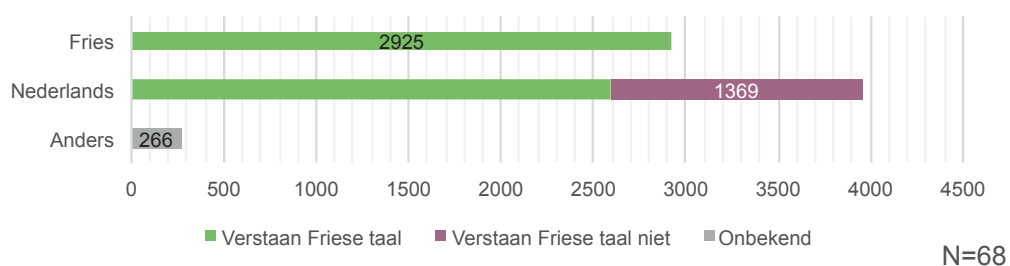
De vraag is nu of de scholingsachtergrond van de docenten ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben onderbouwlocaties met hoger opgeleide docenten voor Fries een mindere mate van ontheffing nodig? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt er een gematigde, positieve samenhang bestaat tussen de scholingsachtergrond van de docenten en het benodigde taalprofiel ($N=45$; $r_s = 0.36$; $p = 0,014$). Dit betekent dat hoe hoger de scholingsachtergrond van de docent, hoe hoger het benodigde taalprofiel, dus hoe minder ontheffing nodig is. Docenten met een eerstegraads lerarenbevoegdheid zijn alleen te vinden op locaties met een profiel A tegenover bijvoorbeeld profiel C1-locaties waar twee derde van de docenten geen Friese lerarenbevoegdheid heeft.

10.6.2. LEERLINGEN

Om een beter beeld te krijgen van de leerlingenpopulatie is de scholen gevraagd naar het aantal leerlingen en de taalachtergrond van de leerlingen uit alleen de eerste klas. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er minimaal 7848 leerlingen in de onderbouw van 71 VO-scholen zitten, van drie VO-scholen is het niet bekend hoeveel leerlingen er in de onderbouw zitten. Door Inspectie van Onderwijs (2010) wordt aangegeven dat de meeste scholen inzicht hebben in de taalachtergrond van de leerlingen. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt echter dat veel scholen de taalachtergrond op een schatting laten berusten en eigenlijk geen aantallen kunnen noemen maar het verwoorden in percentages. Voor zover mogelijk is de taalachtergrond van de leerlingen in de onderbouw van de VO-scholen weergegeven in Figuur 69, maar deze gegevens berusten dus veelal op een schatting en kunnen daarom niet geïnterpreteerd worden als harde cijfers.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat ruim 35% van de leerlingen het Fries als moedertaal heeft en sowieso meer dan de helft van de leerlingen Nederlandstalig is. Van zeven onderbouwlocaties van de VO-scholen is niet bekend hoeveel leerlingen een Friese of Nederlandse taalachtergrond hebben. Van de Nederlandstalige leerlingen wordt de Friese taal door iets meer dan 65% van de leerlingen in beperkte mate beheerst, wat wil zeggen dat ze de taal in ieder geval (een beetje) kunnen verstaan. Zo'n 35% van de Nederlandstalige leerlingen begrijpt het Fries niet. Van zeven onderbouwlocaties van de VO-scholen is niet bekend of de Nederlandstalige leerlingen de Friese taal (in beperkte mate) beheersen. Verder zijn er sowieso 266 leerlingen (3,4%) met een andere taalachtergrond, wat varieert in Arabische talen, Afrikaanse talen, Aziatische talen en Europese talen, maar ook de streektaalen zoals het Stadsfries en het Bildts vallen hieronder. Van vijf onderbouwlocaties van de VO-scholen is niet bekend of en hoeveel leerlingen een andere taalachtergrond hebben. Helaas is er binnen de vragenlijst van *Taalplan Frysk* geen vraag opgenomen waarin duidelijk wordt hoeveel anderstalige leerlingen de Friese taal (in beperkte mate) beheersen.

Figuur 69: Taalachtergrond leerlingen van de onderbouwlocaties van de VO-scholen m.b.t. het verstaan van de Friese taal

De vraag is nu of de taalachtergrond van de leerlingen ook een rol speelt bij de variatie die gevonden is in de taalprofielen. Hebben scholen met meer Friestalige leerlingen een mindere mate van ontheffing nodig? Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er een gematigde, positieve samenhang bestaat tussen het aantal Friestalige leerlingen op een school en het benodigde taalprofiel ($N=64$; $r_s = 0,49$; $p < 0,001$). Dit betekent dat hoe meer leerlingen Friestelijk zijn op een school, hoe hoger het benodigde taalprofiel, dus hoe minder ontheffing nodig is. Tevens blijkt echter dat het aantal Friestalige leerlingen gemiddeld genomen in het Friestalige gebied hoger ligt ($M = 52,24$; $SD = 39,91$) in vergelijking met het niet-Friestalige gebied ($M = 10,40$; $SD = 13,08$). Dit verschil is significant $t(44,38) = -6,13$; $p < 0,001$ (tweezijdige toetsing). Het gebied kan 45,8% van de verschillen in het aantal Friestalige leerlingen verklaren ($d = 1,84$; $\eta^2 = 0,46$).

11

Resultaten VO

VOOR FRIES ALS SCHOOLVAK

In het voorgaande hoofdstuk ging het over de verschillende taalprofielen die de onderbouwlocaties van het VO nodig blijken te hebben voor het Fries. Niet alle scholen hebben aandacht voor het Fries zoals dat in de wettelijke kaders gesteld is, zij blijken een taalprofiel nodig te hebben waarin niet alle voor Fries opgestelde kerndoelen aan bod komen.

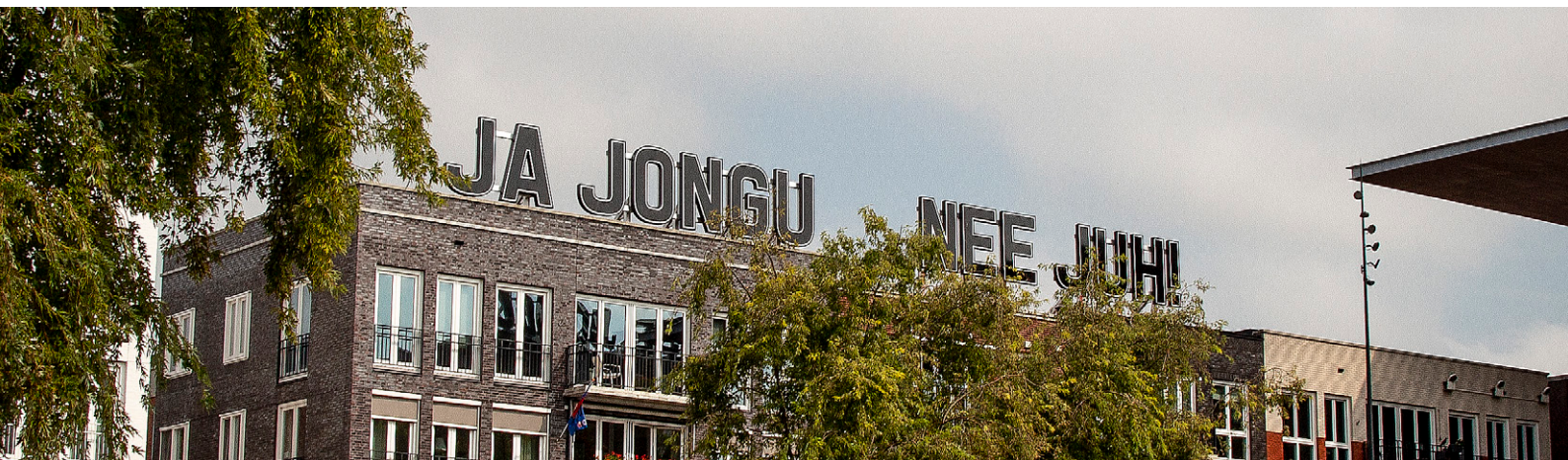
In dit hoofdstuk zal worden ingezoomd op het vak Fries. De taalprofielen zijn vaak, maar niet altijd, te herleiden naar wat een school doet tijdens de Friese lessen. Er zijn ook scholen die de Friese taal en cultuur aanbieden binnen andere vakken, vaak scholen met een profiel C2, en scholen die het Fries binnen projectweken een plaats geven. Zo is de variatie van waarop de taalprofielen gebaseerd zijn groot. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk wordt daarom ingegaan op alle scholen, met of zonder vak Fries op het lesrooster, om te achterhalen waarom zij het vak wel (§11.1.1) of niet (§11.1.2) aanbieden.

§11.2 richt zich vervolgens alleen nog maar op de onderbouwlocaties van de VO-scholen die daadwerkelijk aangegeven het vak Fries te geven. De opbouw van deze paragraaf is aan de hand van het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006; zie ook Figuur 1 in de Inleiding van dit rapport).

11.1. HET FRIES ALS SCHOOLVAK

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat het vak Fries op 62 onderbouwlocaties (87,3%) van VO-scholen gegeven wordt. Op negen onderbouwlocaties (12,7%) van de VO-scholen staat het vak Fries niet op het rooster. Wanneer de koppeling gemaakt wordt met de taalprofielen, zie Figuur 70, blijkt dat:

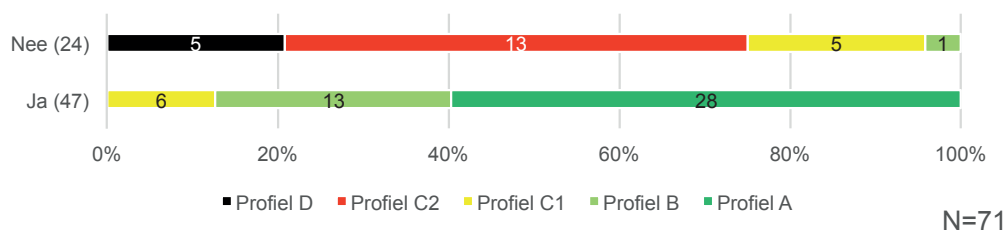
- > Op alle onderbouwlocaties van de VO-scholen met een profiel A het vak Fries op het rooster hebben staan;
- > Op één onderbouwlocatie na (92,9%) alle VO-scholen met een profiel B het vak Fries op het rooster hebben staan;
- > Iets meer dan de helft van de onderbouwlocaties van de VO-scholen met een profiel C1 het vak

Fries op het rooster heeft staan, 45,5% van de scholen heeft dit niet.

- > Geen van de onderbouwlocaties van de VO-scholen met een profiel C2 of profiel D het vak Fries als zodanig op het rooster heeft staan.

Figuur 70: Fries als vak op het rooster van de onderbouwlocaties van de VO-scholen per taalprofiel

11.1.1. FRIES ALS SCHOOLVAK PER TAALPROFIEL

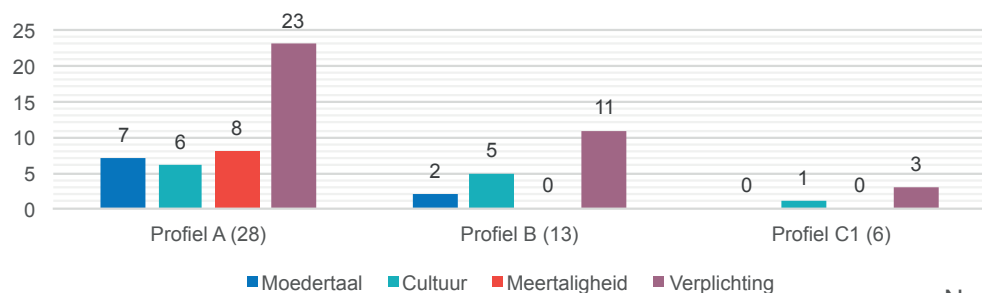
In Figuur 71 is een weergave gegeven van de redenen die de onderbouwlocaties van de VO-scholen geven om het vak Fries aan te bieden op het rooster per taalprofiel. Hieronder volgt een beschrijving van die redenen per taalprofiel:

Profiel A: Van de 28 onderbouwlocaties van de VO-scholen geven 23 scholen (82,1%) aan dit te doen vanwege de wettelijke verplichting. Daarnaast geven acht scholen (28,6%) aan dat zij het vak Fries aanbieden omdat ze een bredere visie op taal (en meertaligheid) hebben. Hieronder vallen vier van de zes scholen die aangegeven hebben MFU aan te bieden en vier reguliere onderbouwlocaties van VO-scholen. Een kwart van de onderbouwlocaties van de VO-scholen vindt het belangrijk om aan te sluiten bij de moedertaal van de leerlingen. Tot slot geven zes onderbouwlocaties van de VO-scholen (21,4%) aan dat zij het belangrijk vinden dat leerlingen iets leren over de Friese cultuur en de geschiedenis van Fryslân.

Profiel B: Bijna alle onderbouwlocaties van de VO-scholen (84,6%) waar het vak Fries op het rooster staat geven aan dat zij dit doen vanuit de wettelijke verplichting die zij hebben. Eén van deze locaties geeft aan dat zij zoekende is om die wettelijke verplichting die een VO-school heeft goed vorm te geven. Daarnaast zijn er vijf onderbouwlocaties (38,5%) die aangegeven hebben het belangrijk te vinden dat leerlingen iets meekrijgen van de Friese cultuur en geschiedenis. Twee onderbouwlocaties (15,4%) geven tevens aan dat zij het Fries aanbieden omdat ze willen aansluiten bij de taalachtergrond van de leerlingen.

Profiel C1: De helft van de onderbouwlocaties van de VO-scholen met een profiel C1 geeft aan dat het vak Fries op het rooster staat omdat het wettelijk verplicht is. Tevens is er één onderbouwlocatie (16,7%) die aangegeven heeft het Fries als vak op het rooster te zetten omdat zij het belangrijk vindt om aan te sluiten bij de moedertaal van de leerlingen.

Figuur 71: Redenen om het vak Fries aan te bieden op onderbouwlocaties van de VO-scholen per taalprofiel

N=47

Samengevat

De variatie aan redenen waarom het Fries als schoolvak gegeven wordt, is bij de profiel A-onderbouwlocaties groter in vergelijking met de profiel B- en profiel C1-onderbouwlocaties (zie Figuur 71). De reden die het vaakst genoemd wordt door de onderbouwlocaties om het vak Fries aan te bieden, is de wettelijke verplichting. Van de 47 onderbouwlocaties wordt dit door 37 onderbouwlocaties (78,7%) benoemd. Opvallend is dat de wettelijke verplichting voor bijna alle onderbouwlocaties met een profiel B dé reden is om het vak Fries aan te bieden. Opmerkelijk is dat het vak Fries niet in zijn volledigheid wordt aangeboden, er is immers sprake van een bepaalde mate van ontheffing.

Verder geven twaalf van de 47 onderbouwlocaties (25,5%) aan het vak Fries aan te bieden omdat zij het belangrijk vinden dat leerlingen iets meekrijgen van de Friese cultuur en geschiedenis. Negen onderbouwlocaties (19,1%) bieden het vak Fries aan omdat het de moedertaal van de leerlingen is en zij graag aan willen sluiten bij de identiteit van de leerlingen. Acht onderbouwlocaties van de VO-scholen (17,0%), alleen locaties met een profiel A, geven aan dat zij het vak Fries aanbieden omdat zij meertaligheid belangrijk vinden.

11.1.2. FRIES NIET ALS SCHOOLVAK PER TAALPROFIEL

Profiel B: De onderbouwlocatie van de VO-school waar het vak Fries niet gegeven wordt, geeft aan dat zij op projectmatige wijze werkt. Hierdoor komt het Fries wel aan bod, maar staat het niet als 'schoolvak' op het rooster. De onderbouwlocatie geeft aan dit te doen omdat zij wettelijk verplicht is om aandacht te besteden aan het Fries.

Profiel C1: Vijf onderbouwlocaties hebben het vak Fries niet op het rooster staan, maar hebben binnen het verdere onderwijs dat zij bieden wel aandacht voor de Friese taal en cultuur. Eén van de locaties (20,0%) geeft aan dit te doen omdat zij het belangrijk vindt dat leerlingen iets meekrijgen van de Friese cultuur en geschiedenis. Twee locaties (40,0%) geven aan dit te doen omdat ze toch enigszins aan willen sluiten bij de taalachtergrond van de leerlingen. Daarnaast geeft een van de locaties aan dat zij wel weet dat ze als VO-school wettelijk verplicht zijn om het vak Fries aan te bieden, maar dat ze niet goed weten hoe ze dit op de beste manier vorm kunnen geven.

Profiel C2: Alle onderbouwlocaties van de VO-scholen waar het vak niet op het rooster staat, hebben binnen het verdere onderwijs dat zij bieden wel aandacht voor de Friese taal en cultuur. Tien locaties (76,9%) geven aan dit te doen omdat ze toch enigszins aan willen sluiten bij de taalachtergrond van de leerlingen. Aan de andere kant staat onderwijs in het Fries bijvoorbeeld in de gemeente Weststellingwerf op een lager pitje omdat deze leerlingen voor het grootste gedeelte niet-Friestalig zijn (zie ook §10.1). Dit was ook de reden waarom deze scholen eerder ontheffing konden krijgen voor het Fries als vak. Drie van de locaties (23,1%) geven aan Fries wel een plaats(je) te geven binnen het verdere onderwijs omdat zij het belangrijk vinden dat leerlingen iets meekrijgen van de Friese cultuur en geschiedenis. Daarnaast geven drie van de locaties aan dat zij wel weten dat ze als VO-school wettelijk verplicht zijn om het vak Fries aan te bieden, maar dat ze niet goed weten hoe ze dit op de beste manier vorm kunnen geven.

Eigenlijk geldt voor alle onderbouwlocaties met een profiel C2 waar praktijkonderwijs gegeven wordt, dat zij geen Fries als vak geven. Dit heeft voornamelijk met de achtergrond van de leerlingen te maken. Door de leermoeilijkheden die door deze leerlingen ondervonden worden, heeft het Fries als vak op deze scholen niet de eerste prioriteit.

Profiel D: Een van de onderbouwlocaties met een volledige ontheffing heeft aangegeven dat er binnen het verdere onderwijs wel enigszins aandacht is voor het Fries omdat zij graag aan wil sluiten bij de taalachtergrond van de leerlingen. De overige vier locaties hebben geen reden gegeven waarom het vak Fries niet aangeboden wordt.

Samengevat

Redenen om het vak Fries niet aan te bieden hebben vooral met de taalachtergrond van de leerlingenpopulatie te maken. Op veel van de onderbouwlocaties waar het vak Fries niet aangeboden wordt, is deze taalachtergrond Nederlandstalig. Toch blijkt dat scholen die het vak Fries niet aanbieden

wel enigszins aandacht hebben voor de Friese taal en cultuur, zij het niet structureel bij een vak Fries, maar wel bij andere vakgebieden. Dit kan bijvoorbeeld door het aan te bieden binnen thema's en projecten.

11.2. HET VAK FRIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB

In deze paragraaf wordt alleen gerefereerd naar de 47 onderbouwlocaties van de VO-scholen die aangegeven hebben het vak Fries op het rooster te hebben staan. De opbouw van deze paragraaf is aan de hand van het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006). In Figuur 1 in de Inleiding van dit rapport is een schematische weergave te vinden van de tien onderdelen van het curriculaire spinnenweb, waarbij de visie centraal staat en daaromheen negen draden, elk bestaande uit één leerplanaspect, vormgegeven worden. De onderdelen docentrollen, groeperingsvormen en leeromgeving komen niet terug in deze paragraaf. Deze paragraaf bestaat dus uit de volgende onderdelen: (1) visie, (2) tijd, (3) leerdoelen, (4) leerinhoud, (5) leeractiviteiten, (6) bronnen en materialen en (7) toetsing. De opbouw van ieder onderdeel: eerst wordt er ingegaan op de algemene situatie op de 47 onderbouwlocaties van de VO-scholen, vervolgens wordt het toegespitst per taalprofiel.

11.2.1. VISIE - WAARTOE LEREN ZIJ?

11.2.1.1. TAALBELEID VOOR HET FRIES

Taalbeleid en taalcoördinatoren

In Tabel 53 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel m.b.t. onderdelen die aansluiten bij taalbeleid weergegeven. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat bijna driekwart van de 47 onderbouwlocaties van de VO-scholen waar het vak Fries gegeven wordt een algemeen taalbeleidsplan heeft. Op ruim de helft van deze locaties is een taalcoördinator aanwezig. Het gaat hierbij om zestien locaties met een profiel A, zes locaties met een profiel B en vijf locaties met een profiel C1. Op één locatie van ieder taalprofiel is wel een taalcoördinator aanwezig, maar is geen algemeen taalbeleidsplan.

Daarnaast is er op 27 locaties in het algemeen taalbeleidsplan ook aandacht voor het Fries. Het gaat hierbij alleen om dertien locaties met een profiel A en vier locaties met een profiel B. De locaties met een profiel C1 hebben in het algemeen taalbeleidsplan geen aandacht voor het Fries. Opvallend is dat er één locatie met een profiel A is waar het vak Fries gegeven wordt, waar geen algemeen taalbeleidsplan is, maar waar wel een taalnotitie is voor het Fries. Op elf locaties waar een taalbeleidsplan voor de Friese taal is, is een taalcoördinator aanwezig. Het gaat hierbij om negen locaties met een profiel A en twee locaties met een profiel B. Op zeven locaties is er wel beleid voor de Friese taal, maar is geen taalcoördinator aanwezig en op negentien locaties wel een taalcoördinator, maar geen beleid voor het Fries.

Inhoud taalbeleidsplan rondom de Friese taal

Wat er dan precies afgesproken is over de Friese taal in het taalbeleidsplan, konden de onderbouwlocaties van de VO-scholen zelf aangeven middels een open vraag. Maar een klein aantal onderbouwlocaties, alleen met een profiel A, heeft op deze open vraag antwoord gegeven. Andere locaties gaven vaak als reden dat niet alle directeuren/locatiecoördinatoren (en/of taalcoördinatoren en/of docenten) op de hoogte zijn van hoe het taalbeleidsplan precies geformuleerd is. Het aantal locaties dat hieronder genoemd wordt, is daarom relatief laag en moet ook als minimaal beschouwd worden. Het gaat immers alleen om een aantal profiel A-locaties die expliciet aangegeven hebben dat onderstaande aspecten in meer of mindere mate in het taalbeleidsplan voor Fries terugkomen, wat niet betekent dat de andere locaties met een profiel A, profiel B of profiel C1 dit niet hebben:

- > Vier locaties geven aan dat in het taalbeleidsplan opgenomen is dat Fries als keuzevak in de hogere klassen gekozen mag worden;
- > Drie locaties geven aan dat in het taalbeleidsplan opgenomen is dat het Fries als examen afgenomen mag worden;
- > Vijf locaties geven aan dat in het taalbeleidsplan opgenomen is dat het Fries ingezet mag worden als instructietaal bij andere vakken;
- > Eén locatie heeft in het taalbeleidsplan expliciet benoemd dat de Friese taal in de informele setting gebruikt mag worden door leerlingen (en/of leerkrachten); en
- > Eén locatie heeft in het taalbeleidsplan beschreven hoe er tijdens het vak Fries gedifferentieerd kan worden.

TABEL 53: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ TAALBELEID PER TAALPROFIEL

N=47	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=13)		Profiel C1 (N=6)	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Algemeen taalbeleidsplan	20	71,4	10	76,9	5	83,3
Taalbeleid voor het Fries	14	50,0	4	30,8	0	0
Taalcoördinator	17	60,7	7	53,8	6	100

11.2.1.2. VISIE OP MEERTALIG ONDERWIJS

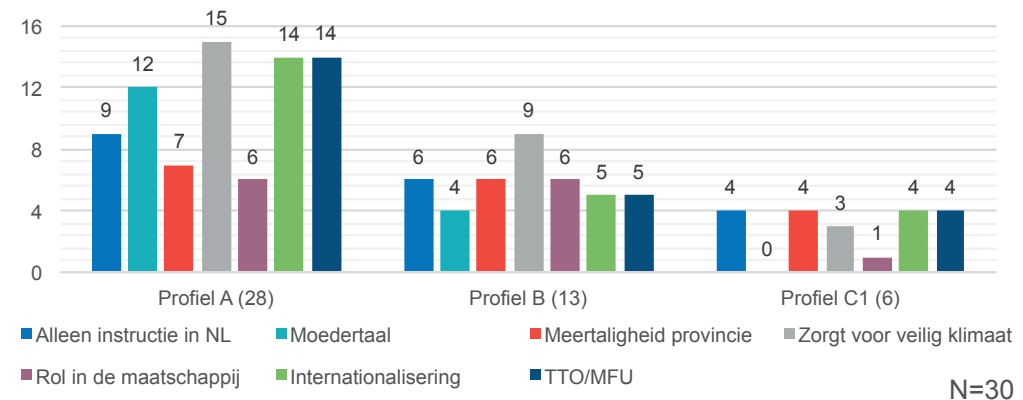
De visies van de onderbouwlocaties van de VO-scholen op meertaligheid lopen zeer uiteen. In totaal zijn er dertig locaties waar het vak Fries aangeboden wordt (63,8%) die in meer of mindere mate een visie op meertalig onderwijs gegeven hebben. In Figuur 72 is per taalprofiel een weergave gegeven van de redenen die de onderbouwlocaties van de VO-scholen gegeven hebben om meertalig onderwijs, waarmee dus ook bedoeld wordt het aanbieden van vakken zoals Engels, Duits en Frans, aan te bieden.

Hieronder volgt een algemene beschrijving van die redenen. Aan de ene kant zijn er negentien locaties (63,3%) die aangegeven hebben dat instructies bij alle vakken, uitgezonderd het vak Fries, per sé in de Nederlandse taal moeten, omdat het anders verwarrend zou kunnen werken voor de leerlingen. Aan de andere kant geven zestien locaties (53,3%) aan dat de moedertaal van leerlingen, welke dat dan ook is, juist als een verrijking gezien moet worden, ook bij andere vakken. Leerlingen mogen bijvoorbeeld in de Friese taal, maar ook in het Arabisch, overleggen tijdens de lessen. De terugkoppeling vindt dan wel weer plaats in de Nederlandse taal.

Zeventien locaties (56,7%) geven aan dat de meertalige context van de provincie Fryslân in rol speelt bij de keuze om meertalig onderwijs aan te bieden. Maar ook de meertalige achtergrond van de leerlingen, in de meeste gevallen de Friestalige achtergrond, is voor 27 locaties (90,0%) een reden om aandacht te besteden aan meertaligheid. De locaties geven aan het belangrijk te vinden om aan te sluiten bij de (meer)talige thuissituatie van leerlingen en ouders, om zo een veilig klimaat op school te creëren.

Verder geven dertien locaties (43,3%) aan dat het kunnen omgaan met meertalige wereld, vooral in combinatie met de Engelse taal, belangrijk is voor de leerlingen om te leren. Deze scholen willen de leerlingen graag goed voorbereiden op de rol die zij zullen hebben in de toekomstige, meertalige maatschappij. Hierbij aansluitend blijkt dat internationalisering en reizen naar het buitenland (76,7%) vaak ook genoemd in de visie voor meertalig onderwijs, wat vaak bewust gedaan wordt in combinatie met een MFU- of TTO- (TweeTalig Onderwijs) programma.

Figuur 72: Redenen om meertalig onderwijs aan te bieden op onderbouwlocaties van de VO-scholen per taalprofiel

11.2.2. TIJD - WANNEER LEREN ZIJ?

11.2.2.1. FRIES ALS VAK IN MINUTEN PER TAALPROFIEL

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er vier verschillende groepen geformuleerd kunnen worden wat betreft de tijdsbesteding aan het vak Fries in de onderbouw van de VO-scholen, namelijk:

1. Scholen waar tot 1200 minuten in de eerste klas aan het Fries besteed wordt;

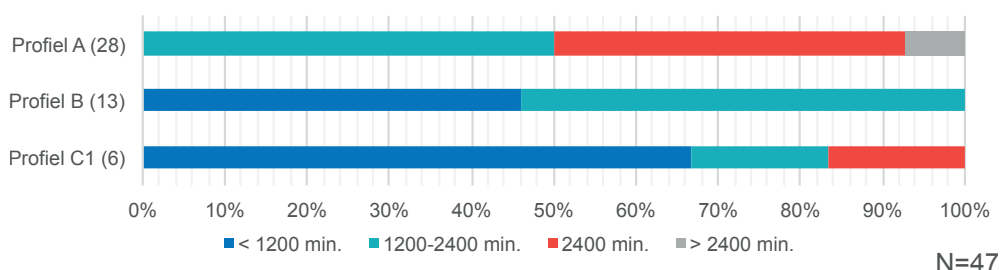
2. Scholen waar tussen de 1200 en 2400 minuten in de eerste klas aan het Fries besteed wordt;
3. Scholen waar 2400 minuten in de eerste klas aan het Fries besteed wordt; en
4. Scholen waar meer dan 2400 minuten in de eerste klas aan het Fries besteed wordt.

In Figuur 73 is de tijdsbesteding weergegeven voor de 47 onderbouwlocaties van de VO-scholen waar het vak Fries op het rooster staat per taalprofiel. Het blijkt dat:

- > Op alle locaties met een profiel A minimaal 1200 minuten aan het vak Fries wordt besteed;
- > Het alleen op locaties met een profiel A voorkomt dat er meer dan 2400 minuten per jaar aan het vak Fries in de onderbouw besteed wordt;
- > De minste tijd aan het vak Fries besteed wordt op locaties met een profiel C.

Wanneer er een vergelijking gemaakt wordt tussen de verschillende taalprofielen met betrekking tot de tijdsbesteding in minuten per jaar aan het vak Fries blijkt uit de *Kruskal-Wallis-toets* dat het verschil in tijdsbesteding aan het vak Fries per taalprofiel significant is ($N=47$; $\chi^2(2) = 19,57$; $p < 0,001$). Om te achterhalen of de tijdsbesteding per taalprofiel oplopend is, zijn de oplopende taalprofielen met elkaar vergeleken met behulp van twee *Mann-Whitney U-toetsen* ($\alpha = 0,05/2 = 0,025$). Uit de *U-toetsen* blijkt dat de tijdsbesteding aan het vak Fries van profiel A-locaties significant hoger is vergeleken met profiel B-locaties ($N=41$; $U = 49,0$; $p < 0,001$). Echter, hoewel de tijdsbesteding van profiel B-locaties gemiddeld wel hoger is in vergelijking met profiel C1-locaties, is dit niet significant ($N=19$; $U = 34,5$; $p = 0,655$).

Figuur 73: Tijdsbesteding in de eerste klas bij het vak Fries in minuten per taalprofiel

11.2.2.2. FRIES ALS VAK IN WEKEN PER TAALPROFIEL

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er vijf verschillende groepen geformuleerd kunnen worden wat betreft de tijdsbesteding aan het vak Fries in de onderbouw van de VO-scholen, namelijk:

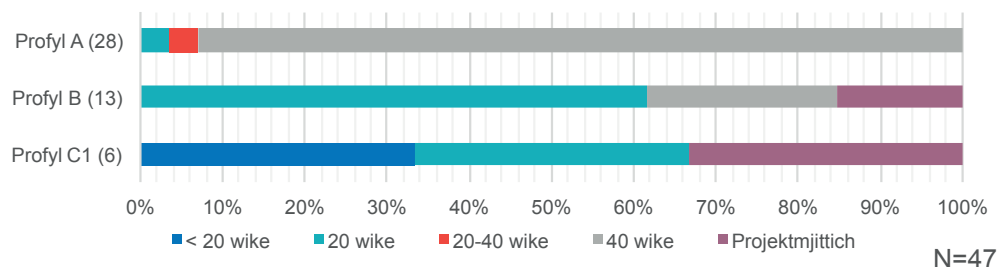
1. Scholen waar het vak Fries tot 20 weken per jaar gegeven wordt;
2. Scholen waar het vak Fries 20 weken per jaar gegeven wordt;
3. Scholen waar het vak Fries tussen de 20-40 weken per jaar gegeven wordt;
4. Scholen waar het vak Fries 40 weken per jaar gegeven wordt; en
5. Scholen waar het vak Fries alleen projectmatig aangeboden wordt.

In Figuur 74 is de tijdsbesteding op jaarbasis weergegeven voor de 47 onderbouwlocaties van de VO-scholen waar het vak Fries op het rooster staat per taalprofiel. Het blijkt dat:

- > Bijna alle locaties met een profiel A het vak Fries 40 weken per jaar aanbieden;
- > Meer dan de helft van de locaties met een profiel B het vak Fries 20 weken per jaar aanbiedt;
- > Op een derde van de locaties met een profiel C1 minder dan 20 weken per jaar aan het vak Fries besteed wordt; en
- > Het projectmatig aanbieden van het vak Fries alleen voorkomt op locaties met een profiel B (15,4%) en profiel C1 (33,3%).

Wanneer er een vergelijking gemaakt wordt tussen de verschillende taalprofielen met betrekking tot de tijdsbesteding in weken per jaar aan het vak Fries blijkt uit de *Kruskal-Wallis-toets* dat het verschil in tijdsbesteding in weken per jaar aan het vak Fries per taalprofiel significant is ($N=47$; $\chi^2(2) = 31,37$; $p < 0,001$). Hierbij is ervan uitgegaan dat het projectmatig werken aan het Fries als vak minder dan 20 weken per jaar bedraagt. Om te achterhalen of de tijdsbesteding in weken per jaar per taalprofiel oplopend is, zijn de oplopende taalprofielen met elkaar vergeleken met behulp van twee *Mann-Whitney U-toetsen* ($\alpha = 0,05/2 = 0,025$). Uit de *U-toetsen* blijkt dat de tijdsbesteding in weken per jaar aan het vak Fries van profiel A-locaties significant hoger is vergeleken met profiel B-locaties ($N=41$; $U = 49,0$; $p < 0,001$). Echter, hoewel de tijdsbesteding in weken per jaar van profiel B-locaties gemiddeld wel hoger is in vergelijking met profiel C1-locaties, is dit niet significant ($N=19$; $U = 18,0$; $p = 0,045$).

Figuur 74: Tijdsbesteding in de eerste klas bij het vak Fries in minuten per taalprofiel

11.2.2.3. TIJDSBESTEDING OP DRIETALIGE VS. NIET-DRIETALIGE LOCATIES MET PROFIEL A

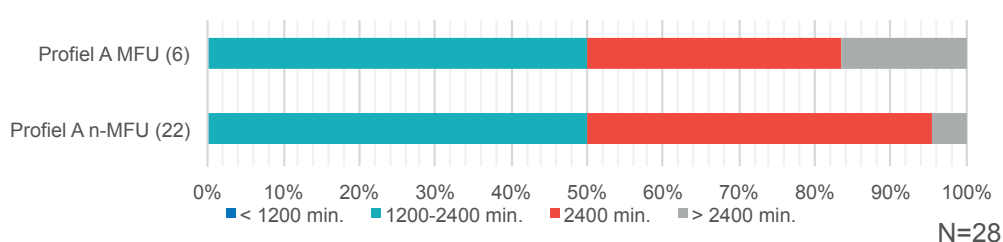
In §10.4.2 is duidelijk geworden dat er een significant verschil bestaat tussen de benodigde taalprofielen op drietalige en niet-drietalige onderbouwlocaties van de VO-scholen. Betekent dit ook dat drietalige scholen significant meer tijd besteden aan het vak Fries?

Tijdsbesteding Fries als vak per minuten

Figuur 75 geeft een weergave van de tijdsbesteding aan het vak Fries in minuten voor de zes drietalige locaties (MFU) en de 22 niet-drietalige locaties (n-MFU) met een profiel A. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op de helft van de locaties tussen de 1200-2400 minuten aan het vak Fries besteed wordt, ongeacht of de school drietalig is of niet. Een derde van de drietalige locaties besteedt 2400 minuten aan het vak Fries tegenover 45,5% van de niet-drietalige locaties. Eén drietalige locatie (16,7%) besteedt meer dan 2400 minuten aan het vak Fries, tegenover ook één niet-drietalige locatie (4,5%).

Verder blijkt uit een *Mann-Whitney U-toets* dat er geen significant verschil is in de bestede tijd in minuten aan het vak Fries tussen drietalige en niet-drietalige locaties ($N=28$; $U = 62,0$; $p = 0,802$).

Figuur 75: Tijdsbesteding aan het vak Fries in de eerste klas voor drietalige locaties (MFU) en niet-drietalige locaties (n-MFU) met een profiel A

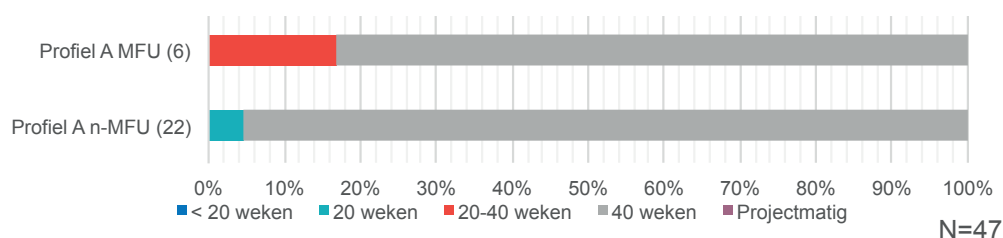

Tijdsbesteding vak Fries per week

Figuur 76 geeft een weergave van de tijdsbesteding aan het vak Fries voor het aantal weken per jaar voor de zes drietalige locaties (MFU) en de 22 niet-drietalige locaties (n-MFU) met een profiel A. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op één drietalige locatie (16,7%) tussen de 20-40 weken besteed wordt aan het vak Fries, de overige vijf locaties besteden 40 weken aandacht aan het Fries als vak. Hetzelfde geldt voor de niet-drietalige locaties, alleen is hier één locatie (4,5%) welke 20 weken in het jaar aan het vak Fries besteedt.

Verder blijkt uit een *Mann-Whitney U-toets* dat er geen significant verschil is in de bestede tijd in weken per jaar aan het vak Fries tussen drietalige en niet-drietalige locaties ($N=28$; $U = 58,5$; $p = 0,347$).

Figuur 76: Tijdsbesteding aan het vak Fries in de eerste klas voor drietalige locaties (MFU) en niet-drietalige locaties (n-MFU) met een profiel A

11.2.3. LEERDOELEN – WAARHEEN LEREN ZIJ?

In deze paragraaf worden onder leerdoelen de kerndoelen die geschreven zijn voor de Friese taal en cultuur bedoeld (zie bijlage I). De taalprofielen voor VO zijn opgesteld aan de hand van clusters van kerndoelen. Deze clusters zijn opgebouwd aan de hand van kerndoelen die (in principe) verplicht zijn voor alle leerlingen (kerndoel 1-3), kerndoelen die gericht zijn op leerlingen die Fries als tweede taal spreken (kerndoel 4a-6a) en kerndoelen die gericht zijn op leerlingen die de Friese taal als moedertaal hebben (kerndoel 4b-6b).

In Tabel 54 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per kerndoel voor de onderbouwlocaties van de VO-scholen waar het vak Fries op het rooster staat weergegeven. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er bij het vak Fries op iets meer dan 85% van de locaties activiteiten ingezet worden die gericht zijn op de kerndoelen die voor iedereen verplicht zijn. Vooral locaties met een profiel A hebben hier aandacht voor (92,9%), maar ook binnen locaties met een profiel B (69,2%) en profiel C1 (83,3%) is er aandacht voor.

Bijna 40% van de locaties geeft aan dat er (ook) activiteiten gedaan worden die gericht zijn op leerlingen die het Fries als tweede taal spreken en ruim 30% heeft activiteiten die gericht zijn op leerlingen die de Friese taal als moedertaal hebben. Dit laatste komt niet voor op locaties met een profiel C1.

TABEL 54: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER M.B.T. ACTIVITEITEN VOOR DE VERSCHILLENDE KERNDOMEINEN PER TAALPROFIEL ES OP HET ROOSTER M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ TAALBELEID PER TAALPROFIEL

N=47	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=13)		Profiel C1 (N=6)	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Kerndoel 1-3	26	92,9	9	69,2	5	83,3
Kerndoel 4a-6a	11	39,3	5	38,5	2	33,3
Kerndoel 4b-6b	13	46,4	2	15,4	0	0

11.2.4. LEERINHOUD - WAT LEREN ZIJ?

In deze paragraaf worden onder de leerinhoud de verschillende taaldomeinen bedoeld. Het gaat hierbij dus om luisteren, spreken (dialogue en monoloog), lezen, schrijven en taalbeschouwing.

In Tabel 55 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per taaldomein voor de onderbouwlocaties van de VO-scholen weergegeven waar het vak Fries op het rooster staat. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat er bij het vak Fries op alle locaties ongeacht het taalprofiel aandacht is voor het verkrijgen van kennis over de Friese taal en cultuur en meertaligheid (taalbeschouwing).

Op bijna 90% van de onderbouwlocaties is ook aandacht voor het luisteren naar de Friese taal. Dit

gebeurt op alle locaties met een profiel B en op één locatie na met een profiel C1 (83,3%). Vier locaties met een profiel A (14,3%) hebben hier geen aandacht voor.

Wanneer er gekeken wordt naar het taaldomein *spreken*, waarbij het zowel kan gaan over het spreken met elkaar (dialoog) en het zelf vertellen (monoloog), blijkt dat bij het vak Fries vooral aandacht is voor de dialoog. Op ruim 80% van de locaties waar het vak Fries op het rooster staat, wordt aangegeven dat leerlingen onderling gesprekken voeren in het Fries. De monoloog, dus het zelf vertellen in het Fries, komt (maar) op ruim de helft van de locaties voor.

Lezen in de Friese taal is vooral een taaldomein dat terugkomt op locaties met een profiel A. Meer dan 90% van deze locaties heeft daar aandacht voor, tegenover ruim 60% van de locaties met een profiel B en één derde van de locaties met een profiel C1.

Schrijven, waarbij het niet duidelijk is of het gaat om zowel stellen als spellen, is een taaldomein dat ook vooral terugkomt op locaties met profiel A (64,3%) en vier van de zes locaties met een profiel C1 (66,7%).

TABEL 55: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER M.B.T. DE VERSCHILLENDE TAALDOMEINEN PER TAALPROFIEL

N=47	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=13)		Profiel C1 (N=6)	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Luisteren	24	85,7	13	100	5	83,3
Dialoog	24	85,7	10	76,9	5	83,3
Monoloog	15	53,6	8	61,5	2	33,3
Lezen	26	92,9	8	61,5	2	33,3
Schrijven	18	64,3	4	30,8	4	66,7
Taalbeschouwing	28	100	13	100	6	100

11.2.5. LEERACTIVITEITEN - HOE LEREN ZIJ?

In deze paragraaf worden onder de leeractiviteiten de verschillende taalactiviteiten per taaldomein bedoeld. Omdat de vragen over de taalactiviteiten voor de vier taaldomeinen *luisteren/harkjen*, *spreken (dialoog)/yn petear*, *spreken (monoloog)/sprekken* en *lezen/lêzen* volledig overeenkomen met de vraagstelling die hoort bij het taaldomein zelf, zal daar in deze paragraaf niet op ingegaan worden.

11.2.5.1. SCHRIJVEN/SKRIJWEN BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

In Tabel 56 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per type tekst die geschreven wordt in de onderbouwlocaties van de VO-scholen weergegeven voor de 47 locaties waar het vak Fries op het rooster staat. Het blijkt dat er brieven geschreven worden in het Fries op iets meer dan een kwart van de locaties. Dit gebeurt op ruim een derde van de locaties met een A-profiel en op

twee locaties (15,4%) met een profiel B. Op locaties met een profiel C1 komt dit niet voor bij het vak Fries. Daarnaast worden mails en andere (social media) berichten op ruim de helft van de locaties in het Fries geschreven. Op iets meer dan 60% van de locaties met een profiel A komt dit voor, net als op vier locaties met een profiel B (30,8%) en vier locaties met een profiel C1 (66,7%).

TABEL 56: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER M.B.T. HET SCHRIJVEN VAN VERSCHILLENDE TYPE TEKSTEN VOOR HET TAALDOMEIN SCHRIJVEN/SKRIUWEN PER TAALPROFIEL						
N=47	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=13)		Profiel C1 (N=6)	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Brieven	10	35,7	2	15,4	0	0
Mails, (social media) berichten	17	60,7	4	30,8	4	66,7

11.2.5.2. TAALBESCHOUWING BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

Zoals al duidelijk werd in Tabel 55 hebben alle onderbouwlocaties van de VO-scholen aandacht voor het onderdeel taalbeschouwing. Hierbij staan drie aspecten centraal, namelijk: het verkrijgen van kennis over de Friese taal, over de Friese cultuur en over meertaligheid. In Tabel 57 zijn de aantallen en percentages van de verdeling van deze drie aspecten in de onderbouwlocaties van de VO-scholen per taalprofiel weergegeven voor de 47 locaties waar het vak Fries op het rooster staat.

Uit Tabel 57 wordt duidelijk dat op alle locaties waar het vak Fries op het rooster staat aandacht is voor het verkrijgen van kennis over de Friese taal en voor het verkrijgen van kennis over de Friese cultuur. Het aspect meertaligheid komt op bijna driekwart van de locaties terug. Vijf locaties met een profiel A (17,9%) hebben hier niet (bewust) aandacht voor, net als zes locaties met een profiel B (46,2%) en één locatie met een profiel C1 (16,7%).

TABEL 57: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER M.B.T. HET VERKRIJGEN VAN KENNIS OVER TAAL, CULTUUR EN MEERTALIGHEID PER TAALPROFIEL						
N=47	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=13)		Profiel C1 (N=6)	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Friese taal	28	100	13	100	6	100
Friese cultuur	28	100	13	100	6	100
Meertaligheid	23	82,1	7	53,8	5	83,3

11.2.6. BRONNEN EN MATERIALEN - WAARMEE LEREN ZIJ?

De Friese taalmethodes die aanwezig zijn op de onderbouwlocaties van de VO-scholen waar het vak Fries gegeven wordt, zullen centraal staan in deze paragraaf. Daarnaast zal er aandacht zijn voor andere bronnen en materialen die bij het vak Fries ingezet worden en zal er speciaal aandacht zijn voor het project *LêsNo*.

11.2.6.1. FRIESE TAALMETHODES (ALGEMEEN)

In Figuur 77 is het aantal onderbouwlocaties van de VO-scholen dat gebruik maakt van verschillende taalmethodes bij het vak Fries weergegeven. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op bijna 65% van de onderbouwlocaties van de VO-scholen waar het vak Fries aangeboden wordt, de taalmethode *Searje 36* gebruikt wordt. Op ruim 40% van de locaties waar het vak Fries gegeven wordt, wordt (ook nog) de taalmethode *Freemwurk* gebruikt en op bijna 30% van de locaties wordt *40 lessen Frysk foar VMBO* gebruikt.

Verder blijkt dat op zeventien locaties (36,2%) *Searje 36* als enige taalmethode gebruikt wordt, op drie locaties (6,4%) wordt alleen *Freemwurk* gebruikt en op twee locaties (4,3%) wordt *40 lessen Frysk foar VMBO* als enige taalmethode gebruikt. In alle andere gevallen, 25 locaties (53,2%), wordt er gebruik gemaakt van een combinatie twee of drie verschillende taalmethodes. Tevens worden alle drie de taalmethodes vaak gebruikt in combinatie met andere bronnen en materialen.

Hoewel veel locaties gebruik maken van een taalmethode, zijn er ook bedenkingen bij de locaties om dit ieder jaar weer opnieuw aan te schaffen. Eén belangrijk aspect wat op meerdere locaties terugkomt, is de financiële middelen die de locatie heeft voor het betalen van een taalmethode. Hoewel iedere locatie MIF-geld krijgt (zie §3.4), is dat niet voldoende om de nieuwe taalmethode *Searje 36* aan te schaffen:

“It wie ús te djoer. Wy ha der wol nei sjoen en ynformearre en dat woene we wol graach, mar dat wie ús gewoan te djoer. Dusja, dan dogge we it hjir {boeken} earst mei en dan sille we sjen oft der oait in kear jild foar frijkomt” [VO-Df-a47].

Ook andere nadelen van het digitaal werken met een taalmethode worden benoemd: *“We doen niks meer samen! Iedereen zit met zijn dingetje en die doet dat. Daar is het Fries niet voor bedoeld! (...) Fries is ook spreken” [VO-Df-a46]. “Bij talen vind ik dat ook, het is ook spreekvaardigheid en luistervaardigheid. Dus het spreken met elkaar vind ik een hele belangrijke” [VO-D-a46].*

Maar ook het werken aan sich met een digitale methode kan problemen opleveren: *“Waar wij heel erg tegenaanlopen is dat we geen I-pads hebben en laptops moet je bestellen of reserveren. En dan voor acht klassen reserveren, dan komt een ander dus niet meer aan bod, want zoveel hebben we*

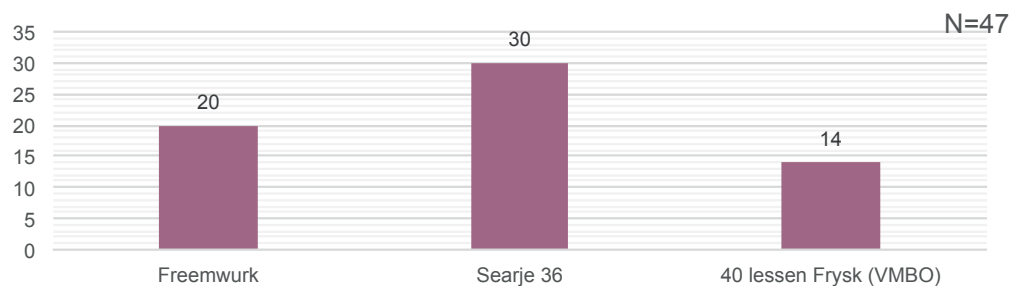
niet" [VO-Df-a46]. Aan de andere kant zijn er ook scholen die al wel alle digitale mogelijkheden hebben om een Friese les met de nieuwe methode vorm te geven. Sommige van hen zouden zelfs meer willen dat dan er nu is, want gezien het aanbod kan er nu alleen nog in de onderbouw van het VO mee gewerkt worden. De locaties die aangeven meer te willen, hebben ook hogere klassen aan wie zij het vak Fries aanbieden.

"Foar Searje 36 wurdt wurke oan in kompleet en ferantwurde lesmetoade.

Foar klasse 1 stiet in jierprogramma mei 36 lessen klear. Yn klasse 2 sil wurke wurde troch projektûnderwiis yn kombinaasje mei in apart ûnderdiel foar de taalfersoarging. Fan dêr út sil it oanbod foar FU útwreide wurde mei les materiaal foar de klassen 2-4 fan it VMBO en projekten yn de boppebou fan HAVO/VWO, sadat alle learlingen mei Searje 36 in goeie tarieding hawwe kinne foar it eineksamen."

Lisa Boersma (projektcoördinator onderwijs Afûk)

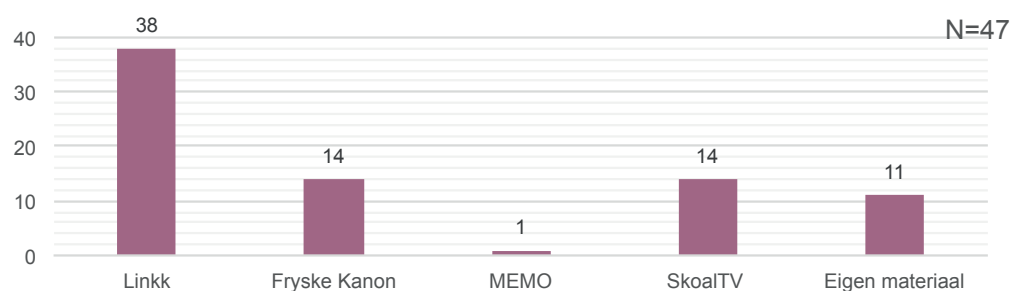
Figuur 77: Aantal onderbouwlocaties van de VO-scholen dat gebruik maakt van de verschillende taalmethodes bij het vak Fries

11.2.6.2. ANDERE FRIESE BRONNEN EN MATERIALEN BIJ HET VAK FRIES

In Figuur 77 is het aantal onderbouwlocaties van de VO-scholen dat (naast een Friese taalmethode) gebruik maakt van andere bronnen en materialen bij het vak Fries weergegeven. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op ruim 80% van de locaties waar het vak Fries aangeboden wordt, dit gedaan wordt met hulp van het tijdschrift *Linkk*. Op vijf locaties (10,6%) wordt *Linkk* gebruikt zonder Friese taalmethode. Verder wordt er op één locatie (2,1%) gebruik gemaakt van de Friese variant van de geschiedenismethode *MEMO. De Kanon fan de Fryske Skiednis* en de programma's van *SkoalTV* worden in beide gevallen op bijna 30% van de locaties gebruikt. Daarnaast wordt er op elf locaties (23,4%) door de docenten zelf materiaal ontwikkeld voor het vak Fries.

Figuur 78: Aantal onderbouwlocaties van de VO-scholen dat gebruik maakt verschillende bronnen en materialen bij het vak Fries

11.2.6.3. LÊSNO BIJ HET VAK FRIES

Het *Platfoarm Lêsbefoardering Frysk* heeft in samenwerking met Stichting Lezen het project *LêsNo* opgericht. Het doel van het project is om het lezen in het Fries in het VO te stimuleren. De afgelopen jaren zijn er verschillende boeken geschreven voor deze doelgroep, twee maal in combinatie met een televisieserie en twee maal in combinatie met een educatieve game (zie Tabel 58). Scholen kunnen de boeken gratis aanvragen, daarbij krijgen de scholen ook een lesbrief voor docenten. Op dit moment wordt er ingezet op ieder jaar een nieuw boek, wellicht dat in de toekomst de eerdere versies hergebruikt worden (J. Bangma, persoonlijke communicatie, maart 2018).

TABEL 58 ONDERDELEN UIT HET LÊSNO-PROJECT VAN HET PLATFOARM LÊSBEFOARDERING FRYSK

Jaartal	Titel boek	Schrijver	Extra
2015	Krús fan de Hollander	Ate Grypstra	Grutte Pier - edukative game
2016	De deikoersen fan Remco	Bart Kingma	De Koers - tillefyzjesearje
2017	Wês net bang	Hanneke de Jong	Bosk - tillefyzjesearje
2018	Nei de top	Meardere skriuwers	US: Lân fan Taal - edukative game

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat van de locaties waar het vak Fries aangeboden wordt, 33 locaties (70,2%) ook gebruik maken van leesboeken. Dertien locaties (27,7%) doen dit in combinatie met het *LêsNo*-project.

Scholen zijn positief over het gebruiken van de leesboeken: *“Er zijn leuke series en het boek, vooral ook Grutte Pier, nou vooral de jongens die vonden het geweldig! ‘Mei ik dit boek hâlde?’ ‘Ja, je mag het boek houden.’ Och, nou dat was een succes!”* [VO-Df-a46].

11.2.6.4. FRIESE BRONNEN EN MATERIALEN BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

In Tabel 59 is het aantal locaties en de percentages voor de bronnen en materialen die gebruikt worden op de onderbouwlocaties van de VO-scholen bij het vak Fries per taalprofiel weergegeven. Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat het percentage locaties dat gebruik maakt van een Friese taalmethode het hoogst is bij scholen met een profiel A. Dit geldt zowel voor de oude taalmethode *Freemwurk* als voor de nieuwe taalmethode *Searje 36* alsook voor de methode speciaal voor het VMBO, *40 lessen Frysk*.

Op twee locaties na wordt *Linkk* op alle locaties met een profiel A gebruikt. Hetzelfde geldt voor de locaties met een profiel B. Er is maar één locatie met een profiel C1 welke gebruik maakt van *Linkk*.

Het materiaal dat aansluit bij de Friese geschiedenis, *MEMO*, wordt alleen ingezet op één locatie met een profiel A (3,6%). *De Fryske Kanon*, ook aansluitend bij de Friese geschiedenis, wordt wel op locaties gebruikt met verschillende taalprofielen. Zo'n derde van de locaties met een profiel A en profiel C1 maken hier gebruik van. Net als bijna een kwart van de locaties met een B-profiel.

De programma's van *SkoalTV* wordt ook op zo'n derde van de locaties met het profiel A en met een profiel C1 ingezet. Twee locaties met een profiel B (15,4%) hebben hier ook aandacht voor.

Op een kwart van de locaties met een profiel A worden daarnaast door de docenten zelf materialen ontwikkeld die ingezet worden bij het vak Fries. Ditzelfde geldt voor drie locaties met een profiel B (23,1%) en één locatie met een profiel C1.

Aan het *LêsNo*-project doen vooral locaties mee met een profiel A (42,9%). Daarnaast is er één locatie met een profiel B (7,7%) waar ook aandacht is voor het *LêsNo*-project. Op locaties met een profiel C1 komt dit niet voor.

TABEL 59: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER M.B.T. HET GEBRUIK VAN FRIESE BRONNEN EN MATERIALEN PER TAALPROFIEL

N=47	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=13)		Profiel C1 (N=6)	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Freemwurk	15	53,6	4	30,8	1	16,7
Searje 36	23	82,1	4	30,8	3	50,0
40 lessen Frysk (VMBO)	8	28,6	2	15,4	4	66,7
Linkk	26	92,9	11	84,6	1	16,7
Fryske Kanon	9	32,1	3	23,1	2	33,3
MEMO	1	3,6	0	0	0	0
SkoalTV	10	35,7	2	15,4	2	33,3
Eigen materiaal	7	25,0	3	23,1	1	16,7
LêsNo-project	12	42,9	1	7,7	0	0

11.2.7. TOETSING - HOE WORDT HUN LEREN GETOETST?

Uit het rapport van de Inspectie van het Onderwijs (2010) blijkt dat in 2009 vooral getoetst wordt aan de hand van toetsen die door de docent zelf ontwikkeld zijn en dat er maar door slechts een kwart van de docenten gebruik gemaakt wordt van toetsen die in een taalmethode beschikbaar gesteld zijn.

De afgelopen jaren is er door het *GRIP*-team, een consortium van de *Afûk*, *Cedin* en de lectoraten van *NHL Stenden Hogeschool Fries en Meertaligheid in Onderwijs en Opvoeding* en *Taalgebruik & Leren*, gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe observatie- en toetsinstrumenten voor het Fries. Riemersma (2017) geeft aan dat de digitale instrumenten bedoeld zijn als praktische hulpmiddelen om de taalontwikkeling van de leerlingen zowel summatief als formatief te meten.

11.2.7.1. GEBRUIKTE EVALUATIE-INSTRUMENTEN BIJ HET VAK FRIES (ALGEMEEN)

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat alle onderbouwlocaties van de VO-scholen die het vak Fries aanbieden dit ook toetsen. De locaties konden zelf aangeven om wat voor type evaluaties het gaat bij het vak Fries. Niet alle locaties hebben op deze open vraag antwoord gegeven, omdat niet alle directeuren/locatiecoördinatoren (en/of taalcoördinatoren en/of docenten) op de hoogte waren van welke evaluatie-instrumenten gebruikt worden.

In Figuur 79 is het aantal locaties dat gebruik maakt van verschillende manieren van het evalueren van het vak Fries weergegeven. Hieruit wordt duidelijk dat nog altijd op de meeste locaties door de docenten zelf toetsen ontwikkeld worden (68,1%), maar dat op bijna net zoveel locaties nu ook evaluatiematerialen uit een taalmethode gebruikt worden (66,0%). Hierbij wordt het gebruik van evaluaties uit de nieuwe methode *Searje 36* door 26 locaties (55,3%) genoemd en negen locaties (19,1%) noemen (ook) het gebruik van evaluaties uit *Freemwurk*.

Gezien de periode waarin het nieuwe toets- en evaluatiesysteem *GRIP* gelanceerd is en de bezoeken van *Taalplan Frysk* plaatsgevonden hebben, is het logisch verklaarbaar dat het aantal locaties dat (nog) geen gebruik maakt van *GRIP* hoog ligt. Op dit moment wordt de ontwikkeling van leerlingen op iets meer dan een kwart van de locaties gevolgd aan de hand van de *GRIP*-instrumenten. Al deze locaties maken gebruik van de *Frisia-toets*, daarnaast maken zes locaties (12,8%) ook gebruik van de toetsen voor leesbegrip.

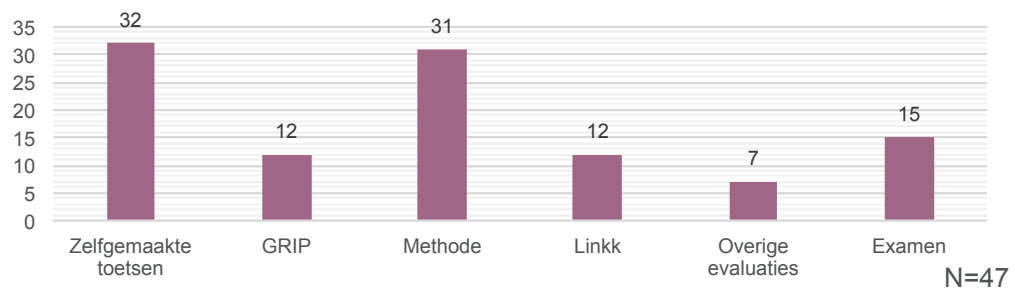
Ook op iets meer dan een kwart van de scholen wordt *Linkk* gebruikt bij het evalueren van de ontwikkeling van de leerlingen in het Fries. Op bijna 15% van de locaties wordt ook nog gebruik gemaakt van andere evaluaties. Het gaat hierbij om het maken van verslagen en andere inleveropdrachten (12,8%), het maken van taalportfolio's (2,1%) en het geven van presentaties (2,1%).

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt tevens dat op vijftien onderbouwlocaties van de VO-scholen

(31,9%) waar het vak Fries aangeboden wordt, het mogelijk is om ook examen te doen. Niet iedereen is positief over het aanbieden van het Fries als examenvak, ook omdat de locaties niet altijd de noodzaak ervan inzien of het praktisch niet mogelijk is. Zo geeft een locatie op de vraag of er weleens nagedacht is over het aanbieden van het Fries als examenvak aan:

“Nee, absoluut niet. Voor mij is dat niet te doen. En die animo is er hier ook niet. Wij hebben wel ooit overlegt van: ‘Hé, stel je voor dat er hier nu iemand zou zijn, die dat alleen graag zou willen’, dan zou ik contact zoeken met xxx {andere locatie} en vragen welke boeken zijn er en wat voor mogelijkheden zijn er, nou dan gaan we er mee aan de slag” [VO-Df-a46].

Figuur 79: Aantal onderbouwlocaties van de VO-scholen dat gebruik maakt van verschillende soorten evaluaties bij het vak Fries

11.2.7.2. GEBRUIKTE EVALUATIE-INSTRUMENTEN BIJ HET VAK FRIES PER TAALPROFIEL

In Tabel 60 zijn de aantallen en percentages per taalprofiel van de verdeling per evaluatie-instrument weergegeven voor de 47 onderbouwlocaties van de VO-scholen waar het vak Fries op het rooster staat. Het gaat hierbij alleen om de locaties die expliciet aangegeven hebben gebruik te maken van deze evaluatie-instrumenten. Het gaat hierbij dus om minimale aantallen, want alle locaties hebben aangegeven bij het vak Fries te toetsen.

Op ruim driekwart van de locaties met een profiel A en profiel B worden door docenten zelf toetsen gemaakt. Voor zover bekend komt dit op locaties met een profiel C1 niet voor. De evaluatie-instrumenten behorende bij *GRIP*, dus zowel de *Frisia-toets* als de toetsen voor leesbegrip, worden voor zover bekend alleen gebruikt op locaties met een profiel A.

Op ruim 80% van de locaties met een profiel A wordt ook gebruik gemaakt van methodegebonden evaluaties. Op 21 locaties (75,0%) gaat dit aan de hand van *Searje 36* en op zes locaties (21,4%) wordt (ook) gebruik gemaakt van evaluaties uit *Freemwurk*. Ruim de helft van de locaties met een profiel B maakt gebruik van methodegebonden evaluaties. Op vier locaties (30,8%) komen de evaluaties uit *Searje 36* en op drie locaties (23,1%) worden evaluaties uit *Freemwurk* gebruikt. In ieder geval één van de locaties met een profiel C1 (16,7%) maakt ook gebruik van evaluatie-instrumenten behorende bij *Searje 36*.

Voor zover bekend wordt op ruim de helft van de locaties met een profiel B gebruik gemaakt van evaluaties die gebaseerd zijn op *Linkk*. Ruim 15% van de locaties met een profiel A maakt hier ook gebruik van. Van locaties met een profiel C is dit niet bekend.

Op in ieder geval één van de locaties met een profiel A (3,6%) worden presentaties gegeven en verslagen en andere inleveropdrachten gemaakt door de leerlingen waarmee de docent de ontwikkeling van leerlingen evalueert. Op in ieder geval één van de locaties met een profiel B (7,7%) wordt gebruik gemaakt van taalportfolio's en op drie locaties met een profiel B (23,1%) worden door leerlingen ook verslagen en andere inleveropdrachten gemaakt waarmee de docent de ontwikkeling van de leerlingen evalueert. Ook wordt op in ieder geval twee locaties met een profiel C1 (33,3%) gebruik gemaakt van de verslagen en andere inleveropdrachten van leerlingen om de ontwikkeling van leerlingen te evalueren.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt tevens dat het op bijna de helft van de locaties met een profiel A mogelijk is voor leerlingen om examen te doen voor het Fries. Hetzelfde geldt voor één locatie met een profiel B (7,7%) en één locatie met een profiel C1 (16,7%).

TABEL 60: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET HET VAK FRIES OP HET ROOSTER M.B.T. HET GEBRUIK VAN EVALUATIE-INSTRUMENTEN PER TAALPROFIEL

N=47	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=13)		Profiel C1 (N=6)	
	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%	Aantal (n)	%
Zelfgemaakte toetsen	22	78,6	10	76,9	0	0
GRIP	12	42,9	0	0	0	0
Methode gebonden	23	82,1	7	53,8	1	16,7
Linkk	5	17,9	7	53,8	0	0
Overige evaluaties	1	3,6	4	30,8	2	33,3
Examen	13	46,4	1	7,7	1	16,7

12

Resultaten VO

VOOR HET GEBRUIK VAN HET FRIES BUITEN HET SCHOOLVAK OM

12.1. FRIES ALS INSTRUCTIETAAL BIJ ANDERE VAKKEN

Zoals eerder aangegeven wordt het Fries binnen MFU-scholen ingezet als instructietaal bij andere vakken (zie §3.2). Van één MFU-school is het niet duidelijk om welk(e) vak(ken) het zal gaan, omdat deze ten tijde van het schoolbezoek van *Taalplan Frysk* nog in MFU in wording was. Op drie van de zes MFU-scholen wordt geschiedenis in het Fries gegeven, op twee MFU-scholen wordt naast geschiedenis ook lichamelijke opvoeding in het Fries gegeven. Op twee andere MFU-scholen vindt de muzikles in het Fries plaats.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt daarnaast dat het Fries op twaalf niet-drietalige onderbouwlocaties van de VO-scholen ook als instructietaal ingezet wordt. Op de meeste van deze locaties gaat het echter niet bewust en zijn er geen afspraken over gemaakt. Met uitzondering van één van deze twaalf locaties. Hier wordt bewust acht lesuren (=360 min.) geschiedenis aangeboden in het Fries binnen het projectonderwijs. De andere elf scholen geven vooral aan dat het Fries eigenlijk bij alle vakken wel voor kan komen waar een Friestalige docent lesgeeft. De klassikale instructie gaat dan in het Nederlands en vooral op individueel niveau is het mogelijk om dan instructie te geven in het Fries.

12.2. GEBRUIK VAN FRIES BUITEN HET VAK OM

Hoewel het Fries als vak niet op alle onderbouwlocaties van de VO-scholen onderwezen wordt, is er buiten de lessituatie vaak wel aandacht voor de Friese taal. Meer dan 95% van de locaties heeft aangegeven dat er in de informele situatie gebruik gemaakt wordt van de Friese taal. Dit kan zijn tussen (1) leerlingen onderling; (2) leerlingen met leerkrachten; (3) leerkrachten onderling; (4) ouders met leerkrachten; of (5) in de schriftelijke communicatie. In Figuur 80 is het gebruik van het Fries in de informele setting weergegeven voor alle 71 onderbouwlocaties van de VO-scholen.

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op de meeste locaties de volwassenen onderling Fries met elkaar spreken. In totaal wordt er op 66 onderbouwlocaties van de VO-scholen (93,0%) door docenten onderling in het Fries gecommuniceerd. Op drie locaties op de Waddeneilanden komt dit niet voor, net als op één locatie in de voormalige gemeente Het Bildt en één locatie in de gemeente Kollumerland c.a. De locatie in de gemeente Kollumerland c.a. heeft aangegeven dat zij onderling als

collega's wel Fries zouden willen spreken, maar dat dit niet mogelijk is omdat alleen de docent Fries de Friese taal beheerst.

Daarnaast wordt er op evenveel locaties (93,0%) ook door docenten met ouders in het Fries gesproken. Op één locatie in de gemeente Weststellingwerf komt dit niet voor, net als op de vier locaties op de Waddeneilanden. De locatie in de gemeente Weststellingwerf geeft aan dat er geen Fries gesproken wordt met ouders omdat er maar weinig Friestaligen zijn: het mag dus wel, maar het kan simpelweg nauwelijks/niet.

Op ruim 90% van de locaties wordt door leerlingen onderling in het Fries gesproken. Leerlingen spreken onderling geen Fries op één locatie in de gemeente Kollumerland c.a. en op één locatie in de gemeente Weststellingwerf. Er wordt door deze locaties echter wel aangegeven dat er wel Fries gesproken kan en mag worden als er leerlingen zijn die (van elkaar weten dat ze) Friestalig zijn, het aantal Friestalige leerlingen op deze scholen is alleen zo klein dat er voornamelijk Nederlands gesproken wordt. Ook op de vier locaties op de Waddeneilanden wordt door leerlingen onderling geen Fries gesproken.

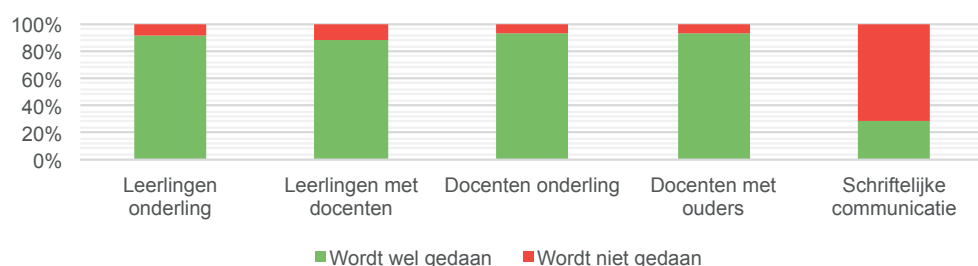
Op bijna 90% van de locaties wordt door leerlingen met docenten in het Fries gesproken. Op acht locaties komt dit niet voor. Het gaat hier wederom om de vier locaties op de Waddeneilanden. Tevens gaat het hier wederom om de eerder genoemde locaties in de gemeente Kollumerland c.a., de voormalige gemeente Het Bildt en de gemeente Weststellingwerf. Daarnaast wordt er op één locatie in de gemeente Ooststellingwerf geen Fries gesproken tussen leerlingen en docenten onderling. Hier spreken leerlingen en docenten afzonderlijk van elkaar dus wel (eens) Fries, maar met elkaar eigenlijk niet.

Wat opvalt uit bovenstaande resultaten is dat de locaties waar het Fries niet gebruikt wordt in de informele setting vooral locaties zijn in gemeenten die niet behoren tot het Friese taalgebied (zie ook §10.1). Daarnaast gaat het om een school in de voormalige gemeente Het Bildt, een gemeente waar ook nog een eigen streektaal in actief gebruik is.

In Figuur 80 is ook aangegeven hoeveel onderbouwlocaties van de VO-scholen gebruik maken van het Fries in de schriftelijke communicatie. Dat het aantal locaties hier (veel) lager ligt dan bij het mondelinge gebruik van de Friese taal is te verklaren uit het feit dat de schriftelijke beheersing van de Friese taal in het algemeen veel lager ligt (zie ook Provincie Fryslân (2015): *De Fryske Taalatlas*, p. 10).

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat op ruim een kwart van de onderbouwlocaties van de VO-scholen (28,2%) schriftelijk gecommuniceerd wordt in het Fries. Op één van deze locaties (1,4%) wordt het Fries als vak niet aangeboden, het Fries staat hier projectmatig op het programma. Op de andere negentien locaties (26,8%) waar schriftelijk gecommuniceerd wordt in het Fries, staat het Fries als vak op het rooster. Wat opvalt is dat twee van de zes MFU-scholen aangeven dat er geen schriftelijke communicatie in het Fries plaatsvindt. Eén van beide scholen geeft aan dit in de toekomst nog wel graag te willen.

Figuur 80: Informeel gebruik van de Friese taal op de onderbouwlocaties van de VO scholen

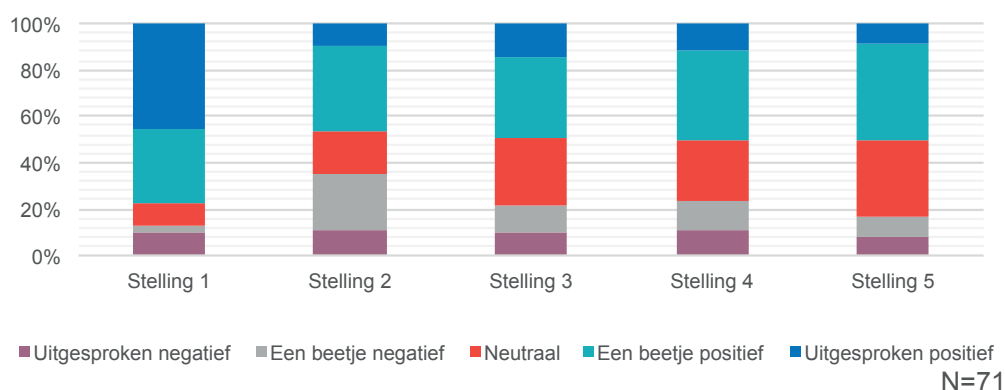
N=71

12.3. ATTITUDES T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR

Aan de onderbouwlocaties van de VO-scholen is gevraagd om te reageren op vijf stellingen t.a.v. de Friese taal en cultuur als schoolvak op een vijfpunts-schaal van uitgesproken positief naar uitgesproken negatief. In Tabel 61 zijn de vijf stellingen die gesteld zijn voor de Friese taal en cultuur (als schoolvak) weergegeven. In Figuur 81 zijn de reacties op deze stellingen weergegeven voor de 71 onderbouwlocaties van de VO-scholen.

TABEL 61: STELLINGEN T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR (ALS SCHOOLVAK)
1. Vindt u het belangrijk dat het vak Fries wordt aangeboden?
2. Vindt u het belangrijk dat het Fries ook als instructietaal bij andere vakken wordt ingezet?
3. Wat vinden (volgens uw inschatting) de andere leerkrachten van het vak?
4. Wat vinden (volgens uw inschatting) de leerlingen van het vak?
5. Wat vinden (volgens uw inschatting) de ouders van het vak?

Figuur 81: Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur (als schoolvak) op onderbouwlocaties van de VO-scholen

12.3.1. ATTITUDES T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR NAAR GEBIED

Uit het onderzoek van *Taalplan Frysk* blijkt dat negen locaties (12,7%) het niet belangrijk vinden dat het Fries als vak aangeboden wordt en doen dat dan ook niet. Het gaat hierbij om vijf locaties in het niet-Friese taalgebied (7,0%), waarvan twee op de Waddeneilanden, en vier locaties in het Friese taalgebied (5,6%). Toch staan de locaties over het algemeen (77,5%) wel (een beetje) positief tegenover het aanbieden van het vak Fries. Hier zijn ook drie locaties (4,2%) bij uit het niet-Friese taalgebied (Ooststellingwerf 1x; Kollumerland c.a. 2x). Acht locaties (11,3%) die (een beetje) positief staan tegenover het aanbieden van het vak Fries doen dit zelf echter (nog) niet.

Ruim 45% van de locaties staat ook (uitgesproken) positief tegenover het gebruiken van het Fries

als instructietaal bij andere vakken. Hier zijn ook twee locaties (2,8%) bij uit het niet-Friese taalgebied (Ooststellingwerf 1x; Kollumerland c.a. 1x). Acht locaties (11,3%) die een beetje positief staan tegenover het aanbieden van het Fries als instructietaal bij andere vakken bieden zelf het vak Fries (nog) niet aan. Anderzijds is ruim een derde van de locaties (uitgesproken) negatief over het gebruiken van het Fries als instructietaal bij andere vakken. Het gaat hierbij om vier locaties in het niet-Friese taalgebied (5,6%), waarvan twee op de Waddeneilanden, en 21 locaties in het Friese taalgebied (29,6%). Dertien locaties (18,3%) die (uitgesproken) negatief staan tegenover het aanbieden van het Fries als instructietaal bij andere vakken bieden zelf het vak Fries (nog) niet aan.

Bijna de helft van de docenten staat (uitgesproken) positief tegenover het aanbieden van het vak Fries. Hier zijn ook twee locaties (2,8%) bij uit het niet-Friese taalgebied (Ooststellingwerf 1x; Kollumerland c.a. 1x). Drie locaties (4,2%) die inschatten dat docenten (een beetje) positief staan tegenover het aanbieden van het vak Fries doen dit zelf echter (nog) niet. Aan de andere kant staat, volgens de inschatting van de locaties, ook ruim 20% van de docenten (uitgesproken) negatief tegenover het aanbieden van het vak Fries. Het gaat hierbij om zeven locaties in het niet-Friese taalgebied (9,9%), waarvan alle locaties op de Waddeneilanden, en acht locaties in het Friese taalgebied (11,3%). Twaalf locaties (16,9%) die inschatten dat docenten (uitgesproken) negatief staan tegenover het aanbieden van het vak Fries doen dit zelf dan ook (nog) niet.

Volgens de inschatting van de locaties staan leerlingen op iets meer dan de helft van de locaties ook (uitgesproken) positief tegenover het vak Fries. Hier zijn ook twee locaties (2,8%) bij uit het niet-Friese taalgebied (Ooststellingwerf 1x; Kollumerland c.a. 1x). Twee locaties (2,8%) die inschatten dat leerlingen (uitgesproken) positief staan tegenover het vak Fries bieden dit zelf echter (nog) niet aan. Zeventien locaties (23,9%) denken dat leerlingen (uitgesproken) negatief staan tegenover het vak Fries. Het gaat hierbij om zes locaties in het niet-Friese taalgebied (8,5%), waarvan alle locaties op de Waddeneilanden, en elf locaties in het Friese taalgebied (15,5%). Twaalf locaties (16,9%) die inschatten dat leerlingen (uitgesproken) negatief staan tegenover het vak Fries doen dit zelf dan ook (nog) niet.

Tot slot, de inschatting is dat ouders over het algemeen (50,7%) ook (uitgesproken) positief zijn dat de locaties het vak Fries aanbieden. Hier zijn ook drie locaties (4,2%) bij uit het niet-Friese taalgebied (Ooststellingwerf 1x; Kollumerland c.a. 2x). Drie locaties (4,2%) die inschatten dat ouders (een beetje) positief staan tegenover het aanbieden van het vak Fries doen dit zelf echter (nog) niet. Aan de andere kant denken twaalf locaties (16,9%) dat ouders negatief staan tegenover het vak Fries. Het gaat hierbij om zeven locaties in het niet-Friese taalgebied (9,9%), waaronder alle locaties op de Waddeneilanden, en vijf locaties in het Friese taalgebied (7,0%). Negen locaties (12,7%) die inschatten dat ouders negatief staan tegenover het vak Fries doen dit zelf dan ook (nog) niet.

12.3.2. ATTITUDES T.A.V. DE FRIESE TAAL EN CULTUUR NAAR TAALPROFIEL

Profiel A: Alle locaties vinden het belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Een kwart van de locaties is hier een beetje positief over, de rest, dus driekwart van de locaties, is uitgesproken positief over het belang van het vak Fries.

Meer dan de helft van de locaties vindt het ook belangrijk dat het Fries ingezet wordt als instructietaal

bij andere vakken. Vier locaties (14,3%) staan hier uitgesproken positief tegenover, twaalf locaties (42,9%) een beetje positief. Aan de andere kant zijn er ook vier locaties (14,3%) die het niet belangrijk vinden en hier een beetje negatief over zijn. De overige acht locaties (28,6%) zijn neutraal.

De inschatting van ruim 80% van de locaties is dat de docenten (uitgesproken) positief zijn over het aanbieden van het vak Fries. Eén locatie (3,6%) denkt dat de docenten een beetje negatief staan tegenover het vak Fries. Vier locaties (14,3%) kiezen geen kant, en geven aan dat docenten neutraal zijn.

De inschatting van iets meer dan 85% van de locaties is dat de leerlingen (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. Eén locatie (3,6%) denkt dat de leerlingen een beetje negatief staan tegenover het vak Fries. Drie locaties (10,7%) kiezen geen kant, en geven aan dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van ruim 80% van de locaties is dat de ouders (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. Eén locatie (3,6%) denkt dat de ouders een beetje negatief staan tegenover het vak Fries. Vier locaties (14,3%) kiezen geen kant, en geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel B: Alle locaties vinden het belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Vier locaties (28,6%) zijn hier een beetje positief over, de andere tien locaties zijn uitgesproken positief over het belang van het vak Fries.

Meer dan de helft van de locaties vindt het ook belangrijk dat het Fries ingezet wordt als instructietaal bij andere vakken. Drie locaties (21,4%) staan hier uitgesproken positief tegenover, vijf locaties (35,7%) een beetje positief. Aan de andere kant zijn er ook vier locaties (28,6%) die het niet belangrijk vinden en hier een beetje negatief over zijn. De overige twee locaties (14,3%) zijn neutraal.

De inschatting van bijna twee derde van de locaties is dat de docenten (uitgesproken) positief zijn over het aanbieden van het vak Fries. Vijf locaties (35,7%) kiezen geen kant, en geven aan dat docenten neutraal zijn.

De inschatting van bijna twee derde van de locaties is dat de leerlingen (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. Twee locaties (14,3%) denken dat de leerlingen een beetje negatief staan tegenover het vak Fries. Drie locaties (21,4%) kiezen geen kant, en geven aan dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van ruim 70% van de locaties is dat de ouders (uitgesproken) positief zijn over het vak Fries. Vier locaties (28,6%) kiezen geen kant, en geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel C1: Bijna twee derde van de locaties is een beetje positief over het belang van het aanbieden van het vak Fries, twee locaties (18,2%) staan hier neutraal tegenover. Er zijn tevens twee locaties (18,2%) die het niet belangrijk vinden dat het vak Fries aangeboden wordt, zij staan hier uitgesproken negatief tegenover.

Bijna de helft van de locaties vindt het ook belangrijk dat het Fries ingezet wordt als instructietaal bij andere vakken, zij staan hier een beetje positief tegenover. Aan de andere kant zijn er ook zes locaties (54,5%) die het niet belangrijk vinden. Drie locaties (27,3%) zijn hier een beetje negatief over en ook drie locaties (27,3%) vinden dit uitgesproken negatief.

De inschatting van één locatie (9,1%) is dat de docenten een beetje positief zijn over het aanbieden van het vak Fries. Vier locaties denken dat de docenten een beetje negatief (18,2%) of uitgesproken negatief (18,2%) staan tegenover het vak Fries. Vijf locaties (45,5%) kiezen geen kant, en geven aan dat docenten neutraal zijn.

De inschatting van twee locaties (18,2%) is dat de leerlingen een beetje positief zijn over het vak Fries. Drie locaties denken dat de leerlingen een beetje negatief (18,2%) of uitgesproken negatief (9,1%) staan

tegenover het vak Fries. Zes locaties (54,5%) kiezen geen kant, en geven aan dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van twee locaties (18,2%) is dat de ouders een beetje positief zijn over het vak Fries. Drie locaties denken dat de ouders een beetje negatief (18,2%) of uitgesproken negatief (9,1%) staan tegenover het vak Fries. Zes locaties (54,5%) kiezen geen kant, en geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel C2: Bijna de helft van de locaties vindt het belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt. Eén locatie is hier uitgesproken positief over, vijf locaties zijn een beetje positief. Drie locaties staan neutraal tegenover het belang van het Fries als vak. Er zijn tevens vier locaties (30,8%) die het niet belangrijk vinden dat het vak Fries aangeboden wordt, twee locaties (15,4%) staan hier een beetje negatief tegenover en ook twee locaties (15,4%) zijn hier uitgesproken negatief over.

Bijna een kwart van de locaties vindt het belangrijk dat het Fries als instructietaal gebruikt wordt bij andere vakken, zij staan hier een beetje positief tegenover. Aan de andere kant vindt bijna 70% van de locaties dit niet belangrijk. Zes locaties (46,2%) staan hier een beetje negatief tegenover en drie locaties (23,1%) zijn uitgesproken negatief. Tevens is één locatie (7,7%) hier neutraal over.

De inschatting van één locatie (7,7%) is dat de docenten uitgesproken positief zijn over het aanbieden van het vak Fries. Er is ook één locatie (7,7%) die denkt dat docenten een beetje positief zijn over het vak Fries. Aan de andere kant zijn er zes locaties die denken dat de docenten een beetje negatief (30,8%) of uitgesproken negatief (15,4%) staan tegenover het vak Fries. Vijf locaties (38,5%) kiezen geen kant, en geven aan dat docenten neutraal zijn.

De inschatting van één locatie (7,7%) is dat de leerlingen uitgesproken positief zijn over het vak Fries. Aan de andere kant zijn er zes locaties die denken dat de leerlingen een beetje negatief (23,1%) of uitgesproken negatief (23,1%) staan tegenover het vak Fries. Tevens zijn er zes locaties (46,2%) die geen kant kiezen. Zij geven aan dat leerlingen neutraal zijn.

De inschatting van één locatie (7,7%) is dat de ouders uitgesproken positief zijn over het vak Fries. Aan de andere kant zijn er vier locaties die denken dat de ouders een beetje negatief (14,3%) of uitgesproken negatief (14,3%) staan tegenover het vak Fries. Tevens zijn er acht locaties (57,1%) die geen kant kiezen. Zij geven aan dat ouders neutraal zijn.

Profiel D: 60% van de locaties vindt het niet belangrijk dat het vak Fries aangeboden wordt, zij staan hier uitgesproken negatief tegenover. De andere 40% van de locaties is neutraal.

Eén locatie (20,0%) staat een beetje positief tegenover het belang van het aanbieden van het Fries als instructietaal bij andere vakken. Aan de andere kant zijn er twee locaties (40,0%) die het niet belangrijk vinden en hier uitgesproken negatief tegenover staan. De overige twee locaties (40%) zijn neutraal.

De inschatting van vier locaties is dat de docenten een beetje negatief (20,0%) of uitgesproken negatief (60,0%) staan tegenover het aanbieden van het vak Fries. De ander locatie (20,0%) kiest geen kant, en geeft aan dat de docenten neutraal zijn.

De inschatting van alle locaties is dat leerlingen negatief zijn over het vak Fries. Eén locatie (20,0%) denkt dat leerlingen een beetje negatief zijn over het vak Fries, de overige vier locaties (80,0%) denken dat leerlingen uitgesproken negatief zijn over het vak Fries.

De inschatting van vier locaties is dat de ouders een beetje negatief (20,0%) of uitgesproken negatief (60,0%) staan tegenover het vak Fries. De ander locatie (20,0%) kiest geen kant, en geeft aan dat de ouders neutraal zijn.

13

Ambities VO

T.A.V HET FRIES (ALS VAK)

Naast de huidige situatie met betrekking tot het (vak) Fries is de onderbouwlocaties van de VO-scholen ook gevraagd naar wat zij in de toekomst zouden willen (gaan) doen met het (vak) Fries. M.a.w. Welke ambities hebben de locaties t.a.v. het (vak) Fries?

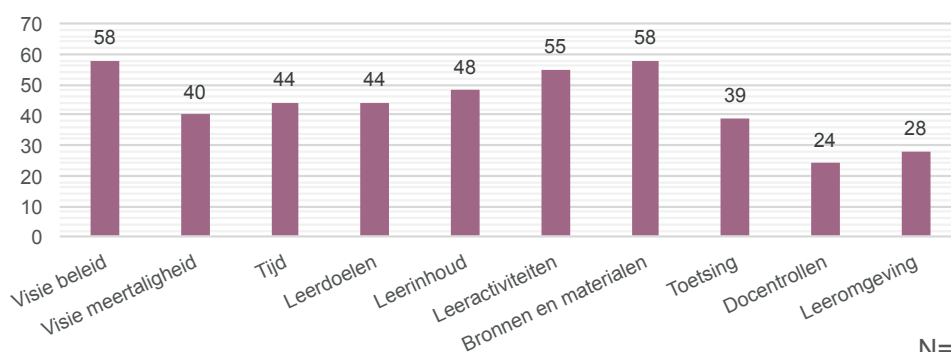
In de eerste paragraaf is in het algemeen aandacht voor het aantal onderbouwlocaties van de VO-scholen dat ambities geformuleerd heeft in samenhang met het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006). De deelparagrafen onder §13.2 spitsen zich vervolgens toe op de verschillende onderdelen van het curriculaire spinnenweb naar het taalprofiel van de scholen. §13.2 bestaat daardoor uit de volgende onderdelen: (1) visie, (2) tijd, (3) leerdoelen, leerinhoud en leeractiviteiten, (4) bronnen en materialen, (5) toetsing, (6) docentrollen en (7) leeromgeving.

13.1. AMBITIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB

De ambities van de scholen zijn geordend volgens het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006). In Figuur 82 is een weergave gegeven van het aantal onderbouwlocaties van de VO-scholen dat een ambitie geformuleerd heeft rondom een onderdeel van het curriculaire spinnenweb. Hieruit wordt duidelijk dat er heel veel locaties zijn die een ambitie geformuleerd hebben op één of meerdere onderdelen. Er zijn vier locaties (5,6%), drie met een A-profiel en één met een C1-profiel, die op alle tien de onderdelen in Figuur 82 een ambitie geformuleerd hebben, de vier locaties (5,6%) op de Waddeneilanden hebben geen ambities geformuleerd voor de Friese taal en cultuur.

Over het algemeen zijn er vooral op de onderdelen rondom visie beleidsmatig (81,7%), bronnen en materialen (81,7%) en leeractiviteiten (77,5%) ambities geformuleerd. De enige onderdelen waar minder dan de helft van de locaties ambities op geformuleerd hebben, zijn het onderdeel leeromgeving (39,4%) en het onderdeel docentrollen (33,8%).

Figuur 82: Ambities van scholen t.a.v. het (vak) Fries van onderbouwlocaties van de VO-scholen geordend volgens het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006)

13.2. AMBITIES IN HET CURRICULAIRE SPINNENWEB PER TAALPROFIEL

13.2.1. VISIE - WAARTOE LEREN ZIJ?

Zoals aangegeven geeft meer dan 80% van de locaties aan ambities te hebben met betrekking tot visie beleidsmatig. Deze locaties hebben aangegeven het beleid (verder) te willen ontwikkelen rondom het (vak) Fries. Daarnaast zijn er ook 40 locaties (56,3%) die het (vak) Fries in een breder perspectief willen trekken en ambities hebben richting meertalig onderwijs. In Tabel 62 zijn de aantallen en percentages locaties die expliciet aangegeven hebben een bepaalde ambitie te hebben rondom één van deze thema's weergegeven per taalprofiel.

TABEL 62: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ VISIE PER TAALPROFIEL										
N=71	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=14)		Profiel C1 (N=11)		Profiel C2 (N=13)		Profiel D (N=5)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Update taalbeleid	14	50,0	10	71,4	2	18,2	1	7,7	1	20,0
Doelstellingen	12	42,9	7	50,0	7	63,6	5	38,5	0	0
Oriëntatie MFU	5	17,9	3	21,4	1	9,1	0	0	0	0
Integratie talen	12	42,9	3	21,4	1	9,1	0	0	0	0
Internationalisering	3	10,7	4	28,6	2	18,2	3	23,1	0	0
Schriftelijke com.	6	21,4	4	28,6	1	9,1	0	0	0	0

13.2.1.1. UPDATE EN ONTWIKKELING VAN HET TAALBELEIDSPLAN (RONDOM DE FRIESE TAAL)

Een groot aantal onderbouwlocaties van VO-scholen heeft aangegeven dat het taalbeleidsplan in ontwikkeling is of een update nodig heeft. Meer dan een derde van de 54 locaties waar een algemeen taalbeleidsplan is, geeft aan dat dit nodig is. Het gaat hierbij om twaalf locaties met een profiel A, zeven locaties met een profiel B en één locatie met een profiel C1. De locaties geven aan dat een update van het taalbeleidsplan nodig is, omdat het voor de toekomst wenselijk is dat er meer aandacht komt voor alle moderne vreemde talen (incl. het Fries) in het taalbeleidsplan.

Ook acht locaties waar op dit moment nog geen algemeen taalbeleidsplan is, zouden in de toekomst wel graag een taalbeleid willen formuleren. Het gaat hierbij om twee locaties met een profiel A, drie locaties met een profiel B, één locatie met een C1-, C2- en D-profiel. Ook zij achten het wenselijk voor de toekomst dat er een taalbeleid komt waarin aandacht is voor alle moderne vreemde talen (incl. het Fries), en dat er niet alleen maar aandacht is voor het Nederlands in een toekomstig taalbeleidsplan.

Veel locaties hebben daarnaast aangegeven dat zij de doelstellingen die nu geformuleerd zijn voor de Friese taal en cultuur willen gaan herzien. In totaal zijn er 31 locaties die aangegeven hebben dat de doelstellingen voor de Friese taal en cultuur concreter geformuleerd moeten worden en dat hierbij rekening gehouden moet worden met de achtergrond van de leerlingen. Dit betekent dat de locaties meer willen gaan kijken naar differentiatiemogelijkheden voor leerlingen, ook gebaseerd op de niveaus zoals beschreven in het rrF (Meestringa & Oosterloo, 2015).

13.2.1.2. MEERTALIGHEID

Wat betreft meertaligheid zijn er negen onderbouwlocaties van de VO-scholen (12,7%) die aangegeven hebben zich te willen gaan oriënteren op het meedraaien in het MFU-netwerk. Het gaat hierbij alleen om locaties in de hogere taalprofielen, locaties met een profiel C2 en profiel D hebben hier geen ambitie toe.

Ook wil ruim 20% van de locaties zoeken naar de integratie van het Fries bij andere vakken, zonder per sé mee te draaien in het MFU-netwerk. Zij willen afspraken over het gebruik van de Friese taal door docenten en leerlingen bij andere vakken. De locaties willen daarnaast duidelijkere afspraken maken met de taaldocenten van alle talen, zodat er een gezamenlijke visie ontstaat op taalonderwijs waarbij alle talen geïntegreerd zijn. Er zouden volgens verschillende locaties (15,5%) ook afspraken gemaakt moeten worden over het schriftelijk gebruik van het Fries in nieuwsbrieven e.d. Door hier afspraken over te maken, en dit goed vast te leggen, weet iedereen dat de mogelijkheid er is om het Fries te gebruiken. Hiermee hopen de locaties dat er meer bewustwording plaatsvindt en dat het daarmee een gewoonte kan worden om het Fries ook in de schriftelijke omgang te gebruiken.

Verder zijn er twaalf locaties (16,9%) die interesse hebben in een (verdere) uitbreiding van het internationaliseringsonderwijs.

13.2.2. TIJD - WANNEER LEREN ZIJ?

Ruim 60% van de onderbouwlocaties van de VO-scholen heeft een ambitie geformuleerd met betrekking tot de bestede tijd aan het vak Fries. Het gaat hierbij om drie aspecten: allereerst zijn er locaties die de bestede tijd in de onderbouw uit zouden willen breiden. Een tweede aspect is dat er veel locaties zijn die aangegeven hebben dat er op dit moment geen doorgaande leerlijn is. Het Fries is immers alleen verplicht in de onderbouw van het VO en daar houden de meeste scholen zich dan ook aan. Veel locaties zouden dit anders willen hebben en het Fries uit willen breiden naar de hogere leerjaren. Een gevolg hiervan zou (kunnen) zijn dat meer leerlingen het Fries als examenvak kiezen, een aantal locaties heeft ook daar een ambitie voor geformuleerd.

In Tabel 63 zijn de aantallen en percentages locaties die expliciet aangegeven hebben een bepaalde ambitie te hebben rondom één van deze aspecten weergegeven per taalprofiel. De locaties met profiel D zijn niet opgenomen in Tabel 63 omdat zij geen expliciete ambities geformuleerd hebben rondom het onderdeel tijd. Het blijkt dat ruim 20% van de locaties graag in de onderbouw meer tijd willen besteden aan het vak Fries. Het gaat hierbij dan vaak om de tijdsuitbreiding van 1200 minuten per jaar naar 2400 minuten per jaar (zie ook §11.2.2). Bij meer dan een derde van de locaties met een profiel B en profiel C1 speelt deze gedachte. Uit §11.2.2 werd duidelijk dat dit ook de locaties zijn waar relatief

de minste tijd aan het vak Fries besteed wordt.

Ruim de helft van de locaties zou willen dat er een doorgaande leerlijn komt wat betreft het Fries. De meeste locaties zijn het er wel over eens dat dit dan de vorm moet krijgen van een keuzevak voor de leerlingen. Dertien locaties met een A-profiel (46,4%), acht locaties met een B-profiel (57,1%), drie locaties met een C1-profiel (27,3%) en vier locaties met een C2-profiel (30,8%) geven aan dat het Fries als vak gekozen zou moeten kunnen worden vanaf klas 2. Eén locatie met een profiel A zou willen dat het een verplichting wordt dat leerlingen in alle klassen van het VO Friese les krijgen.

Een derde van de locaties die expliciet een ambitie geformuleerd hebben rondom het onderdeel tijd, willen dat het Fries als examenvak gekozen moet kunnen worden. Dit geldt voor de helft van de locaties met een profiel A, twee locaties met een B-profiel (14,3%), en drie locaties met een profiel C1 (27,3%) en profiel C2 (23,1%).

TABEL 63: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ TIJD PER TAALPROFIEL

N=66	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=14)		Profiel C1 (N=11)		Profiel C2 (N=13)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Tijdsuitbreiding	6	21,4	5	35,7	4	36,4	0	0
Doorgaande leerlijn	18	64,3	7	50,0	6	54,5	5	38,5
Examenvak	14	50,0	2	14,3	3	27,3	3	23,1

13.2.3. LEERDOELEN, LEERINHOUD EN LEERACTIVITEITEN - WANNEER, WAT EN HOE LEREN ZIJ?

Omdat de onderdelen leerdoelen, leerinhoud en leeractiviteiten in het verlengde van elkaar liggen, is ervoor gekozen om deze drie samen te nemen in deze paragraaf. Zoals aangegeven in §13.2.1 willen de onderbouwlocaties van de VO-scholen de doelstellingen bij het vak Fries concreter gaan formuleren aan de hand van het *rrF* (Meestringa & Oosterloo, 2015). Tevens zijn er veel scholen die aangegeven hebben meer aandacht te willen besteden aan een positieve attitude t.a.v. de Friese taal en cultuur en t.a.v. de kennis m.b.t. de Friese taal en cultuur. In Tabel 64 zijn de aantallen en percentages locaties die expliciet aangegeven hebben een bepaalde ambitie te hebben rondom één van deze onderdelen weergegeven per taalprofiel. In Tabel 64 wordt duidelijk dat:

- > De meeste ambities (66,2%) geformuleerd zijn rondom het onderdeel taalbeschouwing, waarbij het dan voornamelijk gaat over het verkrijgen van kennis over de Friese cultuur aan de hand van culturele activiteiten;
- > Daarnaast zijn er veel ambities in de lagere taalprofielen geformuleerd rondom het stimuleren van een positieve houding t.a.v. de Friese taal (en cultuur).

Hoewel er dus best wel wat locaties zijn die ambities geformuleerd hebben rondom het aanpassen van

de doelstellingen (zie ook Tabel 62), is er niet concreet geformuleerd wat zij dan precies aan zouden willen passen in deze doelstellingen. De locaties willen aansluiten bij het *rrF*, maar hoe zij dit willen gaan doen en op welke aspecten is niet duidelijk.

TABEL 64: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ LEERDOELLEN, -INHOUD EN -ACTIVITEITEN PER TAALPROFIEL

N=71	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=14)		Profiel C1 (N=11)		Profiel C2 (N=13)		Profiel D (N=5)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Positieve attitude	0	0	0	0	3	27,3	7	53,8	0	0
Luisteren	0	0	0	0	1	9,1	0	0	0	0
Spreken	0	0	0	0	0	0	0	0	1	20,0
Lezen	1	3,6	0	0	1	9,1	0	0	0	0
Schrijven	1	3,6	0	0	0	0	0	0	0	0
Taalbeschouwing	18	64,3	9	64,3	9	81,8	10	76,9	1	20,0

13.2.4. BRONNEN EN MATERIALEN - WAARMEE LEREN ZIJ?

Zoals aangegeven geeft meer dan 80% van de locaties aan ambities te hebben met betrekking tot bronnen en materialen die gebruikt kunnen worden bij het (vak) Fries. In Tabel 65 zijn de percentages en het aantal locaties die expliciet aangegeven hebben een bepaalde ambitie te hebben rondom bronnen en materialen weergegeven per taalprofiel. De locaties met profiel D zijn niet opgenomen in Tabel 65 omdat zij geen expliciete ambities geformuleerd hebben rondom het onderdeel bronnen en materialen. Uit Tabel 65 komt naar voren dat:

- > 48 locaties (72,7%) graag meer willen gaan doen met de nieuwe taalmethode *Searje* 36. Bij de locaties met een A-profiel gaat het vooral om het verder implementeren van de methode terwijl het bij de locaties met de andere taalprofielen vooral gaat om het oriënteren op de methode (vergelijk ook met Tabel 59);
- > 31 locaties (47,0%) in de toekomst graag een koppeling willen gaan zoeken met de meer expressieve vakgebieden op school. De Friese evenementen zoals *Sjong* en *FeRstival* zouden hier dan een plek in moeten krijgen;
- > Drie locaties (4,5%) graag meer excursies naar Friese musea willen organiseren;
- > Vijf locaties met een profiel B (35,7%) graag de koppeling willen gaan maken met het vak geschiedenis waarbij de *Fryske Kanon* in deze lessen een plaats moet krijgen;
- > Twintig locaties (30,3%) aangegeven hebben dat zij in de toekomst willen gaan kijken naar hoe ICT materialen bij het (vak) Fries ingezet kunnen worden;
- > Tien locaties (15,2%) in 2018 activiteiten willen gaan doen in het kader van *Leeuwarden-Fryslân Culturele Hoofdstad 2018*; en

- > 22 locaties (33,3%) in de toekomst een taaldorp willen opzetten waarbij het Fries (net als Engels, Frans en Duits) een plaats krijgt.

TABEL 65: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSLUITEND BIJ BRONNEN EN MATERIALEN PER TAALPROFIEL

N=66	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=14)		Profiel C1 (N=11)		Profiel C2 (N=13)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Searje 36	24	85,7	10	71,4	9	81,8	5	38,5
Evenementen^a	12	42,9	9	64,3	7	63,6	3	23,1
Excursies	1	3,6	1	7,1	0	0	1	7,7
Fryske Kanon	0	0	5	35,7	0	0	0	0
ICT materialen	6	21,4	2	14,3	3	27,3	9	69,2
Ljouwert CH2018	7	25,0	2	14,3	0	0	1	7,7
Taaldorp	11	39,3	2	14,3	3	27,3	6	46,2

a) Met evenementen worden bijvoorbeeld *Sjong* en *FeRstival* bedoeld.

13.2.5. TOETSING - HOE WORDT HUN LEREN GETOETST?

Uit Tabel 60 wordt duidelijk dat op dit moment alleen nog maar de onderbouwlocaties van de VO-scholen met een profiel A gebruik maken van de nieuw ontwikkelde *GRIP*-toetsen. Op de locaties met een B-profiel wordt op dit moment bij het vak Fries vooral gebruik gemaakt van zelfgemaakte toetsen door de docent en op locaties met een profiel C1 wordt maar sporadisch gebruik gemaakt van een toets. Uit Figuur 82 wordt duidelijk dat ruim de helft van de locaties aangegeven heeft in de toekomst bij het Fries te willen gaan evalueren.

In Tabel 66 zijn de percentages en het aantal onderbouwlocaties van de VO-scholen die expliciet aangegeven hebben een bepaalde ambitie te hebben rondom toetsing weergegeven per taalprofiel. Locaties met een D-profiel zijn hierbij achterwege gelaten omdat zij geen ambities rondom toetsing geformuleerd hebben. Het blijkt dat bijna de helft van de locaties zich wil gaan verdiepen in de nieuw ontwikkelde *GRIP*-toetsen, waarbij ruim 40% van de locaties ook al aangegeven heeft graag gebruik te willen gaan maken van de Frisia-toets om op die manier de beginsituatie van de leerlingen beter in kaart te brengen. Docenten hopen dat op die manier het differentiëren gemakkelijker wordt.

Daarnaast geeft iets meer dan een kwart van de locaties aan gebruik te willen gaan maken van de methodegebonden evaluaties in *Searje 36*. Ook zijn er twee locaties met een profiel A (7,1%) die willen gaan evalueren aan de hand van portfolio's die de leerlingen maken.

Zoals ook al duidelijk werd uit Tabel 63 heeft een derde van de locaties expliciet een ambitie geformuleerd dat leerlingen in de toekomst het Fries als examenvak kunnen gaan doen. Dit geldt voor de helft van de locaties met een profiel A, twee locaties met een B-profiel (14,3%), en drie locaties met een profiel C1 (27,3%) en profiel C2 (23,1%).

TABEL 66: PERCENTAGE (%) EN HET AANTAL ONDERBOUWLOCATIES VAN DE VO-SCHOLEN (N) MET AMBITIES T.A.V. HET (VAK) FRIES M.B.T. ONDERDELEN AANSluitEND BIJ TOETSING EN EVALUATIE PER TAALPROFIEL

N=66	Profiel A (N=28)		Profiel B (N=14)		Profiel C1 (N=11)		Profiel C2 (N=13)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Verdiepen in GRIP	22	78,6	8	57,1	2	18,2	0	0
Afnemen Frisia-toets	16	57,1	9	64,3	3	27,3	0	0
Methodegebonden	11	39,3	2	14,3	4	36,4	0	0
Portfolio	2	7,1	0	0	0	0	0	0
Examenvak	14	50,0	2	14,3	3	27,3	3	23,1

13.2.6. DOCENTROLLEN - WAT IS DE ROL VAN DE LERAAR BIJ HUN LEREN?

Iets meer dan een derde van de onderbouwlocaties van de VO-scholen heeft een ambitie geformuleerd met betrekking tot de rol van de docent bij het (vak) Fries. Het grootste thema dat hierbinnen genoemd wordt is *Doeltaal = Voertaal*. Acht locaties met een profiel A (28,6%) en twee locaties met een profiel B (14,3%) benoemen dit als actiepoint voor de docenten Fries (en andere talen die gegeven worden).

Daarnaast geven drie locaties met een profiel C1 (27,3%) en drie locaties met een profiel C2 (23,1%) aan dat één van de docenten zou moeten gaan fungeren als coördinator Fries binnen de vakgroep Nederlands. Verder willen ook drie locaties met een profiel C1 (27,3%) externe deskundigen vragen om actief mee te denken hoe het Fries binnen de locatie vormgegeven kan worden.

Hoewel uit Figuur 68 blijkt dat minimaal 25 docenten die op dit moment het vak Fries aanbieden hier niet bevoegd voor zijn (in ieder geval: Afûk C, applicatiecursus Frysk, PABO Foech en niet bevoegd), heeft geen enkele locatie in de ambities opgenomen dat de docent Fries een cursus of opleiding hiervoor moet gaan volgen. Wel is er één locaties met een profiel A (3,6%) die het goed zou vinden wanneer docenten van andere vakgebieden een cursus Fries zouden gaan volgen.

13.2.7. LEEROMGEVING - WAAR LEREN ZIJ?

Zoals aangegeven heeft bijna 40% van de onderbouwlocaties van de VO-scholen expliciet ambities geformuleerd rondom de leeromgeving. Hoewel de leeromgeving in het curriculaire spinnenweb van Van den Akker e.a. (2006) vooral betrekking heeft op de fysieke leeromgeving (bijv. binnen of buiten het klaslokaal) zal de leeromgeving in deze paragraaf geïnterpreteerd worden als de visuele leeromgeving (in de school). Heel veel onderbouwlocaties van de VO-scholen heeft namelijk aangegeven dat zij iets willen gaan doen met de aankleding van het lokaal en/of de school. Hierin zou meer Fries, maar ook ander talen, moeten terugkomen. Vijf locaties met een profiel A (17,9%), vier locaties met een B-profiel

(28,6%), zeven locaties met een profiel C1 (63,6%) en tien locaties met een profiel C2 (76,9%) zijn op dit moment niet tevreden met de visuele zichtbaarheid van het Fries binnen de school.

Tevens heeft een aantal locaties aangegeven dat het Fries ook meer terug zou moeten komen tijdens (bijv. stage)bezoeken aan bedrijven. Dit komt terug bij locaties met een profiel C1 (18,2%) en locaties met een profiel C2 (23,1%).

14

Conclusies, aanbevelingen en discussie

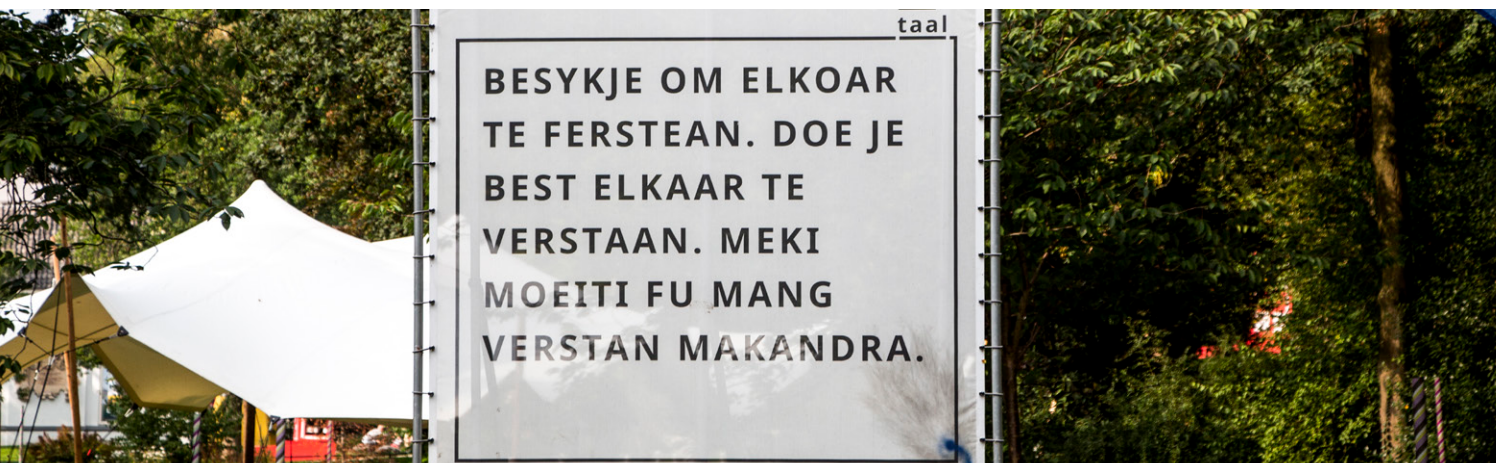
IT IS MEI SIZZEN NET TE DWAAN

De bedoeling van het onderzoek *Taalplan Frysk* is om te beschrijven wat de huidige situatie is met betrekking tot het (vak) Frysk en welke ambities scholen daarbij hebben voor de nabije toekomst. De inventariserende beschrijving is ruimschoots aan bod gekomen in de hoofdstukken 4 tot 13. In dit afsluitende hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies samengevat en worden aanbevelingen geformuleerd voor toekomstig beleid.

De analyses en interpretaties van de situatie zoals deze in dit onderzoeksrapport worden beschreven, en de aanbevelingen die worden geformuleerd moeten gaan functioneren als de basis voor een inhoudelijke dialoog over de rol, de functie, de kwaliteit en de toekomst van het (vak) Fries in het PO en VO. De conclusies en aanbevelingen in dit hoofdstuk vormen zo een opstap naar ontwerponderzoek (Van den Akker e.a., 2006; Van Aken & Andriessen, 2011) van *Taalplan Frysk*. Behalve het beantwoorden van de onderzoeksvragen wordt namelijk ook een basis gelegd voor verdere curriculumontwikkeling voor het (vak) Fries op het niveau van de scholen, de instellingen en de provincie.

De structuur van dit rapport is gebaseerd op de opdracht die door de provincie Fryslân aan het begin van 2016 aan het lectoraat Taalgebruik & Leren is verstrekt en volgt in grote lijnen het theoretische construct dat in de Inleiding besproken is. Dit betekent dat ten eerste de door Gedeputeerde Staten toegekende taalprofielen als basis zijn genomen voor de analyse. In feite is daarmee het wettelijke kader van de kerndoelen, zoals die in 2006 voor het laatst geformuleerd zijn en de beleidsbrief van de provincie (Provinsje Fryslân, 2015) richtinggevend. Ten tweede zijn de taalprofielen in de hoofdstukken besproken aan de hand van een aantal variabelen, namelijk demografische, beleidsmatige en (taal) inhoudelijke variabelen.

In dit concluderend hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten besproken, waarmee de beide centrale onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden. Daarvoor worden in §14.1 de belangrijkste conclusies per onderzoeksvraag op een rij gezet, eerst voor het PO, daarna voor de onderbouwlocaties van het VO. Voor de leesbaarheid van de opsomming worden de conclusies voor het VO per taalprofiel gerangschikt. De verschillen tussen de taalprofielen van het VO (bijvoorbeeld tussen een A- en een B-profiel) zijn namelijk groter, of in ieder geval complexer dan de verschillen in de toegekende taalprofielen voor het PO. Vervolgens worden in §14.2 op basis van die conclusies, aanbevelingen gedaan vanuit de drie representaties van *curriculumontwikkeling*, namelijk (1) *het curriculum zoals*

bedoeld, (2) het curriculum zoals uitgevoerd en (3) het curriculum zoals bereikt. Tenslotte wordt in de discussie (§14.3) kort gereflecteerd op dit onderzoek.

14.1. CONCLUSIES

Onderstaande conclusies zijn gebaseerd op het onderzoek zoals dat in dit rapport gepresenteerd is. Er is voor gekozen om in deze paragraaf alleen de belangrijkste conclusies te presenteren. Deze conclusies zijn gerangschikt per onderzoeksvraag en per schooltype en, daar waar mogelijk, ook geclusterd per onderzoeksvariabele.

ONDERZOEKSVRAAG 1 (PO):

Wat is de huidige situatie met betrekking tot het (vak) Fries in het primair onderwijs?

A. Resultaat van alle 412 reguliere PO-scholen in de provincie Fryslân (N=412)

1. In het PO is in totaal aan 412 scholen een taalprofiel toegekend. Op 21 reguliere PO-scholen (5,1%) is een volledige ontheffing toegekend (profiel G). Deze scholen staan allemaal in het niet-Friestalige gebied, namelijk op één van de Waddeneilanden, of in de Stellingwerven. Op 113 reguliere PO-scholen (27,4%) is een A-profiel toegekend. Deze scholen voldoen dus aan de kerndoelen. Op alle andere scholen (67,5%) is voor één of meer kerndoelen een voorlopige en partiële ontheffing verleend.

B. Resultaat van de reguliere PO-scholen in het niet-Friese taalgebied (N= 55)

2. Voor een zinvolle beschrijving van de resultaten zijn de reguliere PO-scholen uit het niet-Friese taalgebied als een aparte groep geanalyseerd. Het valt bij deze groep vooral op dat niet alle scholen een volledige ontheffing nodig hebben voor het (vak) Fries. Het nieuwe, meer genuanceerde vaststellingsbeleid van de provincie Fryslân geeft de scholen in het niet-Friese

taalgebied dus ruimte om, binnen formele kaders, aandacht te schenken aan de Friese taal en cultuur. Scholen in het niet-Friese taalgebied konden voorheen namelijk alleen een volledige ontheffing krijgen en dat is lang niet altijd nodig. Deze conclusie is met name van toepassing op scholen in de regio Kollumerland c.a., waar geen enkele school een volledige ontheffing aangevraagd heeft, en in iets mindere mate voor de Stellingwerven.

3. Opvallend is dat naast de 21 volledige ontheffingen, profiel G, ook meer dan 10% van de scholen in het niet-Friese taalgebied een B-profiel toegekend hebben gekregen. Er is dus duidelijk variatie in de taalprofielen in het niet-Friese taalgebied.

C. Resultaat van de reguliere PO-scholen in het Friese taalgebied (N= 357)

4. Wanneer de resultaten van reguliere PO-scholen uit het Friese taalgebied worden vergeleken dan blijkt dat 113 scholen een A-profiel (31,7%) hebben en 76 scholen een B-profiel (21,3%). Iets meer dan de helft van alle scholen in het Friestalige gebied voldoen dus min of meer aan de kerndoelen. Concreet betekent dit dat het taaldomein schrijven op een deel van deze scholen nog onvoldoende wordt aangeboden.
5. Een belangrijke conclusie is dat er een grote variatie bestaat tussen de toegekende taalprofielen op de scholen in het Friese taalgebied. Die verschillen zijn niet eenduidig te verklaren vanuit één variabele, maar de ontheffingen op scholen hebben veelal te maken met een combinatie van factoren (zie onder meer de conclusies 6, 7 en 8).
6. De taalachtergrond van leerlingen hangt in hoge mate samen met het toegekende taalprofiel aan een school. Hoe meer leerlingen van huis uit Friestalig zijn hoe hoger het taalprofiel, en andersom.
7. In grotere kernen, in dorpen en steden met meer dan vijf basisscholen (N=107), worden significant meer ontheffingen verleend dan in kleine (platteland)scholen met maar één school (N=126). Dit verband valt te verklaren uit de taalachtergrond van leerlingen in grote en kleine kernen. Toch is het van belang dat dit verband apart als conclusie wordt benoemd, omdat er momenteel een trend zichtbaar wordt waarbij (zeer) kleine scholen vaker sluiten, of fuseren met een grotere school, in een grotere kern. De kans bestaat dat daarmee ook de kwaliteit van het onderwijs in en van het Fries onder druk komt te staan.
8. Op scholen waar (meer) leerkrachten van huis uit Nederlandstalig zijn, worden significant meer ontheffingen verleend. Ook is er op scholen met (meer) Nederlandstalige leerkrachten vaker een onderbreking in de doorlopende leerlijn voor het (vak) Fries.
9. Er heerst veel onduidelijkheid over de bevoegdheid van leerkrachten voor het Fries. Van ongeveer een derde van de leerkrachten is aangegeven dat ze bevoegd zijn, maar er wordt dan verwezen naar allerlei soorten bevoegdheden. Het is veelzeggend dat van meer dan 40% van de leerkrachten niet bekend is of ze een bevoegdheid hebben voor het Fries.
10. De verschillen tussen scholen kunnen niet worden verklaard op basis van denominatie, onderwijskoepel of schoolbestuur.
11. De vooronderstelling die in de beleidsbrief van de provincie staat, namelijk dat drietalige scholen (in ontwikkeling) per definitie een A-profiel hebben, blijkt niet te kloppen. De verklaring hiervoor is dat een deel van de 3TS-scholen nog in ontwikkeling zijn. Ook is het aantal 3TS-scholen in stedelijke gebieden de laatste jaren gegroeid en deze scholen voldoen niet altijd aan alle kerndoelen, vanwege de taalachtergrond van de leerlingen en/of omdat de school de prioriteit in eerste instantie meer bij het Engels heeft gelegd.
12. 3TS-scholen besteden net zoveel tijd aan het schoolvak Fries als andere A-scholen, maar ze besteden daarnaast meestal meer tijd aan het gebruik van het Fries als instructietaal bij andere vakken.

D. Resultaten m.b.t. het schoolvak Fries (N=342)

D1 Visie

13. Op de vraag waarom het (vak) Fries wordt aangeboden, voeren scholen met een A-, B- of een C-profiel verschillende redenen aan, namelijk
 - a. Vanwege de (Friese) taalachtergrond van de leerlingen;
 - b. Om de Friese cultuur te behouden;
 - c. Vanwege de visie van de school ("we kiezen bewust voor 3TS", of "meertaligheid heeft voordelen");
 - d. Omdat het verplicht is.
14. Op scholen met een E-, of een F-profiel wordt het (vak) Fries gegeven vanwege de verplichting en/of vanwege het behoud van de Friese cultuur.
15. De belangrijkste redenen die scholen geven om het vak Fries niet te geven zijn:
 - a. Er zijn niet of nauwelijks Friestalige leerlingen op de school;
 - b. Vanwege andere prioriteiten. Scholen geven aan dat het relatief gemakkelijk is om het Fries een keer over te slaan;
 - c. Vanwege de kwaliteit van de methode;
 - d. Enkele scholen geven aan dat ze liever projectmatig werken, daarbij hebben ze in meer of mindere mate aandacht voor het Fries.
16. Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur in het onderwijs:
 - a. Ruim driekwart van de scholen vindt het belangrijk dat het (vak) Fries wordt aangeboden. Ook van de scholen met een F-profiel is nog altijd bijna 30% positief.
 - b. Wanneer vervolgens wordt gevraagd of het Fries ook als instructietaal bij andere vakken moet worden ingezet, lopen de reacties sterk uiteen. Ongeveer 40% is dan positief, maar ook ongeveer 40% van de scholen is juist negatief. Het is opvallend dat die positieve en negatieve reacties m.b.t. het gebruik van het Fries als instructietaal niet strikt toe te schrijven zijn aan het taalprofiel van de school.
 - c. De respondenten schatten in dat ruim de helft van alle leerkrachten positief staan tegenover het aanbieden van het (vak) Fries, een flink deel is neutraal en ongeveer 15% uitgesproken negatief.
 - d. Volgens inschatting is 40% van de leerlingen gematigd positief. Datzelfde geldt voor de ouders.

D2 Tijdbesteding

17. De tijd die scholen aan het vak Fries besteden loopt uiteen van circa 15 minuten per week tot meer dan een uur per week.
18. Het schoolvak Fries wordt door ongeveer 75% van de scholen wekelijks 30-60 minuten gegeven, waarbij geen significant verschil bestaat tussen de tijdsbesteding in de verschillende bouwdeelen. Het ligt voor de hand dat scholen met een A-profiel gemiddeld de meeste tijd besteden (45 minuten en meer) en dat scholen met lagere profielen minder tijd besteden aan het schoolvak Fries.

D3 Leerdoelen

19. Bij leerdoelen gaat het over de vraag voor welke kerndoelen de school een aanbod heeft geformuleerd. De conclusies t.a.v. het onderdeel leerdoelen komen dus in grote lijnen overeen met de toegekende taalprofielen.

- a. Vrijwel alle scholen werken aan kerndoel 18 (luisteren) en het wordt ook redelijk duidelijk via welke leeractiviteiten scholen dat doen (zie conclusie 21).
- b. Ten aanzien van kerndoel 17 (positieve attitude) claimen vrijwel alle scholen daarvoor aandacht te hebben, hoe dat precies in de praktijk in zijn werk gaat is lastiger te achterhalen.
- c. Voor kerndoel 19 (spreken) wordt door ongeveer 90% van de scholen een aanbod gerealiseerd.
- d. Voor kerndoel 22 (taalbeschouwing) is dat nog ongeveer 80%.
- e. Kerndoel 20 (lezen) komt aan bod op circa driekwart van de scholen.
- f. Aan het schrijfonderwijs (kerndoel 21) wordt in verhouding weinig aandacht besteed. Minder dan de helft van de scholen doet iets aan het schrijven van teksten in het Fries.

D4 Leerinhoud

20. De leerinhoud verwijst naar de onderdelen van het *referinsjeramt Frysk (rrF)*. De conclusies komen qua percentages uiteraard grotendeels overeen met de conclusies onder 19. In de vragenlijst is kerndoel 19 nader gespecificeerd als 'dialoog' (gesprekken voeren) en 'monoloog' (spreken) en kerndoel 21 als 'stellen' en 'spellen'.
- a. Het blijkt dat onder spreken (kerndoel 19) vooral aandacht is voor de dialoog en veel minder voor de monoloog (bijvoorbeeld presenteren). Zie ook conclusie 22 en 23.
 - b. Scholen hebben ongeveer evenveel aandacht voor stellen als voor spellen. Stellen wordt echter lang niet altijd opgevat als het leren schrijven van teksten in verschillende genres (verhalend, feitelijk, of beschouwend). Zie ook conclusie 25.
 - c. Taalachtergrond blijkt, zoals eerder geconcludeerd, een veel gebruikt argument om meer, of juist minder aan het (vak) Fries te doen. Wanneer scholen worden bevraagd of verschillen in taalachtergrond in de klas leidt tot een meer gedifferentieerde aanpak, dan blijkt dat nog onvoldoende uit de verf te komen (zie ook: Inspectie van het Onderwijs, 2010).

D5 Leeractiviteiten

21. *Luisteren (kerndoel 18)*
- a. Dit kerndoel komt in de meeste scholen aan de orde in 'liedjes luisteren', 'zingen', 'voorlezen' en 'SkoalTV'.
 - b. Er is relatief veel aandacht voor luisteren en zingen van Friestalige liedjes, ook als het gaat om lagere taalprofielen.
 - c. Voorlezen uit een boek komt vooral voor bij hogere taalprofielen en daarvoor is in de onderbouw meer aandacht dan in de bovenbouw.
 - d. De educatieve programma's van *Omrop Fryslân* worden veel bekeken. Met name *Tsjek*, maar ook andere programma's zijn populair. Er wordt in de bovenbouw meer 'SkoalTV' gekeken dan in de onderbouw.
22. *Gesprekken/dialoog (kerndoel 19)*
- a. Scholen geven uitvoering aan gesprekken via kringgesprekken, taalleergesprekken en interactie tussen leerlingen tijdens samenwerkend leren, waaronder het voeren van discussies.

- b. In de onderbouw worden veel meer dan in de midden- of bovenbouw kringgesprekken in het Fries gevoerd over (actuele) gebeurtenissen die dichtbij de belevingswereld van de leerlingen liggen. Wanneer het gaat om (taal) leergesprekken, bijvoorbeeld n.a.v. een (voor)gelezen boek, of n.a.v. schooltelevisie, dan valt op dat dit in iedere bouw ongeveer evenveel voorkomt.
 - c. Het is opvallend dat leergesprekken aansluitend bij de taalmethode nauwelijks worden gevoerd.
 - d. Op circa een derde van alle scholen 'mogen' de leerlingen (zo nu en dan) ook in het Fries met elkaar samenwerken en/of discussiëren. M.b.t. dit punt valt op dat veel scholen van mening zijn dat leerlingen zoveel mogelijk in het Nederlands met elkaar moeten spreken.
23. *Spreken/monoloog (kerndoel 19).*
- a. Het gaat hier over iets vertellen in de kring, (boek)presentatie, gedichten voordragen en rollenspel.
 - b. Op basis van de gevoerde gesprekken bestaat de indruk dat op veel scholen, met name wanneer het gaat om presentaties, het gebruik van het Fries wordt 'verdrongen' door het Nederlands. Dit fenomeen lijkt een hardnekkig automatisme te zijn. Ook leerkrachten die een zeer positieve attitude hebben ten aanzien van het gebruik van het Fries lijken zich niet te realiseren dat ze leerlingen veelal onderdompelen in het Nederlands.

Hierbij moet worden opgemerkt dat scholen die de nieuwe methode Spoor 8 hebben geïmplementeerd vaker vanuit een thematische aanpak toewerken naar het geven van presentaties in het Fries.
24. *Lezen (kerndoel 20).*
- a. Meestal wordt er door leerlingen op scholen met een A- of B-profiel, gelezen uit de taalmethode, uit (prenten)boeken en/of uit (kortere) teksten passend bij een project of bij schooltelevisie.
 - b. Opvallend is dat leerlingen op een aantal scholen met een lager taalprofiel ook (incidenteel) blijken te lezen in het Fries.
25. *Schrijven (kerndoel 21):*
- a. Er is over het algemeen geen sprake van effectief schrijfonderwijs in het schoolvak Fries. Overigens is deze conclusie eerder ook voor het schrijfonderwijs in de Nederlandse taal getrokken (Inspectie van het Onderwijs, 2012).
 - b. Scholen doen vaak incidenteel iets aan het schrijven van korte briefjes, of mailtjes (dus met een communicatief doel), of aan ervaringsteksten, zoals verhaaltjes en gedichten.
 - c. Scholen geven bij dit onderdeel aan dat er met name aandacht is voor spelling en/of voor invuloefeningen uit de taalmethode, en dat er in verhouding weinig tijd wordt besteed aan creatief schrijven (stellen).
 - d. Soms is er ook in de onderbouw aandacht voor voorbereidende schrijfactiviteiten in het Fries, bijvoorbeeld in zogenaamde taaltekeningen.
 - e. Op sommige scholen bereiden leerlingen presentaties voor door in het Fries te schrijven, of schrijven ze stukjes voor de schoolkrant in het Fries.

D6 Bronnen en materialen

26. Het gaat hier om het gebruik van methodes voor taal, lezen en/of spelling, programma's van *SkoalTV* en een serie aan andere bronnen en materialen
- Op dit moment wordt door 60% van de scholen nog gebruik gemaakt van *Studio F* en door 22% van *Spoar 8*. Veel scholen beraden zich overigens op de aanschaf en implementatie van *Spoar 8*. Daarnaast gebruiken scholen de *Lêsbrêge* (10%) en de *Staveringsline* (>20%).
 - SkoalTV* van *Omrop Fryslân* is erg populair.
 - Bij overige bronnen wordt *Tomke* onder meer geprezen door scholen met een lager taalprofiel, vanwege de eenvoud van taal in combinatie met beeld. Dat werkt!
27. Zowel positieve als kritische kanttekeningen worden geplaatst bij de nieuwe methode *Spoar 8*. Die kritische opmerkingen betreffen soms de inhoud van de methode en soms de kwaliteit van het digitale platform (in relatie tot de snelheid van het internet of de kwaliteit van de apparaten).
28. Opvallend is dat scholen met een gereformeerde identiteit aangeven niet altijd gebruik te willen, of kunnen maken van het aanbod uit de methode (vanwege het taalgebruik in film- of audiofragmenten) en ook de spellingslijn '*Meunstertún*' past niet bij de identiteit van deze scholen.

D7 Toetsing en evaluatie

29. Veruit het grootste deel van de scholen blijkt nog geen, of nauwelijks gebruik te maken van het nieuwe evaluatiesysteem *GRIP*. De verklaring hiervoor is plausibel, maar is niettemin een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst. *GRIP* is in principe een integraal onderdeel van de methode *Spoar 8* en deze methode wordt momenteel geïmplementeerd. De aandacht gaat daarom nog volledig uit naar het leren werken met de methode in de dagelijkse praktijk en veel minder naar de mogelijkheden om de ontwikkeling van leerlingen te volgen. Conclusie is dat ontwikkelingen van leerlingen momenteel nog onvoldoende wordt gevolgd en dat scholen ook (nog) niet in staat zijn om het onderwijsaanbod af te stemmen op gegevens uit *GRIP*.

E. Resultaten m.b.t. het gebruik van het Fries (N=412)

E1 Het gebruik van het Fries als instructietaal bij andere vakken

30. Er lijkt nog een diepgewortelde overtuiging bij veel leerkrachten te bestaan dat de taal van het onderwijs Nederlands zou moeten zijn.
31. Tegelijkertijd is er een groeiende groep leerkrachten die het Fries graag als instructietaal een plek wil geven in andere vakken.
- Bijna de helft van de scholen zet het Fries in bij andere vakken. Dat gebeurt vooral in de onderbouw en in iets mindere mate in de midden- en bovenbouw.
 - Op veel scholen zijn over het gebruik van het Fries als middel om te leren bij andere vakken nog geen duidelijke afspraken gemaakt. Het hangt af van de leerkracht.

E2 Het informeel gebruik van het Fries

32. Dat het Fries als omgangstaal nog wel degelijk een grote rol van betekenis speelt blijkt uit het feit dat op 90% van de scholen (een deel van de) leerkrachten onderling Fries met elkaar spreekt. Ook met ouders wordt nog altijd veel Fries gesproken.
33. Fries wordt vrijwel uitsluitend gesproken tussen van huis uit Friestalige leerlingen/leerkrachten. Zodra Nederlandstalige personen aan de interactie deelnemen wordt gewisseld naar het Nederlands.

34. Op ongeveer 80% van de scholen wordt door leerkrachten buiten de lessen om ook met leerlingen Fries gesproken.
35. Op ongeveer een kwart van de scholen wordt (incidenteel) schriftelijk in het Fries met elkaar gecommuniceerd, bijvoorbeeld in nieuwsbrieven, de schoolkrant, of op de website.
36. Volgens de ondervraagden spreken de leerlingen op iets meer dan 70% van de scholen onderling Fries met elkaar.

F. Resultaten in streektaalgebieden

37. Er is een opvallend verschil tussen de situatie van het Stellingwarfs en die van het Bildts geconstateerd. De attitude voor het vak en voor het gebruik van de streektaal is in 't Bildt veel hoger dan in De Stellingwarven. In De Stellingwarven wordt niet zo zeer waarde aan de taal gehecht, maar veel meer aan de cultuur (= heemkunde).

F1 't Bildt (N=8)

38. De gemeente Het Bildt is opgegaan in een nieuwe grotere gemeente. Dit feit valt weliswaar buiten de kaders van dit onderzoek, maar het benoemen van deze situatie is van belang, omdat het van invloed kan zijn op de kwaliteit van het onderwijs in het Bildts.
39. Scholen in 't Bildt doen relatief veel aan het Fries. De beide talen functioneren ook in het dagelijkse (school)leven naast elkaar.
40. De kwaliteit van het Bildts leunt op een relatief kleine groep van huis uit Bildtstaligen.
41. Circa 20% van de leerlingen beheerst het Bildts actief.
42. Het vak Bildts staat op ongeveer 60% van de scholen ingeroosterd (vooral in de onderbouw). Het gaat veelal om doelen als attitude, verstaan en het uitbreiden van de woordenschat. Lezen gebeurt op een enkele school, het schrijven nergens.
43. Voor het Bildts is allerlei materiaal ontwikkeld en (online) beschikbaar gesteld aan de scholen.
44. De ontwikkelingen van de leerlingen in het Bildts worden niet getoetst.

F2 De Stellingwarven (N=35)

45. Het onderzoek *Taalplan Frysk* richt zich op de taal en het taalgebruik in het onderwijs en veel minder op onderwijs gericht op de cultuur van een streek (in de zin van heemkunde). De profielen zoals die zijn toegekend geven daarom wellicht een vertekend en te negatief beeld.
 - a. De meeste scholen in Oost- en Weststellingwerf hebben naast een (bijna) volledige ontheffing voor het Fries, ook een (bijna) volledige ontheffing voor de streektaal toegekend gekregen.
 - b. Alle scholen werken minimaal aan een positieve attitude (profiel F), een klein deel van de scholen heeft iets minder ontheffingen nodig.
 - c. Op ongeveer de helft van de scholen is gebruik gemaakt van het ontwikkelde aanbod m.b.t. het Stellingwarfs (cursussen, netwerkbijeenkomsten, materiaal).
 - d. De meeste leerlingen zijn van huis uit Nederlandstalig, waarvan een klein deel het Fries en/of het Stellingwarfs (passief) beheerst.

G. Resultaten SBO (N=11)

46. Op basis van de inventarisatie kan worden vastgesteld dat het halen van de hoogste doelen op het niveau van aanbod niet worden gehaald en ook niet worden nagestreefd binnen het SBO. Op de meeste SBO-scholen staat het Fries echter wel op het rooster. Deze scholen hebben of

een C-profiel (>60%), of een E-profiel (25%) toegekend gekregen. Dat betekent dat het (vak) Fries is gericht op de passieve beheersing en op het mondeling gebruik van de taal met van huis uit Friestalige leerlingen.

47. De SBO-scholen geven onder meer aan dat:
 - a. Het draagvlak om structureel iets te doen met het (vak) Fries momenteel ontbreekt bij een kwart van de scholen. Volgens de scholen is er ook weinig draagvlak voor het verder ontwikkelen en/of intensiveren van het Fries in het SBO.
 - b. Veel leerlingen van buiten de provincie, bijvoorbeeld uit Groningen of Drenthe, naar het SBO in Fryslân gaan.
 - c. Leerlingen vanwege cognitieve en/of taalproblemen al veel moeite moeten doen om het Nederlands te leren, daardoor heeft het Fries minder prioriteit.
48. Tegelijkertijd geeft een ander deel van de scholen juist aan dat aandacht voor de Friese taal ondersteunend is voor SBO-leerlingen die van huis uit Friestalg zijn. Daarom is aandacht voor het (schoolvak) Fries juist zo belangrijk.
49. Het gebruik van Fries blijkt buiten het vak om toch meer voor te komen dan sommige van bovenstaande conclusies doen vermoeden. Hier lijken vooral pedagogische motieven voor te gelden, zoals het willen aansluiten bij de thuistaal van de leerling.
50. Op geen enkele SBO-school is *Spoar 8* aangeschaft. *Studio F* wordt incidenteel nog gebruikt, schooltelevisie wordt juist relatief veel gebruikt.

ONDERZOEKSVRAAG 2 (PO):

Welke ambities hebben de scholen ten aanzien van de plaats en de rol van het (vak) Fries in het onderwijs voor de komende jaren?

Het formuleren van ambities voor de toekomst is een belangrijk onderdeel van het onderzoek *Taalplan Frysk*. Toch moet worden geconcludeerd dat de aandacht in de gesprekken met de scholen vooral naar de inventarisatie van de huidige situatie is gegaan. De ambities kwamen en passant aan de orde gedurende de inventariserende interviewvragen en stonden expliciet centraal in het laatste deel van het vraaggesprek.

51. De ambities van scholen kunnen er toe leiden dat het aanbod, passend bij het toegekende taalprofiel verder wordt versterkt (gericht op de doorgaande leerlijn), of dat scholen doorgroeien naar een hoger taalprofiel.
 - a. Veruit de meeste PO-scholen (75%) geven aan dat ze ambities hebben met betrekking tot visie. Soms wordt daarmee het formuleren van (taal)beleid bedoeld, in andere gevallen gaat het expliciet om de visie op meertalig onderwijs.
 - b. 15% van de scholen gaat meer tijd besteden aan het (vak) Fries.
 - c. Wanneer het gaat om ambities ten aanzien van een specifiek taaldomein, dan blijkt dat lezen en schrijven (circa 10%) het meest worden genoemd. Enkele scholen formuleren ambities bij de andere taaldomeinen.
 - d. Ongeveer de helft van de scholen geeft aan interesse te hebben in het aanschaffen en implementeren van *Spoar 8*. Ook willen sommige scholen investeren in leesboeken.

- e. 20% van de scholen met een A-profiel geven aan gebruik te willen maken van toetsing en evaluatie met behulp van *GRIP*.
- f. Op ongeveer 10% van de scholen is een ambitie geformuleerd m.b.t. scholing. Het gaat om het halen van de bevoegdheid, of om de opleiding tot taalcoördinator. Een klein deel oppert dat er een vakleerkracht Fries zou moeten komen.
- g. Scholen met een lager taalprofiel geven aan het Fries vooral vorm te willen geven in projecten.

ONDERZOEKSVRAAG 1 (VO):

Wat is de huidige situatie met betrekking tot het (vak) Fries in de onderbouw van het voortgezet onderwijs?

Het zal de kritische lezer kunnen opvallen dat niet altijd een eenduidige verklaring kan worden gegeven voor de relatie tussen het toegewezen taalprofiel op de scholen en bijvoorbeeld de leerinhoud en/of de leeractiviteiten. Met name op scholen met een C1-profiel wordt soms 'hoger' gescoord op de doelen en activiteiten (bijvoorbeeld m.b.t. schrijven, of meertaligheid) dan scholen met een B-profiel. Dat is opmerkelijk en nader onderzoek moet uitwijzen of dit vooral te maken heeft met de complexiteit van de kerndoelen in het VO, of met de manier waarop de vragenlijst is geconstrueerd. Voor de leesbaarheid is er daarom in deze paragraaf voor gekozen om de conclusies deels te rangschikken per profiel.

H. Algemeen

1. De inventarisatie van het (vak) Fries in de onderbouw van het VO gaat, met uitzondering van de scholen voor MFU, alleen over de manier waarop het schoolvak Fries wordt uitgevoerd tijdens de ingeroosterde lessen die gegeven worden door een vakdocent Fries. De toegekende taalprofielen hebben betrekking op de manier waarop het schoolvak Fries op die ingeroosterde momenten wordt gegeven.
2. De lessen Fries staan op een deel van de scholen het gehele jaar ingeroosterd (1 les per week), op andere scholen staat het Fries een half jaar op het rooster.
3. Buiten het vak Fries om is er op veel scholen te weinig aandacht voor de plaats van het Fries. De mogelijkheden van bewuste aandacht voor het formeel en informeel gebruik van het Fries en bijvoorbeeld van de zichtbaarheid van het Fries worden op deze scholen onvoldoende benut.
4. De inventariserende gesprekken op de scholen werden over het algemeen zeer positief ervaren, met name door de docenten Fries. Deze docenten, met hart voor hun vak, ervaren vaak dat ze alleen verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het (vak) Fries. In de gesprekken met de teamleider en de onderwijskundige was nu tijd ingeruimd voor een inhoudelijk overleg.

I. Resultaten VO-profielen

5. De resultaten in het VO zijn zeer gevarieerd en het is lastig om de verschillen in taalprofielen met zekerheid toe te schrijven aan een of meer variabelen.
 - a. De variatie in toegekende taalprofielen kan gedeeltelijk worden verklaard vanuit het taalgebied (Friestalig versus niet-Friestalig).
 - b. Datzelfde geldt voor het onderscheid tussen scholen in grote kernen versus scholen in kleine kernen.

- c. Er is geen samenhang gevonden tussen de taalprofielen en de onderwijskoepels, of de schoolbesturen.
 - d. Dergelijke algemene demografische variabelen (conclusie 5a, b, c) zijn natuurlijk voor het VO ook minder onderscheidend dan voor het PO. VO-locaties trekken leerlingen aan vanuit een veel groter gebied, waardoor bijvoorbeeld het onderscheid tussen platteland en stad grotendeels verdwijnt.
 - e. De mate van bevoegdheid van de docent Fries hangt gematigd positief samen met de hoogte van het toegekende taalprofiel. Onderbouwlocaties voor het VO waar een docent Fries met hoge relevante scholingsachtergrond werkzaam is, hebben minder (partiële) ontheffingen nodig.
 - f. Ook voor de taalachtergrond van leerlingen is een gematigd positief verband gevonden. Hoe meer leerlingen van huis uit Friestalig hoe hoger het taalprofiel.
6. Scholen met een lager taalprofiel (C1 of C2) geven relatief vaak aan dat ze niet weten hoe ze aan de wettelijke verplichting kunnen voldoen.
 7. Op bijna driekwart van de scholen is een taalbeleidsplan aanwezig en op de helft van deze scholen is ook een taalcoördinator aangesteld. Wanneer wordt doorgevraagd over de inhoud van deze taalbeleidsplannen m.b.t. de plaats van het Fries dan kon daar door de meeste respondenten geen antwoord op worden gegeven, met uitzondering van negen locaties met een A-profiel.
 8. Op iets meer dan 40% van de scholen is in meer of mindere mate een visie geformuleerd voor meertalig onderwijs. Deze scholen vinden het belangrijk om afspraken te maken over de rol en functie van de verschillende talen op school. Voor een deel van de scholen betekent dit bijvoorbeeld dat er weliswaar aandacht is voor de taalachtergrond van leerlingen, maar dat de instructie altijd in het Nederlands plaatsvindt. Andere scholen vinden juist de taalachtergrond van leerlingen een verrijking en geven de talen, waaronder het Fries een plek in het formele onderwijs.
 9. T.a.v. bronnen en materialen kan worden geconcludeerd dat op 47 scholen (67%) gebruik wordt gemaakt van een taalmethode en van andere bronnen.
 - a. Er worden drie verschillende methoden voor het (vak) Fries in het VO gebruikt, te weten:
 - i. *Searje 36* (30 scholen);
 - ii. *Freemwurk* (20 scholen); en
 - iii. *40 lessen Frysk* (op 14 VMBO-locaties).
 - b. De belangrijkste andere bronnen en materialen zijn:
 - i. Het tijdschrift *Linkk* (erg populair op scholen met een A- en B-profiel);
 - ii. *SkoalTV* (op circa 30% van de scholen);
 - iii. *De Fryske Kanon* (op circa 30% van de scholen); en
 - iv. Eigen materiaal (op circa 25% van de scholen).
 10. Op alle scholen die het schoolvak Fries aanbieden worden de vorderingen van de leerlingen getoetst. Deels gebeurt dit o.b.v. zelfgemaakte toetsen, daarnaast wordt gebruik gemaakt van methodegebonden toetsen (60%), *Linkk* (25%), toetsen uit *GRIP* (25%) en overige evaluaties, zoals beoordeling van verslagen, presentaties en taalportfolio's (15%).
 11. Op 15 locaties van het VO (meestal scholen met een A-profiel) is het voor leerlingen mogelijk om eindexamen in het Fries te doen. Niet op alle locaties is daarvoor hetzelfde beleid ontwikkeld en

- op een aantal locaties maken de leerlingen ook geen gebruik van die mogelijkheid.
12. Het informeel gebruik van het Fries komt voor op alle scholen voor het VO in het Friese taalgebied. Het gaat dan vooral om mondelinge interactie tussen docenten onderling, tussen docenten en leerlingen (en met de ouders) en tussen leerlingen onderling. Op ruim een kwart van de scholen wordt ook schriftelijk gecommuniceerd in het Fries.
13. Attitudes t.a.v. de Friese taal en cultuur in het onderwijs:
- Bijna 80% van de respondenten vindt het belangrijk dat het (vak) Fries wordt aangeboden. Uiteraard is de positieve attitude op A-scholen hoger dan op scholen met een lager profiel, maar toch vindt ook 50% van de scholen met een C2-profiel het (vak) Fries belangrijk.
 - Wanneer het gaat om het gebruik van het Fries als instructietaal bij andere vakken is ruim 45% van de ondervraagden positief. Op scholen met een A-, B- of C1-profiel is dat (meer dan) de helft en op scholen met een C2-profiel circa 25%.
 - Volgens de inschatting van de scholen is ongeveer de helft van de docenten positief over het (vak) Fries en een kleine 30% neutraal. Voor leerlingen en hun ouders is dat ongeveer hetzelfde percentage.
 - Een negatieve houding komt, volgens inschatting, gemiddeld bij circa 20% van de docenten, leerlingen en ouders voor. In de hogere taalprofielen komt de (uitgesproken) negatieve attitude nauwelijks voor, op scholen met een C2- of D-profiel des te meer (circa 80%).

J. Resultaten per taalprofiel

14. *Scholen met een A-profiel.*
- Ongeveer 40% van de VO-scholen voldoet aan alle kerndoelen, zij hebben een A-profiel toegekend gekregen. Dat betekent dat op deze scholen een aanbod is voor alle taaldomeinen en dat wordt gedifferentieerd naar taalachtergrond van de leerlingen.
 - Naast alle zes MFU-scholen, hebben nog 22 scholen een A-profiel. De vooronderstelling van de provincie (zie beleidsbrief) dat vooral MFU-scholen een A-profiel hebben, komt niet overeen met de werkelijkheid. Er zijn meer scholen met een dekkend aanbod voor het (vak) Fries.
 - Op alle scholen met een A-profiel wordt het schoolvak Fries gegeven. De redenen die hiervoor worden gegeven zijn:
 - Vanwege de wettelijke verplichting;
 - Vanuit een brede visie op meertaligheid;
 - Aansluiting bij de moedertaal; en
 - Behoud van de Friese cultuur en geschiedenis.
 - Tijd.* Op profiel A-scholen wordt de meeste tijd besteed aan het schoolvak Fries, tussen de twintig en de veertig uur per jaar (sommige scholen nog wat meer). Het schoolvak staat op deze scholen ook het hele jaar ingeroosterd.
 - Leerinhoud & -activiteiten.* Dit is een interessant onderdeel van het onderzoek, omdat in tegenstelling tot het PO, in de kerndoelen voor het VO niet een directe, of expliciete relatie bestaat tussen de kerndoelen en de leerinhoud en activiteiten van het vak. Op basis van de antwoorden van de scholen kan worden geconcludeerd

dat alle profiel A-scholen aandacht besteden aan taalbeschouwing en dat ook voor lezen (>90%), voor luisteren (85%) en voor mondelinge taalvaardigheid in de zin van dialoog (85%) relatief veel aandacht is. Voor schrijven (65%) en monoloog (>50%) is veel minder aandacht.

- f. *Bronnen en materialen.* Zie ook conclusie 9. Het leesproject *Lêsnô* wordt vrijwel uitsluitend op (40% van de) scholen met een A-profiel gebruikt. Het project wordt door de deelnemende scholen erg positief gewaardeerd.
- g. Op alle MFU-scholen en op twaalf andere onderbouwlocaties met een A-profiel wordt het Fries ook benut als instructietaal bij andere vakken. Het gaat dan om bewuste Friestalige activiteiten vastgelegd in afspraken bij geschiedenis, lichamelijke opvoeding, of muziekles. Het Fries krijgt op een aantal scholen ook een plek in andere vakken, maar dat is meer incidenteel en gekoppeld aan de keuze van de Friestalige docenten.

15. *Scholen met een B-profiel.*

- a. Scholen met een B-profiel (20%) hebben een ontheffing voor de kerndoelen die uitsluitend bestemd zijn voor leerlingen die het Fries als moedertaal hebben.
- b. Op alle scholen (op één na) met een B-profiel wordt het schoolvak Fries gegeven. Dit doen ze om dezelfde redenen als scholen met een A-profiel (zie 14c).
- c. *Tijd.* Op de meeste scholen met een B-profiel staat het schoolvak Fries tussen de twintig of veertig uur per jaar op het rooster (op een paar scholen is dat minder dan twintig uur). Op de helft van de scholen staat het vak het hele jaar centraal, op de andere helft een half jaar.
- d. *Leerinhoud & -activiteiten.* Er is op alle scholen met een B-profiel aandacht voor luisteren en taalbeschouwing. Voor de andere leerinhouden is de situatie als volgt: dialogische gesprekken (>75%), monologische gesprekken en lezen (>60%). Tenslotte is er op 30% van de scholen aandacht voor het schrijven.

16. *Scholen met een C1-profiel.*

- a. Profiel C1-scholen (16%) voldoen aan de kerndoelen 1, 2 en 3 en hebben daarnaast een aanbod voor de ontwikkeling van de mondelinge taalvaardigheid van alle leerlingen (kerndoel 6a).
- b. *Tijd.* De helft van de profiel C1-scholen heeft het vak Fries ingeroosterd. Dit doen ze vooral vanwege de wettelijke verplichting. Op bijna 70% van deze scholen wordt er minder dan twintig uur aan het Fries besteed, op de andere scholen 20-40 uur. Een derde van de scholen biedt het Fries het hele jaar aan, een derde een half jaar en een derde in projectmatige vorm.
- c. *Leerinhoud & -activiteiten.* Alle zes locaties met een C1-profiel hebben aandacht voor taalbeschouwing, op één na hebben ze aandacht voor luisteren en dialogische gesprekken, vier scholen (!) geven aan dat ze aandacht hebben voor schrijven en twee van de zes scholen hebben (incidenteel) aandacht voor monoloog en lezen.

17. *Scholen met een C2-profiel.*

- a. Profiel C2-scholen (16%) voldoen aan de kerndoelen 1, 2 en 3 (= deelname aan de Friese tweetalige cultuur).
- b. Op profiel C2-scholen staat het vak Fries niet op het rooster, maar wordt 'het

aanbod' gerealiseerd in bijvoorbeeld projecten.

18. *Scholen met een D-profiel.*

- a. Een volledige ontheffing is alleen toegekend aan scholen op de Waddeneilanden en als uitzondering aan één school in de gemeente Harlingen vanwege het bijzondere karakter van de school.

ONDERZOEKSVRAAG 2 (VO):

Welke ambities hebben de scholen ten aanzien van de plaats en de rol van het (vak) Fries in het onderwijs voor de komende jaren?

19. Er zijn door bijna alle scholen ambities geformuleerd en in verhouding tot het PO zijn er ook veel meer ambities geformuleerd. Op de meeste scholen (circa 80%) gaat het om de visie, in de zin van het formuleren en uitvoeren van taalbeleid en om de aanschaf van bronnen en materialen. Daarnaast scoren ook andere onderdelen van het curriculaire spinnenweb hoog, zoals leerinhoud, leeractiviteiten, leerdoelen, tijd en toetsing.

20. Wanneer wordt ingezoomd op de concrete plannen, blijkt het volgende:

- a. *Visie.* Vooral scholen met een A- en B-profiel willen het taalbeleid updaten, waarbij het dan met name gaat om de plek van het Fries in het curriculum;
- b. In totaal 31 scholen, verdeeld over de profielen A-C2, willen de doelstellingen t.a.v. het (vak) Fries concretiseren, waarbij met name de taalachtergrond van de leerlingen moet worden meegenomen. Vaak wordt daarbij aangegeven dat het *rrf* als 'meetlat' kan fungeren bij die concretisering.
- c. *Leerdoelen, -inhouden en -activiteiten.* Onder deze noemer blijkt dat scholen niet zozeer ambities hebben ten aanzien van de taaldomeinen, dus voor luisteren, spreken, gesprekken, lezen en schrijven, maar dat het de ondervraagden vooral te doen is om *attitude en taalbeschouwing*.
 - i. Scholen met een C1- en C2-profiel realiseren zich dat het op deze scholen in eerste instantie gaat om de ontwikkeling van een positieve attitude van de leerlingen t.a.v. de Friese taal en cultuur.
 - ii. Opvallend is dat scholen, ongeacht het toegekende taalprofiel, werk willen maken van *taalbeschouwing*. Bij doorvragen gaat het dan vooral om het vergroten van kennis van de taal en de cultuur.
- d. *Taal in de vakken.* Ten aanzien van de visie op meertaligheid, geven meerdere scholen aan zich te willen oriënteren op participatie in het MFU-netwerk. Andere scholen geven aan dat de integratie van het Fries in andere vakken (los van het MFU-netwerk) een interessante optie voor de nabije toekomst is. In al deze gevallen gaat het in meer of minder mate steeds over de rol van de talen, inclusief het Fries, in het curriculum.
- e. *De rol van de docent.* Een actiepoint voor de toekomst op een derde van de scholen is dat docenten meer werk gaan maken van *doeltaal = voertaal*. Een aantal scholen spreekt de wens uit om een coördinator Fries aan te stellen per school (of

in de vakgroep), zodat afspraken uit het taalbeleid ook kunnen worden geborgd. Tenslotte zouden meer docenten de bevoegdheid voor het geven van het (vak) Fries moeten halen.

- f. *Bronnen en materialen.* Met betrekking tot bronnen en materialen zijn de scholen zeer geïnteresseerd in de aanschaf, of verder implementeren van *Searje 36* (>70%). Veel interesse is er in het verbinden van de doelen van het vak met evenementen, zoals *Sjong en FeRstival*.
- g. *Leeromgeving.* De mogelijkheden van ICT kunnen verder worden ontwikkeld (40% van de scholen). Scholen noemen ook de werkwijze *Taaldorp* als een interessante optie om de leeromgeving te moderniseren. Tenslotte wordt de zichtbaarheid van het Fries (en andere talen) in de klas en de school genoemd als verbeterpunt voor de toekomst.
- h. *Tijdbesteding.* Wanneer het gaat over de ambitie om meer tijd te gaan besteden aan het Fries, dan wordt dat onder meer gekoppeld aan de wens om de doorgaande leerlijn te versterken, of om het Fries ook als examenvak aan te bieden.
- i. *Evaluatie en toetsing.* Ongeveer de helft van de scholen heeft ambities om te gaan werken met de toetsen van *GRIP*, terwijl een kwart van de scholen (ook) beter gebruik wil gaan maken van de methode gebonden toetsen uit *Searje 36*.

Samenvattend kan worden geconcludeerd dat scholen niet zozeer concrete taalinhoudelijke ambities hebben geformuleerd, maar eerder een aantal fundamentele voorwaarden benoemen om het (vak) Fries in het VO verder te versterken. Met andere woorden, de ambities zijn niet gericht op luisteren, spreken, gesprekken, lezen en schrijven, maar veel meer op visie, de doorgaande leerlijn, de integratie van het Fries als instructietaal bij andere vakken en de veranderende rol van de docent.

14.2. AANBEVELINGEN: AMBYSJES WIERMEITSJE

De aanbevelingen zoals ze in deze paragraaf worden gepresenteerd komen voort uit analyses van de kwantitatieve data en de gespreksdata, en zijn gestructureerd binnen het kader van de curriculumtheorie (Van den Akker e.a., 2006). De conclusies van het onderzoek hebben betrekking op het curriculum zoals uitgevoerd op het niveau van de scholen, maar om het onderwijs in de komende jaren te verbeteren moet een ontwikkeling in gang worden gezet gericht op alle representaties van het curriculum. De ontwikkeling van een 'ideaal curriculum' (*het curriculum zoals bedoeld*), inclusief vastgestelde wettelijke kaders, moet de basis gaan vormen voor ontwikkelingen op het niveau van (individuele) scholen. Scholen, schoolbesturen en instellingen moeten in staat worden gesteld om concreet en op samenhangende wijze werk te maken van het verder verbeteren van de uitvoering van het aanbod (*het curriculum zoals uitgevoerd*), waardoor er uiteindelijk leerling-opbrengsten kunnen worden gerealiseerd (*het curriculum zoals bereikt*) die passen bij de verrichte inspanningen op alle niveaus (dus provincie, instellingen, scholen en de klas). Volgens Van den Akker e.a. (2006) wordt een krachtig curriculum namelijk gekenmerkt door harmonie en consistentie.

De aanbevelingen zouden voor toekomstig beleid en praktijkgericht ontwerponderzoek kunnen dienen als zogenaamde ontwerpeisen. Die ontwerpeisen kunnen globaal als volgt worden samengevat:

1. *School- en contextgericht handhaven.* Toekomstige interventies op de scholen in Fryslân worden verantwoord op basis van een balans tussen handhaven en de specifieke vragen van ‘*deze school, in deze context*’.
2. *Beleidsplanning.* De onderdelen van het curriculaire spinnenweb staan centraal bij de ontwikkeling van de kwaliteit van het (vak) Fries in het onderwijs.
3. *Bevoegde en bekwame leerkrachten/docenten.* Het verbeteren van de kwaliteit van goed meertalig onderwijs hangt sterk samen met (de professionalisering van) bevoegde en bekwame leerkrachten/docenten.
4. *Fries als doel en middel.* Toekomstig beleid is niet alleen gericht op het schoolvak Fries (= doel), maar ook op het (functioneel) gebruik van het Fries in andere vakken (= middel).
5. *Taalachtergrond.* De taalachtergrond en taalcompetenties van leerlingen spelen een belangrijke rol bij het maken van afwegingen bij de inrichting van een rijke taalleeromgeving.

In deze paragraaf zijn de aanbevelingen voornamelijk gericht op de uitkomsten op scholen in het Friese taalgebied, desgewenst moet er ook voor de andere gebieden, dus voor de streektaalgebieden, een verbijzondering van het beleid worden gerealiseerd.

Een belangrijke conclusie uit het onderzoek is dat bij de uitvoering van het (vak) Fries, de scholen onderling behoorlijk van elkaar verschillen. Deze verschillen worden zichtbaar in de variatie aan toegekende taalprofielen. De verschillen tussen scholen kunnen niet worden verklaard vanuit een enkele variabele, maar meestal vanuit een combinatie van variabelen, zoals taalgebied, taalachtergrond van leerlingen, taalachtergrond van leerkrachten, visie etc. De consequenties van deze uitkomst is dat de aanbevelingen in deze paragraaf vooral van algemene en/of van principiële aard zijn en niet per definitie gelden voor alle scholen voor PO en/of voor alle onderbouwlocaties van het VO in Fryslân.

Vanuit het kader zoals het rapport is opgesteld, gaat het in de komende beleidsperiode(s) om een drietal centrale vragen:

1. Hoe kan deze school, in deze specifieke context, het (vak) Fries in dit taalprofiel borgen en/of verder versterken?
2. Welk beleid moet de provincie daarvoor gaan voeren?
3. Welke specifieke ondersteunende rol moeten de instellingen daarbij spelen?

De relatief lange lijst met aanbevelingen doet vermoeden dat het curriculum voor het (vak) Fries op heel veel punten verbeterd moet worden. Dat is ook zo, maar tegelijkertijd is het van belang om vast te stellen dat er in Fryslân ook al heel veel in gang is gezet. We kennen een lange en rijke traditie van experimenten met betrekking tot goed meertalig (taal)onderwijs in en door de onderwijspraktijk. Daarnaast worden de scholen ondersteund met een aanbod van bronnen & materialen, werkwijzen en opleidingen die voor een dergelijk klein taalgebied opmerkelijk mogen worden genoemd, zowel in kwantitatieve als in kwalitatieve zin.

De aanbevelingen moeten worden gelezen als een bijdrage aan de kritische dialoog over de kwaliteit van het (vak) Fries en zijn bedoeld als een eerste aanzet tot het verder verbeteren van de

infrastructuur, waarin activiteiten nog veel meer op elkaar kunnen worden afgestemd, op basis van een heldere visie en beleidskaders en waar instellingen en scholen nog beter gaan samenwerken om de gewenste resultaten te bereiken.

14.2.1. AANBEVELINGEN: HET CURRICULUM ZOALS BEDOELD

De aanbevelingen zijn hier gericht op het ideale curriculum, het curriculum zoals dat is vastgelegd in provinciaal beleid en daarvan afgeleid in koersdocumenten van instellingen en taalbeleid van de individuele scholen en schoolbesturen. Het gaat binnen deze representatie van het curriculum ook over het wettelijke kader en dus over de vraag: *wat te doen als een school niet aan de kerndoelen voldoet?*

Wettelijk kader

1. *Beleid gericht op handhaven.* Een groot deel van de PO- en VO-scholen voldoet niet aan alle kerndoelen. In het verlengde daarvan is er ook nog onvoldoende sprake van (taal)beleid dat gericht is op 'zo ver mogelijk komen' (Oosterloo & Paus, 2005). De aanbevelingen op basis van dit onderzoek zijn weliswaar vooral gericht op het versterken van het (vak) Fries op initiatief van de scholen zelf, maar de provincie Fryslân zal daarnaast actief beleid moeten gaan voeren dat gericht is op handhaving. Dit betekent dat er enerzijds een verbeterklimaat in het PO en VO moet ontstaan waarbij scholen, ongeacht het toegekende taalprofiel, serieus moeten worden genomen in hun overwegingen en pogingen om ambities waar te maken. Anderzijds is het nodig dat die verbeteringen tot stand komen vanuit heldere kaders van de provincie, met een focus op de wettelijke verplichtingen en handhaving. Ook de Inspectie van het Onderwijs moet hierin een duidelijke rol krijgen.
2. *Taalachtergrond van leerlingen.* De manier waarop PO- en VO-scholen het (vak) Fries wel of niet vorm (willen) geven hangt nauw samen met de taalachtergrond van de leerlingen. Dat taalachtergrond, en ook taalcompetenties van leerlingen medebepalend zijn voor de wijze waarop het aanbod, en daarmee het taalonderwijs, wordt gerealiseerd staat als een paal boven water, maar dat die taalachtergrond als argument wordt gebruikt om hiaten in het aanbod te verklaren en/of te verantwoorden is niet wenselijk. Juist in situaties waarin de taalachtergrond op een school of in een klas gekenmerkt wordt door een grote variatie in taalachtergrond, is een rijke taalleeromgeving (een rijk aanbod) de eerste vereiste, zodat alle leerlingen de taal kunnen verwerven en leren gebruiken (zie ook: Oosterloo & Paus, 2005).
3. *Ook de taalachtergrond van leerkrachten* speelt in het PO een belangrijke rol in het wel/niet voldoen aan de kerndoelen en het wel/niet realiseren van een doorgaande leerlijn in het aanbod op een school. PO-scholen moeten in de komende jaren gemotiveerd worden om de kwaliteit van het (vak) Fries in alle bouwdelen op elkaar af te stemmen. Dat kan worden bereikt wanneer scholen daarvoor zelf gepaste maatregelen nemen en daarbij (desgewenst) op maat worden ondersteund. Om dit proces in de scholen te kunnen ondersteunen kunnen de (samenwerkende) instellingen nascholing-op-maat

ontwikkelen, die bijvoorbeeld is gericht op het handelen in de klas door leerkrachten die van huis uit Nederlandstalig zijn. Ook de mogelijkheden van de digitale methode *Spoar 8* kunnen voor dit doel beter worden benut. Indien mogelijk moet, in het verlengde van de inzet van *memmetaalsprekkers* ook de tijdelijke inzet van een vliegende brigade van bevoegde leerkrachten Fries in het PO worden overwogen. Misschien dat studenten (tweedegraads Frysk, of van de meertalige variant van de PABO) daar een rol in kunnen vervullen.

4. *Nieuwe kerndoelen PO en VO.* De kerndoelen Friese taal en cultuur voor het VO verschillen fundamenteel van de kerndoelen voor het PO. Het zou goed zijn wanneer de nieuwe kerndoelen die, onder de naam *kurrikulum.frl*, samen met het werkveld worden ontwikkeld, op elkaar worden afgestemd. Dit zou van positieve invloed kunnen zijn op de kwaliteit van het aanbod en van de doorgaande leerlijn tussen PO en VO. Een belangrijke kwestie daarbij is de vraag of de kerndoelen in het PO expliciet moeten differentiëren naar taalachtergrond van leerlingen, zoals dat nu al het geval is in het VO. Tegelijkertijd leidt de indeling naar taaldomeinen, zoals dat voor de kerndoelen van het PO geldt, tot een transparant en concreet overzicht van het wettelijk kader.
5. Omdat scholengemeenschappen in het VO georganiseerd zijn op basis van vele variaties van het schoolniveau, is het lastig om verschillen in toegekende taalprofielen hieraan toe te schrijven. Het lijkt echter voor de hand liggend dat het onderwijs in het (vak) Fries op het VMBO genuanceerd anders van aard is dan bijvoorbeeld op het HAVO/VWO. Nader onderzoek is nodig om greep te krijgen op de relatie tussen taalprofielen en schoolniveau.
6. Docenten Fries in het VO zijn over het algemeen bevlogen voor het vak en zijn de spil in de manier waarop het schoolvak Fries wordt gegeven. Het zou voor deze docenten en voor de kwaliteit van het onderwijs in het (vak) Fries goed zijn wanneer er, bijvoorbeeld in het kader van het taalbeleid, een gesprekscyclus op gang komt waarin structureel aandacht is voor alle facetten van het Fries op de school.
7. Het is van belang dat er (taal)beleid op het niveau van de besturen in het PO wordt ontwikkeld. Een complicerende factor daarbij is de (zeer) gevarieerde context waarin de scholen werken. Dit vraagt om differentiatie. Het formuleren en uitvoeren van dergelijk gedifferentieerd taalbeleid is een van de grote uitdagingen voor de komende periode.
8. Heroverweeg de strikte scheiding tussen Fries- en niet-Fries taalgebied. Deze scheiding suggereert een afbakening die niet realistisch meer is. In Kollumerland c.a. zijn bijvoorbeeld geen volledige ontheffingen meer nodig en ook in de Stellingwerfen ligt de werkelijke situatie genuanceerder.

Toekomstig beleid (*het curriculum zoals bedoeld*) op het niveau van de provincie, instellingen en scholen/ schoolbesturen zal hoe dan ook ontwikkeld moeten worden vanuit het idee dat scholen in hoge mate van elkaar verschillen, dat de wereld (en ook Fryslân) meertalig is en dat handhaving (zie aanbeveling 1) daarom genuanceerd en goed doordacht zal moeten plaatsvinden. Niet alleen gericht op het wel/ niet voldoen aan de (nieuwe) kerndoelen, maar vooral gericht op de inspanningen die de school in een specifieke context verricht om zo ver mogelijk te komen. Daarbij verdient het aanbeveling om extra aandacht te hebben voor de scholen in het Friese taalgebied met een relatief groot aantal leerkrachten die onvoldoende bevoegd zijn, of die zich onvoldoende bekwaam voelen voor het geven van het (vak) Fries. Dergelijk beleid gaat uit van een ontwikkeling en invulling van het (vak) Fries op basis van wat een modern meertalig perspectief kan worden genoemd.

- > “De diskusje oer nije kearndoelen Frysk kin de lykweardigens fan de taal (en kultuer) binnen in meartalich konsept werom bringe.”
- > “It ‘Taalplan Frysk’ útwreidzje mei in ymplemintaasjestrategy mei betingsten op it mêd fan kwaliteitsbeoordieling (tafersjoch), behearsking fan it Frysk troch alle ûnderwiispersoniel en yntegraal meartalich materiaal foar ek oare fakken, likegoed foar de skoallen dy’t ûnder de WEC falle.”

Bestuur Feriening Frysk Underwiis (FFU)

14.2.2. AANBEVELINGEN: HET CURRICULUM ZOALS UITGEVOERD

Dankzij de toegekende taalprofielen bestaat nu een (globaal) beeld van iedere individuele school in Fryslân. Dat gegeven biedt ruimte om in het nieuw te voeren provinciaal beleid concreet en optimaal rekening te houden met die specifieke profielen op scholen en de ambities die daarbij zijn geformuleerd.

Zoals eerder gezegd, is de variatie tussen scholen groot en dat vraagt om verstandig beleid, om genuanceerde handhaving, waarbij rekening gehouden wordt met wat een school kan in een specifieke context. Op basis van een kritische dialoog is samenwerking vereist tussen school(bestuur), instellingen en de provincie. Het uitgangspunt van die dialoog is bijvoorbeeld de erkenning van de meertalige context waarin leerlingen in Fryslân opgroeien. In die context vormen alle aanwezige talen een rijke en onmisbare bron voor leren en ontwikkelen van leerlingen. In Fryslân betekent dat idealiter dat het (vak) Fries en het gebruik van het Fries als instructietaal bij andere vakken altijd in meer of mindere mate een rol zal spelen in het onderwijs op *‘deze school, in deze context’*.

9. De provincie geeft in haar voorgenomen beleid aan dat scholen zich moeten gaan inspannen om het onderwijs in het (vak) Fries te verbeteren. De meeste scholen hebben een eerste stap gezet door in het toegekende taalprofiel ook ambities te formuleren. Dit geldt voor bijna alle scholen in het Friese taalgebied. Scholen gaan in de komende beleidsperiode aan de slag om de kwaliteit van het (vak) Fries te versterken binnen het toegekende profiel, of ze zetten zich in om een hoger profiel te realiseren.

De aanbevelingen 10 en 11 zijn gericht op het relatief snel behalen van resultaten in een bepaald taalprofiel:

10. *Primair Onderwijs:*

- > Scholen met een A-profiel kunnen het onderwijs in het (vak) Fries borgen en zich verder ontwikkelen door bijvoorbeeld het gebruik van het Fries als instructietaal bij andere vakken, of in het verbeteren van het schrijfonderwijs.
- > Speciale aandacht kan worden besteed aan het implementeren van het schrijfonderwijs op

een groot deel van de scholen met een B-profiel. Dit zou het percentage scholen met een A-profiel op korte termijn positief beïnvloeden.

- > Scholen met een C-profiel kunnen het onderwijs versterken door meer aandacht te gaan besteden aan de schriftelijke taalvaardigheden (lezen en schrijven).
- > Veel scholen met een lager profiel (E en F) schenken aandacht aan het Fries vanuit de motivatie om 'iets te doen met het behoud van de taal en de cultuur'. Er wordt op deze scholen aandacht besteed aan het Fries vanuit het luisteren naar verhalen of kijken naar uitzendingen van *SkoalTV*. Ook worden op deze scholen vaak liedjes gezongen. Vanuit deze, meer cultureel georiënteerde activiteiten moet het mogelijk zijn om vaker, structureler en beter aandacht te hebben voor het halen van (een aantal) kerndoelen.

11. *Onderbouw van het Voortgezet Onderwijs:*

- > Scholen met een A-profiel geven aan meer aandacht te willen besteden aan het gebruik van het Fries als instructietaal bij andere vakken. Ook kan het schoolvak Fries beter worden geborgd in de school door in het taalbeleid expliciet aandacht te hebben voor het Fries en/of voor de meertalige context waarin de leerlingen opgroeien.
- > Voor scholen met een B-profiel gelden dezelfde aanbevelingen, maar het profiel kan verder worden versterkt door expliciet beleid te formuleren naar taalachtergrond van de leerlingen, zodat ook de kerndoelen voor leerlingen met het Fries als moedertaal worden behaald.
- > Om van het C1-profiel naar een B-profiel te groeien kunnen scholen in het aanbod aandacht schenken aan het verhogen van de (actieve) woordenschat en het gebruik van leesteksten tijdens het zoeken naar informatie met aanvullingen in de methode *Searje 36*, of bij het tijdschrift *Linkk*, maar ook met behulp van populaire *SkoalTV*-programma's van *Omrop Fryslân* kan dit wellicht worden bereikt.
- > Scholen met een C2-profiel hebben het (vak) niet ingeroosterd en maken relatief weinig gebruik van beschikbare bronnen & materialen. Wanneer scholen bereid zijn zich op deze onderdelen te gaan richten kunnen er snel vorderingen worden gemaakt.

12. Stel, onder meer op basis van aanbevelingen 10 en 11, een *task force* samen die zich richt op de relatief snelle verbeterslag die scholen met een specifiek taalprofiel binnen afzienbare tijd kunnen realiseren. Inventariseer daarbij de voorbeelden van *good practices* die momenteel al in de provincie door instellingen worden uitgevoerd.

13. Aandacht voor (taal)beleid, bijvoorbeeld met ondersteuning vanuit de instellingen, is binnen alle taalprofielen van belang. Scholen met een profiel lager dan een B-profiel hebben daarbij vooral behoefte aan ondersteuning bij de manier waarop ze het (vak) Fries het best kunnen vormgeven.

> "In oanbefelling fan ús kant soe wêze om skoallen taalbeliedsmodellen oan te bieden wêryn't sy per bou differinsjearje kinne. Ferstean, prate, lêze en skriuwe – dit is net altyd de folchoarder wêryn't bern taal leare, hâld dêr rekken mei by it ûntwikkeljen en oanbieden fan taalbeliedsmodellen. Sykje oplossings net yn it betinken fan perfekte modellen, mar yn begelieding op maat, en benutsje de mooglikheden foar oansluting. Mei it biedwurd

meartaligens kinne je net alles oplosse, hoedzje derfoar dat it Frysk net slútpost wurdt."

> "Foar de provinsje: ynsette op goeie deals, ast wat te bieden hast, freegje wat foar it Frysk werom."

Marike Elsinga (directie Sintrum Frysktalige Berne-opfang - SFBO)

14. *Bevoegdheid van leerkrachten/docenten.* Het moet veel duidelijker worden wat de bevoegdheid van leerkrachten/docenten precies inhoudt en hoe zich dit verhoudt tot de bekwaamheid in het geven van het onderwijs in en van het Fries. Momenteel werken er te veel leerkrachten/docenten in het onderwijs die niet bevoegd zijn, of zich niet bekwaam voelen. De lerarenopleiding zal daartoe wellicht in samenwerking met de Afûk, maar vooral ook met het werkveld, de inhoud van de opleiding van leerkrachten/docenten moeten afstemmen op de specifieke vragen van de scholen. Het gaat dan bijvoorbeeld om aparte programma's voor van huis uit Friestalige leerkrachten (gericht op bijvoorbeeld schriftelijke en didactische vaardigheden) en voor niet-Friestalige leerkrachten. Die programma's zijn er wel, maar worden nog onvoldoende ingezet.

> "De learare-opleidingen fuortset ûnderwiis wurkje nau gear mei it

wurkfjild en soene ta wolle op in twingender rol fan de ynspeksje. Dosinten dy't

ûnder de mjitte oplaat binne, soene op skoalling stjoerd wurde moatte, sadat it

Frysk in serieuus te nimmen skoalfak mei kundige dosinten is."

> "De hegeskoallen biede yn oerlis mei it wurkfjild in rom oanbod foar (nei-)skoalling,

mar dêr meitsje te min minsken gebrûk fan as se net stimulearre wurde fanút

de ynspeksje. Faaks soe de Provinsje yn oerlis mei de ûnderwiisynspeksje

konvenanten mei skoallen ôfslute kinne oer saken as it plak fan it skoalfak Frysk,

fiertaal Frysk en skoalling fan persoanlik."

Sectie Fries (Lerarenopleiding Fries - NHL Stenden Hogeschool)

15. *Kwaliteit van het aanbod.* Er is een enorme rijkdom en variatie aan bronnen & materialen beschikbaar voor de scholen. Verdere verbeteringen op dit onderdeel zijn mogelijk wanneer:
- > Alle door de provincie Fryslân gesubsidieerde methodes, bronnen en materialen gratis beschikbaar worden gesteld aan de scholen. Het budget Materiele Instandhouding Fries (MIF) zou dan deels gebruikt kunnen worden voor de noodzakelijke doorontwikkeling (inhoudelijk en op het gebied van ICT-gebruik) van die methodes en materialen. Het resterende bedrag kan conform het nieuwe beleid van de provincie worden verdeeld onder de scholen. Dit geld kan dan gericht worden besteed aan het waarmaken van de ambities van die scholen i.p.v. dat (bijna) het volledige MIF-budget alleen ingezet kan worden voor de aanschaf van de nieuwe taalmethodes;
 - > Leerkrachten/docenten te ondersteunen bij het realiseren van een passend aanbod in de klas. Hierbij moet specifiek worden gedacht aan manieren om te differentiëren naar taalachtergrond en taalcompetenties van de leerlingen;
 - > De ontwikkeling van de thematische aanpak in de methode *Spoar 8* en *Searje 36* versneld wordt, zodat doelen met betrekking tot functioneel mondeling en schriftelijk taalgebruik van het (vak) Fries beter worden gerealiseerd (bij andere vakken).
 - > Geïnvesteed wordt in de ontwikkeling van de kwaliteit en het functioneel gebruik van *SkoalTV*.

> “Der is moai en bydetiids lesmateriaal foar de ûnderbou f.û., mar noch net foar de boppebou. Dat soe fierder ûntwikkele wurde moatte, sadat alle eksameneasken f.û. dutsen wurde kinne mei lesmateriaal.”

> “It soe in goed ding wêze om op alle skoallemienskippen in taalkoördinator Frysk te beneamen om in finger oan de pols te hâlden, te oerlizzen mei direksjes, in fûst te meitsjen wêr nedich.”

> “De learare-opliedingen fuortset ûnderwiis foarmje in ûnmisbere skeakel yn de lange en trochrintende learline fan pjut ta promovendus. Yn dit ferbân past it ek om op it grutte belang te wizen fan de learstoel Friese taal- en letterkunde oan de RU-Grins en de master Meartalichheid.”

Sectie Fries (Lerarenopleiding Fries - NHL Stenden Hogeschool)

16. *Gebruik van het Fries als instructietaal bij andere vakken.* Zorg voor een werkwijze die het meertalig taalgebruik bij andere vakken gemakkelijker mogelijk maakt. Te denken valt aan:
- Professionalisering van leerkrachten/docenten op basis van concepten als translanguaging en CLIL (Content and Language Integrated Learning);
 - Het ontwikkelen van een meertalig aanbod, bijvoorbeeld korte informatieve teksten en beeldmateriaal op grond waarvan leerlingen hun kennis kunnen vergroten bij wereldoriënterende vakken, of die ondersteunend zijn bij vormen van onderzoekend leren.

“Soargje foar yntegraasje fan it Frysk yn de saakfakken en yn taalbeskôging. Taalûnderwiis is net perfoarst allinnich Nederlânsk, mar ek de oare talen, dus in ferbining dêrtusken is wichtich. It Frysk soe ferbûn wurde moatte oan oare minderheids-/migrantetalen en dialekten sadat it net sa op harsels stiet. Mear fokus op lêze en skriuwe om alle feardigens ûnder de knibbel te krijen.

Betider yn it kurrikulum ynpasse. Mear materiaal foar CLIL-ûnderwiis yn it Frysk.

Mear ynteraktive wurkfoarmen en digitale helpmiddels. Mooglikheden kreëarje ta gearwurking tusken skoallen om mei-inoar Fryske projekten te realisearjen.”

Mirjam Günther-van der Meij & Joana Duarte (NHL Stenden Hogeschool)

14.2.3. AANBEVELINGEN: HET CURRICULUM ZOALS BEREIKT

Het onderzoek Taalplan Frysk is primair gericht op het curriculum zoals dat door de scholen wordt uitgevoerd. Er kunnen in die zin dus geen uitspraken worden gedaan over de opbrengsten bij leerlingen van het onderwijs in het (vak) Fries op de scholen in Fryslân. In deze paragraaf worden daarom alleen heel kort en globaal aanbevelingen geformuleerd die betrekking hebben op het *curriculum zoals bereikt*.

De gezamenlijk inzet van scholen, instellingen en de provincie moeten leiden tot resultaten op het niveau van de leerlingen. Het is de vraag welk eindresultaat men daarbij precies voor ogen moet hebben. Op basis van dit onderzoek en binnen de kaders van de huidige kerndoelen betekent het dat leerlingen minimaal een positieve attitude ontwikkelen ten opzichte van de Friese taal en cultuur, in de context van een wereld die meertalig is. Daarnaast moeten de gezamenlijke inspanningen er op gericht zijn dat leerlingen, afhankelijk van hun taalachtergrond en taalcompetenties, 'zo ver mogelijk komen'. Voor de één is dat het correct kunnen schrijven van teksten in het Fries, voor de ander is dat het 'kunnen verstaan' van de Friese taal. De manier waarop een school invulling geeft aan het curriculum moet echter niet vrijblijvend zijn. De context van de regio, de school en de leerling, in combinatie met de kerndoelen en het referensjeramt Frysk fungeren daarbij als 'meetlat'.

Het evaluatiesysteem (*GRIP*) dat nu is ontwikkeld, en waaraan nog steeds wordt gewerkt, bestaat uit toetsen en evaluatieinstrumenten voor het volgen van de leerlingen. Het verdient aanbeveling om scholen te ondersteunen bij het inzetten van die instrumenten. In de toekomst zou ook een leerling-portfolio hierbij een rol kunnen spelen.

"De learprestaasjes Frysk sille leech bliuwe, salang't skoalbestjoeren en oerheid
it Frysk net earnt nimme (taalstatusplanning), salang't nei korpus en nivo net sjoen is
(is 'moanne fisk roas' genôch?) en likemin nei didaktyk, dus salang't der ientalich ûnderwiis
Frysk jûn wurdt neist ientalich ûnderwiis Nederlânsk, ynstee fan de yntegrearre metoade mei
yntegrale learmiddels. It ûnderwiisbelied hat gjin politike takomst salang't der tusken
Fryske skoalbern kânsûngelykheid is yn goed ûnderwiis Frysk: as ûntheffingen ôfhingje
fan regio/regiopolityk. Juridysk hat it belied gjin takomst want it is stridich mei de minskerjochten:
alle bern hawwe rjocht op ûnderwiis yn de eigen taal."

Sis Tsiis (burgeractiegroep)

14.3. DISCUSSIE

Het onderzoek Taalplan Frysk, zoals dat door het lectoraat Taalgebruik & Leren is uitgevoerd kan nog op aantal punten verder worden verbeterd. De procedure kan wellicht worden versneld, de inhoud van de vragenlijst meer afgestemd op de specifieke doelgroep en ook de kwaliteit van de afhandeling, van de digitale module, de ordening van de data en de analyses, het zijn allemaal aspecten waar op basis van een evaluatie met de opdrachtgever en andere participanten de komende periode aan gewerkt zal moeten worden.

Een versnelling van de procedure kan bijvoorbeeld worden gerealiseerd wanneer wordt besloten dat in sommige gebieden de ondersteuning wordt beperkt tot een telefonisch overleg, of waar de ondersteuning zelfs helemaal achterwege wordt gelaten. Hierbij kan gedacht worden aan de Waddeneilanden waar alle scholen een volledige ontheffing voor het Fries hebben gekregen.

Veel wordt in dit onderzoek opgehangen aan de interviews die met de scholen zijn gevoerd en ondanks het feit dat scholen in de gelegenheid werden gesteld om eerlijk en objectief te antwoorden, gaat het hier om claims. Deze claims worden in de praktijk niet gedemonstreerd, bijvoorbeeld op basis van observaties in de klas. Sommige scholen hebben ongetwijfeld sociaal wenselijke antwoorden gegeven en hebben hierdoor een hoger taalprofiel toegekend gekregen. Anderen hebben mogelijk voorbeelden van de manier waarop het (vak) Fries op de school wordt gegeven over het hoofd gezien, waardoor misschien een lager taalprofiel is toegekend.

Tenslotte zijn we er als onderzoekers nog onvoldoende in geslaagd om de historische context, de specifieke context op de scholen en de context van vergelijkbaar (eerder uitgevoerd) onderzoek naar de kwaliteit van het (vak) Fries in het onderwijs te integreren in de beschrijvingen. Het is voor vervolgonderzoek onze ambitie om een dergelijke contextbenadering na te streven.

Maar nu is het aan de provincie, de instellingen, de scholen, de schoolbesturen en de Inspectie van het Onderwijs om in actie te komen, want *'it is mei sizzen net te dwaan'*.

LITERATUUR

- Adelmund, K. (1998). *Kerndoelen basisonderwijs 1998*. Geraadpleegd op 22 januari 2018 via <http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/rapporten/2005/10/14/kerndoelen-basisonderwijs-1998/kerndoelen-kern.pdf>
- Aken, J. van & Andriessen D. (red). (2011). *Handboek ontwerpgericht wetenschappelijk onderzoek: Wetenschap met effect*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Akker, J.J.H. van den, Gravemeijer, K., McKenney S. & Nieveen, N. (2006). *Educational design research*. London: Routledge.
- Arocena Egaña, E., Douwes, R. & Hanenburg, M. (2010). *Frisian and Basque multilingual education: A comparison of the Province of Fryslân and the Basque Autonomous Community*. Ljouwert/ Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.
- Bangma, J. (2013). De earste stappen fan it meartalich fuortset ûnderwiis. *De Moanne: Algemien-kultureel opinyblêd - Meartalich ûnderwiis*, 12 (3), 24-26.
- Boelens, Kr. (1975). *Twatalich leger ûnderwiis, binammen yn Fryslân*. De Haech: Ministearje fan Underwiis en Wittenskippen.
- Cedin - sintrum meartaligens (2013). *Mear talen, mear takomst. Brosjuererige fan Cedin, sintrum meartaligens: De Trijetalige Skoalle*. Drachten: Cedin, sintrum meartaligens.
- Dykstra, Th. (2017). *Makabere dûns om de kearndoelen Frysk hinne*. Itens: Onder eigen beheer uit.
- Greven, J., & Letschert, J. (2006). *Kerndoelen primair onderwijs*. Den Haag: DeltaHage.
- Inspectie van het Onderwijs (2010). *Tusken winsk en wurklikheid: De kwaliteit fan it fak Frysk yn it basisûnderwiis en it fuortset ûnderwiis yn Fryslân*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2012). *Focus op schrijven: Het onderwijs in het schrijven van teksten (stellen)*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Jonkman, R.J. & Versloot, A.P. (2013). *Fryslân land van talen: Een geschiedenis*. Ljouwert: Afûk.
- Jouwsmas, P., Folkertsma, H., Bakker, Th., Jongbloed, Y., Nauta, W. & Tjoelker, A. (1957). *Rapport over het Fries op de lagere scholen*. Leeuwarden: Protestants Christelijke onderwijzersvereniging.
- Klinkenberg, E., Jansma, M. & Hage, R. (2015). *Boppeslach: Onderzoeksverslag 2008-2014*. Ljouwert: Fryske Akademy.
- Meestringa, T. & Oosterloo, A. (2015). *Referinsjeramt Frysk*. Leeuwarden/Ljouwert: Afûk.
- Oosterloo, A. & Paus H. (red). (2005). *Fries aan bod: Leerplan Fries voor het Primair Onderwijs*. Enschede: SLO.
- Provincie Fryslân (2014). *Strektalenatlas 2014: Strektalen in beeld*. Leeuwarden: Provincie Fryslân.
- Provincie Fryslân (2015). *De Fryske taalatlas 2015: Fryske taal yn byld*. Leeuwarden: Provincie Fryslân.
- Provinsje Fryslân (2015). *Provinciaal blad, nr. 3671: Beleidsregel voor het verkrijgen van ontheffing voor het vak Fries in het primair en voortgezet onderwijs*.
- Riemersma, A.M.J. (2017). Stap voor stap verder onderweg met Fries - inclusief toetsing. In R.J. Jonkman (Red.). *Wêr hast it wei? Evaluaasjesysteem Frysk (Grip-project 2014-2016)* (pp. 5-7). Ljouwert/Leeuwarden: NHL Hogeschool.

- Riemersma, A., & Vries, S., de (2011). Trilingual primary education in Fryslân. In I. Bangma, C. van der Meer, & A. Riemersma (Red.), *Trilingual primary education in Europe: Some developments with regard to the provisions of trilingual primary education in minority language communities of the European Union* (pp. 46-67). Leeuwarden/Ljouwert: Fryske Akademy, Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.
- Sluis, P., van der (2015). *Seven perspectives on Bildts: The Bildts language status in a European context*. Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning/Fryske Akademy.
- Staatsblad (1993). 264: *Besluit van 4 mei 1993, houdende vaststelling van de kerndoelen basisonderwijs (Besluit kerndoelen basisonderwijs)*. Geraadpleegd op 22 januari 2018 via <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2006/05/15/kerndoelen-1993/kerndoelen1993deel1.pdf>.
- Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) (2016). *Karakteristieken en kerndoelen: onderbouw voortgezet onderwijs*. Enschede: SLO.
- Stuurgroep Hoekstra (2010). *Fries in het onderwijs: meer ruimte, regie en rekenschap voor de provincie Fryslân Advies van de Stuurgroep decentralisatie Friese taal van Rijk naar de provincie Fryslân*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Taalsintrum Frysk (2000). *Frysk yn 't ûnderwiis*. Ljouwert: GCO fryslân Taalsintrum Frysk.
- Vries, S. de (2018). Wy tinke fanút de praktyk. *De Moanne: Algemiën-kultureel opinyblêd - Afûk 90 jier*, 17 (3), 54-59.
- Ytsma, J., Riemersma, A., & Jong, S., de (2010). Frisian: *The Frisian language in education in the Netherlands - 4th edition*. Ljouwert/Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.
- Zondag, K. (1995). *Hantlieding Fryske TaalRotonde*. Ljouwert: GCO/MSU.
- Zondag, K. (2009). *Lange oanrin, koarte sprong. Annotearre bibliografy oer it twatalich ûnderwiis yn Fryslân yn de jierren 1945-1970, mei in ynlieding*. Ljouwert: Cedin en Tresoar.
- Zondag, K. (2011). *Lange oanrin, koarte sprong. Twatalich ûnderwiis yn Fryslân tusken 1800 en 1980*. Ljouwert: Afûk.

BIJLAGE I KERNDOELEN FRIES

Primair onderwijs

TABEL 1 KERNDOELEN VOOR HET VAK FRIES VOOR HET PRIMAIR ONDERWIJS	
Mondeling onderwijs:	
Kerdoel 17	De leerlingen ontwikkelen een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Fries door henzelf en anderen.
Kerdoel 18	De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken Fries. Het gaat om teksten die informatie geven, plezier verschaffen, meningen of aanwijzingen bevatten over voor hen bekende onderwerpen.
Kerdoel 19	De leerlingen leren zich naar inhoud en vorm in het Fries uit te drukken in situaties uit hun dagelijks leven waarin zij informatie vragen of geven over een onderwerp waarmee zij vertrouwd zijn.
Schriftelijk onderwijs:	
Kerdoel 20	De leerlingen leren informatie te verwerven uit teksten in het Fries in frequent voorkomende teksttypen (zoals artikelen in jeugdrubrieken, liedjes, verhalen).
Kerdoel 21	De leerlingen leren eenvoudige teksten in het Fries te schrijven over alledaagse onderwerpen met het doel met anderen over die onderwerpen te communiceren.
Taalbeschouwing, waaronder strategieën:	
Kerdoel 22	De leerlingen verwerven een woordenschat van frequent gebruikte Friese woorden en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden.

Voortgezet onderwijs

TABEL 2 KERNDOELEN VOOR HET VAK FRIES VOOR DE ONDERBOUW VAN HET VOORTGEZET ONDERWIJS	
Deelnemer in een tweetalige cultuur:	
Kerdoel 1	De leerling leert de betekenis onderkennen van de tweetalige Friese cultuur voor het dagelijks leven en leert deze te vergelijken met situaties in de rest van Nederland en daarbuiten.
Kerdoel 2	De leerling leert aan de hand van voorbeelden de specifieke kenmerken van de Friese cultuur begrijpen en deze in verband te brengen met de historische achtergronden daarvan.
Kerdoel 3	De leerling leert aan de hand van voorbeelden het belang van Friese cultuuruitingen onderkennen (teksten, muziek, toneel, film, TV en radio) en de betekenis die hij daaraan hecht onder woorden te brengen.
Voor leerlingen met Fries als tweede taal en voor leerlingen met Fries als moedertaal:	
Kerdoel 4a	De leerling leert om via voor hem zinvolle contexten een Friese woordenschat op te bouwen door verschillende strategieën toe te passen.
Kerdoel 5a	De leerling leert informatie op te zoeken en te ordenen uit schriftelijke en digitale Friestalige bronnen op basis van vragen over onderwerpen binnen zijn eigen belangstellingssfeer.
Kerdoel 6a	De leerling leert een informeel gesprek in het Fries te voeren met leeftijdgenoten over onderwerpen uit zijn dagelijks leven.
Voor leerlingen met Fries als moedertaal:	
Kerdoel 4b	De leerling leert zich mondeling en schriftelijk begrijpelijk uit te drukken en zich te houden aan taalconventies die voor het Fries gelden (spelling, grammaticaal juiste zinnen, woordgebruik).
Kerdoel 5b	De leerling leert het belang van het communiceren volgens gangbare taalregels van het Fries in formele situaties ontdekken (werkoverleg, planning, discussie).
Kerdoel 6b	De leerling leert Friese verhalen, gedichten en informatieve teksten te kiezen en te lezen die tegemoetkomen aan zijn belangstelling en zijn belevingswereld uitbreiden.

BIJLAGE II TAALPROFIELEN FRIES

Primair onderwijs

TABEL 3 TAALPROFIELEN VOOR HET VAK FRIES VOOR HET PRIMAIR ONDERWIJS		
Profiel	Ontheffing voor:	Beschrijving profiel:
Profiel A	Geen	Dit profiel houdt in dat het onderwijs in het vak Fries aan alle kerndoelen voldoet; attitude luisteren, spreken, lezen, schrijven en taalbeschouwing. Als een school aan dit profiel voldoet, hoeft geen ontheffing te worden verleend.
Profiel B	Kerndoel 21	Dit profiel houdt in dat aan de leerlingen onderwijs in attitude, luisteren, spreken en lezen wordt gegeven en dat er aandacht is voor taalbeschouwing.
Profiel C	Kerndoel 20 Kerndoel 21	Dit profiel houdt in dat aan de leerlingen onderwijs in attitude, luisteren en spreken wordt gegeven en dat er aandacht is voor taalbeschouwing.
Profiel D	Kerndoel 20 Kerndoel 21 Kerndoel 22	Dit profiel houdt in dat aan de leerlingen onderwijs wordt gegeven in attitude, luisteren en spreken. Het mondeling taalonderwijs richt zich op de ontwikkeling van een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van het Fries, informatie verwerven uit gesproken Fries en het zich uitdrukken in het Fries. Er wordt geen schriftelijk taalonderwijs in het Fries gegeven.
Profiel E	Kerndoel 19 Kerndoel 20 Kerndoel 21 Kerndoel 22	Dit profiel houdt in dat aan de leerlingen onderwijs krijgen in attitude en luisteren. Het mondeling taalonderwijs richt zich op de ontwikkeling van een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van het Fries en informatie verwerven uit gesproken Fries. Er wordt geen schriftelijk taalonderwijs in het Fries gegeven en de leerlingen gebruiken de Friese taal mondeling niet actief.
Profiel F	Kerndoel 18 Kerndoel 19 Kerndoel 20 Kerndoel 21 Kerndoel 22	Dit profiel beperkt zich tot mondeling taalonderwijs waarbij een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van het Fries wordt ontwikkeld.
Profiel G	Alle	Dit profiel houdt in dat een school aan geen van de kerndoelen Fries hoeft te voldoen. Aan de school kan volledige ontheffing van alle kerndoelen worden verleend. Profiel G is alleen mogelijk voor scholen die zich in Fryslân, maar niet in het Friese taalgebied bevinden. Dit zijn in ieder geval de gemeenten Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland en Weststellingwerf en delen van de gemeenten Ooststellingwerf en Kollumerland en Nieuwkruisland.

Voortgezet onderwijs

TABEL 4 TAALPROFIELEN VOOR HET VAK FRIES VOOR HET PRIMAIR ONDERWIJS		
Profiel	Ontheffing voor:	Beschrijving profiel:
Profiel A	Geen	Dit profiel houdt in dat het onderwijs in het vak Fries aan alle kerndoelen voldoet. Als een school aan dit profiel voldoet, hoeft geen ontheffing te worden verleend.
Profiel B	Kerndoel 4b Kerndoel 5b Kerndoel 6b	Dit profiel bevat de kerndoelen die voor alle leerlingen verplicht zijn en kerndoelen die van toepassing zijn voor leerlingen met Fries als tweede taal en voor leerlingen met Fries als moedertaal. De kerndoelen die uitsluitend bestemd zijn voor leerlingen met Fries als moedertaal zijn niet opgenomen in dit profiel.
Profiel C1	Kerndoel 4a Kerndoel 5a Kerndoel 4b Kerndoel 5b Kerndoel 6b	Een school die zich herkent in dit profiel verzorgt onderwijs dat is gericht op de realisatie van de kerndoelen voor de deelnemer in een tweetalige cultuur en beoogt daarnaast de leerlingen in staat te stellen een informeel gesprek in het Fries te voeren met leeftijdsgenoten over onderwerpen uit zijn dagelijks leven.
Profiel C2	Kerndoel 4a Kerndoel 5a Kerndoel 6a Kerndoel 4b Kerndoel 5b Kerndoel 6b	Een school die zich herkent in dit profiel verzorgt onderwijs dat is gericht op de realisatie van de kerndoelen
Profiel D	Alle	Dit profiel houdt in dat een school aan geen van de kerndoelen Fries hoeft te voldoen. Aan de school kan ontheffing worden verleend voor alle kerndoelen. Profiel D is alleen mogelijk voor scholen die zich in Fryslân, maar niet in het Friese taalgebied bevinden. Dit zijn in ieder geval de gemeenten Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland en Weststellingwerf en delen van de gemeenten Ooststellingwerf en Kollumerland en Nieuwkruisland.

IT IS MEI SIZZEN NET TE DWAAN

RAPPORT TAALPLAN FRYSK

Inventarisatie naar de stand van zaken m.b.t het (vak) Fries
in het primair en voortgezet onderwijs